

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ЛЕ СЯОМЕН

УДК:811.161.1'37

ДИСЕРТАЦІЯ

**КОНЦЕПТУАЛЬНЕ ПОЛЕ СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ ТА ЗАСОБИ ЙОГО
РЕАЛІЗАЦІЇ**

(на матеріалі електронних ЗМІ України)

зі спеціальності 035 – «Філологія»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Ле Сяомен

Науковий керівник: **Голубовська Ірина Олександрівна**, доктор філологічних наук,
професор

Київ-2025

АНОТАЦІЯ

Ле Сяомен. Концептуальне поле *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ* та засоби його реалізації (на матеріалі електронних ЗМІ України). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України. – Київ, 2025.

Дисертаційна робота присвячена дослідженню бінарного концептуального поля *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ*, його семантичному наповненню і дискурсивній актуалізації. Досліджено поняттєві, образні та ціннісні складники опозиційних концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ* на підставі розгляду їх категоріальних властивостей, фреймового моделювання їх структури, побудови образних схем та розгляду особливостей реалізації концептів у медіадискурсі.

У вступі зазначено актуальність теми дослідження, визначено мету та завдання роботи, представлено предмет, об'єкт і методи наукового дослідження, визначено практичну значущість та наукову новизну роботи, а також описано її структуру та кількість публікацій за темою дослідження із вказівкою на апробацію отриманих результатів на міжнародних та всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях.

У першому розділі «*Теоретико-методологічні основи дослідження концептів СУМНІВ і ВПЕВНЕНІСТЬ*» розкривається когнітивно-семантичне наповнення концептів *СУМНІВ* та *ВПЕВНЕНІСТЬ*, котрі визначаються як бінарні концепти зі складною структурою та різноманітними формами мовного вираження, що аналізуються міждисциплінарно з філософської, логічної, психолінгвістичної та соціолінгвістичної точок зору. У дисертації сумнів та впевненість трактуються як епістемічні стани, у зв'язку з чим досліджуються характеристики епістемічної модальності, вербальні втілення епістемічної лексики та їх скаляризація на шкалі

впевненості. Аналізується також реалізація концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ* у медійному дискурсі.

У першому розділі представлені основні методи вивчення концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ*, а також методи, які було застосовано для досягнення мети дослідження. Використовуються загальнонаукові (спостереження, узагальнення, опис, індукція, дедукція) та суто лінгвістичні методи дослідження, а саме: концептуальний аналіз – для моделювання концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ*; дискурсивний аналіз – для виявлення текстових кореляцій із позамовними факторами; аналіз словникових дефініцій – задля встановлення лексико-семантичних варіантів ключових слів; компонентний аналіз – для виявлення конститутивних семантичних ознак концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ*; контекстуальний аналіз – для виділення та дослідження текстових фрагментів; кількісно-якісний аналіз – для вирахування кількісного та відсоткового співвідношення різного типу розподілів одиниць-вербалізаторів концептів та їх інтерпретації; метод скалярної градації, який полягає в розміщенні епістемічних слів за шкалою впевненості тощо.

При дослідженні структури концептуального поля *СУМНІВ/ВПЕВНЕНІСТЬ* виокремлено поняттєвий, образний та ціннісний складники.

У другому та третьому розділах відповідно «*Особливості вербалізації концепту СУМНІВ*» та «*Особливості вербалізації концепту ВПЕВНЕНІСТЬ*» вивчаються поняттєвий, образний і ціннісний складники концептів.

З'ясовано, що концепти *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ* реалізуються у свідомості мовної особистості у вигляді концептуальних полів у такий спосіб: семантичні компоненти деталізуються за допомогою концептуальних ознак передбачуваності, можливості, ймовірності, приблизності (неточності) якості або кількості для *СУМНІВУ*; та переконаності, твердої віри; усвідомлення своєї сили, своїх можливостей; рішучості в діях; впевненості в собі для *ВПЕВНЕНОСТІ*.

На підставі відомостей, які надають сучасні словники та спостережень за електронними ЗМІ України, було встановлено, що типовим для вираження семантики сумніву є вживання непрямих маркерів сумніву (було виокремлено 53 такі одиниці), а саме: модальні частки (*вряд ли, едва ли, вроде и т.д.*), вставні модальні слова (*может, может быть, вероятно, возможно и т.д.*), вигуки (*будто бы, гм, жди и т.д.*), сполучники (*а ещё, будто, как будто, ли и ль, то ли... то ли..., якобы и т.д.*), модальні фрази типу *мне кажется, думается*. Для концепту **ВПЕВНЕНІСТЬ** виявлено 28 непрямих маркерів, а саме: 1) 6 часток модальності впевненості (*а вот, а как же, а то, где, ещё бы, так и есть*); 2) 22 вставні модальні слова семантики впевненості (*без/вне (всякого) сомнения, безусловно, бесспорно и т.д.*). Застосовуючи зібрані дані для акумулювання даних про використання кожної одиниці, ми з'ясували, що кожна одиниця вживається з різною частотою в медіадискурсі. Ми перераховуємо лише мовні одиниці, на які припадає понад 1% контекстуальних ужитків: для концепту **СУМНІВ**: *может быть* (15.24%), *возможно* (11.27%), *кажется* (7.82%), *вряд ли* (7.2%), *якобы* (6.95%), *наверное/наверно* (6.69%), *вроде* (5.86%), *будто* (4.21%), *как бы* (3.84%), *разве* (3.75%), *вероятно* (3.51%), *видимо* (3.35%), *вроде бы* (2.16%), *едва ли* (2.01%), *неужели* (1.84%), *как будто* (1.65%), *то ли...то ли...* (1.39%), *верно* (1%). Для концепту **ВПЕВНЕНІСТЬ**: *известно* (16.66%), *конечно* (14.42%), *правда* (13.38%), *действительно* (10.44%), *точно* (7.14%), *абсолютно* (4.82%), *обязательно* (4.64%), *понятно* (4.4%), *естественно* (3.46%), *безусловно* (3.23%), *уверенность* (2.84%), *верный* (2.78%), *уверенный* (2.49%), *разумеется* (2.59%), *решительный* (1.7%).

Порівнюючи словникові визначення лексем, що використовуються як інтелектуально-емоційні номінатори сумніву та впевненості в мові, виявляємо, що інваріантне значення сумніву і впевненості також передається спеціалізованими маркерами. У дослідженні ми зосередилися на типових непрямих маркерах, що виражають семантику сумніву та впевненості. Вони створюють широкий спектр

периферійних значень, взаємодіючи з іншими способами вираження думки, а саме: *СУМНІВ*: 1) сумнів з відтінком глузування, іронії; 2) сумнів – недовіра, невпевненість у вірогідності повідомлення; сумніви в істинності, реальності ствердження; 3) сумнів допустимість, невпевнена вказівка на можливість; 4) сумнів – припущення; 5) сумнів – незгода, заперечення; 6) сумнів з відтінком докору; 7) сумнів з відтінком захвату, подивування. *ВПЕВНЕНІСТЬ*: 1) тверда впевненість; 2) безальтернативність; 3) передбачуваність; 4) нормативність.

Образний складник концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ* становлять концептуальні метафори, метонімії та фразеологізми. Було з'ясовано, що концепти *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ* взаємодіють з різними доменами, що утворюють орієнтаційні метафори (сумнів/впевненість у центрі), онтологічні метафори (предмети, рідина, речовина, люди, рослини, живі істоти, вогонь) та структурні метафори (локус, джерело звуку, повітря, почуття та емоції).

Концептуалізація сумніву та впевненості, зумовлена когнітивними метоніміями, дозволяє описати концепти через співвіднесення з експресивними, фізіологічними та поведінковими лінгвістичними метоніміями.

У дослідженні *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ* пояснюються як психологічні стани, вони розміщені на шкалі впевненості, що визначається як ментальний континуум, який складається з заперечення, сумніву, здогадки, впевненості та твердження; між цими станами немає чітких меж. Компонентний аналіз епістемічних модальних дієслів допоміг встановити їх значення. Епістемічні дієслова в газетному дискурсі виступають у двох модальних значеннях: виділяються дієслова думки та припущення (*думать, чувствовать, кажется, сомневаться, полагають, представлять, допускать*), і дієслова знання та віри (*понимать/поняты, знают, верить, считают, доверяют, уверен, известно, узнают, убеждать*). Основні епістемічні модальні значення варіюються від повної вірогідності (асерторичні модальні значення) до середньої та слабкої впевненості (приблизні модальні значення), що залежить від комунікативного наміру мовця (фокусу).

Крім того, у розділі 2 і 3 вибудовується фреймова структура концепту *СУМНІВ* і концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ*, що складається зі слотів та розширень. За допомогою дефініційного та компонентного аналізу концептів та їх вербалізаторів, метафоричного аналізу та аналізу словосполучень із номінантами сумніву та впевненості було виділено такі слоти та розширення: ПРИЧИНА/ДЖЕРЕЛО СУМНІВУ/ВПЕВНЕНОСТІ, що мотивує появу ЕМОЦІЇ/СТАНУ СУМНІВУ/ВПЕВНЕНОСТІ. ЕМОЦІЇ/СТАН СУМНІВУ/ВПЕВНЕНОСТІ ВПЛИВАЮТЬ позитивно («+») і негативно («-») на суб'єкт (АГЕНС, ПАЦІЄНС, ЕКСПІРІЄНЦЕР) сумніву/впевненості. РЕАКЦІЯ суб'єкта полягає у його ЗОВНІШНЬОМУ ЗОБРАЖЕННІ, ВНУТРІШНІХ ПОЧУТТЯХ, ОЦІНЦІ та ПОВЕДІНКОВІЙ РЕАКЦІЇ, що поділяється на НЕМОВНУ і МОВНУ. 11 концептуальних ознак, які заповнюють слоти та розширення, становлять ментальні одиниці концепту *СУМНІВ* і концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ*: спрямованість, причиновість, тривалість, фазовість, локативна характеристика, інтенсивність, якість, кількість, зв'язки з перцептивною сферою, комбінаторність, оцінність.

Відповідно до взаємовідносин мовця, слухача та об'єкта мови в теорії мовленнєвого акту виокремлюють 5 типів комунікативних ситуацій залежно від того, як реалізується в них категорія сумніву/впевненості та невизначеності/визначеності. Якщо мовець і слухач знають об'єкт мовлення, у процесі мовленнєвого акту реалізується певна референція. Водночас, можливі три ситуації невизначеності: 1) мовець знає об'єкт неточно, слухач знає об'єкт мовлення; 2) мовець знає об'єкт неточно, слухач не знає об'єкта мовлення; 3) мовець знає об'єкт, але не хоче з якихось причин, щоб слухач дізнався, що йдеться про цей об'єкт. У третій ситуації можливі два варіанти залежно від обізнаності слухача: 1) слухач і мовець мають спільні знання, і слухач є одним з інсайдерів події, описаної мовцем, тому знає об'єкт референції, і тоді формується ситуація визначеності; 2) слухач не знає чи точно не знає об'єкта мовлення, і тоді виникає ситуація невизначеності.

Розділ 4 «Прагматична роль комунікативних стратегій сумніву та впевненості в медіадискурсі» присвячений вивченню ціннісно-прагматичного аспекту концептів *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ* у медіадискурсі електронних ЗМІ України. Концепти *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ* належать до сфери ступеня довіри до реальності. Згідно з теорією мовленнєвого акту Дж. Остіна, основними іллокуціями мовця, котрий бажає висловити сумнів, є: 1) інформувати адресата про сумніви щодо певної ситуації; 2) інформувати адресата про низьку оцінку, пов'язану з невпевненістю в реальності; 3) прояснити ситуацію, що викликає сумнів; 4) спонукати адресата до зміни світоглядних установок чи психологічного стану і настрою. Основні іллокуції мовця при вираженні концепту впевненості полягають у тому, щоб: 1) повідомляти адресату про впевненість у чомусь; 2) висловлювати очікування, прагнення; 3) спонукати адресата до дії. Аналіз 600 мовленнєвих актів, що виражають сумнів/упевненість, показує, що концепт *СУМНІВ* у дискурсі сучасних засобів масової інформації вербалізований у констативах (75%), квеситивах (11.7%), комісивах (5.7%), експресивах (5%), директивах (2 %). Концепт *УПЕВНЕНІСТЬ* реалізується через такі типи мовленнєвих актів: констативи (72%), директиви (14%), комісиви (6%), квеситиви (5.3%) та експресиви (2.7%).

На основі електронних ЗМІ України можна простежити реалізацію комунікативних стратегій і тактик для вираження семантики сумніву та впевненості. У дослідженні було виділено такі комунікативні стратегії, як стратегія вербального нападу, переконання, вербального захисту. Тактикою, що сприяє реалізації стратегії переконання, є тактика аргументації, яка здійснюється за допомогою субтактик «апеляції до авторитету», «апеляції до уникання шкоди та отримання користі». Тактика образи й глузування переважно зумовлює реалізацію стратегії вербального нападу. Основними комунікативними тактиками, що сприяють реалізації стратегії вербального захисту, є тактика виправдання та тактика контробвинування.

Перспектива наукового дослідження полягає у вивченні діахронного та міжкультурного варіювання вербальних актуалізацій концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ*, що сприятиме розвитку історично заангажованого та компаративного напрямків лінгвокогнітивних студій.

Ключові слова: концепт, концептуальне поле, концептуальна метафора, фразеологізм, медіадискурс, корпус, модальність, модальні одиниці, епістемічна імовірність, дискурсивний маркер, мовленнєвий акт, комунікативні стратегії, комунікативні тактики.

ABSTRACT

Le Xiaomeng. The Conceptual Field of DOUBT/CONFIDENCE and the Means of Its Realization (Based on the Material of Electronic Media of Ukraine). –

A qualifying scientific work in the form of a manuscript.

Dissertation for Doctor of Philosophy in the specialty 035 Philology – Taras Shevchenko National University of Kyiv, Educational and Scientific Institute of Philology. – Kyiv, 2025.

The dissertation studies the binary conceptual field of *DOUBT/CONFIDENCE*, its semantic content, and discursive actualization. The conceptual, figurative, and value components of the oppositional concepts of *DOUBT* and *CONFIDENCE* are investigated based on the consideration of their categorical properties, frame modeling of their structure, construction of figurative schemes, and consideration of the features of the implementation of concepts in media discourse.

The introduction states the relevance of the research topic, defines the goal and objectives of the work, presents the subject, object, and methods of scientific research, defines the practical significance and scientific novelty of the work, describes the structure of the work, and indicates the number of publications on the research topic with an indication of the approbation of the results obtained at international and all-Ukrainian scientific and scientific-practical conferences. The first section, “*Theoretical and methodological foundations of the study of the concepts of DOUBT and CONFIDENCE,*” reveals the cognitive and semantic content of the concepts of *DOUBT* and *CONFIDENCE*, which are defined as binary concepts with a complex structure and various forms of lingual expression, which are analyzed interdisciplinary from philosophical, logical, psycholinguistic and sociolinguistic points of view. In the dissertation, doubt and certainty are treated as epistemic states, in connection with which the characteristics of epistemic modality, verbal embodiments of epistemic vocabulary and their scalarization on the confidence scale are investigated. The

implementation of the concepts *DOUBT* and *CONFIDENCE* in media discourse materials is also analyzed.

The first part presents the main methods of studying the concepts *DOUBT* and *CONFIDENCE*. General scientific (observation, generalization, description, induction, deduction) and purely linguistic research methods are used, namely: conceptual analysis for modeling the concepts *DOUBT* and *CONFIDENCE*; discursive analysis for identifying textual correlations with extralinguistic factors; analysis of dictionary definitions for establishing lexical-semantic variants of keywords; component analysis for identifying constitutive semantic features of the concepts *DOUBT* and *CONFIDENCE*; contextual analysis – for the selection and study of text fragments; quantitative-qualitative analysis – for calculating the quantitative and percentage ratio of various types of distributions of units-verbalizers of concepts and their interpretation; scalar gradation method, which consists in placing epistemic words on a scale of confidence, etc.

Conceptual, figurative and value components are distinguished when studying the structure of the conceptual field DOUBT/CONFIDENCE.

In the second and third parts, respectively, “*Features of verbalization of the concept DOUBT*” and “*Features of verbalization of the concept CONFIDENCE*”, concepts' conceptual, figurative, and value components are studied.

It was found that the concepts of *DOUBT* and *CONFIDENCE* are realized in the consciousness of a lingual personality in the form of conceptual fields in the following way: semantic components are detailed using conceptual features of predictability, possibility, probability, approximation (inaccuracy) of quality or quantity for *DOUBT*; and conviction, firm faith; awareness of one's strength, one's capabilities; determination in actions; self-confidence for *CONFIDENCE*.

Based on the information provided by modern dictionaries and observations of the electronic media of Ukraine, it was found that the use of indirect markers of doubt is typical for expressing the semantics of doubt (53 units were identified), namely: modal

particles (*вряд ли, едва ли, вроде, etc.*), interstitial modal words (*может, может быть, вероятно, возможно, etc.*), exclamations (*будто бы, гм, жди, etc.*), conjunctions (*а ещё, будто, как будто, ли и ль, то ли... то ли..., якобы, etc.*), modal phrases such as *мне кажется, думается*. For the concept *CONFIDENCE*, 31 indirect markers were identified, namely: 1) 6 particles of modality of confidence (*без/вне (всякого) сомнения, безусловно, бесспорно*); 2) 22 interstitial modal words of certainty semantics (*без/вне (всякого) сомнения, безусловно, бесспорно, etc.*); 3) modal phrases such as *я уверен, я не сомневаюсь, я знаю*. Applying collected data to accumulate data on the use of each unit, it was found that each unit is used with different frequencies in media discourse. We list only such lingual units that account for more than 1% of contextual uses: for the concept of *DOUBT*: *может быть* (15.24%), *возможно* (11.27%), *кажется* (7.82%), *вряд ли* (7.2%), *якобы* (6.95%), *наверное/наверно* (6.69%), *вроде* (5.86%), *будто* (4.21%), *как бы* (3.84%), *разве* (3.75%), *вероятно* (3.51%), *видимо* (3.35%), *вроде бы* (2.16%), *едва ли* (2.01%), *неужели* (1.84%), *как будто* (1.65%), *то ли...то ли...* (1.39%), *верно* (1%). For the concept *CONFIDENCE*: *известно* (16.66%), *конечно* (14.42%), *правда* (13.38%), *действительно* (10.44%), *точно* (7.14%), *абсолютно* (4.82%), *обязательно* (4.64%), *понятно* (4.4%), *естественно* (3.46%), *безусловно* (3.23%), *уверенность* (2.84%), *верный* (2.78%), *уверенный* (2.49%), *разумеется* (2.59%), *решительный* (1.7%).

Comparing the dictionary definitions of lexemes used as intellectual-emotional nominators of doubt and confidence in the language, we find that specialized markers also convey the invariant meaning of doubt and confidence. In the study, we focused on typical indirect markers expressing the semantics of doubt and confidence. They create a wide range of peripheral meanings, interacting with other ways of expressing thought, namely: *DOUBT*: 1) doubt with a touch of mockery, irony; 2) doubt – distrust, uncertainty in the reliability of the message; doubts about the truth, reality of the statement; 3) doubt – admissibility, uncertain indicated possibility; 4) doubt –

assumption; 5) doubt – disagreement, denial; 6) doubt with a touch of reproach; 7) doubt with a touch of delight, amazement. *CONFIDENCE*: 1) firm confidence; 2) lack of alternatives; 3) predictability; 4) normativity.

The figurative component of the concepts *DOUBT* and *CONFIDENCE* is made up of conceptual metaphors, metonymies, and phraseological units. It was found that the concepts *DOUBT* and *CONFIDENCE* interact with different domains, forming orientational metaphors (doubt/confidence in the center), ontological metaphors (objects, liquid, substance, people, plants, living beings, fire), and structural metaphors (locus, source of sound, air, feelings, and emotions).

The conceptualization of doubt and confidence, conditioned by cognitive metonymies, allows us to describe the concepts through correlation with expressive, physiological, and behavioral linguistic metonymies.

In the study, *DOUBT* and *CONFIDENCE* are explained as psychological states, they are placed on a scale of confidence, defined as a mental continuum consisting of denial, doubt, guess, trust, and assertion; there are no clear boundaries between these states. Component analysis of epistemic modal verbs helped to establish their meaning. Epistemic verbs in newspaper discourse appear in two modal meanings: verbs of thought and assumption (*думать, чувствовать, кажется, сомневаться, полагать, представлять, допускать*), and verbs of knowledge and belief (*понимать/понять, знать, верить, считать, доверять, уверен, известно, узнать, убеждать*). The main epistemic modal meanings vary from complete certainty (assertive modal meanings) to medium and weak certainty (approximate modal meanings), which depends on the speaker's communicative intention (focus).

In addition, in parts 2 and 3, a frame structure of the concept *DOUBT* and the concept *CONFIDENCE* is built, consisting of slots and extensions. With the help of definitional and component analysis of the concepts and their verbalizers, metaphorical analysis and analysis of word combinations containing nominatives of doubt and confidence, the following slots and extensions were identified: REASON/SOURCE OF

DOUBT/CONFIDENCE, which motivates the emergence of EMOTIONS/STATES OF DOUBT/CONFIDENCE. EMOTIONS/STATES OF DOUBT/CONFIDENCE INFLUENCE positively ("+") and negatively ("-") the subject (AGENT, PATIENT, EXPERIENCER) of doubt/confidence. The REACTION of the subject consists of his EXTERNAL IMAGE, INTERNAL FEELINGS, EVALUATION, and BEHAVIORAL REACTION, which is divided into NON-SPEAKING and SPEAKING. 11 conceptual features that fill the slots and extensions constitute the mental units of the concept of DOUBT and the concept of CONFIDENCE: directionality, causality, duration, phase, locative characteristic, intensity, quality, quantity, connections with the perceptual sphere, combinatoriality, evaluativeness.

According to the relationship between the speaker, listener, and object of speech, within the speech act theory, 5 types of communicative situations are distinguished depending on how the category of doubt/confidence and uncertainty/certainty is implemented. If the speaker and the listener know the object of speech, a specific reference is realized in the process of the speech act. At the same time, three situations of uncertainty are possible: 1) the speaker knows the object inaccurately, the listener knows the object of speech; 2) the speaker knows the object inaccurately, the listener does not know the object of speech; 3) the speaker knows the object, but for some reason does not want the listener to know that this object is being discussed. In the third situation, two options are possible depending on the listener's awareness: 1) the listener and the speaker have common knowledge, and the listener is one of the insiders of the event described by the speaker, therefore, knows the object of reference, and then a situation of certainty is formed; 2) the listener does not know or does not know the object of speech for sure, and then a situation of uncertainty arises.

Part 4. *“Pragmatic role of discursive strategies of doubt and confidence in media discourse”* is devoted to studying the value-pragmatic aspect of the concepts of DOUBT/CONFIDENCE in the discourse of electronic media of Ukraine. The concepts of DOUBT/CONFIDENCE belong to the degree of trust in reality. According to the

speech act theory of J. Austin, the main illocutions of a speaker who wants to express doubt are: 1) to inform the addressee about doubts dealing with a certain situation; 2) to inform the addressee about a low assessment associated with uncertainty in reality; 3) to clarify the situation that causes doubt; 4) to induce the addressee to change his worldview or psychological state and mood. The main illocutions of the speaker when expressing the concept of *CONFIDENCE* are as follows: 1) to inform the addressee about confidence in something; 2) to express expectations and aspirations; 3) to induce the addressee to action. An analysis of 600 speech acts expressing doubt/confidence shows that the concept of *DOUBT* in the discourse of modern mass media is found in constitutives (75%), interrogatives (11.7%), commissives (5.7%), expressives (5%), directives (2%). The concept of *CONFIDENCE* is realized through the following types of speech acts: constitutives (72%), directives (14%), commissives (6%), interrogatives (5.3%), and expressives (2.7%).

Based on the electronic media of Ukraine, it is possible to trace the implementation of communicative strategies and tactics for expressing the semantics of doubt and confidence. The study identified such communicative strategies as the strategy of verbal attack, persuasion, and verbal defense. The tactic that contributes to the implementation of the strategy of persuasion is the tactic of argumentation, which is carried out using the subtactics of “appeal to authority”, and “appeal to avoiding harm and obtaining benefit”. The tactic of insult and derision mainly determines the implementation of the strategy of verbal attack. The main communicative tactics that contribute to the implementation of the strategy of verbal defense are the tactic of justification and the tactic of counter-accusation.

The scientific research perspective is to study the diachronic and cross-cultural variation of verbal actualizations of the concepts of *DOUBT* and *CONFIDENCE*, which will contribute to the development of a historically engaged and comparative direction of linguistic and cognitive studies.

Keywords: concept, conceptual field, conceptual metaphor, phraseology, media discourse, corpus, modality, modal units, epistemic probability, discursive marker, speech act, communicative strategies, communicative tactics.

Список публікацій здобувачки за темою дисертації

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Ле Сяомен. Семантики сомнения и способы её выражения в текстах современных русскоязычных масс-медиа. *Мовні і концептуальні картини світу*. КНУ. 2021, 69 випуск (2). С.121–135.

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-6397.2021.2.09>

URL: <http://mova.knu.ua/%D1%81%D0%B5%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0-%D1%81%D0%BE%D0%BC%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F-%D0%B8-%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D1%8B-%D0%B5%D1%91-%D0%B2%D1%8B%D1%80%D0%B0%D0%B6/>

2. Ле Сяомен. Зв'язок семантики сумніву й невизначеної референції. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*. КНУ. 2023, випуск 2(34). С.82–85.

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2023.34.15>.

URL: <https://philology-journal.com/index.php/journal/article/view/168>

3. Ле Сяомен. Прагматична функція дискурсивних маркерів семантики сумніву. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди / гол. ред. Н. В. Піддубна*. Харків, 2023. Вип. 59. С. 127–136.

DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2023.59.10>

URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/lingvistics/article/view/13781>

4. Ле Сяомен. Функціонування семантики сумніву та стратегії нападу в сучасному медіадискурсі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 68, том 1, 2023. С. 175–179.

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/68-1-27>

URL: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/68_2023/part_1/27.pdf

5. Ле Сяомен. Скалярна градація епістемічних слів для позначення сумніву/впевненості. *Studia-linguistica*, 2024. Вип. 24. С. 77 – 88.

DOI: <https://doi.org/10.17721/StudLing2024.24.77-88>

URL:<https://studia-linguistica.knu.ua/en/archive/volume-24/scalar-gradation-of-epistemic-words-to-denote-doubt-confidence/>

6. Ле Сяомен. Дискурсивні слова як засіб репрезентації концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ*. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. Філологічні науки, 2024. № 6 (365). С. 7–13.

DOI:10.12958/2227-2844-2024-6(365)-7-13

URL:https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/50973/1/O_Brovko_VLNUITSH_6_365_FU_FCM.pdf

***Статті у зарубіжних виданнях, індексованих
в наукометричній базі Scopus:***

7. Xiaomeng Le. Analysis of the means of expressing doubt based on the Russian National Corpus. *Zeitschrift für Slawistik*, 2025; 70(1): 96-108. (Q2)

DOI: <https://doi.org/10.1515/slav-2025-0004>

URL: <https://www.degruyter.com/document/doi/10.1515/slav-2025-0004/html>

Додаткові публікації:

8. Le Xiaomeng. Discourse Word as a Means of Expressing the Concept of Doubt. *Modern engineering and innovative technologies*. Issue 32. Part 4, 2024. p.59–69.

DOI: 10.30890/2567-5273.2024-32-00-082

URL: <http://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit32-00-082>

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Ле Сяомен. Связь семантики сомнения и неопределённой референции. *Філологія XXI століття: нові дослідження і перспективи*. КНУ. 2021. С. 98–100.

10. Ле Сяомен. Прагматична роль дискурсивних стратегій сумніву в медіадискурсі. *Лінгвосфера учора, сьогодні, завтра*. КНУ. 2024. С. 89–92.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	19
ВСТУП	20
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТІВ <i>СУМНІВ І ВПЕВНЕНІСТЬ</i>	29
1.1. Поняття «концепт» у когнітивній лінгвістиці	29
1.2. Еволюція поняття «концепт»	34
1.3. Багатоаспектна природа феноменів сумніву/впевненості в сучасній науці (соціально- філософський, психологічний виміри)	37
1.4. Модально-епістемічний аспект вивчення концептуального поля <i>СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ</i>	48
1.5. Когнітивно-дискурсивна парадигма і дослідження концептів <i>СУМНІВ</i> і <i>ВПЕВНЕНІСТЬ</i>	54
1.6. Інструментарій дослідження концептів <i>СУМНІВ</i> і <i>ВПЕВНЕНІСТЬ</i>	61
1.6.1. Методи концептуального аналізу в сучасній когнітивній лінгвістиці	61
1.6.2. Скалярна градація епістемічних слів для позначення сумніву/впевненості	67
1.6.3. Комунікативні стратегії і тактики реалізації сумніву/впевненості в медіадискурсі.	71
1.6.4. Етапи дослідження	75
Висновки до розділу 1	79
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ <i>СУМНІВ</i>	82
2.1. Поняттєвий компонент концепту <i>СУМНІВ</i>	82
2.1.1. Лексичні засоби номінації сумніву (за лексикографічними даними)	82
2.1.2. Типологія ситуацій актуалізації концепту <i>СУМНІВ</i>	94
2.1.3. Лексико-семантичне поле номінації концепту <i>СУМНІВ</i>	97
2.2. Образно-ціннісний компонент концепту <i>СУМНІВ</i>	104
2.2.1. Асоціативно-образні ознаки концепту <i>СУМНІВ</i>	105
2.2.2. Концептуальна метонімія для опису концепту <i>СУМНІВ</i>	111
2.3. Фреймова модель концепту <i>СУМНІВ</i> у медіадискурсі	113
2.4. Зв'язок семантики сумніву/впевненості та теорії референції	123
Висновки до розділу 2	133
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ <i>ВПЕВНЕНІСТЬ</i>	138
3.1. Поняттєвий компонент концепту <i>ВПЕВНЕНІСТЬ</i>	138
3.1.1. Лексичні засоби номінації впевненості (за даними лексикографічних джерел).	138
3.1.2. Типи вставних модальних слів – контекстуальних вербалізаторів концепту <i>ВПЕВНЕНІСТЬ</i>	148
3.1.3. Лексико-семантичне поле номінації концепту <i>ВПЕВНЕНІСТЬ</i>	151
3.2. Образно-ціннісний компонент концепту <i>ВПЕВНЕНІСТЬ</i>	154
3.2.1. Асоціативно-образні ознаки концепту <i>ВПЕВНЕНІСТЬ</i>	154
3.2.2. Класифікація фразеологічних одиниць, що репрезентують ціннісний компонент концепту <i>ВПЕВНЕНІСТЬ</i>	157

3.3. Фреймова модель концепту <i>ВПЕВНЕНІСТЬ</i> у медіадискурсі	158
3.4. Епістемічні слова – контекстуальні вербалізатори концептуального поля <i>СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ</i>	168
РОЗДІЛ 4. ПРАГМАТИЧНА РОЛЬ КОМУНІКАТИВНИХ СТРАТЕГІЙ СУМНІВУ ТА ВПЕВНЕНОСТІ В МЕДІАДИСКУРСІ	181
4.1. Мовленнєві акти вербалізації концептуального поля <i>СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ</i> у ЗМІ України	181
4.2. Дискурсивне слово як засіби маніфестації концепту <i>СУМНІВ</i>	188
4.2.1. Класифікація дискурсивних слів, що виражають сумнів	188
4.2.2. Модальні рамки реалізації дискурсивних слів, що виражають сумнів	193
4.2.3. Прагматична функція дискурсивних слів, що виражають сумнів	197
4.3. Дискурсивні слова як засіб маніфестації концепту <i>ВПЕВНЕНІСТЬ</i>	200
4.4. Комунікативні стратегії реалізації концептуального поля <i>СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ</i> ..	205
4.4.1. Комунікативна стратегія вербального нападу та засоби вираження концепту <i>СУМНІВ</i>	206
4.4.2. Комунікативна стратегія переконання та засоби вербалізації концепту <i>ВПЕВНЕНІСТЬ</i>	210
4.4.3. Комунікативна стратегія вербального захисту та засоби вираження концепту <i>ВПЕВНЕНІСТЬ</i>	216
Висновки до розділу 4	218
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	212
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	229
СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ	254
СПИСОК ДЖЕРЕЛ І ЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ	255
ДОДАТКИ	292
ДОДАТОК 1	292
ДОДАТОК 2	292
ДОДАТОК 3	294
ДОДАТОК 4	304

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЗМІ – Засоби масової інформації

МКС – Мовна картина світу

МКА – Мовний концептуальний аналіз

НКРМ – Національний корпус російської мови

БАС – Великий академічний словник російської мови

МАС – Малий академічний словник російської мови

ВСТУП

Дисертаційна робота присвячена дослідженню змісту, структури та мовної об'єктивації концептуального поля *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ*, а також його актуалізації в сучасному медійному дискурсі. Роботу виконано на теоретико-методологічних засадах антропоцентричної когнітивно-дискурсивної парадигми.

Лінгвокогнітивісти вважають, що природна мова є частиною осмислення людиною себе самої, власного становища в навколишньому світі та особистої ролі в повсякденній діяльності та спілкуванні. У багатокомпонентному концептуальному полі *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ*, сформованому на основі бінарної опозиції, концепти *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ* є «вузлами» поля і мають пов'язану полярність. Саме ця багатокомпонентна концептуальна зв'язка, члени якої втілюють у собі полярні «вузлові точки» сукупного концептуального простору сумніву-впевненості, і постає основою концептуального змісту та структури концептуального поля *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ*.

Концептуальне поле *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ* є поєднанням культурних, соціальних, поведінкових, психологічних і фізіологічних рис у свідомості носіїв певної лінгвокультури.

Антропоцентричний напрямок лінгвістики реалізується в численних дослідженнях психоемоційних станів сумніву і впевненості, зокрема у рамках логіко-психологічного напрямку (В.М. Ткачук, В.Ю. Кочубей, Г. Гійом та ін.), лінгвокультурного напрямку (І.М. Осовська, А.М. Приходько, В.О. Дубініна та ін.), семантико-когнітивного напрямку (С.А. Жаботинська, А.М. Приходько, Л.В. Шнуровська, О.С. Мельничук, Л.С. Єрмолаєва, В. Iomdin, О.С. Лех, А.П. Агапій, П.В. Мацьків, Л.В. Строченко, В.М. Ткачук, Й.А. Стернін та ін.), когнітивно-дискурсивного напрямку (Simon-Vandenberghe, K. Aijmer, Schwenter, І.С. Шевченко, О.І. Морозова, Н.В. Павлик, Ю.В. Невська, О.Л. Доценко, Т.О. Бехта, О.О. Селіванова, Ю.М. Колісник, А.М. Приходько, А.В. Гнатюк, А.В. Ярхо, Л.І. Ніжнік).

У нашому дослідженні концепти *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ* розглядаються як когнітивні утворення, що складаються з поняттєвого, образного та ціннісного шарів. Логіко-поняттєвий зміст концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ* передбачає дослідження номінантів цих концептів та епістемічних слів, що використовуються для вираження стану сумніву та впевненості. Реалізація концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ* у мові та мовленні допомагає глибше зрозуміти їхні ціннісні характеристики, особливо через їх прояв у мовленнєвих актах, комунікативних ситуаціях, стратегіях та тактиках мовлення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 5 за 17 листопада 2020 року), формулювання теми уточнено (протокол № 5 за 28 січня 2025 року).

Актуальність дисертаційної роботи обумовлена підвищеним інтересом сучасних когнітивістів до антропоцентричних характеристик концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ*, їхніх дистинктивних ознак, а також їхньої важливої ролі у формуванні мовної та концептуальної картин світу. У роботі вперше у міждисциплінарному ракурсі і з використанням різних лінгвістичних методів досліджено когнітивні та дискурсивні властивості концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ*. Вивчення концептуального поля *СУМНІВ/ВПЕВНЕНІСТЬ* як мовно-когнітивного феномену сприяє опису системи концептів, що втілюють психоемоційні стани людини. Фреймове моделювання структури концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ* дозволяє нам проаналізувати ключові етапи переживання цього стану та його когнітивні характеристики.

Метою нашої роботи є визначення, класифікація та опис вербальних засобів вираження концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ* в електронних ЗМІ України. Для реалізації поставленої мети передбачено виконання таких дослідницьких **завдань**:

- формулювання теоретико-методологічних засад дослідження концептуального поля *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ*;
- визначення концептуальних характеристик сумніву і впевненості та вивчення засобів їх вираження у дискурсах сучасних електронних українських масмедіа;
- з'ясування образно-ціннісних характеристик досліджуваних концептів через вивчення концептуальних метафор та метонімії;
- фреймове моделювання структури концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ*;
- установа тактик і стратегій, що використовуються адресантом у дискурсах масмедіа для вираження сумніву і впевненості.

Об'єкт дослідження – концептуальне поле *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ*.

Предмет дослідження – мовно-мовленнєві засоби об'єктивації концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ*, а також їхні лінгвокогнітивні і комунікативно-функціональні характеристики.

До фактичного матеріалу дослідження належать дані суцільної вибірки з лексикографічних джерел: 10 тлумачних словників, 1 синонімічний словник для з'ясування синонімів номінантів концептів *СУМНІВ* та *ВПЕВНЕНІСТЬ*; 264 репортажі, вилучені способом суцільної вибірки з інтернет-видань України «Gazeta.ua», «Ukrinform.ua», «Znaj.ua», «Футбол 24», «LIGA.net», «Yabl.ua», «Сьогодні», «Українська правда», «Європейська правда», «Ukrainews», «КиївВлад», «Viva.ua» та т.ін. за період 2000-2025 рр. Матеріал дослідження надав Національний корпус російської мови, що містить майже 6 млн. текстових фрагментів (ми опрацювали орієнтовно 5 тис. текстових фрагментів методом суцільної вибірки). Корпус має п'ять типів тексту: художній, мемуари, публіцистика, наукова, релігійна література.

Теоретико-методологічною основою роботи є праці провідних українських та закордонних лінгвоконцептологів та дискурсологів (А.Д. Белової, О.О. Бондаренка, Т.П. Вільчинської, Л.П. Гнатюк, І.О. Голубовської,

Л. П. Дядечко, С.А. Жаботинської, Т.А. Космеди, Л.П. Науменко, В.І. Охріменко, І.М. Прожогої, С.М. Різника, О.М. Самусенко, Н.В. Слухай, О.С. Снитко, О.А. Стишова, О.М. Строкаля, А.А. Черненко, Г.М. Яворської, W. Croft, T.A. van Dijk, Ch. Fillmore, H. Grice, R. Huddleston, Z. Kövecses, G. Lakoff, R. Langacker, J. Searle, A. Wierzbicka).

У дослідженні застосовано як загальнонаукові методи (спостереження, узагальнення, опису, індукції, дедукції), так і суто лінгвістичні, а саме:

– аналіз словникових дефініцій (для встановлення лексико-семантичних варіантів ключових слів-номінантів концептів);

– компонентний аналіз (для виявлення конститутивних семантичних ознак вербалізаторів концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ*);

– контекстуальний аналіз (для виділення та аналізу текстових фрагментів);

– концептуальний аналіз (для моделювання змісту концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ*);

– метод когнітивної інтерпретації мовно-мовленнєвого матеріалу (для дослідження відображених за допомогою мови ментальних структур концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ*);

– фреймовий аналіз (для моделювання концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ*);

– дискурсивний аналіз (для виявлення кореляцій між текстами та позамовними чинниками);

– кількісно-якісний аналіз (для здійснення кількісно-відсоткового розподілу одиниць-вербалізаторів концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ* та його інтерпретації);

– прагматичний аналіз (для опису специфіки вживання слів та словосполучень задля досягнення прагматичного ефекту – щоб викликати сумнів або впевненість);

– метод скалярної градації (розміщення епістемічних слів на шкалі впевненості).

Наукова новизна дослідження полягає у спробі комплексного аналізу концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ* на основі сучасного дискурсу електронних українських масмедіа. Вперше в міждисциплінарному ракурсі і з використанням різноманітних лінгвістичних методів висвітлено когнітивні та дискурсивні властивості концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ*, надано перелік вербалізаційних засобів досліджуваних концептів, змодельовано комплексну структуру бінарних концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ* на основі їхніх поняттєвих, асоціативно-образних та ціннісних характеристик.

На захист виносяться такі положення:

1. Концепти *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ* є соціально зумовленими та етнічно специфічними концептами. Вивчення номінантів, що виражають концепти *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ*, спричинило побудову концептуального простору досліджуваних концептів, ядро яких представлено словами *сомнение*, *уверенность*, а ядровими складниками є: для концепту *СУМНІВ* – *неуверенность*, *скептицизм*, для концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ* – *убеждение*, *вера*, *доверие*; проміжне місце між ядром та периферією для концепту *СУМНІВ* займають – *колебание*, *нерешительность*, *маловерие*, для концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ* – *решительность* і *твердость*; периферія для концепту *СУМНІВ* представлена – *шатание*, *раздвоение*, для концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ* – *авторитетность*, *победительность*, *победоносность*.

2. Аналізуючи засоби вираження концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ*, ми виявили спеціалізовані маркери (прямі, безпосередні показники), що належать до ядрових (основних) засобів репрезентації концептів і слугують для передачі їхнього інваріантного значення, та непрямі маркери, які слугують для створення численних варіантних значень сумніву та впевненості. Водночас, кількісно проаналізувавши частоту вживання непрямих засобів вираження досліджуваних концептів, ми виявили, що для вираження концепту *СУМНІВ* найчастіше вживаються *может быть* (15.24%), *возможно* (11.27%), *кажется* (7.82%) і т. ін.,

а для вираження концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ* *известно* (16.66%), *конечно* (14.42%), *правда* (13.38%), *действительно* (10.44%) і т. ін. З погляду синтаксичної структури існує закономірність у розміщенні вставних елементів у реченнях: найчастіше вони розташовуються в середині речення (зазначено в 74 % прикладів), 22 % – на початку речення, і дуже рідко (1%) вставні елементи використовуються наприкінці речення, завершуючи цим висловлювання. Непрямі маркери слугують для створення численних варіантних значень, у нашій роботі виокремлені такі варіантні ситуації: 1) сумнів із відтінком глузування, іронії; 2) сумнів – недовіра, невпевненість у вірогідності повідомлення; сумнів у істинності, реальності ствердження; 3) сумнів допустимість, невпевнена вказівка на можливість; 4) сумнів – припущення; 5) сумнів – незгода, заперечення; 6) сумнів з відтінком докору; 7) сумнів із відтінком здивування.

3. Сумнів і впевненість – це стани свідомості, пов'язані з психолінгвістичною шкалою впевненості. Сумнів нескінченно близький до повного заперечення, але не заперечує повністю; здогад відповідає слабкому сумніву, що не означає прийняття. Упевненість ближча до ствердження, але вона не дорівнює ствердженню. Немає чіткого переходу між повним запереченням та сумнівом, сумнівом та здогадкою, здогадкою та впевненістю, впевненістю та ствердженням. Вивчивши 40 епістемічних слів, які виражають значення сумніву та віри, ми визначили, що основні з них варіюються в межах шкали впевненості від «повністю вірогідного» до «середньої впевненості» та «слабкої впевненості». Ступінь упевненості у повідомленні може підвищуватися чи знижуватися за допомогою використання різних маркерів.

4. Концепт *СУМНІВ* постає елементом таких концептуальних метафор: сумнів як жива істота, сумнів як рідина, сумнів як джерело звуку, сумнів як рослина, сумнів як локус, сумнів як повітря, сумнів як результат чийхось дій, сумнів як джерело почуттів та/або емоцій, сумнів як виявлене почуття, сумнів як захований об'єкт. На основі когнітивно-контекстуального аналізу ми виокремили

такі вербалізовані метафоричні іпостасі концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ*: упевненість як жива істота, впевненість як рідина, впевненість як твердий предмет, упевненість як повітря, впевненість як світло та/або вогонь, упевненість як продукт, упевненість як рослина, впевненість як птах, упевненість як властивість характеру, яку можна тренувати; впевненість як звук.

5. Фреймова структура концепту *СУМНІВ* і концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ* складається зі слотів і розширень, а саме: ПРИЧИНА/ДЖЕРЕЛО *СУМНІВУ/ВПЕВНЕНОСТІ*, ЕМОЦІЇ/СТАНИ *СУМНІВУ/ВПЕВНЕНОСТІ*, ПОДІЯ/СИТУАЦІЯ *СУМНІВУ/ВПЕВНЕНОСТІ*, АКТАНТ (АГЕНС, ПАЦІЄНС, ЕКСПІРІЄНЦЕР), РЕАКЦІЯ (містить у собі ЗОВНІШНЄ ЗОБРАЖЕННЯ, ВНУТРІШНІ ПОЧУТТЯ, ОЦІНКУ, НЕМОВНІ ТА МОВНІ РЕАКЦІЇ ПОВЕДІНКИ). Можна виділити 11 концептуальних ознак для концепту *СУМНІВ* і концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ*.

6. У нашому дослідженні окреслюються ситуації, що можуть виникнути при реалізації визначеної та невизначеної референції: 1) мовець знає об'єкт референції неточно, а слухач знає мовленнєвий об'єкт; 2) мовець знає об'єкт референції неточно, а слухач не знає об'єкта референції; 3) мовець знає об'єкт референції, але не хоче з якихось причин, щоб слухач дізнався, що йдеться саме про цей об'єкт. У третій ситуації можливі два варіанти залежно від обізнаності слухача, зокрема: 1) слухач і мовець володіють загальними знаннями, зокрема слухач є одним з інсайдерів події, описаної мовцем, тому він знає об'єкт мовлення: тоді формується ситуація визначеності; 2) слухач не знає чи точно не знає об'єкта мовлення, тоді виникає ситуація невизначеності. Тільки коли один з комунікантів не знає об'єкта мовлення, існує невизначена референція, коли слухач і мовець перебувають у стані сумніву; якщо ж обидві сторони знають об'єкт мовлення, це визначена референція, і обидві сторони перебувають у стані впевненості.

7. Концепти *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ* втілюються за допомогою різних мовленнєвих актів у сучасному українському медіадискурсі: вираз сумніву

здійснюється через констативи (75%), квеситиви (11.7%), експресиви (5%), комісиви (5.7%), директиви (2.6%). Щодо мовленнєвої реалізації концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ*: на першому місці констативи (72%), на другому – директиви (14%), на третьому місці – комісиви (6%), на четвертому – квеситиви (5.3%), і на останньому – експресиви (2.7%).

8. Для реалізації комунікативної інтенції та досягнення очікуваної мети адресант повинен використовувати певні мовленнєві стратегії в комунікації для впливу на аудиторію. Ми проаналізували комунікативні стратегії переконання, вербального нападу та вербального захисту для реалізації концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ*. Ці комунікативні стратегії включають набір комунікативних тактик, що виступають конкретними засобами здійснення інтенційно-стратегічної програми комунікації.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що її висновки та зміст є внеском у когнітивну лінгвістику, лінгвоконцептологію (опис мовно-мовленнєвих та когнітивних механізмів актуалізації концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ*), дискурсологію (вивчення дискурсу ЗМІ), комунікативну та прагматичну лінгвістику (аналіз стратегій і тактик, використовуваних для реалізації досліджуваних концептів).

Практична цінність дисертації полягає в можливості використання отриманих результатів у нормативних та спецкурсах з лінгвоконцептології, дискурсології, соціолінгвістики та мови масмедіа. Основні положення та висновки можуть бути корисними для наукових досліджень у галузі лексичної семантики, а також можуть бути використані при укладанні навчальних посібників та підручників, написанні курсових та дипломних робіт.

Апробацію результатів дисертаційного дослідження здійснено на 6 наукових конференціях: «Мова. Література. Реальність» (2020, Київ), «Філологія XXI століття: нові дослідження і перспективи» (2021, Київ), «Мова, література, переклад у комунікативному просторі сучасного світу» (2021, Київ), «Філологія

XXI століття: нові дослідження і перспективи» (2023, Київ), «Тенденції і перспективи вивчення літератури у середній і вищій школах» (2023, Київ), «Лінгвосфера вчора, сьогодні, завтра» (2024, Київ).

Результати та основні положення дисертаційної праці обговорено на засіданнях кафедри східнослов'янської філології та інформаційно-прикладних студій Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (2020–2025 рр.).

Публікації. За результатами проведених досліджень опубліковано **10** наукових праць, серед них: **6** статей в наукових фахових виданнях України, **1** стаття у зарубіжному виданні, індексованому в наукометричній базі Scopus (Q2), **1** стаття у зарубіжному виданні, індексованому в наукометричній базі IndexCopernicus та GoogleScholar, **2** праці апробаційного характеру (тези доповідей).

Обсяг та структура роботи. Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, чотирьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (270 позиції), лексикографічних джерел (11 найменувань) та джерел ілюстративного матеріалу (264 найменувань), 4 додатків. Загальний обсяг дисертації – 308 сторінок, з них 205 – основний текст. Дисертаційну роботу ілюструють 7 таблиць, 3 рисунки та 4 схеми.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТІВ СУМНІВ І ВПЕВНЕНІСТЬ

1. Поняття «концепт» у когнітивній лінгвістиці

Концепт є об'єктом досліджень у когнітивній лінгвістиці (О.С. Кубрякова; Н.С. Кудрявцева, З.Д. Попова, А.П. Мартинюк), лінгвокультурології (В.І. Карасик, Ю.С. Степанов, З. Д. Попова) і психолінгвістиці (Л.В. Засєкіна, О.О. Залевська). М.М. Полюжин показує, що концепт є «сукупність конкретно-образних, поняттєвих, прототипних, гештальтних, фреймових, сценарних елементів у свідомості людини» (Полюжин 2015, с. 215). З погляду лінгвістичної філософії концепт – це ідея слова, його ейдос, змістовна внутрішня форма слова, що мотивує всі його вживання (Rivelis 2007, с. 311).

Отже, концепт вважається ідеальною ментальною сутністю, формування якої охоплює різні сфери взаємодії людини з навколишнім середовищем.

З погляду когнітивної лінгвістики концепт визначається як «явище життєвої філософії, як повсякденний аналог світоглядних понять, закріплених у лексиці» (Приходько 2013, с. 20). Цю думку розвиває І.М. Осовська: концепти – це «багатовимірною культурно значуща одиниця колективного знання, що втілює всі певним чином структуровані в ментальному просторі суб'єкта знання, поняття, асоціації, переживання – уявні та реальні, вербальні та невербальні, які актуалізуються у свідомості носія мови при сприйнятті ним слова імені концепту» (Осовська 2014, с. 27). У своїй роботі О.М. Газуда розуміє концепт як «дискретне ментальне утворення, що є базовою одиницею розумового коду людини, володіє відносно впорядкованою внутрішньою структурою, являє собою результат пізнавальної (когнітивної) діяльності особи і суспільства та несе комплексну, енциклопедичну інформацію про відображуваний предмет чи явище, про інтерпретацію конкретної інформації суспільною свідомістю і ставлення суспільної свідомості до певного явища чи предмета» (Газуда 2018, с. 70). Концепт – ментальний феномен, у якому поняттєве начало, проходячи через сито

етнопсихологічної оцінки, органічно поєднується з лінгвокультурним началом (Мартинюк 2009; Ніконова 2007; Приходько 2013 та ін). У вище наведених визначеннях ми бачимо вже акцентуацію культурно-етнічного аспекту при визначенні поняття концепту.

Однією з важливих рис когнітивної науки є комплексне вивчення інтелекту та розуму людини. Одне з її основних завдань – дати психологічне пояснення мовних фактів та категорій, а також знайти правильну відповідність між мовними формами та ментальними репрезентаціями досвіду, які вони відображають у структурі знання (Ржевська 2018, с. 59).

Мова – це найкращий доказ існування у нашій свідомості різних структур знання про світ, базовою одиницею яких є концепт. Різні типи концептів (образи, уявлення, поняття) та їх комбінації (картинки, гештальти, схеми, речення, фрейми) народжуються у процесі сприйняття світу, відбивають та узагальнюють досвід і навіть осмислюють реальність у різних видах взаємодії зі світом. Мова дозволяє виявити та об'єктивувати те, як людський розум бачить і сприймає світ і як цей світ класифікується у свідомості (Пилячик 2017).

Представники *лінгвокультурологічного підходу* (Н.Д. Арутюнова, В.І. Карасик, Й.А. Стернін, Ю.С. Степанов, В.М. Телія) надають важливого значення культурним особливостям під час аналізу концептів. Ю.С. Степанов та Г.Г. Слишкін розглядають культуру загалом як сукупність концептів та відношень між ними, а концепти трактують як культурні осередки у ментальному світі людини чи народу (Цит. за Джеріх 2018, с. 63).

Лінгвісти, котрі дотримуються такого підходу, зазначають, що при аналізі різних аспектів концептів основну увагу слід надавати значущості культурної інформації, яка передається концептом, що вивчається. На думку Ю.С. Степанова, «у структуру концепту входить усе те, що робить його фактом культури – вихідна форма (етимологія), коротка до основних ознак історія; сучасні асоціації; оцінки тощо» (Цит. за Джеріх 2018, с. 63).

У рамці методу *семантико-когнітивного аналізу* концепт трактують як ментальне утворення, що репрезентує собою сукупність знань про певний об'єкт у свідомості людини (Полюжин 2006, с. 7). О.О. Селіванова акцентує на зв'язку між концептом та значенням, вважаючи їх або повністю ідентичними, або такими, що частково перетинаються, або одне додається в інше, або значення активується в концептуальній структурі залежно від контексту чи ситуації (Селіванова 2008, с. 413).

Метод семантико-когнітивного аналізу (З.Д. Попова, Й.А. Стернін, А.М. Приходько, М.Ф. Алефіренко, О.П. Бабушкін) передбачає, що у процесі когнітивного дослідження мови ми переходимо від значення до концептуального змісту, спираючись на особливий етап – когнітивну інтерпретацію. Когнітивна інтерпретація є необхідним етапом семантико-когнітивного аналізу, без якої дослідження залишається в межах лінгвістичної семантики (Цит. за Колодій 2021, с. 57). Найкращий спосіб опису та визначення сутності концепту пролягає через мовлення, а точніше, через мовні знаки (Кагановська 2002, с. 27). Оскільки концепт як ментальна одиниця свідомості моделюється за допомогою мовних засобів, завдання семантико-когнітивного підходу полягає в максимально повному описі семантики слів, словосполучень, фраз або текстів та у використанні когнітивної інтерпретації для моделювання змісту концепту. А на прикінцевому етапі проводиться моделювання структури концепту на основі результатів опису засобів його мовної об'єктивізації, а також когнітивна інтерпретація одержаних результатів мовного дослідження (Цит. за Колодій 2021, с. 57). Отже, результати мовного аналізу засобів вираження концепту когнітивно узагальнюються і факти мовної свідомості інтерпретуються як факти когнітивної свідомості. Результатом когнітивної інтерпретації стає опис структури концепту, тобто когнітивних рівнів чи характеристик, що становлять концепт.

Когнітивно-дискурсивний метод (Цит. за Белова 2016, с. 46) спрямований на визначення того, як внутрішній світ людини вирізняється в мові, на дослідження

комунікативних здібностей того, хто говорить і слухає, а також на вирізнення факторів дискурсу, що визначають вибір тієї чи тієї форми мови для вираження знань у тексті або комунікації. Зв'язок між концептом і знаком можна окреслити так: концепт є результатом процесу пізнання та результатом мовних асоціацій і балансує між своїм лінгвокультурним потенціалом та його конкретною реалізацією в тексті (Приходько 2020, с. 424). Р. Ленекер зазначає: «Ми можемо 'комунікувати' тією мірою, якою ми спільно будемо ментальні простори подібної конфігурації з урахуванням однакових мовних та прагматичних даних; комунікація є можливим результатом процесу конструювання» (Langacker 2001, с. 25).

Концепт «пов'язує наукові дослідження у галузі культури, свідомості та мови, оскільки він належить до свідомості, детермінується культурою та опредмечується в мові» (Цит. за Плотнікова 2020, с. 95). Значення мовних одиниць фіксується в концептах, що належать до різних сфер досвіду, і вони співіснують у мовній картині світу (МКС) (Ніжнік 2023, с. 38). Ця мовна картина світу відображає предмети, явища, факти реальності, ціннісні орієнтири, життєві стратегії та сценарії поведінки, закарбовані в мовних знаках, категоріях, явищах мови, які є семантичним результатом концептуальної репрезентації реальності в етнічній свідомості (Селіванова 2006, 365). Значення мовних одиниць остаточно реалізується через дискурс.

У цій роботі ми дотримуємося когнітивно заангажованого погляду на концепт і розглядаємо концепти *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ* як складне структурно та семантично ментальне утворення, що виражається через лексику і фразеологію, котре містить поняттєву основу, образні та ціннісні характеристики, функціонально замінюючи сприйняття та розуміння людиною об'єктів навколишнього світу у процесі рефлексії та комунікації.

У нашій роботі для дослідження концептів *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ* ми застосовуємо такі основні методи: семантико-когнітивний для інтерпретації

змістового наповнення концептів через лексикографічне тлумачення їх вербалізаторів та когнітивно-дискурсивний для дослідження особливостей їх реалізації у мовленні.

1.2. Еволюція поняття «концепт»

У сучасній лінгвістиці склалася стійка термінологічна система. Наприклад: концептуалізація (R.W. Langacker), концептуальне поле (А.М. Приходько), картина світу (Л. Вітгенштайн, Heidegger Martin) та ін.

У підрозділі 1.1 ми зазначали, що концепт є одним із ключових понять когнітивної лінгвістики. Крім того, трапляються такі терміни, як *бінарний концепт* (С.М. Щербина, Н.М. Гоца), *антиконцепт* (Т.В. Давидова, А.М. Приходько) та інші. Однією із сучасних тенденцій у лінгвістиці є обговорення найважливіших світоглядних понять у їх зв'язках з опозитивними поняттями, протилежними категоріями, наприклад: *ДОБРО/ЗЛО* (О.П. Лисицька), *ТАМ/ТУТ* (В.П. Пилипак), *ЧОЛОВІК/ТЕХНІКА* (К.С. Подсевак), *ЖИТТЯ/СМЕРТЬ* (О.О. Приходченко), *NÄHE/DISTANZ* (О.М. Лащук), *ПРЕКРАСНИЙ/ПОТВОРНИЙ* (Т.С. Семегіна), *СВІЙ/ЧУЖИЙ* (Д.Д. Харитоновна) і т.ін.

Т.В. Давидова зазначає: «Вичерпуючи можливості дослідження одиничних, розрізнених концептів, лінгвістика постає перед проблемою пошуку нових шляхів у вивченні способів когніції як мисленнєвого процесу, опосередкованого мовою, а також засобів репрезентації і акумуляції знань про навколишній світ, що об'єктивуються у людській свідомості саме завдяки концептам» (Давидова 2009, с. 200).

Дуалістична картина світосприйняття передбачає, що люди розрізняють і розуміють навколишню реальність крізь призму аксіологічного показника (позитивне або негативне маркування) (Лащук 2021, с. 29).

Останнім часом поняття «антиконцепт» дедалі частіше використовується в когнітивній лінгвістиці. Т.В. Давидова вважає, що «контрконцепт» є уявним

образом, що формується в результаті свідомого, напівсвідомого чи несвідомого зіставлення людьми у своєму мозку протилежних або контрастних елементів і явищ навколишнього світу (Давидова 2009). А.М. Приходько визначає *антиконцепт* як протилежне вихідному концепту утворення (Приходько 2015 р. 38), при цьому різниця між *концептом* та *антиконцептом* залежить від позитивного чи негативного маркування одиниці, адже *антиконцепт*, як і *концепт*, містить важливі ціннісні характеристики.

О.М. Лащук зазначає, що ліва частина опозиції концептів має позитивне маркування, тоді як права – негативне, і що основою для цих когнітивних одиниць є їхня ціннісна оцінка. Антиконцепт може мати більше номінативних одиниць, ніж концепт, який зазвичай виражається меншою кількістю мовних засобів (Лащук 2018, с.30). Т.С. Семегіна стверджує, що опозиційні концепти слід досліджувати у взаємодії, проте розглядати їх як одну одиницю не зовсім логічно, оскільки вони є двома протилежними фрагментами дійсності (Семегіна 2011, с. 248).

Ми погоджуємось із думкою Т.В. Давидової про те, що антиконцепт слід розглядати як один з різновидів концепту, який можна розуміти як відокремлене від нього явище або як комплементарну складову частину цілого (Давидова 2009).

Крім терміна *концепти-опозиції*, до термінологічного апарату когнітивної лінгвістики ще входить термін *бінарний концепт* для опису таких протиставлень (Щербина 2014). Т.С. Семегіна визначає *бінарний концепт* як «ментальне утворення, яке структурує об'єкти навколишнього світу за характером їх різновекторного аксіологічного навантаження, а також протилежності як суттєвої ознаки ментального відображення світу загалом та кожного фрагмента дійсності зокрема» (Семегіна 2011, с. 8).

Бінарність є одним із фундаментальних принципів людського мислення (Луцьова 2019, с. 85), і всебічний аналіз протиставлень показує, що значення та актуальність певного об'єкта виявляються завдяки існуванню іншого,

протиставленого йому об'єкта, що спонукало дослідників виділити та описати різноманітні бінарні опозиції, які вважаються доказом «універсальності людського мислення» (Цит. за Дубчака 2011, с. 93). У свідомості мовця формуються опозиційні розумові категорії чи бінарні опозиції, що вважається одним із основних принципів мислення та побудови картини світу (Новіков 1973).

Протилежність як особливий спосіб сприйняття реальності була предметом досліджень Піфагора, Горгія, Анаксимандра, Платона та Арістотеля (Підсєвак 2020, с. 34). Н.С. Трубецкой розумів протилежність як опозиційну структуру, яка, крім ознак, що відрізняють один член опозиції від іншого, передбачає ще й загальні властивості (Цит. за Лащук 2021, с. 35). Він визначив це явище як «універсальний засіб раціонального пізнання світу, де одночасно розглядаються два протилежні поняття, одне з яких стверджує певну якість, а інше – заперечує» (Цит. за Пастушенко 2012, с. 179).

Антонімічні зіставлення є природною особливістю людського розуму. К.С. Подсєвак зауважує, що «таку подвійність на психологічному рівні зумовлено прагненням людської свідомості до категоризації інформації при пізнанні світу, на фізіологічному – участю мигдалеподібного тіла в такій інтерпретації, результатом чого стає формування суб'єктивної оцінки того, що пізнається, ще до того, як навколишня дійсність об'єктивно інтерпретується корою головного мозку» (Подсєвак 2020, с. 32).

Бінарні концепти структурно передбачають існування двох рівноправних членів, які протиставлені один одному як антоніми. Обидва концепти в бінарній структурі мають протилежні ціннісні орієнтири, проте їхнє аксіологічне навантаження може змінюватись залежно від комунікативної ситуації (Лащук 2021, с. 32). Серед особливостей цих протиставлень можна виділити асиметричність, наявність загальної інтегральної ознаки, належність до одного концептуального поля, природну аксіологічність, бінарний тип відношень на поняттєвому, образному та ціннісному рівнях (Щербина 2014, с. 158).

Сучасна лінгвістика, вивчаючи способи організації мовного матеріалу, виокремила кілька універсальних опозицій, що відображають найважливіші аспекти людського життя, наприклад: *ПРАЦЯ* і *НЕРОБСТВО* (І.М. Мірошніченко), *ДОБРО* та *ЗЛО* (О.П. Лисицька). Ми розглядаємо бінарні концепти *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ* як повне концептуальне поле: вони мають антропоцентричну природу, акцентують на мірі довіри до об'єкта та містять аксіологічний вимір. У шкалі впевненості сумнів має низький рівень довіри, впевненість – високий. Залежно від рівня довіри, концепт *СУМНІВ* займає лівий кінець шкали, а концепт *ВПЕВНЕНІСТЬ* – правий. Відповідно, ми маємо сумнів у лівій частині опозиції, а впевненість – у правій.

Концептуальне поле *СУМНІВ/ВПЕВНЕНІСТЬ* має розгалужену структуру, починаючи від найдрібніших частинок змісту, сем, і закінчуючи мікроконцептами та цілими сегментами – жанровими, фразеологічними, асоціативно-семантичними тощо, що дозволяє розглядати його як складне когнітивне утворення (Лех, Агапій 2017, с. 24), котре має у своєму складі й пропозиційні, і метонімічні та метафоричні моделі концептуалізації (Цит. за Мацьків 2014, с. 123).

У дисертації *концептуальне поле* розуміємо як об'ємне ментальне утворення, що містить у собі «як різні типи когнітивних структур, так і різні форми ментальних репрезентацій»: «Концептуальне поле – ланцюжок ієрархічно структурованих концептів, пов'язаних загальною смисловою компонентою. Концептуальне поле може бути організоване навколо базового концепту, що вступає в інтертекстуальному просторі у смислові відносини з іншими однопорядковими концептами. Моделювання концептуального поля може здійснюватися на базі різного обсягу інформації – як у межах одного текстового твору або в рамках концептосфери окремого автора, так і ширше – в обсязі всієї національної концептосфери, всього семантичного простору мови» (Строченко 2020, с. 146).

Зіставлені за змістом концепти не обов'язково пов'язані синонімічними чи квазісинонімічними зв'язками: можливі також антонімічні, гіперо-гіпонімічні, партитивні, імплікативні стосунки, образно-асоціативні зв'язки. У роботі В.О. Дубініної зазначається, що в цьому сенсі говорять про «онтологічно близькі концепти»: можна «показати 'семантичний залишок' при накладанні їхніх семантичних просторів, що ясно демонструє культурну своєрідність та відмінність цих концептів» (Дубініна 2020, с. 24). На основі вивчення наукової літератури та словникових джерел, а також аналізу мовного матеріалу Національного корпусу російської мови, в цій роботі представлений аналіз змістового «ядра» концептуального поля «СУМНІВ-УПЕВНЕНІСТЬ» у його вихідній, базовій структурі. У багатокомпонентному концептуальному полі «СУМНІВ-УПЕВНЕНІСТЬ», сформованому на основі бінарної опозиції, концепти СУМНІВ і УПЕВНЕНІСТЬ є «вузлами» поля і мають пов'язану полярність.

Саме ця багатокомпонентна концептуальна зв'язка, члени якої втілюють у собі полярні «вузлові точки» сукупного концептуального простору сумніву-впевненості, і постає як основа концептуального змісту та структури концептуального поля «СУМНІВ-УПЕВНЕНІСТЬ» у мовній свідомості.

Й.Л. Вайсгербер пов'язує ідею «мовного поля» з особливим світорозумінням, характерним для кожної мови, і вписує її в контекст пропонованого ним поняття *мовна картина світу*. Поняття *мовне поле*, віднесене Вайсгербером до «духовного проміжного світу», є реалізацією того світорозуміння, яке характеризує цю мову (Цит. за Бронських, 2012, с. 11).

1.3. Багатоаспектна природа феноменів сумніву/впевненості в сучасній науці (соціально-філософський, психологічний виміри)

Як показує досвід сучасної лінгвістики, складні багатоаспектні явища слід розглядати в межах міждисциплінарного підходу. Вивчення емоцій у лінгвістиці неможливе без участі досягнень інших наук. Сумнів-упевненість також є об'єктом дослідження в психології та філософії. Психологічний і філософський виміри

інтегровані в мові: саме у мові, у системі її засобів і значень висловлюється та інтерпретується категорія сумніву-впевненості як об'єкт філософського й психологічного знання та пізнання. У цьому розділі подано основні тези сучасних філософських та психологічних досліджень, які закладають підвалини мовного опису обраних нами об'єктів.

Сумнів-упевненість має об'єктивно-суб'єктивну природу. З одного боку, універсальність сумніву-впевненості полягає в тому, що ця опозиція має загальнолюдський характер та притаманна будь-якому розумному індивіду, незалежно від його культурних, духовних, суспільних або психологічних рис. Сумнів-упевненість не лише характеризує стан окремого індивіда, але й виступає як спосіб мислення, властивий людству в цілому. Концепти *СУМНІВ-ВПЕВНЕНІСТЬ* є одними з найпоширеніших станів, які переживає людина в повсякденному житті; відповідно, вони неодмінно повинні об'єктивуватися в мові (Стельмах 2008, с. 185).

З іншого боку, сумнів-упевненість як психологічний стан базується на суб'єктивному ставленні особистості до відображеної дійсності, і в основі цього ставлення лежить механізм оцінки (Ткачук 2003, с. 48). Процес оцінювання має інтелектуальну основу, тому в психології сумнів-упевненість розглядається як інтелектуальне почуття поряд зі здогадкою, інтересом, цікавістю й допитливістю, здивуванням, іронією. Взаємопроникнення інтелектуальних та емоційних моментів в структурі інтелектуальних почуттів свідчить про суб'єктивну природу інтелектуального процесу (Кочубей 2012, с. 95). Отже, сумнів-упевненість є психічним станом, об'єктивно властивим будь-якому індивіду. Він виникає на підставі емоційних та інтелектуальних реакцій, які, у свою чергу, стимулюють мисленнєву діяльність.

Уявлення про сутність сумніву-впевненості в психології та філософії фіксують природну здатність людини пізнавати, аналізувати й відображати дійсність відповідно до власної системи цінностей. Проте в психології сумнів-

упевненість постають як відображення внутрішнього стану особистості, який притаманний самому індивіду. У філософії особистість постає як єдине ціле, а процес пізнання виступає як оцінювання навколишнього світу людиною з позицій сформованих переконань.

Як об'єкт філософського пізнання протягом тривалого часу в історії людства виступало поняття *абсолютної істини*. Сумнів як ступінь універсального пізнавального процесу визначався як філософський скептицизм, що набував різних масштабів проявлення та залежав від настроїв конкретної епохи.

Античний скептицизм (Піррон, Секст Емпірик) можна визначити як «поміrkований» скептицизм, що виражався в ухилі від протистояння суджень. Метою суб'єкта думки було досягнення істини, а критерієм оцінки здоровий глузд, заснований на волі людини і незалежний від будь-яких випадкових подій.

Скептицизм епохи Відродження характеризувався підвищеним критичним ставленням до фактів дійсності, оскільки навіть знання, отримані емпіричним шляхом, могли бути помилковими.

Скептичне мислення філософів Нового часу епохи Просвітництва (Ф. Бекон, Р. Декарт, І. Кант тощо) певною мірою близьке до античної «поміrkованості», вираженій у намаганні гармонійно поєднати сумнів та впевненість. Сумнів трактується з антропоцентричних позицій як взаємодія розуму й досвіду. Натомість у філософії І. Канта скептицизм виступає каталізатором думки, за допомогою якого думка розвивається в напрямку набуття позитивного знання.

Отже, антропоцентризм феномену сумнівів був акцентований уже на ранніх етапах розвитку філософської думки і сформувався як мисленнєвий процес, що відображає позитивне ставлення до життя, яке існує в русі думки від сумніву до впевненості й гармонії.

Песимізм як форма негативного ставлення до дійсності відображений у філософському вченні Артура Шопенгауера. У нього песимізм виступає як всезагальний сумнів та свобода від ілюзій. Більш радикальною є позиція Ніцше,

який стверджує втрату віри в людську думку і гуманізм. У його концепції існування самого буття відкидається як підтвердження достовірності думки, а сумнів подається як максимальний нігілізм, у якому немає буття, а є лише його інтерпретація (переклад 石冲白 1982, с. 450).

Найбільше вираження скептицизм у мисленні знайшов у постмодерністській концепції, згідно з якою сумнів виражається щодо будь-якого емпіричного знання, будь-якої раціональної інтерпретації реальних явищ. Ці філософські погляди відображають концепцію скептицизму як негативної позиції суб'єкта, що виключає будь-яке позитивне начало (Barrett 1997, с. 20).

На сучасному етапі основою філософського пізнання стає критичне ставлення до знань та дійсності. У сучасній філософській науці сумнів розглядається з точки зору модусу існування сучасного суспільства. За концепцією М. Епштейна, згідно з якою кожному етапу розвитку суспільства відповідає свій тип онтологічної модальності (модальності мислення), стає очевидною актуальність категорії сумніву для сучасного світу. Логічно, що у світі безкінечної кількості можливостей («потенціалізму») сумнів стає одним з основних модусів інтерпретації буття. Можливість як онтологічна модальність сучасності викликає до життя сумнів як гносеологічний тип модальності. З цієї причини сумнів як принцип критичного мислення може бути визнано одним з найважливіших факторів розвитку сучасного суспільства (Epstein 2019, с.177).

Погляди на сумнів у філософії та психології формують уявлення про феномен у цілому, хоча важко розмежувати досягнення цих наук, а ще важче визначити, яка з них робить більший внесок у їхнє розуміння, оскільки вони є тісно взаємопов'язаними. Окрім того, саме в мові втілюється тотожність буття і мислення. Психіка людини постає як безліч процесів і станів, які символічно передають зовнішній світ. Символічна природа психічного визначає символічну природу людини як істоти, що мислить, розмірковує, діє. Володіння мовою дає можливість реалізувати свої думки в мовленні й письмі. Всебічне вивчення

людської природи, зокрема сумніву, можливе тільки на перетині філософії, психології та лінгвістики.

Психологія пояснює взаємопов'язані процеси, через які сумніви формуються та об'єктивуються в мові. Процес формування сумніву має складну структуру. Початково він виникає як неусвідомлена реакція, відчуття невідповідності, яке ще не отримує можливості бути обґрунтованим шляхом аналізу ситуації/інформації (приміром, «невизначні сумніви»). Сумнів може й не виникнути через відсутність критичного мислення в індивіда, але він формується на підставі певного обсягу знань, досвіду, можливо, навіть на генетичному рівні: «не виникло й тіні сумніву» – тобто відсутній імпульс, що провокує ментальну операцію; вираз «довірливий/наївний, як дитина» передбачає відсутність у людини необхідного досвіду для того, щоб відчутти сумнів та збагнути причини його виникнення. Тільки аналізуючи ситуацію (переходячи до наступного етапу), суб'єкт розуміє, що причини для сумніву були. Отже, виникнення сумніву як реакції – це здатність людини як істоти, що мислить, уловлювати деякі протиріччя в навколишньому світі, що сприймаються нею як невідповідні особистому досвіду.

Філософський пошук істини дозволяє виділити основні елементи ситуації сумніву: суб'єкт – індивід, що мислить (чи група) – об'єкт – абсолютна істина як спосіб сприйняття дійсності. Сумнів виникає тому, що суб'єкт бажає сприймати навколишній світ з метою досягнення гармонійного існування, навіть якщо це вкрай негативний прояв, оскільки гармонія – це психологічна рівновага, що має суб'єктивний характер.

На різних етапах розвитку філософської думки позиція суб'єкта, що сумнівається, є то позитивною, зі зміною в бік збільшення ступеня впевненості в досягненні гармонії, то негативною, що направляє рух думки в бік зменшення чи повного заперечення такої можливості. Сумнів як рух думки в протилежних напрямках – від вагання, невпевненості, відсутності твердої віри в будь-що – призводить до формування двох протилежних полюсів: повного спокійного

вірування та повного заперечення (нігілізму).

Однак існування сумніву як сходинки пізнання навколишнього світу неможливе без існування впевненості, що підтверджується філософським аналізом теоретичної діяльності дослідника, що становить процес пошуку істини. Те саме проголошував Ейнштейн: «Без віри в те, що можливо охопити реальність нашими теоретичними настановами ..., не може бути жодної науки» (Einstein 1938, с.312).

Іммануїл Кант (1724-1804), окрім роздумів про емпіричну й логічну впевненість, також залишав місце для моральної впевненості. Згадаймо етимологію самого слова *уверенность* – воно походить від слова *вера*, яке є суттю релігії та ідеології. Ірраціональна природа цієї якості слабо піддається контролю й переналаштуванню. Зруйнувати віру може тільки руйнація основних принципів світобудови. У житті окремої людини переконання можуть мінятися під впливом сильних стресових ситуацій. Упевненість у собі означає наявність чіткої та твердої віри у щось. Коли в людини є система цінностей, вона впевнена в собі. Якщо вона не може визначитися з основними життєвими принципами, то впевненості немає. Упевненість – це спокій, безтурботність і щастя, тоді як сумнів, припущення і думка завжди мають у собі певний ступінь дискомфорту чи турботи. Тому вивчення природи сумніву у філософії не відокремлюється від вивчення природи впевненості як етапу людського мислення. Упевненість, як і сумнів, може слугувати підставою для початку дії або когнітивного процесу. Упевненість, як і сумнів, є фундаментальним елементом пізнання, властивістю людської свідомості, але проявляється в ситуаціях, коли істина не може бути перевіреною досвідом. Сумнів та впевненість є елементами того самого мисленнєвого процесу, де сумнів визначається як стан занепокоєння та незадоволеності, який примушує діяти, щоб усунути його й породити бажання перейти до стану впевненості – бути спокійним та задоволеним.

Розглядаючи впевненість із філософської точки зору, важливо відзначити, що

грецькі мислителі розрізняли впевненість, що виникає на підставі почуттів, та впевненість, що виникає на підставі розуму. В останній Арістотель розрізняв пряму впевненість, що випливає з основних принципів науки, та непрямую впевненість, що випливає з доказів і досвіду. Майже всі, навіть скептики, визнають ці два види впевненості. Ми всі віримо, що можемо сприймати інформацію за допомогою органів чуття. Крім того, ми не сумніваємось в основних, очевидних та апіорних принципах різних наук, таких як, наприклад, математичні аксіоми. Тому ми впевнені в наукових істинах, які випливають з логічних міркувань, заснованих на прийнятних передумовах, і, відповідно, на достовірних доказах. Хоча впевненість та істина взаємопов'язані, істина – це згода між думкою та реальністю і, отже, відображає стосунки між людською свідомістю й об'єктом знання, тоді як упевненість – це не ставлення, а здатність, якість і стан людини зі знанням.

Існують різноманітні види впевненості (метафізична, фізична та моральна), зумовлені тим, до якої сфери належить мотив визнання реальності, що міститься у твердженні: метафізичної, фізичної чи моральної. У багатьох випадках можлива лише моральна впевненість, але для суто людських моделей поведінки навіть цього достатньо. Ця моральна впевненість керує нами в нашому повсякденному житті. Упевненість – це суб'єктивне ставлення, засноване на істинності чи реальності речей, наданих на підставі доказів.

Різні культури висловлюють свої істини різними мовами, за допомогою різних міфів і в різних контекстах. Тому історизм заперечує абсолютний вимір усіх істин та підпорядковує все історичному релятивізму; для історизму будь-яка істина має сенс виключно в контексті епохи. Але сама історія спростовує релятивізм історизму. Численні істини, привнесені з інших часів і культур, є актуальними й сьогодні, хоча багато в чому ми пройшли довгий шлях. У математиці, фізиці, праві, етиці й філософії людство вже має набір абсолютних істин, хоча у вивченні реальності та мислення завжди є місце прогресу.

Епістемологічна розсудливість мусить підготувати нас до того, щоб приймати істинне за істинне і не плутати можливе з певним. Вона також має підготувати нас до того, щоб змінити наше старе мислення, коли цього потребує прогрес у вивченні реальності.

Психологів упевненість почала цікавити в середині ХХ-го століття у зв'язку з тим, що деякі з них виявили зв'язок невпевненості в собі з виникненням неврозів та деяких соматичних захворювань. Практика психотерапії невпевненості створила ґрунт для низки теоретичних узагальнень і концепцій упевненості. До початку 1970-х років склалося уявлення про те, що впевненість – це комплексна характеристика особистості, яка включає певні емоційні (страх і тривога), поведінкові (відсутність навичок соціальної поведінки) та когнітивні компоненти (Цит. за. Михайличенко, 2015). Поняття «упевненість» наявне в більшості мов світу, а в деяких мовах існує навіть декілька синонімів для цієї особистої якості, наприклад, у китайській мові синоніми для поняття «упевненість»: *信念* (переконаність), *信仰* (віра), *決心* (рішучість), в англійській мові синоніми для *упевненості*: *confidence* (упевненість), *trust* (довіра), *faith* (віра), *conviction* (переконаність) тощо.

На сьогодні існує багато визначень *упевненості*, однак загальноприйнятого так і немає, а тому відобразити всю багатогранність та психологічну сутність цього поняття не так просто. У «Тлумачному словнику російської мови: 80 000 слів та фразеологічних виразів» за редакцією С.І. Ожегова й Н.Ю. Шведової подано таке визначення: «Тверда віра в когось/щось, переконаність, почуття впевненості у своїх силах» (Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений 1999, С. 944). М.Є. Мішечкіна уявляла впевненість як «адекватно оцінювати свої можливості; довіряти власному досвіду, розраховувати на нього в ускладнених ситуаціях, бути переконаною у досягненні успіху» (Мішечкіна 2004, с. 36). При описі асертивності Р.С. Лазарус виділяє чотири важливі фактори: уміння говорити *ні*, уміння звертатися по допомогу й

робити запити, уміння висловлювати позитивні і негативні емоції та почуття, а також уміння ініціювати спілкування (Lazarus 1985, с. 770–779). В. Ромек визначає впевненість у собі як загальну позитивну самооцінку. На думку В. Ромека, впевненість у собі виражається як «позитивна оцінка власних навичок і здібностей (способів поведінки) як достатніх для досягнення своїх (суб'єктивно значущих) цілей і задоволення своїх потреб» (Цит. за Руденок). Провідними особистісними детермінантами впевненості в собі є мотивація досягнень, вольовий самоконтроль і тривожність. Провідними соціально-психологічними детермінантами виступають прийняття себе, ініціатива і сміливість у соціальних контактах.

Одним з найпоширеніших визначень упевненості є дефініція Рюдигера і Рити Ульрих, що включає основні поведінкові, емоційні та когнітивні характеристики. Під упевненістю в собі вони розуміють здатність індивідуума висувати вимоги й запити у взаємодії із соціальним оточенням та досягати їхнього здійснення (Роджерс 1997).

Аналіз поняття впевненості й підходів до його визначення показує, що впевненість у собі як соціально-психологічна характеристика особистості формується в онтогенезі під впливом виховання, освіти та отриманого соціального досвіду в процесі соціалізації і професійного становлення. Вона включає когнітивний компонент (відкритість до отримання знань про себе та про інших), емоційний (розуміння своїх емоцій та вміння їх відкрито висловлювати в момент виникнення, не утискаючи почуттів інших), мотиваційний (спрямованість на вирішення реальних завдань, що відповідають реальному рівню домагань та прагненню досягнення результатів) і поведінковий компоненти (прояв та реалізація внутрішньої впевненості при розв'язанні життєвих і професійних завдань) (Цит. за Давиденко 2021, с. 19).

Ця якість активно проявляється в міжособистісній комунікації, у професійній діяльності, а також має безпосередній вплив на адаптацію, саморозвиток і

самореалізацію особистості. Професійна впевненість у собі залежить від особливостей, цілей і задач, способів їх вирішення та ситуацій, що складаються в процесі трудової діяльності. Творчо налаштований індивід – головна рушійна сила соціальних та духовних трансформацій. Центральний постулат індивідуальної психології А.Адлера – здатність індивіда обирати, виробляти й формулювати мету свого життя (Adler 1956, с. 96).

Джозеф Вольпе вважав, що істинно асертивна (асертивність – упевненість) особистість має чотири характеристики. По-перше, людина вільно висловлює свої думки і почуття. По-друге, вона може спілкуватися з людьми на всіх рівнях (з незнайомими, з друзями, з родиною). Це спілкування завжди відкрите, чесне, пряме й адекватне. По-третє, людині притаманна активна життєва позиція. Вона досягає того, що бажає. На противагу пасивній особистості, яка очікує, що трапиться далі, вона намагається впливати на події. По-четверте, її дії характеризуються самоповагою. Розуміючи, що ситуація не завжди буває виграною, така людина приймає обмеження. Але, попри це, намагається щось зробити, щоб не втратити шанс. Вона підтримує свою самоповагу. Відсутність позитивного соціального досвіду та навичок спілкування чи невміння їх реалізувати призводять до невпевненості (Wolpe 1992, с. 47).

У гуманістичній психології впевненість розуміють як комплексне утворення в структурі «Я», тісно пов'язане із самоактуалізацією, потребою в самоствердженні, збереженні власної цінності, а також з почуттям ідентичності та внутрішньої узгодженості. Гордон Олпорт передбачив, що є деякий принцип, що організує настанови, мотиви, оцінки й схильності в єдине ціле. Для цього він упровадив термін *пропріум*. Пропріум – позитивна, творча, схильна до зростання властивість людської природи, вона охоплює всі аспекти особистості, що сприяють формуванню почуття внутрішньої єдності (Allport 1955, с. 41).

Олпорт виділив вісім різних аспектів, що беруть участь у розвитку пропріуму: відчуття свого тіла; відчуття самоідентичності; почуття самоповаги; розширення

самості; образ себе; раціональне керування самим собою; пропріативне прагнення (Allport 1955).

Психологічно зріла людина, за Олпортом, керується шістьма рисами: має широкі кордони «Я»; здатна до теплих, сердечних соціальних взаємин; демонструє емоційну нестурбованість та самоприйняття; демонструє реалістичне сприйняття, досвід і мотивованість; демонструє здатність до самопізнання та почуття гумору; має цілісну життєву філософію. Упевненість у собі і є тим принципом інтеграції, що дає людині відчуття цілісності та гармонії.

Виходячи з викладеного вище, доходимо висновку про те, що сумнів-упевненість – це особистісна риса людини, психологічний стан, заснований на суб'єктивному ставленні індивіда до відображеної дійсності та на механізмі оцінки. Процес оцінки має інтелектуальне підґрунтя, тому сумнів-упевненість розглядається як інтелектуальне почуття поряд зі здогадкою, цікавістю, здивуванням, розгубленістю й сарказмом. Взаємопроникнення інтелекту та емоцій у структурі інтелектуального сприйняття свідчить про суб'єктивну природу інтелектуальних процесів. Сумнів-упевненість об'єктивно властиві будь-якій людині і базуються на емоційних та інтелектуальних реакціях, які, у свою чергу, стимулюють розумову діяльність. Сумнів – це усвідомлений «захисний механізм», який допомагає зіставити раціонально поставлені цілі та істинний сенс існування і цінність життя. Сумнів дає людині можливість зберегти себе від усіх форм брехні, дезінформації, небезпек ментального програмування, сліпої віри і проявів фанатизму. Ядром упевненості виступає самостійно вироблене стабільно позитивне ставлення індивіда до власних навичок, умінь і здібностей, достатніх для досягнення важливих для нього цілей та задоволення його потреб, що відображає обґрунтовану самоповагу, здатність до самовираження, цілеспрямованість, прийняття себе, проявлене в самовладанні та чіткому вираженні власних почуттів, дій, рішень, потреб і взаємин, заснованих на об'єктивному знанні й досвіді. Сумнів та впевненість грають мотиваційну роль у

структурі розумової діяльності: сумнів спонукає суб'єкта до дій з повної перевірки здогадки; упевненість спонукає суб'єкта до дій з реалізації прийнятої здогадки. Сумнів у відповідь на інші здогадки гальмує кроки з їхньої перевірки та реалізації. Сумнів знову і знову спонукає до аналізу поточної ситуації, пошуку додаткової інформації та модифікації раніше накопиченого досвіду.

1.4. Модально-епістемічний аспект вивчення концептуального поля *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ*

Сукупність напрацьованих людством знань слід охарактеризувати як глобальний когнітивний «універсум, який можна уявити як деякий гіпотетичний список усіх можливих суджень. Такий список відображено в системі знань кожного індивіда по-своєму, він складає його власний епістемічний світ – сукупність знань, які має мовна особистість» (Приходько 2003, с. 41).

Епістемічний світ – це індивідуальна система (фонд, база, інвентар, арсенал) знань мовця, його інформативний резерв та одночасно ментальний тезаурус, його власна картина світу. Експліцитно виражені знання становлять лише незначну частину загальної бази знань людини. Згідно із сучасними науковими уявленнями, така база є самоорганізованою та регульованою системою, охоплює як мінімум два основні види знань людини – енциклопедичні й лінгвістичні (Приходько 2003, с. 21).

Епістемічний модус стосується актуалізації в момент мовлення окремих фрагментів епістемічного світу. Він знаходить відображення в ставленні мовця до того, чи відповідає його висловлювання його істинному знанню, а якщо відповідає, то якою мірою (Приходько 2003, с. 21). За Б. Расселом, у логічній теорії всі судження або істинні, або помилкові, а в епістемології вони не можуть бути істинними чи помилковими (за відсутності доказів за чи проти) (Рассел 1925, с. 21).

Концепти *СУМНІВ* та *ВПЕВНЕНІСТЬ* демонструють глибоку інтерналізацію знань в епістемічному світі мовця. Сумнів та впевненість відображають кількісні

аспекти ментальних зусиль, витрачених на розуміння тієї чи тієї галузі знань, які переведено в довгострокову якість раціональної оцінки. Ми можемо зробити висновок, якщо галузь знань недостатньо добре зрозуміла, це висловлюється в сумніві; якщо навпаки – у впевненості. Сумнів-упевненість – це сигнал інтеріоризації знань, які міцно й надовго увійшли до когнітивного світу мовця. Сумнів-упевненість «відповідає» за кваліфікацію знань відповідно до їхньої суб'єктивної надійності. Сумнів-упевненість – це тимчасовий стан, що має суб'єктивний характер. Суб'єкт може вчитися протягом тривалого часу і, отже, набути впевненості; у протилежному разі стати скептиком через недбалість. Але варто зазначити, що сумнів і впевненість є неподільним цілим, ментальним континуумом, і вони постійно коливаються та врівноважуються відповідно до знань суб'єкта оцінювання та зовнішніх впливів. Між сумнівом і впевненістю існує перехідна зона, яка залежить від наміру (акценту) особи, див. рисунок 1 нижче.

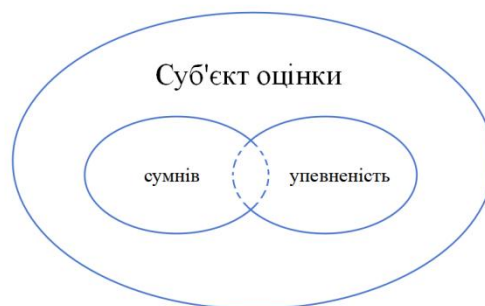


Рисунок 1 Позиція сумніву і впевненості у свідомості суб'єкта оцінки

Досліджуючи вираження концептів *СУМНІВ-ВПЕВНЕНІСТЬ* у мові, неможливо не помітити модального забарвлення сумніву-впевненості. Висловлюючи сумнів-упевненість, суб'єкт тим самим висловлює своє ставлення до певної ідеї, свою оцінку цієї ідеї, що напряду пов'язано з реальністю.

Будь-яке висловлювання має два компоненти: модальний і пропозиційний. Тому комунікативна модальність завжди передбачає наявність суб'єкта, що

продукує оцінні висловлювання та висловлювання, що містять передкомпоненти (Цит. за. Шнуровська 2019, с. 71).

Термін *пропозиція* прийшов у лінгвістику з логіки. Б.Рассел розумів пропозицію як «зміст віри», тобто те, про що ми думаємо, коли думаємо істинно чи хибно. При цьому він виділив у реченні суб'єктивний компонент і об'єктивний зміст, які він поставив у пряму залежність з дійсністю (Рассел 1940). У свою чергу, до обсягу поняття модальності входять найрізноманітніші значення: реальність, експресивність, намір, бажання, повідомлення, питання, причиново-наслідкові відношення та деякі інші. Поняття модальності в різних наукових працях має різні визначення. Олександр Мельничук визначає модальність як обов'язковий член групи внутрішньосинтаксичних зв'язків (Мельничук 1966). Зокрема, автори академічного курсу сучасної української літературної мови відзначають, що «модальність не є проявом якихось ставлень суб'єкта мовлення до висловленої думки: вона констатує лише суб'єктивне ставлення мовця до висловленої думки з точки зору реальності, ірреальності чи можливості явищ у мовній ситуації, контексті» та серед модальних розглядають значення оповідності, бажаності, можливості, питальності, спонукальності, гіпотетичності (Сучасна українська літературна мова, 1972, С.119-137).

Пропозиції, що становлять знання та думку, у психології розглядають у співвідношенні відповідних психологічних станів, наприклад, упевненості, властивої суб'єктові судження, з уживанням певних пропозицій.

Теорія епістемічних модальностей отримала розвиток у сфері філософії, логіки та лінгвістики в другій половині ХХ століття. Хоча в цій галузі працює багато дослідників, такі напрямки, як вивчення засобів вираження достовірності, впевненості та їхнє функціонування в діалогічному й монологічному мовленні, до кінця не вивчені.

К.Аймер вважає, що епістемічна модальність є універсальною концептуальною категорією. Якщо ми досліджуємо способи використання

модальних виразів у мові, то ми можемо думати про епістемічну модальність як про лінгвістичну категорію, за допомогою якої мовець висловлює своє ставлення до достовірності того, про що повідомляється (Aijmer 2013).

Існує дві причини складності опису суб'єктивного модального значення: по-перше, дослідники не дійшли згоди щодо структури модальних категорій (Sweetser 1991). По-друге, будь-яка мовна система надає мовцям різноманітні рівні мовних засобів для вираження цих значень, наприклад, перелік ймовірнісних слів-маркерів (Tomdin 2007).

У мовця завжди є можливість обирати мовні засоби, що відображають його впевненість у точності й достовірності знань про ту чи ту подію. Суб'єктивне модальне значення в російській мові виражається через спосіб дієслів, модальні слова, конструкції та дискурсивні маркери. Дж. Лайонз стверджував, що існують різні способи для висловлення епістемічної оцінки, припускаючи, що достовірність може бути неповною, залежати від багатьох умов тощо (Lyons 1995).

Як ключову характеристику епістемічної модальності багато лінгвістів виділяють її суб'єктивність. При цьому суб'єктивність вони пов'язують, головним чином, із самим визначенням епістемічної модальності як такої, що виражає ставлення мовця до висловлювання (Lyons 1977, с. 47; Palmer 1972, с. 3). Таке визначення підкреслює, що при побудові висловлювання з епістемічною оцінкою важливу роль відіграє суб'єктивний висновок мовця, а не лише об'єктивність з точки зору наявних фактів. Але розглянуте питання складніше ще й тому, що лінгвісти розмежовують всередині самої епістемічної модальності суб'єктивну епістемічну модальність та об'єктивну епістемічну модальність (Lyons 1977, с. 65), а також суб'єктивні та об'єктивні засоби її вираження, причому така класифікація може мати свої особливості в інтерпретації різних учених.

При вирішенні проблеми достовірності епістемічних висловлювань лінгвісти зіткнулися з необхідністю диференціації при описі внутрішньої структури епістемічної модальності. Загальноприйнятим є поділ епістемічної модальності на

модальність з простою, проблематичною і категоричною достовірністю. Як правило, засобами вираження проблематичної та категоричної достовірності є модальні слова і модальні вирази. Засоби вираження категоричної достовірності вказують на тверду впевненість мовця в достовірності висловленого, що стало результатом подолання попередніх вагань чи підтвердженням раніше висловленого.

За традицією, дискурсивні слова (дискурсивні маркери), що використовують для оцінки достовірності висловлювання, описуються як елементи шкали, в якій можна виділити групи маркерів повної достовірності, майже повної достовірності, а також невпевненості та сумніву (Huddleston 2002). У різних контекстах слова-маркери можуть виражати різний ступінь достовірності дискурсу, що створює певні проблеми для проведення їх класифікації.

У пропонованій роботі розглядаються слова, що містяться в групах мовних одиниць, які вказують на майже повну чи неповну достовірність повідомлень. Про складність опису їхніх властивостей свідчить той факт, що ті самі дискурсивні маркери проблематичної достовірності в різних контекстах можуть виражати як упевненість мовця в правдивості переданої інформації, так і припущення про те, що інформація може бути недостовірною. Так, наприклад, порівняймо два речення: *Це справді весело!* та *Вам справді це потрібно?* У першому реченні слово *справді* виражає семантику впевненості, а в другому за допомогою питання виражає семантику сумніву.

Відповідно до кооперативного принципу Х. Грайса (Grice, 1975), ситуативна причина введення у висловлювання дискурсивних маркерів епістемічної оцінки полягає в тому, що якщо мовець не висловлює експліцитно сумнів у достовірності висловлювання, то воно за замовчуванням вважається істинним. У підсумку, маркери впевненості в достовірності повідомленого є сигналами додаткової важливості для мовця, як і маркери проблемної достовірності, які вказують на сумнів мовця в істинності переданої інформації.

Дискурсивні маркери епістемічної оцінки вже ставали об'єктом уваги лінгвістів. Дійсно, маркери достовірності в англійській мові добре вивчені (Аймер 1986, Schwenter 2000, Oh 2000, Taglicht 2001): описи вказують на неоднозначність цих маркерів, а значення достовірності зазвичай пов'язане з необхідністю зіставити реальну ситуацію з очікуваннями мовця чи адресата.

М. Саймон-Ванденберген та К. Аймер описали набір англійських прислівників із семантикою достовірності. Основною метою їхнього дослідження було показати діапазон прислівників, що виражають те чи інше модальне значення в різних контекстах. В їхній роботі прислівники класифікуються на основі критерію їхньої дискурсивної функції (Simon-Vandenberghe 2007).

Н.В. Павлик проаналізував лексику й вирази українського епістолярного дискурсу, уточнив поняття мовних одиниць в епістолярному мовленні і тим самим установив типологію текстів та специфічних дискурсивних одиниць в українському епістолярному дискурсі як одній з форм письмового мовлення (Павлик 2005, с. 22). Автор вважає, що одиницею дискурсу є «будь-яка лінгвістична/текстова одиниця, яка набуває комунікативно-прагматичних значень в соціально параметризованому комунікативному середовищі» (Павлик 2018, с. 45). Досліджуючи дискурсивні маркери когерентності в англійських діалогічних текстах, С.В. Засекін дійшов висновку, що дискурсивними маркерами слід вважати «тільки ті одиниці, які позначають когерентні взаємини між висловлюваннями в дискурсі» (Засекін 2001, с. 23).

Узагальнюючи ідеї Ю.В. Невської, можна сказати, що дискурсивні маркери проявляються в текстах з кількох причин: для уточнення власної позиції; для окреслення емоційного стану мовця; для визначення «процесу думки» мовця, результатом якого, власне, і є текст (Невська 2015, с. 84)¹.

Отже, єдність концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ* відбивається у значенні

¹ Дискурс складається як з тексту – кінцевого продукту мисленнєво-мовного походження – так і з процесу створення тексту, а також самовираження, культури, культури мовлення, емоцій автора, мовного стилю автора та інших характеристик.

«нерозривність, взаємний зв'язок» (Лашук 2023, с. 41). У межах бінарних концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ* ми досліджуємо єдність, утворену цими двома різними концептами. Категорія сумніву/впевненості є основою досліджень епістемічної модальності, епістемічної семантики, яка розглядає проблеми достовірності, упевненості, визначеності, а також проблематику невизначеності. Розгляд досліджуваних нами концептів був би неповним без розгляду модальних слів і виразів, які широко використовуються в російській мові і є безпосередніми вербалізаторами концептуального поля *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ*.

1.5. Когнітивно-дискурсивна парадигма і дослідження концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ*

Необхідність взаємодії різних підходів і парадигм знання при будь-якому лінгвістичному дослідженні визнається суттєвою, оскільки існує ряд пов'язаних між собою проблем, що найчастіше перебувають у центрі уваги представників різних шкіл і науково-лінгвістичних напрямів, у яких пропонуються відмінні усвідомлення мовних фактів. Різниця в інтерпретації залежить від цього, як у рамках певної лінгвістичної парадигми формулюється проблема.

На думку О.С. Кубрякової, когнітивно-дискурсивна парадигма як одна зі стержневих парадигм сучасної лінгвістики (Цит. за Белова 2016, с. 41) спрямована на визначення способів репрезентації ментального світу людини в мові, комунікативних здібностей мовця та слухача, а також вибір тих чи тих мовних форм для вираження знань у тексті чи спілкуванні. Дискурс – це «інтегральний феномен, мисленнєво-комунікативна діяльність, яка є сукупністю процесу й результату і включає як позалінгвальний, так і власне лінгвальний аспект» (Шевченко 2005, с.38). Таке визначення вимагає від нас не тільки вивчення мови з погляду виконання нею двох основних функцій – пізнавальної (когнітивної) та комунікативної, а й розуміння того, як ці функції переплітаються та взаємодіють одна з одною.

Дослідження концептів за допомогою когнітивно-дискурсивного підходу дозволяє виокремити з досліджуваного феномену зміст, актуальний для представників певного лінгвокультурного простору, і одночасно виявити ті елементи в його структурі, які є ядровими з погляду повсякденної свідомості людини (Цит. за Шерепитко 2015, с. 8). Цей напрямок досліджень ґрунтується на усвідомленні того, що «концептологія, що вивчає етно-соціо-психо-лінгвокультурну надбудову природних мов, не може існувати ізольовано від дискурсології науки, що вивчає етно-соціо-лінгво-культурне середовище людського спілкування. Дискурс немислимий поза концептосферою з її стабільними концептополями і ситуативно мінливими концептосистемами, а концептосфера, що безперервно постачає лінгвокультурний матеріал, живе потребами та сподіваннями дискурсу, забезпечуючи його живе функціонування в логосфері» (Приходько 2005).

Упродовж тривалого часу більшість лінгвістів використовували терміни *текст* і *дискурс* як синоніми; зазвичай *текст* застосовується для письмової комунікації, а *дискурс* – для усної. З розвитком прагматичної лінгвістики ці два терміни поступово почали диференціюватися. Р. де Богранд та Ст. Дресслер запропонували сім критеріїв параметризації текстів, а саме: зв'язність, цілісність, інтенціональність, прийнятність, інформативність, ситуаційність, інтертекстуальність (Beaugrande, Dressel, 1981). Макроструктура – це структура, завдяки якій текст існує як єдине ціле. На думку Уїддоусона, відмінності між поняттями «текст» і «дискурс» ґрунтувалися на такому понятті, як «ситуація». Так, дискурс сприймався як «текст плюс ситуація», а текст як «текст мінус ситуація» (Widdowson, 1973).

Багато вчених порівнюють дискурс і текст за такими категоріями: функціональність – структурність, процес – продукт, динамічність – статичність, актуальність – віртуальність. Адже існує суттєва відмінність між «функціональним дискурсом як процесом та структурним текстом як продуктом»

(Brown, Yule 1983, с. 24). Т.О. Бехта стверджує, що дискурсу як об'єкту дослідження комунікативної лінгвістики властиві такі самі складники, як і комунікативній ситуації (Бехта 2019 с. 20). Учені надають важливого значення конструюванню соціальних ситуацій: дискурс реалізується в соціальних ситуаціях, і соціальне середовище надає мовним формам специфічної семантики та імпліцитних значень (Phillips, Brown, 1993). У своїх роботах відомий німецький філософ Ю. Хабермас широко використовував термін *дискурс*. На його думку, дискурс – це форма мовної комунікації, зумовлена критичним розглядом цінностей та норм соціального життя (Habermas 1989, с. 571-606).

Ю. Колісник узагальнює дослідження в рамках цього підходу та подає таку дефініцію: «Дискурс – це зв'язний текст у сукупності з екстралінгвальними, прагматичними, соціокультурними та іншими факторами; текст – це мова, що розглядається як цілеспрямована соціальна дія, як компонент, що бере участь у взаємодії людей та механізмів їх свідомості (когнітивних процесах). Дискурс містить паралінгвістичне супроводження мови (міміку, жести)» (Колісник 2010, с.13).

Отже, можна сказати, що більшість лінгвістів сьогодні чітко розмежовують поняття «текст» і «дискурс». Водночас, як наголошує Spenser-Oatey: «the text is the observable product of the writer's/speaker's discourse, which in turn must be seen as the process that has created it» (текст є спостережуваним продуктом дискурсу письменника/мовця, який, у свою чергу, слід розглядати як процес, який його створив)² (Spenser-Oatey 2000, с. 18).

Ідеї М. Фуко про дискурс дуже цікаві з погляду епістемічної цінності. Він стверджує, що в багатьох випадках дискурс слід розглядати насамперед як потужний та керований об'єктний ресурс влади. На думку М. Фуко, сила дискурсу полягає в правилах і заборонах, що містяться в ньому, їхня мета полягає в придушенні явищ, що не відповідають прийнятим нормам. Дискурс вносить у

² Українські переклади всіх англійських і російських цитат надано автором.

суспільну свідомість оцінювальні схеми, класифікуючи слова, думки та дії як прийнятні та неприйнятні, пристойні та безчесні. Стосунки між владою та дискурсом двоякі: дискурс – це одночасно засіб та джерело влади, інструмент та ефект влади (Foucault 1996).

Така позиція є дуже цінною для нашого дослідження, оскільки це твердження означає, що ЗМІ виступають важливим і авторитетним соціальним інститутом у суспільстві, вони значно впливають на громадську думку, по суті є «четвертою владою» в традиційному трактуванні, і для засобів масової інформації дискурс є основним інструментом реалізації.

Українські лінгвісти також по-різному вивчають дискурс. Представники харківської лінгвістичної школи характеризують дискурс як «комунікативну взаємодію, спеціалізовану соціально-психологічними контекстами» (Бондаренко, Мартинюк, Фролова, Шевченко 2017, с. 11). І.С. Шевченко та О.І. Морозова розуміють мову як мовленнєву діяльність, а дискурс як мовлення в контексті соціальної та розумової діяльності, визначаючи дискурс як інтегральний феномен для розумово-комунікативної діяльності в широкому соціокультурному контексті, як поєднання процесу та результату, що володіє характеристиками безперервності та діалогічності (Шевченко, Морозова 2005). Ф.С. Бацевич визначає дискурс як «тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (паралінгвістичну, усну, писемну), що відбувається в межах конкретного каналу спілкування...» (Бацевич 2004, с. 276).

Дотичність концептів до знаків, а знаків до концептів демонструє симбіоз процесів та результатів трьох когнітивно-дискурсивних властивостей цієї ментальної одиниці: концепт як результат пізнавальних процесів, концепт як результат словесних асоціативних процесів, перехід від культурної ефективності до текстової реалізації (Приходько 2020). Вивчення концептів у патерні «концепт у дискурсі» базується на тому, що концепт чи поле, до якого він належить, має певну когнітивно-семантичну вибіркковість стосовно реальних можливостей своєї

актуалізації в рамках того чи того дискурсу (Белова 2016, с. 43). Наприклад, об'єкт нашого дослідження – концепт *УПЕВНЕНІСТЬ* для релігійного дискурсу є обов'язковим елементом, а для масмедійного дискурсу – можливою одиницею.

З погляду когнітивно-дискурсивного підходу, дискурс – це мовленнєва діяльність людини, що являє собою сукупність процесу та результату, актуального та віртуального, лінгвального та екстралінгвального.

У межах бінарності «процес» та «результат» є процесуальними ознаками дискурсу та характеризується комунікативною діяльністю, що відбувається між адресантом (продуцентом, джерелом повідомлення) та адресатом (реципієнтом, його споживачем) (Анохіна 2006, с. 52-53), котрі відіграють відповідні комунікативні, соціальні, культурні та психологічні ролі; екстралінгвальний аспект складається з широкого спектра зовнішніх щодо дискурсу контекстів, що охоплюють прагматичні, соціокультурні, психологічні та інші параметри комунікації (Гудзь 2012).

Як сферу реалізації концептів *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ* у дослідженні обрано сучасний медійний дискурс. У роботі дискурс розглядається як контекст реалізації об'єкта дослідження, тобто семантичні характеристики мовних одиниць-вербалізаторів концепту *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ* аналізуються з урахуванням і на тлі різних дискурсивних чинників. Медіадискурс – один із «синтетичних» дискурсів, що містить інші типи дискурсів, такі як технологічний і політичний, дискурс «соціальної ексклюзивності/виключення» і «соціальної інклюзивності/включення», що реалізуються в інформаційному полі засобами ЗМІ (Fairclough 2003, р. 130), та мова медіатекстів «стає засобом здійснення соціальної влади та засобом формування світогляду та світосприйняття адресатів» (Лойко 2011, с. 66). Сучасні підходи до вивчення дискурсу, особливо медійного, синтезують системні та міждисциплінарні методи і когнітивної лінгвістики, комп'ютерної лінгвістики, прагмалінгвістики, дискурсивного аналізу,

функціональної стилістики, щоб забезпечити багатовимірний погляд на цілеспрямоване застосування мовних засобів у ЗМІ (Вербицька 2018, с. 55).

Г.Г. Почепцов зазначає, що «дискурс повинен відповідати нормам мовної ситуації, комунікативній ситуації та соціальній ситуації» (Почепцов 1996, с. 76). У структурі медіадискурсу ми вивчаємо розумово-мовленнєві особливості функціонування комунікативних (ситуативність) та метадискурсивних (жанрово-стилістичні особливості, дискурсивні стратегії та тактики) категорій, які співвідносяться між собою на кшталт «змісту-виразу», як пропонує І.С. Шевченка (Шевченко 2011, с.6-12). На змістовому рівні конструювання інформації безпосередньо пов'язане з концептоутворенням, тому когнітивна категорія представлена концептом *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ*, чия структура містить сенси, якими оперують люди в ході комунікації в медіадискурсі, відображаючи сукупність знань і досвіду осмислення світу (Вербицька 2018, с. 59).

Ми досліджували активізацію когнітивного сценарію концептів *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ* у структурі медіадискурсу через призму комунікативної категорії, що, як зазначає І.С. Шевченко, ситуативно відображає співвідношення інтралінгвальних та екстралінгвальних факторів комунікації (Шевченко 2011). Комунікативна ситуація (прагматичний контекст) містить соціально-історичні умови, що забезпечують комунікативний процес, умови реального часу та простору, соціально-групову належність комунікантів, а також мотиви та цілі комунікативної діяльності (Цит. за Вербицьку 2018, с. 59).

Розрізняють такі елементи комунікативної ситуації: адресант, адресат, тема, мотив, ціль, інтенція, статуси та ролі, місце й час. У медіадискурсі адресант може виступати як окрема людина і група людей, а адресат – це читачі. У медіадискурсі адресат – це велика аудиторія. Емоція адресанта вмотивована та спрямована на афект («емоція заради афекту»), тоді як емоція адресата – це спонтанна, миттєва реакція на ситуацію, що породжує емоцію («емоція заради вираження») (Цит. за Вербицьку 2018, с. 61).

Медіадискурс розглядається як тип інституційної комунікації, в основі інституційного дискурсу перебуває спілкування базової пари статусно нерівних учасників комунікації, що ґрунтується на ресурсі владі. У медіадискурсі влада та домінування є невіддільними компонентами, тому мова ЗМІ вважається «четвертою владою» (Вербицька 2018, с. 61).

Учасники комунікації не тільки виробляють умовні висловлювання, а й ураховують норми, обмеження та вимоги конкретних дискурсивних жанрів (Luckmann 1995). Жанр – це форма мови, яка змінюється залежно від контексту (Crystal 1969). На сучасному етапі розвитку медіакомунікації ми все частіше спостерігаємо змішування безлічі жанрів та форм повідомлень. Т.Г. Добросклонська, спираючись на вчення В.В. Виноградова про стилі мови, виділяє чотири функціонально-жанрові типи медіатекстів, що поєднують функції інформування та впливу: новини, інформаційно-аналітичні, публіцистика та рекламні оголошення (Цит. за Вербицька 2018, с. 15).

Кожен тип медіатексту має свої особливості з погляду змісту, формату, лінгвістики, але основним текстотвірним фактором, що визначає функціональну спрямованість дискурсу, є комунікативний намір (Цит. за Вербицьку 2018, с. 64). Залежно від цільової аудиторії ЗМІ діляться на три типи, які ми використовуємо як матеріал для дослідження: 1) якісна преса: *Українська правда*; 2) інформаційно-розважальні ЗМІ: *Gazeta.ua*, *Сьогодні*; 3) популярна преса: *Футбол 24*, *Yabl.ua*. Для якісних ЗМІ характерне розмежування факту та коментаря, інформації та думки, інформації та оцінки, що призводить до поділу на інформаційно-аналітичні матеріали, новини, з одного боку, та коментарі, з іншого (Добросклонська 2008, с. 124). На думку А.Є. Вербицької, інформаційно-розважальні ЗМІ поєднують те, що хоче знати аудиторія (сенсації, плітки, скандали, вигадки), з тим, що необхідно знати громадянам. Популярні таблоїди характеризуються драматичним та скандальним тоном, а їхні теми зосереджені на сенсаційних історіях про катастрофи, злочини, владу та світ бізнесу (Вербицька

2018, с. 64). Залежно від формату ЗМІ їх можна розділити на друковані та електронні. Використання електронних видань у нашому дослідженні реалізації концептів *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ* у електронному медіадискурсі України не означає, що електронні видання не мають друкованих прототипів, як, наприклад, у газети *Сьогодні*.

1.6. Інструментарій дослідження концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ*

1.6.1. Методи концептуального аналізу в сучасній когнітивній лінгвістиці

Основним методом вивчення концептів вважається концептуальний аналіз. Метод концептуального аналізу є сьогодні основним у терміносистемі різних гуманітарних наук: когнітології, філософії, лінгвістики, гендерології, культурології, теорії міжкультурної комунікації, соціології та психології. Цей метод дає можливість вивчення концепту не лише як об'єкта однієї з наук, а в якості комплексного поняття, одиниці загальної концептуальної моделі світу.

Поняття методу концептуального аналізу можна тлумачити по-різному. Проблема його розуміння є досить складною, оскільки цей метод різні вчені розуміють і використовують неоднаково. Проте всі проаналізовані нами праці, в яких розглядається цей метод, об'єднані спільним розумінням концепту як об'єкта лінгвістичного вивчення. У когнітивній лінгвістиці концептуальний аналіз важливий для відтворення структури концептів та їхнього місця в мовній картині світу культурної спільноти, що вивчається, і це дозволяє розкрити таємниці мовної свідомості носіїв тієї чи іншої культури та піднести дослідження на вищий, міждисциплінарний рівень на перетині культурології, загального мовознавства і теорії міжкультурної комунікації.

У роботах з когнітивної лінгвістики метод концептуального аналізу використовується для вивчення концептів як когнітивних структур, що лежать в основі мовної поведінки індивіда (А. Вежбицька, R. Jackendoff, С.А. Жаботинська та ін.). Кожен лінгвіст, який досліджує той чи той концепт, використовує певний формат методу концептуального аналізу, обираючи власний або розроблений

попередниками. Але розуміння самого методу як сукупності прийомів і методик варіюється залежно від способів його тлумачення: концептуальний аналіз – це головний метод логічного аналізу мови в межах когнітивної лінгвістики, що передбачає моделювання й опис концептів (Селіванова 2006, с. 262). За В.І. Кононенком, концептуальний аналіз – це урахування субстантивних, ад'єктивних і дієслівних позначень в їхній взаємодії (Кононенко 2006, с. 114). В.І. Кононенко стверджує, що «аналіз концептів на лінгвістичному рівні істотно відрізняється від власне семантичного (аналізу)» (Кононенко 2006, с. 114). Він обґрунтовує свою точку зору тим, що семантичний підхід передбачає встановлення набору значень слова в його стосунках з іншими словами, натомість мета когнітивного підходу – окреслення сенсів, що включають почасти досить широкі знання. Крім того, на відміну від семантичного, концептуальний аналіз передбачає ще й вивчення когнітивних категорій – означуваності, предикатності, процесуальності.

Як відомо, лексичні, фразеологічні та паремійні одиниці (деякі вчені сюди включають також тексти) можуть використовуватися як засоби вербалізації концепту на мовному рівні, і, відповідно, концептуальний аналіз полягає у фіксації та інтерпретації змісту цих одиниць, що наближає його до семантичного аналізу. Іноді вчені називають його концептуально-семантичним аналізом (А. Вежбицька, R. Jackendoff). Так, згідно з М.М. Полюжиним, зміст мовного концептуального аналізу (далі МКА) полягає у визначенні шляху «пізнання змісту концепту для того, щоб записати результат формалізованою семантичною мовою» (Полюжин 2006, с. 17).

А.П. Мартинюк услід за С.А. Жаботинською називає концептуальний аналіз логічним продовженням семантичного аналізу, але «якщо для семантичного аналізу достатньо виявити перелік елементів, залучених у структуру значення, то при концептуальному аналізі ці елементи мають бути співвіднесені між собою та об'єднані в складі певної (схемної) структури» (Жаботинская 2013, с. 102).

В.Ф. Старко стверджує, що метою методу концептуального аналізу є побудова когнітивного визначення концепту, включаючи «вивчення іноді доволі великих масивів мовних одиниць для вираження одного й того самого концепту та пошук асоціативних (синонімічних, стереотипних, культурно зумовлених) властивостей концепту» (Старко 2004, с. 4). При дослідженні концептів *СУМНИВ/УПЕВНЕНІСТЬ* як основних методів проникнення на концептуальний рівень ми використовуємо аналіз лексичних дефініцій, контекстуальний аналіз та зіставний метод. В.Ф. Старко базувала свій концептуальний аналіз на вербальній орієнтації від центру до периферії (за структурою концепту), де центральною, первинною вербалізацією концепту вважалася стала, повторювана мнемонічна вербальна одиниця, що виражає концепт (Старко 2004, с. 4).

Л.Ф. Компанцева описувала концептуальний аналіз як спрямований на «вивчення мовних одиниць, що представляють певні поняття в мові й мовленні» (Компанцева 2005, с. 75). М.В. Слободян узагальнила дослідження Л.Ф. Компанцевої та представила концептуальний аналіз як набір методів та прийомів, апробованих у сучасній лінгвістиці:

– **Методика ключових слів.** На матеріалі текстів, що представляють вживання ключового слова (імені концепту), досліджується лексична сполучуваність даної мовної одиниці. На підставі проведеного дослідження здійснюється аналіз слів, з якими сполучається ім'я концепту, та встановлюються важливі семантичні риси відповідного концепту (Слободян 2009, с.108).

– **Аналіз словникових дефініцій ключового слова.** З тлумачень якомога більшої кількості словників робиться вибірка всіх потенційних характеристик омовленого концепту (Слободян 2009, с.108).

– **Вивчення багатозначності слова в процесі його розвитку.** Особливу увагу приділено черговості появи нових рис і значень концепту, які визначають його семантичний розвиток (Слободян 2009, с.108).

– **Аналіз паремій** передбачає дослідження як прислів'їв і приказок, що

включають ключове слово, так і тих, що містять оцінку концепту, навіть якщо останні не мають компонентів імені концепту (Слободян 2009, с.108).

– **Контрастивний аналіз** еквівалентних за прямим значенням лексем різних мов дозволяє виявити національно-культурну специфіку омовленого концепту (Слободян 2009, с.108).

– **Опис концепту** як набору певних ознак, необхідних для включення його до певного класу (Слободян 2009, с.109).

– **Виділення індивідуальних авторських концептів** шляхом аналізу текстів художніх творів (Слободян 2009, с.109).

На думку А.М. Приходька, у порівнянні з традиційною семантикою, концептуальний підхід до аналізу, інтерпретації та систематизації матеріалу передбачає фреймове моделювання когнітивних конструктів, що сприяє підвищенню експланаторності результатів виконаних досліджень (Приходько, 2020).

О.О. Коляденко зазначав, що фрейм є «репрезентацією знань про типову ситуацію, яку формально можна представити через фіксований набір передвизначених нею змістовних компонентів (вузлів або слотів)» (Коляденко 2013, с. 141).

Спираючись на розглянуті роботи, результатом концептуального аналізу в межах когнітивної лінгвістики будемо вважати реконструкцію структури концепту, його внутрішніх і зовнішніх зв'язків у мовній картині світу певної лінгвокультурної спільноти, а також співвіднесення встановленої структури зі структурою відповідного концепту в іншій лінгвокультурі.

Враховуючи абстрактний характер концептів *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ*, за необхідне вважаємо комбінування різних методів і прийомів концептуального аналізу. У концептуальному аналізі першим кроком, який варто зробити, є вивчення лінгвістичного вираження поняття. Далі слід реконструювати поняття та відповідний фрагмент реальності на підставі лінгвістичних й культурологічних

даних (Венжинович 2006, с. 56). Аналізуються як усталені, так і оказіональні сполучення імен з дієсловами (описові) та прикметниками (описові), оскільки тільки на основі сполучень можна окреслити основний образ (гештальт) (Венжинович 2006, с. 56).

На підставі узагальнення праць учених (Л.В. Адоніної, В.Ф. Старко, М.В. Слободян) та виходячи з потреб даного дослідження, ми опрацювали такий авторський формат концептуального аналізу:

1. Побудова номінативного поля концептів *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ*, тобто встановлення й опис сукупності значень мовних засобів, що номінують концепт чи його окремі ознаки (Слободян 2009, с.109). До номінативного поля концепту входять його прямі номінації (ключове слово і його синоніми), номінації різновидів денотата концепту, асоціативне поле ключового слова-репрезентанта концепту (виражають ознаки, що можуть бути віднесені до ядра концепту), а також стійкі порівняння, фразеологічні одиниці й паремії (відносимо до периферії змісту концепту) (Слободян 2009, с. 110). Номінативне поле концептів *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ* може бути змодельовано на основі лексичних джерел (тезаурусів, синонімів, тлумачних словників, фразеологічних словників) і суб'єктивного мовного досвіду дослідника.

2. Визначення когнітивних ознак концептів *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ* на підставі аналізу лексичних джерел і текстів. Когнітивні ознаки, що становлять зміст концепту, можуть бути виявлені в результаті семантичного аналізу номінативного поля концептів та лежать в основі когнітивної інтерпретації асоціацій як мовних репрезентацій цих властивостей, що «відображають усе стереотипне знання, ідеї, переконання, образи, оцінки, передбачення, забобони, очікування тощо, пов'язані з явищем, що репрезентується концептом у даній лінгвокультурі» (Мартинюк 2006, с. 102).

3. Побудова структури концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ* передбачає виділення образного інформаційно-понятійного й інтерпретаційного полів

(Слободян 2009, с.112). Образний компонент у структурі концептів є «базовим шаром», що включає дві складові частини – перцептивну (базується на зорових, смакових, тактильних, звукових і нюхових відчуттях) та когнітивну (вона ж метафорична, співвідносить абстрактний концепт з матеріальним світом), що відображають образні характеристики концептуалізованого предмета (Слободян 2009, с.112). Найістотніші ознаки предмета чи явища – це «мовна фіксація концепту, його окреслення, опис, ознакова структура, дефініція, порівняльні характеристики цього концепту щодо тієї чи іншої низки концептів...» (Адолина 2007, с. 277).

4. Представлення концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ* в схематичному вигляді, включаючи центральну ядерну зону і периферію, яка гіпотетично репрезентує відповідний концепт, власне, і є одним із першочергових завдань концептуального аналізу (Слободян 2009, с.112). При дослідженні концептів важливі всі його ознаки – ті, що належать ядру, і ті, що перебувають на периферії змісту, однак їх важко диференціювати в процесі опису, оскільки вони мають різний статус і грають різну роль у структурі людської свідомості та процесах мислення.

Отже, у ході концептуального аналізу часто використовують як лінгвістичні, так і екстралінгвістичні дані. Мета концептуального аналізу – встановити глибокі підсвідомі та словесні асоціативні зв'язки в індивідуальній і колективній мовній свідомості, виявити потенційну проєкцію абстрактних сутностей у зовнішній світ, а також розпізнати й зрозуміти граничний фрагмент реальності, що стоїть за абстракцією та граничною свідомістю (Венжинович 2006, с. 57). Дані щодо змісту концепту також можуть бути отримані в результаті вивчення невербальних елементів і візуалізованого мислення, адже концептуальні уявлення завжди ширші та багатші, ніж вербальні (мовні) уявлення (Tomlin 1995). При аналізі концептів необхідно дослідити широкий контекст, культурні типи та культурні пріоритети в номінації концептів. Вище наведені підходи допоможуть розкрити

складну структуру концепту, його статус у концептуальній сфері і роль у внутрішньокультурній та міжкультурній комунікації.

1.6.2. Скалярна градація епістемічних слів для позначення сумніву/впевненості

Для вимірювання ступеня впевненості мовця у своєму висловлюванні, у його достовірності багато лінгвістів використовують шкалу, яку, однак, розуміють по-різному. На думку О.Л. Доценка, епістемічні слова, що виражають концепти *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ*, розташовані на шкалі, граничними точками якої є знання і незнання (Доценка 2006); натомість К. Junge вважає, що віра й сумнів є граничними точками такої шкали (Junge 1985); для С. Ренооя та С. Віттемана це «упевненість і неможливість» (Renooy and Witteman 1999); для М. Холлідея та С. Маттиссена – «так і ні» (Halliday and Matthiessen 2004).

Скалярний погляд на епістемічну модальність привертає значну увагу в прагматиці, функціональній лінгвістиці і семантиці. У своїй роботі «Епістемічні слова за шкалою впевненості» Л.І. Ніжник та В.Д. Бялик (2022) докладно представили розподіл модальних слів, що виражають упевненість, на модальній епістемічній шкалі. На думку Дж. Найца, «з когнітивної та функціональної точок зору... є достатні підстави припускати, що люди думають у термінах шкали, хоча вони виділяють лише неточні позиції на ній» (Nuyts 2001, с. 22). Той факт, що ключові позиції на когнітивній шкалі можуть відповідати категоричній впевненості, ймовірності, сумніву і категоричному запереченню і що мовці можуть масштабувати ці позиції, використовуючи низку «оцінних виразів», свідчить про те, що терміни на шкалі не є дискретними категоріями (Ніжник 2023, с.65).

Ми знаємо, що «я певен» і «я думаю» можуть бути синонімами в певних ситуаціях, але досвід підказує, що вираз «я певен» завжди сильніший, ніж вираз «я думаю», тому «я певен» заслуговує на більшу довіру. Шкала концептуальної модальності сумніву/впевненості використовується для опису ступеня довіри

мовця до того, що він висловлює. К. Тейген (Teigen 1988, с. 34) розташував модальні слова на шкалі від 0 до 1, причому слова, що позначають упевненість, наближені до значення 1, а слова, що позначають сумнів до значення 0. Він помістив такі слова, як «може бути» чи «можливо», в середину шкали ймовірності при $p = 0,50$, відзначивши, що ці слова використовуються, коли ми не хочемо брати на себе зобов'язання щодо сказаного. Було відзначено, що словесні вирази ймовірності більш природні, ніж числові, їх легше зрозуміти й передати, а також вони більше підходять для вираження нечітких (нечітко сформульованих) ідей.

Згідно з методом класифікації, запропонованим М. Холлідеем, за ступенем достовірності англійські епістемічні модальні слова, що виражають упевненість, поділяються на три класи: 1) високий (позначають високий ступінь достовірності); 2) середній (позначають можливість); 3) низький ступінь (вказують на високу недостовірність) (Halliday 1970, с. 360). П. Вестні також розподілив англійські епістемічні модальні слова по трьох рівнях, а саме: епістемічні модальні слова із сильним значенням, епістемічні модальні слова із середнім значенням та епістемічні модальні слова зі слабким значенням (Westney 1986, с. 315). К. Мур, Л. Харрис та М. Патриккен класифікували слова, які є носіями епістемологічних модальностей, від можливих – до ймовірних і достовірних (Moore, Harris & Patriquin 1986, с. 315).

Л.І. Ніжнік та В.Д. Бялик узагальнили, що в сучасних дослідженнях лексичних маркерів епістемічних модальностей лінгвістичні прагматичні властивості епістемічних слів і словосполучень розподіляються за силою характеру модальності, модальним ступенем, суб'єктивністю і об'єктивністю модальності (Palmer 1990, Huddleston & Pullum 2002, Collins 2009). Крім того, у психолінгвістичних дослідженнях розглядаються ймовірнісні терміни щодо п'яти семантичних вимірів: рівня ймовірності, валентності очікуваних подій (позитивної чи негативної), походження невпевненості (внутрішньої чи

зовнішньої), навмисної нечіткості (рівня відсутності зобов'язань щодо сказаного), направлення ймовірності (Ніжник, Бялик, 2022).

На думку Р. Хаддлстона і Дж. Пуллума, «сила модальності є силою зобов'язань щодо фактичності чи актуалізації ситуації» (Huddleston & Pullum 2002, с. 175). Епістемічні модальні слова виражають різний ступінь прихильності до сказаного, і ця властивість використовується для розміщення епістемічних модальностей у відповідній ієрархії відповідно до настрою, який вони семантично виражають, при цьому епістемічні прислівники та модальні дієслова є найчастіше використовуваними одиницями для вираження епістемічних модальностей.

Модальний ступінь – ще одна лінгвістична властивість епістемічних слів, яку Р. Хаддлстон і Дж. Пуллум визначають як «міру чітко визначених та виділених елементів модального значення» (Huddleston & Pullum 2002, с. 179).

Суб'єктивна модальність та об'єктивна модальність указують, чи є модальність внутрішньою або зовнішньою. Суб'єктивні модальності – це внутрішні модальності, які виражають упевненість/сумнів мовця (наприклад: *Я впевнена, що це правда*). Об'єктивні модальності є зовнішніми й виражають можливість, а не думку мовця (наприклад, *чорні хмари можуть принести дощ*) (Ніжник, Бялик, 2022).

Що стосується внутрішньої та зовнішньої невпевненості, Д. Канеман і А. Тверські припускають, що це залежить від того, чи описується суб'єктивний стан неповного знання або невпевненості, пов'язаної із зовнішніми джерелами. Внутрішня невпевненість виникає через невігластво, тоді як зовнішня невпевненість виникає через схильність мислити певним чином. Ці типи невизначеностей можуть бути пов'язані з часом. Невпевненість щодо минулих подій інтерпретується як незнання, особливо якщо істина відома іншим, тоді як невпевненість у майбутньому виникає через схильність дотримуватися певної точки зору (Kahneman 1982, с. 18).

На думку К. Тейгена і В. Бруна, епістемічні модальні слова мають позитивну або негативну конотацію. Наприклад, *упевнено, без сумніву* виражають позитивне ставлення до повідомлюваного і мають позитивне значення; натомість *можливо, може бути* виражають негативне ставлення і мають негативне значення (Teigen & Brun, 1999).

К. Тейген вважає, що найбільш зрозуміла та важлива комунікативна функція невизначеності полягає в тому, щоб «привернути увагу до позитивної можливості виходу чи відсутності повної впевненості» (Teigen 1988, с. 35). Вибір епістемічних модальних слів залежить від результату, до якого ми хочемо привернути увагу. Відповідно, напрямок імовірності може бути як у бік впевненості, так і в бік невизначеності (Ніжник, Бялик, 2022).

Рівень імовірності властивий терміну *вірогідність* і може мати числові відповідники в діапазоні від 0 до 100 процентів (Teigen 1988). У своїй праці В. Рубін пише про скалярну модель континууму впевненості, що включає п'ять рівнів: абсолютна впевненість, висока впевненість, середня впевненість, низька впевненість та невизначеність (Rubin 2010, с. 536).

Навмисна нечіткість – ще одна особливість епістемічних модальних виразів. Нечіткість – це «невизначеність внутрішньо визначеного значення щодо його зовнішнього мовного аналогу» (Li 2011, р. 811). Одна з важливих особливостей двозначності – відсутність чітко визначених кордонів. Д. Кристал (Crystal 1980) стверджує, що лексична одиниця – це семантична категорія з інваріантним ядром та змінними кордонами. Він вважає «змінні кордони» еквівалентними «усяким випадкам». Інваріантне «ядро» – це ідеальний тип члена даної групи (Ніжник, Бялик, 2022).

Отже, сумнів/упевненість – це епістемічний стан, розташований на шкалі впевненості, і епістемічні модальності можуть посідати відповідні позиції на цій шкалі залежно від інтенсивності, яку вони передають. Лінгвістичні прагматичні властивості епістемічних слів і словосполучень розрізняються силою модальності,

модальним ступенем, модальною суб'єктивністю та об'єктивністю, причому ці слова також можна розглядати у зв'язку з такими п'ятьма семантичними вимірами: рівнем імовірності, валентності очікуваних подій (позитивної чи негативної), походження невпевненості (внутрішньої або зовнішньої), навмисної нечіткості (рівня відсутності зобов'язань щодо висловленого), напрямку вірогідності.

1.6.3. Комунікативні стратегії і тактики реалізації сумніву/впевненості у медіадискурсі

Теорія мовленнєвих актів є важливим складником лінгвістичної прагматики. Вона виникла на тлі аналітичної філософії, що характеризується пильним інтересом до сутності мовної реальності у зв'язках з об'єктами дійсності.

На думку Дж. Остіна, завдання мови полягає насамперед у тому, щоб здійснити мовленнєвий акт (J. Austin 1962, с.21). У цьому сенсі медіадискурс є динамічною послідовністю мовленнєвих актів, складених з окремих елементів. Згідно з теорією мовленнєвих актів, виділяються їх три іпостасі: локутив, іллокутив, перлокутив. Дж. Серль класифікує висловлювання щодо їх іллокутивної сили на такі категорії: репрезентативи, директиви, комісиви, експресиви, декларативи (Searle 1986, с. 194).

І.П. Сусов за специфікою реалізації іллокутивної сили виділяє такі типи комунікативних актів: 1) констативи: акти констатації (ствердження) певного реального становища; 2) директиви: акти спонукання співрозмовника до виконання певних дій; 3) квеситиви: акти запиту у співрозмовника інформації, якої бракує; 4) комісиви: акти обіцянки; 5) експресиви: акти вираження свого ставлення до співрозмовника та встановлення взаємовідносин з ним; 6) декларативи: акти проголошення змін у статусі співрозмовника або інших учасників комунікативної ситуації з волі мовця, котрий має відповідний авторитет (Сусов 2006, с. 27).

У більшості мовленнєвих актів відносини між іллокутивом та перлокутивом є відносинами відповідності, а не еквівалентності. У медіадискурсі існує чітка кореляція між іллокутивом і перлокутивом, і комунікативний намір мовця і передбачуваний ефект від того, що говориться, відносно зрозумілі. Проте так трапляється не завжди, адже адресанти, автори текстів у ЗМІ, можуть дискредитувати певних людей чи їх ідеї без будь-яких доказів, якщо вони вміють використовувати мову в маніпулятивний спосіб та наклеювати ярлики (Кудрявцева, Дядечко, Дорофєєва, Філатенко, Черненко 2005, с. 61). Якщо комунікативний намір автора медіатексту – повідомити, тобто проінформувати читачів, то передбачуваний ефект полягає в тому, що аудиторія повірить в об'єктивність та правдивість інформації, яка повідомляється; якщо намір автора медіатексту – переконати, то передбачуваний ефект полягає в тому, що аудиторію переконують повірити та прийняти погляди та твердження автора медіатексту тощо. Однак досвід показує, що адресату не так складно зрозуміти комунікативний намір того адресанта, як зреагувати так, як той очікує. Для того, щоб адресат відреагував так, як очікує адресант, тобто, для того, щоб фактичний ефект від комунікації дорівнював бажаному або збігався з ним, адресант повинен використовувати певні комунікативні стратегії в ході здійснення мовленнєвих актів. Л.І. Ніжнік описує мовленнєві акти у схемі «адресант – інтенція – текст – адресат – декодування – вплив». Комунікативні інтенції передаються у вигляді кодування через мовленнєвий акт від адресанта до адресата з метою декодування повідомлення та правильного його розуміння (Ніжнік 2014(b), с. 126).

Зазначимо, що об'єктивізація концептів *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ* залежить від жанрово-стилістичних особливостей медіадискурсу, а також від дискурсивних стратегій та тактик, що використовуються учасниками комунікації.

Аналізуючи закономірність використання різних вербальних і невербальних ресурсів у комунікативному процесі задля досягнення конкретних комунікативних цілей, дослідники використовують поняття дискурсивної

стратегії, розуміючи стратегію як потенційно можливі інтерактивні методи та їх мовне вираження під час здійснення комунікативно значущих дій у дискурсі. Під дискурсивною стратегією розуміють комунікативну лінію мовної поведінки, в якій система різних вербальних засобів використовується для досягнення певної комунікативної мети, стратегічного результату (Цит. за Рудик 2015, с. 255). Також дискурсивна стратегія окреслюється як складна модель, що відбиває правила поведінки у мовній ситуації спілкування (Гніздечко 2005, с. 119).

Словник української мови визначає *стратегію* (від грецької *στρατηγική*) як «мистецтво підготовки та ведення війни та великих воєнних операцій» (Словник української мови 1980, с. 751). У переносному значенні ця лексема розуміється як «мистецтво суспільного та політичного керівництва масами, що має визначити головний напрямок їх дій, вчинків та спосіб дій, лінію поведінки когось» (Там само, с. 751).

Ми згодні з Ф.С. Бацевичем, котрий розуміє стратегію як найкращий спосіб реалізації намірів, обраних мовцем задля досягнення конкретних комунікативних цілей, тобто контроль та вибір ефективних комунікативних кроків та гнучке пристосування їх до конкретної ситуації (Бацевич 2004, с. 121).

У межах дискурсивного підходу поняття «стратегія» розуміють як «комунікативний намір мовця, сформований на підставі використання суспільного колективного досвіду для власних індивідуальних потреб і бажань та мовна об'єктивація цього наміру, що надає йому інтерактивного статусу з урахуванням осмислення вербалізованого наміру усіма суб'єктами взаємодії» (Фролова 2017, с. 157).

Комунікативна лінгвістика пояснює комунікативну стратегію як потенційно можливі інтерактивні засоби для виконання важливих комунікативних дій у дискурсі, а також мовні способи вираження цих дій; вибір адресатом певних засобів задля досягнення певної мети у заданих умовах спілкування (Цит. за Шугаєв 2016, с. 107). Комунікативна стратегія – це відбір інформації та її

модифікація, що допомагають адресанту висловити свої наміри й досягти певної комунікативної мети в екстралінгвістичній ситуації, що склалася.

Отже, дискурсивні стратегії є засобами соціальної взаємодії, соціально інтерактивні, виконують регулятивну функцію та сприяють реалізації міжособистісних відносин тих, хто розмовляє (Цит. за Шугаєв 2016, с. 108).

На відміну від стратегій, тактики – це конкретні мовні кроки чи мовні дії у процесі здійснення мовленнєвого акту, які застосовуються задля досягнення комунікативної мети на певному етапі комунікації. Кожна дискурсивна стратегія характеризується безліччю тактик, залучених до її реалізації.

У Словнику української мови *тактика* (від грец. *тактикῆ*) визначається як: 1) складова частина військового мистецтва, що включає теорію й практику підготовки, організації та ведення бою; 2) сукупність прийомів і способів ведення суспільно-політичної боротьби; 3) у переносному значенні – «засоби, прийоми досягнення певної мети; лінія поведінки особи» (Словник української мови 1980, с. 25).

Багато вчених (Л.В. Чайка, А.А. Артюхова, М.В. Косовець) наголошують на важливості розмежування стратегії та тактики, що співвідносяться одна з одною як рід та вид. Тактику описують як «засоби реалізації комунікативної стратегії й передбачають набір конкретних мовних засобів, стилістичних прийомів та фігур» (Шило 2018, с. 154). Тактика розуміється як певний вид комунікативної поведінки на певному етапі комунікативної взаємодії, спрямованої на отримання бажаного ефекту чи уникнення небажаного результату.

Учені, котрі вивчають комунікативні стратегії досліджують, як використовуються різні мовні засоби для реалізації певних мовленнєвих актів у дискурсі. Так, Л.В. Цурикова узагальнює дослідження низки вчених у галузі дискурсу та класифікує стратегії як: а) «позитивні» та «негативні» (перші націлені на «позитивний» соціальний образ адресата, другі – на «негативний» соціальний образ) (Brown, Levinson 1987); б) які пом'якшують і посилюють іллокутивну силу

відповідного мовленнєвого акту (Blum-Kulka et al. 1989; Spenser-Oatey 2000); в) які можуть бути експліцитними та імпліцитними (Kinjo 1987; Beeb, Takahashi 1989); г) «прямими» і «непрямими» (Leech 1983; Brown, Levinson 1978; Blum-Kulka et al. 1989; Spenser-Oatey 2000 та ін).

Найпоширенішим поділом дискурсивних стратегій у дослідженнях з аналізу дискурсу є класифікація на «прямі» та «непрямі» (Searle 1969). Під «прямим» способом здійснення мовленнєвого акту розуміється використання мовних засобів його реалізації, де мовна система спеціалізується на вираженні відповідного комунікативного значення. Іллокутивна сила таких висловлювань (наприклад, ствердження, питання) виражається за допомогою специфічних синтаксичних форм речень (питальних, спонукальних), а також за допомогою певних перформативних дієслів або інших маркерів. «Непрямі» методи реалізації мовленнєвих актів – це ті, що реалізуються за допомогою мовних засобів, спеціально не призначених мовною системою для цієї мети. Непрямий мовленнєвий акт відбувається у разі, «коли один іллокутивний акт здійснюється за рахунок здійснення іншого» (Цит. за Дегтярьова 2007, с. 21).

Отже, у межах когнітивно-дискурсивного підходу до вивчення концептів *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ* ми будемо розглядати реалізацію концептів у мовленнєвих актах, які розгортаються у медіадискурсі, а також досліджувати реалізацію інтенцій комунікантів за допомогою використання ними прямих та непрямих комунікативних стратегій і тактик.

1.6.4. Етапи дослідження

Перший етап нашого дослідження передбачає формування теоретико-методологічної бази, включаючи аналіз теоретичного матеріалу та вибір підходів, методів і засобів концептуального дослідження. Ми використовували як загальнонаукові методи, так і спеціальні мовознавчі. Цей комплексний підхід є складним, але необхідним для визначення природи концептів *СУМНІВ* та *ВПЕВНЕНІСТЬ*. З-поміж загальнонаукових методів ми використали аналіз, синтез,

порівняння, аналогію, індукцію, дедукцію, гіпотезу, формалізацію, ідеалізацію та моделювання. Щодо лінгвістичних методів, ми використовували комплексне застосування концептуального аналізу, що здійснюється за допомогою дедуктивного переходу від семантичного до когнітивного аналізу, польове структурування, що передбачає встановлення ядро-периферійної структури концепту, метафоричний та дискурсивний аналіз.

Другий етап – формування корпусу матеріалу дослідження. Було відібрано новинні повідомлення минулих років за період 2000-2025 рр. Ці новинні повідомлення охоплюють різні сфери: економіку, політику, спорт, повсякденне життя, літературу тощо. Метою вивчення даних новинних повідомлень було виявлення вербалізаторів концептів *СУМНІВ* та *ВПЕВНЕНІСТЬ*, а також встановлення набору комунікативних ситуацій реалізації сумніву та впевненості в тих чи інших мовленнєвих актах для подальшого аналізу використаних у них дискурсивних стратегій.

На третьому етапі дослідження було визначено словникові значення та номінативні інтерпретації вербалізованих концептів. Шляхом узагальнення енциклопедичних знань у галузі філософії, соціології, психології, логіки, психолінгвістики, когнітивної лінгвістики було визначено концептуальні й ціннісні ознаки концептів *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ*, що згодом доповнено дефініційним аналізом (виявлення лексико-семантичних варіантів – семем ключових слів), компонентним аналізом (з'ясування особливостей різних лексико-семантичних варіантів та змісту утворених на їхній основі синонімічних рядів), контекстуальним аналізом (виявлення вербальних реалізацій концептів *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ* у текстах), кількісним аналізом (визначення кількісних зв'язків між семантичними визначеннями в різних словниках), когнітивною інтерпретацією дискурсивного матеріалу. Результатом логічного аналізу стало виявлення і структурування когнітивних ознак, що збігаються із семантичними

ознаками, на підставі яких формуються когнітивні фрагменти концептів *СУМНІВ* та *ВПЕВНЕНІСТЬ*.

Застосування методів суцільної вибірки, дефініційного аналізу, компонентного аналізу та контекстуального аналізу полегшили проведення третього етапу дослідження, що включає опис структурно-ієрархічної організації значень, прямих і вторинних номінацій концептів, а також дослідження контекстів актуалізації концептів. Методи побудови концептуального поля, задіяні на цьому етапі, направлені на виявлення семантико-когнітивної структури концептів *СУМНІВ* та *ВПЕВНЕНІСТЬ*, оприявнених в їхніх текстових утіленнях в електронному корпусі російської мови (НКРМ).

Семантико-когнітивний аналіз номінацій та семантичних визначень концептів *СУМНІВ* та *ВПЕВНЕНІСТЬ*, аналіз значень фраз, синонімів допомогли окреслити зміст і семантичний обсяг досліджуваних концептів, а також сконструювати концептуальне поле, представлене лексикалізаціями концептів.

Ми визначили *сомнение* (*сумнів*) як ядрове слово концепту *СУМНІВ*, *уверенность* (*упевненість*) як ядрове слово концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ* і розглянули їхні дефініції в тлумачних словниках російської мови за допомогою комп'ютерної програми Voyant Tools. Voyant Tools відображає найчастіше вживані слова з восьми тлумачних словників у вигляді хмар. Кожна хмара слів створюється на підставі текстового аналізу словникових тлумачень і виділяє 250 лексичних одиниць. Слова з більшим розміром шрифту трапляються частіше, а слова з меншим розміром шрифту – рідше. Аналіз найчастотніших одиниць важливий для розуміння сутності концептів, адже допомагає визначити загальний розподіл лексико-номінативних форм, які репрезентують концепти *СУМНІВ* та *ВПЕВНЕНІСТЬ*.

На четвертому етапі дослідження використовувалися стійкі словосполучення дієслів для встановлення когнітивних характеристик концепту. Інформація про

абстрактні емоції опрацьовувалась у термінах конкретних явищ, позначених прикметниками і дієсловами.

Епістемічні слова вивчалися з урахуванням шкали достовірності. Семантичний аналіз повноцінних епістемічних слів та прагматичний аналіз епістемічних модальних дієслів шляхом розміщення їх на шкалі достовірності допоміг ідентифікувати фрази з різною модальною силою. Серед епістемічних слів виділяють ті слова, які є вербальним вираженням концептів *СУМНІВ* та *ВПЕВНЕНІСТЬ*. Ми використовували метод прогресивного масштабування, який поділяє слова на семантичні групи та розміщує їх на відповідних позиціях на підставі послаблення чи посилення ознаки достовірності.

На п'ятому етапі ми побудували фреймову модель концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ*, спираючись на теорію фреймової семантики Філлмора (1982), та вирізнили в ній відповідні слоти й розширення. Фреймова модель представляє асоціації, уявлення та знання про емоції, акцентуючи увагу на взаємодії сенсорних даних і розгалуженої мережі символічної інформації (Цит. за Вербицькою 2018, с. 73). У фреймовій структурі вершинні вузли є постійними компонентами контексту, а змінні слоти заповнюються пропозиціями. Фреймовий підхід дозволяє реконструювати типові ситуації, пов'язані з сумнівом і впевненістю, та виділити набір концептуальних ознак, які ідентифікують референтні ситуації.

На шостому етапі ми досліджували взаємозв'язок між референцією певності/непевності та концептами *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ*. Категорія певності/непевності має суто суб'єктивний і комунікативний характер: референтне значення 'певно/непевно' – передається в процесі конкретного мовленнєвого акту. Вивчення семантичної категорії сумніву/впевненості ускладнюється її перетином з категорією певності/непевності. З огляду на прагматику комунікації були враховані відносини між мовцями й об'єктом позамовної реальності, що дало таку логічну схему:

Мовець — певність/непевність → об'єкт позамовної реальності ←
певність/непевність — слухач

На цьому етапі розглядаються ціннісно-прагматичні аспекти концептів *СУМНІВ* та *ВПЕВНЕНІСТЬ*, зокрема проводиться: 1) аналіз мовленнєвих актів, що вербально виражають концепти *СУМНІВ* та *ВПЕВНЕНІСТЬ*; 2) аналіз комунікативних контекстів, у яких виражаються концепти *СУМНІВ* та *ВПЕВНЕНІСТЬ*; 3) вивчення стратегій мовленнєвих актів, що реалізують концепти *СУМНІВ* та *ВПЕВНЕНІСТЬ*. Для вивчення відповідних мовленнєвих актів використовувався інструментарій теорії мовленнєвих актів Дж. Остіна і Дж. Сьорла. Концепти *СУМНІВ* та *ВПЕВНЕНІСТЬ* реалізуються в мові через констативи, квеситиви, експресиви, комісиви та директиви як різні види мовленнєвих актів. Питання також можуть використовуватися для вираження концепту *СУМНІВ* чи маркування незнання. Дискурсивні маркери описуються як елементи шкали, використовувані для оцінки достовірності висловлювання. У різних контекстах дискурсивний маркер може виражати різний ступінь достовірності дискурсу.

Висновки до розділу 1

Когнітивна лінгвістика – це міждисциплінарний напрям у вивченні мови, свідомості й соціокультурного досвіду.

Концепт – важливе поняття в когнітивній лінгвістиці і лінгвокультурології. Лінгвістичні дослідження, виконані в руслі ідей антропоцентричної парадигми, фокусуються на вивченні концептів як одиниць культури та мислення. У пропонованій роботі ми визначаємо концепти як національно-культурно марковані одиниці мислення, одиниці індивідуального та колективного ментального знання, здатні агрегувати соціокультурні сенси, що мають загальнозрозумілий для носіїв певної мови і культури зміст. Вивчення вербалізацій концептів допомагає сформуванню уявлень про національно-мовну

картину світу. Концепти утворюють структуроване концептуальне поле, маючи багато семантичних модулів, детермінованих ступенем експліцитності національно-культурної інформації. Концептуальне поле складається з ядра та периферії, всередині нього спостерігається нерівновага. Бінарність є одним із основних принципів людського мислення, а концепти *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ* постають як важливі світоглядні елементи, значущість яких оприявнюється через порівняльний аналіз протилежних категорій. Отже, опозиційна структура концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ* розглядається нами як бінарна опозиція, що поєднує у концептуальному просторі єдність і протилежність. Ці елементи можуть слугувати взаємодоповнювальними компонентами цілого, а структурно *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ* рівні за статусом і обидва містять важливі ціннісні характеристики, протилежної спрямованості.

Застосування міждисциплінарного підходу до вивчення концептів *СУМНІВ* та *ВПЕВНЕНІСТЬ* дало можливість зрозуміти, як у різних науках тлумачаться ці концепти, й отримати повніше уявлення про їхню сутність. Філософія вивчає сумнів/упевненість як стан свідомості, у психології сумнів/упевненість розглядаються як інтелектуальне почуття поряд зі здогадкою, цікавістю, подивом, здивуванням, іронією.

Епістемічний модус стосується актуалізації в момент мовлення окремих фрагментів інтелектуально-емоційного світу мовця. Він знаходить відображення у ставленні мовця до кваліфікації свого висловлювання як істинного чи сумнівного і до маркування ступеня його впевненості. Концепти *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ* демонструють глибоку інтерналізацію знань в епістемічному світі мовця. Сумнів та впевненість відображають кількісні аспекти ментальних зусиль, витрачених на розуміння тієї чи іншої галузі знань, які переведено в довгострокову якість раціональної оцінки. Дискурсивні слова (дискурсивні маркери), використовувані для оцінки достовірності висловлювання, описуються як елементи шкали, на якій

можна виділити групи маркерів повної достовірності, майже повної достовірності, а також невпевненості й сумніву.

Скалярний підхід до епістемічної модальності привернув до себе значну увагу в прагматиці, функціональній лінгвістиці й семантиці. Під кутом зору скалярного підходу сумнів/упевненість – це епістемічний стан, розташований на шкалі впевненості, де епістемічні модальності можуть посідати відповідні позиції залежно від інтенсивності, яку вони передають.

Дискурс як міждисциплінарний феномен може бути розглянутий у межах когнітивної лінгвістики, під кутом зору його мовних практик, досліджених у культурному, прагматичному, соціальному й психологічному аспектах. Концепти *СУМНІВ* та *ВПЕВНЕНІСТЬ*, втілюючи переживання психоемоційного стану сумніву та впевненості адресанта, широко реалізується в медіадискурсі через певні мовленнєві акти та дискурсивні стратегії й тактики з метою впливу на психоемоційну сферу адресата-читача.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ *СУМНІВ*

2.1. Поняттєвий компонент концепту *СУМНІВ*

Ім'я концепту встановлюється на основі доміантних лексем з опорою на частоту вживання, використання у просторіччі та прислів'ях, широку сполучуваність (Цит. за Лащук 2021, с. 56). В імені концепту концентровано відображена реальна дійсність у мовній свідомості того, хто говорить; ім'я концепту є ядром, навколо якого засновується номінативний простір вербальних засобів концептуальної реалізації. За допомогою компонентного аналізу, здійсненого на основі аналізу словникових дефініцій, ми встановили, що лексема *сомнение* (*сумнів*) може виразити сутність концепту *СУМНІВ* найбільш яскраво, через що і є його ім'ям.

2.1.1. Лексичні засоби висловлення сумніву (за лексикографічними даними)

Процес вираження психічного стану, емоцій та суб'єктивних переживань того, хто говорить, – це номінативний процес, номінація. Під терміном *номінативне поле концепту* усвідомлюється «сукупність мовних засобів, за допомогою яких концепти об'єктивуються (вербалізуються, репрезентуються, об'єктивуються, маніфестуються) у певний період суспільного розвитку» (Цит. за Ніжнік 2023, с. 94). До лінгвістичних засобів, що становлять номінативне поле концепту та дозволяють його описати, належать прямі номінації концептів, похідні номінації концептів, однокореневі слова, контекстуальні синоніми, фразеологізми, що містять ім'я концепту, паремії, усталені порівняння з ключовим словом, вільні словосполучення, що номінують ті чи інші ознаки, які характеризують концепт, асоціативне поле імені концепту (сукупність асоціатив), суб'єктивні словесні дефініції, словникові тлумачення мовних одиниць, словникові статті в енциклопедіях та довідниках, публіцистичні чи художні тексти й ін. (Цит. за Ніжнік 2023, с. 94). У 1-му розділі зазначено, що для дослідження концепту необхідно зібрати та проаналізувати вербальні дані – словникові дефініції та текстові реалізації слів-номінантів концепту.

Словники визначають *сомнение* (*сумнів*) як:

1. Неуверенность в истинности чего-н., отсутствие твёрдой веры в кого-что-н.; затруднение, недоумение при разрешении какого-н. вопроса (Ожегов та Шведова 1999, URL: <https://gufo.me/dict/ozhegov/%D1%81%D0%BE%D0%BC%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5>);

2. Неуверенность в истинности чего-н., отсутствие твердой веры в кого-что-н.; затруднение, колебания мысли, поиск ответа (Русский семантический словарь, т. III, 1998 с. 224);

3. Неуверенность в истинности чего-л., мысль о возможном несоответствии чего-л. действительности; неясность, спорность, колебание, недоумение, возникающие в ходе какой-л. работы, при разрешении какого-л. вопроса. Состояние душевного разлада, неуверенности, колебаний (МАС 1984, URL: <https://gufo.me/dict/mas/%D1%81%D0%BE%D0%BC%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5>).

4. Отсутствие уверенности в ком-н., чем-н. (Краткий толковый словарь русского языка, 1985, с. 184);

5. Неуверенность в истинности чего-нибудь, раздумье о правильности чего-нибудь, нетвердая, колеблющаяся вера в кого-что-нибудь; затруднительность, недоумение при необходимости разрешить какой-нибудь вопрос. (Ушакова 1940, URL: <https://gufo.me/dict/ushakov/%D1%81%D0%BE%D0%BC%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5>);

6. Неуверенность в истинности, возможности чего-л., отсутствие твёрдой веры в кого-, что-л.; затруднение, неясность, возникающие при разрешении какого-л. вопроса (Кузнецова 1998, URL: <https://gufo.me/dict/kuznetsov/%D1%81%D0%BE%D0%BC%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5>);

7. Состояние неуверенности, душевного разлада; отсутствие твердой веры в кого-либо, что-либо (БАС 1965, с. 438).

Імена концептів відображають об'єктивну реальність у мовній свідомості та становлять ядро, навколо якого конструюється простір різномірних вербальних засобів реалізації концептів (Ніжнік 2023, с. 95). Ми вважаємо, що лексема *сомнение* (*сумнів*), найкраще виражає сутність концепту *СУМНІВ*. Слова, які найчастіше використовуються для опису ядрових номінантів, показані у хмарі слів, створеній комп'ютерною програмою Voyant Tools (Додаток 1).

Шляхом аналізу словникових визначень та текстових прикладів можна виявити одиниці синонімічного ряду, що використовуються як номінанти емоції сумніву.

Синонімічний ряд є специфічною семантичною мікросистемою з ієрархічними зв'язками, що втілюють принцип мовної інваріантності. До складу синонімічного ряду входять декілька слів, які позначають певне спільне поняття, проте відрізняються нюансами лексичної семантики. Синоніми або мають той самий денотат, або є позначеннями онтологічно близьких денотатів, або «виділяють» різні значення, що містяться в їх семантичній структурі, або акцентують значення, унікальне для змістового наповнення конкретної лексеми в синонімічному ряду. Домінантою синонімічного ряду є лексема, що відповідає вимогам високої частотності, загальноживаності, стилістичної нейтральності тощо. Завдяки аналізу синонімічних рядів ми можемо вивчити інтенціонал та екстенціонал семантики концепту *СУМНІВ* і виявити його поняттєвий складник.

Модальність передається з неоднаковим ступенем очевидності в різних типах текстів. У текстах ЗМІ методи реалізації суб'єктивної модальності залежать від того, що хоче донести автор аудиторії. Як зазначила Н. І. Клушина, «інформація, яку збирають та обробляють конкретні люди для певних груп читачів, і не може бути абсолютно об'єктивною. Читач завжди отримує інтерпретацію інформації, хоч би як підкреслювався її об'єктивний характер» (Цит за Ле, 2021, с. 122). «Сумнів як вираз особистісного ставлення в процесі осмислення фактів і явищ дійсності традиційно розглядається в зоні суб'єктивної модальності й

представлено як одне із суб'єктивно-модальних значень» (Цит. за Ле Сяомен 2021, с. 122).

Зазвичай мовні засоби вираження типових емоцій у дискурсі ЗМІ певним чином кодуються, і в більшості випадків це відбувається за допомогою мовних маркерів. Для розрізнення засобів репрезентації сумніву І.Г. Нікольська вводить терміни *спеціалізований маркер* та *непрямий маркер*. Усі спеціалізовані маркери (прямі, безпосередні показники) належать до ядрових (основних) засобів репрезентації семантики сумніву і слугують для передачі інваріантного значення сумніву, тобто є однозначними. Непрямі маркери слугують для створення численних варіантних значень сумніву, наприклад: сумніви-припущення, сумніви-збентеження, сумніви-побоювання, сумніви-недовіри тощо (Цит. за Ле Сяомен 2021, с. 123).

Проаналізувавши відповідні словникові статті, вилучені з лексикографічних праць «Великий академічний словник» («Большой академический словарь») (1965), «Тлумачний словник російської мови» (Ожегов, 1999) (Толковый словарь русского языка) і «Тлумачний словник російської мови» за редакцією Д. М. Ушакова (Ушаков, 1935-1940), «Малий академічний словник» («Малый академический словарь») (1984), вважаємо за можливе виділити такий синонімічний ряд на позначення сумніву: *неуверенность, нерешительность, колебание, скептицизм, маловерие, шатание, раздвоение (раздвоенность)*

Спираючись на дані словників, ми з'ясували значення повнозначних слів і висловів зі службовими словами, за допомогою яких передається семантика сумніву, виокремили маркери сумніву і показали, що в якості номінантів стану сумніву зазвичай використовуються абстрактні іменники.

Колебание у словнику визначається як: «перен. нерешительность, неустойчивость, сомнение, частое изменение. *Колебание в мыслях*» (МАС: колебание – Малый академический словарь). *Он признал, что предыдущее правительство Антониу Кошты было «полностью на стороне Украины». Однако*

в вопросе расширения ЕС «были, по крайней мере, некоторые колебания, которые всегда создавали долю двусмысленности» (gazeta.ua. 05.04.2024).

Неуверенность у словнику визначається як: «свойство и состояние по значению прил. *нерешительный*. Нерешительность характера. Нерешительность действий. Проявить нерешительность» (МАС: нерешительность – Малый академический словарь). Наприклад: *«Точно не так я представляла когда-то беременность: во время войны, с полной неуверенностью в том, что будет завтра, и невозможностью ничего планировать, среди сирен, ночных взрывов и несущихся вокруг скандалов», – подытожила Шкрум* (gazeta.ua. 07.09.2023).

Нерешительность у словнику семантизується як: «свойство и состояние по значению прил. *нерешительный*. Нерешительность характера. Нерешительность действий. Проявить нерешительность» (МАС: нерешительность – Малый академический словарь). Наприклад: *Совокупное впечатление по поводу западной нерешительности, коренные причины которой можно расшифровать в коварной фразе «усталость от Украины», свидетельствуют, что эта «усталость» заставляет лидеров искать «пути выхода» из войны, вероятно, из-за территориальных уступок Украины России* (gazeta.ua. 09.11.2023).

Скептицизм у словнику визначається як: «1. Философская позиция, в основе которой лежит сомнение в существовании какого-л. надежного критерия истины. 2. Критически-недоверчивое отношение к чему-л.. Полное сомнение во всем, недоверие ко всему» (МАС: скептицизм – Малый академический словарь). Наприклад: *«Скептицизм относительно политики администрации Байдена среди республиканцев подогревается неудачей долгожданного контрнаступления Украины», – пишет CNN* (gazeta.ua. 22.09.2023).

Маловерие у словнику означає «недостаток веры, убежденности в чем-л.» (МАС: маловерие – Малый академический словарь). Наприклад: *Однако Захария усомнился в словах архангела, ведь его жена была не только бесплодной, но и пожилой женщиной. В наказание за его маловерие, он стал глухонемым, и*

архангел сказав, що в такому стані він буде до народження дитини (gazeta.ua. 07.07.2023).

Шатание – «непостоянство, неустойчивость во взглядах, убеждениях, действиях, поведении; колебание» (МАС: шатание – Малый академический словарь). Наприклад: *Я даже пропутинцев больше понимаю, чем этих людей, у которых сплошные шатания в сознании. Вы часто сталкивались с открытой критикой в адрес Украины?* (Gazeta.ua. 18.10.2016)

Раздвоение визначається як «состояние душевного разлада, колебание между двумя чувствами, желаниями» (МАС: раздвоение – Малый академический словарь). Наприклад: *Герой имеет раздвоение личности, плохо понимает реальность. Сначала комику-неудачнику сочувствуем, а впоследствии он пугает* (gazeta.ua. 03.10.2019).

У результаті аналізу тлумачень значень лексеми *сомнение* (сумнів) було виділено такі семантичні компоненти:

1. Припущення;
2. Можливості;
3. Імовірності;
4. Здаваності;
5. Приблизності (неточності) якості чи кількості.

Враховуючи дані сучасних словників та власні спостереження над газетним текстом, ми з'ясували, що типовим для вираження семантики сумніву є вживання непрямих маркерів сумніву (було виявлено 53 такі одиниці), а саме: модальні частки *вряд ли, едва ли, вроде, вроде бы, пожалуй, а, а что если, будто бы, жди, кажется, как, навряд ли, нет, неужели, ничего себе, ну уж, прямо, разве что, тоже, уж, что, что ли и что ль*); модальні вставні слова (*может, может быть, вероятно, возможно, наверное/наверно, видимо, похоже, кажется, знаешь ли, знаете ли, знаешь, знаете, возможно, видно, видимо, вероятно, верно*); вигуки (*будто бы, гм, жди, не может быть, неужели, ну да*); сполучники (*а ещё, будто,*

как будто, ли и ль, то ли... то ли..., якобы); модальні фрази типу *мне кажется, думается*.

Взаємодіючи з іншими репрезентаціями, всі перераховані засоби формують широкий спектр периферійних значень. Наприклад, частка *якобы* створює у реченні сумнівно-ймовірне значення і належить до периферійних, неспеціалізованих засобів репрезентації сумніву: *Торги на аукционе Christie's начинались с оценки \$100 млн. Организаторы торгов сказали, что покупателем якобы стал департамент культуры и туризма Абу-Даби. Раньше полотно якобы принадлежало какому-то российскому коллекционеру* (gazeta.ua. 24.08.2024); Непрямі маркери сумніву є дещо штучними, тому що вони є багатофункціональними засобами вираження, уточнюючи своє значення лише у певному контексті. Так, наприклад, можна зазначити, що в наступному реченні частка *вроде* передає значення сумніву: *По данным издания, президент Владимир Зеленский поначалу устно одобрил план операции. Однако когда ЦРУ узнало об этом, то обратилось к президенту Украины с просьбой остановить операцию. Тогда он велел ее прекратить. Зеленский **вроде бы** передал указание Залужному, но тот проигнорировал приказ* (gazeta.ua. 15.08.2024).

1. Вставне модальне слово

До вставних модальних слів із семантикою сумніву належать такі: *может, может быть, вероятно, возможно, наверное/наверно, видимо, похоже, кажется, знаешь ли, знаете ли, знаешь, знаете, возможно, видно, видимо, вероятно, верно*.

Вставні модальні слова *верно, видимо, видно* використовуються для вираження сенсу неточного знання, припущення мовця. Наприклад: *Мне кажется, если так дальше будет продолжаться, то я пойду по пути одного известного футболиста Криштиану Роналду... Мне сначала это как шутку говорили уже пять лет, все подкалывали, даже когда я в отношениях был, мне девочка говорила: «Все ясно, ты, **верное**, от суррогатной будешь...» Я говорю: «Не знаю, как получится... Но может быть все», – поделился Милевский* (gazeta.ua. 12.03.2024). *Она, **видимо**, не смотрела ни одного видео с передовой* (gazeta.ua.

19.03.2024). *«Но если посмотреть на кислые лица председателя российского Центробанка и министра финансов, видно, что денег на все это у них нет», – указал политолог (gazeta.ua. 29.02.2024).*

Возможно застосовується для висловлювання припущення про можливість, ймовірність, допустимість. Наприклад: «Поэтому сейчас мы отрабатываем то, что нам, возможно, скоро придется использовать», – поделился немецкий военнослужащий Грегор (24tv.ua, 07.04.2024).

Вероятно, наверное и наверно вживається для вираження припущення мовця. Наприклад: С другой стороны, вероятно, президент Владимир Зеленский перестал прислушиваться к его советам и это тоже закономерный процесс (gazeta.ua. 05.04.2024). «Мне кажется, для того чтобы в конце концов понять как выжить в Харькове, как людям жить без света без воды. Надо, наверное, людям приезжать, смотреть, а потом что-то осуждать или нет. Россия кроме силы ничего не понимает», – сказал Зеленский (gazeta.ua. 03.04.2024).

Кажется вживається для висловлення сумніву чи невпевненості мовця у вірогідності чи повній точності висловлювання. Наприклад: Мужские тромбоциты ведут себя гораздо лучше, чем женские после употребления темного шоколада, поскольку они, кажется, не слипаются так сильно и подвергаются гораздо меньшему стрессу (gazeta.ua. 29.03.2024). Інколи кажется вживається як репліка у відповідь для висловлення невпевненої згоди зі співрозмовником, невпевненого підтвердження сказаного ним. Наприклад: Аня будет на банкете? – Кажется.

Может, может быть можна застосовувати як висловлювання невпевненого припущення про можливість, ймовірність, допустимість чогось. Наприклад: Может быть, собака хочет пойти на прогулку (gazeta.ua. 03.04.2024). «Это только мое мнение, я не знаю, может, это правда, может, нет, но я знаю, что Тайсон Фьюри в поединке против меня будет другим», – заявил он (gazeta.ua. 05.04.2024).

До часток з модальною семантикою сумніву належать такі: *вряд ли, едва ли, вроде, вроде бы, пожалуй, а, а что если, будто бы, якобы, жди, кажется, как, навряд ли, нет, неужели, ничего себе, ну уж, прямо, разве что, тоже, уж, что, что ли и что ль.*

У наведеному вище прикладі частка *а* використовується після речення-питання, що містить припущення і вимагає відповіді. Загальне тло цього прикладу: група далекобійників згуртувалася, щоб спробувати виступити проти нового маршруту, запланованого урядом. Але минуло два місяці, а прогресу немає, і в сім'ях деяких водіїв вантажівок виникли проблеми: оскільки водії протягом двох місяців протестували й не мали можливості утримувати свої сім'ї, дружини деяких водіїв подали з ними на розлучення. У прикладі частка *а* висловлює невпевненість і сумнів у тому, що говорить мовець, тобто сам промовець невпевнений, що водії зможуть здобути перемогу у цьому протесті.

Частка *а что если* слугує для оформлення речень, які виражають питання про можливість чого-н., ускладнену відтінками побоювання, несподіваності (Русская грамматика 1980, с.394): *А что если лодка перевернётся, что мы тогда делать будем?*

Частки *будто бы, вроде, вроде бы* вживаються, щоб надати висловлюванню ймовірного характеру, невпевненості у тому, що повідомляється. Наприклад: *Они будто бы видели, как их матери привозили наркотики* (gazeta.ua. 05.12.2023). *Вроде есть вариант, но это еще в процессе* (gazeta.ua. 26.03.2024). *Спикер Палаты представителей вроде бы не ответил на предложение Карлсона* (gazeta.ua. 04.04.2024).

Вряд ли, едва ли, навряд ли використовуються для висловлювання сумніву у чомусь, у вірогідності чогось. Наприклад: *«Вряд ли применение методов маскировки приведет к существенному снижению потерь», – отмечают в Минобороны Великобритании* (gazeta.ua. 02.04.2024). *Вряд ли, едва ли* також можна уживати як репліки у відповідь на висловлення сумніву у правомірності

чогось або позитивної відповіді на питання співрозмовника. Наприклад: *Она позвонит сегодня? – Вряд ли.*

Разве застосовується у питальному реченні для висловлення подиву з приводу чогось, сумніву або недовіри до чогось. Наприклад: *Разве слабая концентрация – это только детская проблема?* (gazeta.ua. 01.04.2024). Частка *разве* вказує на те, що питання виникає через суперечливість між певними ідеями: *Мама была на 100 процентов права. Разве я послушала родителей?* (gazeta.ua. 11.09.2023).

Частка *разве* використовується у різних ситуаціях: не всі питання з *разве* висловлюють семантику сумніву, лише конкретна ситуація може проілюструвати, висловлює вона значення сумніву або ні: той, хто говорить, може бути невпевнений у тому, як йому діяти: чи йому відмовитися від свого переконання, чи прийняти нове. Наприклад: *«Разве что-то не понятно?» – добавил советник главы ОП* (gazeta.ua. 28.07.2023)?

Разве что може вживатися для висловлювання невпевненого припущення, невпевненого свідчення про можливість чогось. Наприклад: *«Именно на утро приходился пик загруженности работой, так что утром не было времени на разговоры, а могли разве что пожелать встречному хорошо со всем справиться», – отметила Васильева* (gazeta.ua. 24.03.2024).

Неужели слугує в питальному реченні для вираження (крім питання) збентеження або подиву з приводу чогось, сумніву в чомусь, недовіри до чогось. Наприклад: *«Неужели кто-то из вас серьезно думает, что я интересуюсь происхождением доходов заказчиков своих выступлений? Неужели вы думаете, что мне вообще предоставляют такую информацию?...» – отметила певица* (gazeta.ua. 18.03.2024). *Неужели люди думают, что паспорта раздают направо и налево?* (gazeta.ua. 25.10.2022).

Водночас *неужели*, ну да як питально-окличні репліки вживаються у відповідь на повідомлення співрозмовника для вираження подиву, сумніву, недовіри або скепсису щодо почутого. Наприклад: *Москаль – глава военно-*

гражданской администрации Луганской области. Постоянно на линии столкновения, раз даже завез меня как советника Петра Порошенко инспектировать жизнь поселка в ЛНР. В день выборов к нему подходит группа ватных женщин и на всю площадь кричит, что они протестуют: почему в бюллетенях нет путинской «Единой России»? Москаль говорит: «**Неужели!** Это действительно беспредел, вероятно, провокация Правого сектора. Но ничего, дописывайте ручкой товарища Путина и все будет учтено. И всем своим подружкам перезвоните! Ватницы с криками ‘ура’ массово и радостно идут делать бюллетени недействительными» (gazeta.ua. 18.03.2024).

И только вживається як питальна репліка, що свідчить про недовіру з приводу сказаного співрозмовником і передбачає вимогу підтвердити, чи справді лише сказаним обмежується інформація. Наприклад: *Аня просила передать тебе привет. – **И только?***

Как використовується для вираження подиву, сумніву з приводу певного питання чи твердження (зазвичай із повторенням слів, що викликають це ставлення). Наприклад: *Места нет. – **Как нет?** Вот здесь, рядом со столом можно поставить.*

Нет застосовується наприкінці питального речення для вираження невпевненості мовця в тому, що співрозмовник з ним погодиться і для висловлення бажання мовця отримати відповідь. Наприклад: *Вы готовы, **нет?** Там было человек десять, **нет?***

Уж зазвичай уживається в неозначено-особових реченнях з дієсловом у майбутньому часі для емоційного виокремлення змісту речення, акцентуації сумніву мовця в істинності, реальності попереднього твердження чи впевненості у неординарному характері виконання названої дії. Наприклад: *–Испачкал, пусть сам теперь стирает. – **Уж он выстирает!***

Что вживається в комбінації з питанням для вираження сумніву, здивування, припущення. Наприклад: ***Что,** очень устал? **Что,** вкусно?*

Что ли и что ль вживаються наприкінці питального речення після вказівки на найбільш ймовірну відповідь. Наприклад: *Когда впервые вышел на работу в таком наряде, пассажиры удивлялись: «Это цирк какой-то приехал, кино снимают что ли»? А теперь к моему образу привыкли* (gazeta.ua. 23.10.2012).

Ли використовується для приєднання підрядної частини складнопідрядного речення, яка містить у собі роз'яснення (у формі непрямого питання) змісту головного речення. При висловленні питання, ускладненого значенням невпевненості, сумніву, частка взаємодіє з інтонацією та контекстом (Русская грамматика 1980, с.391): *Президента спросили, способен ли он осуществить те изменения, чтобы сделать невозможной коррупцию* (gazeta.ua. 11.09.2023). *Это больше «превентивная мера» и проверка нас на то, можем ли мы работать в условиях возможной эскалации* (gazeta.ua. 08.04.2024).

До сполучників із семантикою сумніву належать такі: *а ещё, будто, как будто, ли и ль, то ли... то ли...*

Сполучник *а ещё* вживається з відтінком докору, іронії, засудження для приєднання частини складносурядного речення або самостійного речення, що містять вказівку на невідповідність інформації, яка повідомляється в попередній частині речення. Наприклад: *Такую простую задачу не можешь решить, а ещё отличник!* У цьому прикладі мовець висловлює свій сумнів в отриманій раніше інформації про те, що ця людина була відмінником.

Сполучники *как будто, будто, якобы* вказують на обставини, що ставлять під сумнів реальність чи правомірність того, про що йдеться в головній частині речення. Наприклад: *Такое впечатление, будто все у нас сбежали, а село не патриотическое* (gazeta.ua. 04.04.2024). *Составьте чеклист всего, что нужно сделать в каждой комнате и настройте себя так, как будто это не обязанность, а интересный квест* (gazeta.ua. 05.03.2024).

Сполучник *будто* – це показник сумніву мовця в ситуації, що описується в підрядному реченні. Інколи *будто* функціонує як питально-оклична репліка, яка використовується у відповідь на повідомлення співрозмовника для висловлення

сумніву, недовіри, скепсису стосовно почутого. Наприклад: *Он не знал об этом. – Будто?*

То ли..., то ли... висловлює неясність: що з перелічуваного є дійсним, що уявним. Наприклад: *Если она часто находится рядом с вами, **то ли** на светских мероприятиях, **то ли** на случайных тусовках, или ставит вас во главу угла в своем плотном графике, это может означать, что она хочет проводить с вами время* (gazeta.ua. 31.03.2024).

До вигуків з семантикою сумніву належать такі: *будто бы, гм, жди, не может быть, неужели, ну да.*

Жди використовується в структурі репліки для вираження чіткого сумніву в тому, що той, хто говорить, дочекається очікуваного, на що сподівається. Наприклад: *Он дал честное слово, что завтра же вернёт мне эту книгу. – **Жди!***

Вигук *гм* акцентує на висловлюванні сумніву, недовіри, іронії. Наприклад: *Вот, увидишь, на это раз я всё сделаю в срок. – **Гм**, что-то не верится.*

Не может быть застосовується як вигук у відповідь на повідомлення співрозмовника для підкресленого висловлювання недовіри, сумніву. Наприклад: *Наши вчера проиграли канадцам. – **Не может быть**, они ведь после первого периода выигрывали 3:0.*

Отже, семантика сумніву має у своєму розпорядженні багаті та різноманітні засоби вираження. Зіставивши словникові дефініції лексем, що використовуються в мові як номінанти-назви інтелектуальної емоції сумніву, ми виявили, що інваріантне значення сумніву передається спеціалізованими маркерами. У цьому підрозділі зосередилися на типових для висловлювання семантики сумніву непрямих маркерах. Вони створюють широкий спектр периферійних значень, взаємодіючи з іншими засобами репрезентації думки. Наприклад, частки *будто бы, вроде, вроде бы* використовуються для надання висловлюванню характеру припущення. *Может, может быть* вживаються для висловлювання невпевненого припущення можливості, ймовірності, допустимості.

2.1.2. Види ситуацій актуалізації концепту СУМНІВ

Як важливий засіб реалізації функцій тексту суб'єктивна модальність завжди привертала увагу вчених-лінгвістів. З огляду на комунікативну реальність тексту, багато з них розглядають суб'єктивну модальність як функціональну семантичну категорію, тісно пов'язану з автором. У такий спосіб підкреслюється фактор антропоцентричності, суб'єктивності в мові.

О.В. Бондарко, Т.В. Шмельова та інші також розглядають суб'єктивну модальність тексту як категорію, тісно пов'язану з оцінкою та прагматикою (Цит. за Ле Сяомен 2021, с. 122). Текст є продуктом вербального спілкування, і його основна функція полягає у передачі ідей та емоційних установок автора. Суб'єктивна модальність – важливий засіб досягнення цієї функції.

Модальність проявляється з різним ступенем очевидності в різних типах текстів. У текстах ЗМІ методи реалізації суб'єктивної модальності залежать від того, що хоче донести аудиторії автор. Як зазначила Н.І. Клушина, «інформація, яку збирають та обробляють конкретні люди для певних груп читачів, і не може бути абсолютно об'єктивною. Читач завжди отримує інтерпретацію інформації, хоч би як підкреслювався її об'єктивний характер» (Цит. за Ле Сяомен 2021, с. 122).

«Сумнів як вираз особистісного ставлення у процесі осмислення фактів і явищ дійсності традиційно розглядається в зоні суб'єктивної модальності й уявляється як одне із суб'єктивно-модальних значень», – зазначає Є.Є. Орехова (Цит. за Ле Сяомен 2021, с. 122). Масмедіа можуть нав'язувати свою думку з категоричною впевненістю або подавати різні погляди, які можна поставити під сумнів.

Перетин з іншими семантичними категоріями призводить до ускладнення семантичної категорії сумніву, і в результаті виникають варіантні ситуації. Наприклад, категорія сумніву перетинається з категорією ствердження/заперечення та категорією визначеності/невизначеності.

Категорія визначеності/невизначеності інтерпретується як «не знаю/знаю», «неясно/ясно», «неточно/точно» на рівні поверхневої семантики: «Подписывали

документы переговорные группы – они опубликованы в интернете – а потом дальше эти договоренности не были выполнены. Кинули? Ну, не знаю – не выполнили обязательства. **Может**, не надо было их брать на себя? **Может**, надо было сначала подумать, сможешь ли ты это сделать?» – рассказал Богдан (ukranews. 23.11.2020); Пока нет данных о том, что **кто-то** заразился коронавирусом из-за мороженого (Сегодня. 15.01.2021).

Проаналізувавши 17 текстів обсягом 26520 знаків, вилучених з газет 2010-2020-х рр., ми виокремили нижче наведені типові для масмедіа мовні ситуації сумніву. За аналогією з терміном «контексти думки», вони можуть бути названі «контекстами сумніву», адже в обох випадках йдеться про модальну межу.

1. Сумнів із відтінком глузування, іронії: **Возможно**, они нашли где-то такие чрезвычайно дорогие оптовые партии, я не знаю. Но тогда я не понимаю, почему они закупали по таким фантастическим ценам (Сегодня. 12.10.2020).

2. Сумнів – недовіра, невпевненість у вірогідності повідомлення; сумніви в істинності, реальності ствердження: **Верховный представитель ЕС по иностранным делам и политике безопасности Жозеп Боррель считает «едва ли выполнимым» требование Азербайджана составить график вывода армянских сил из Нагорного Карабаха** (Сегодня. 10.10.2020).

3. Сумнів – допустимість, невпевнена вказівка на можливість: **Я думаю**, что президент действительно хочет использовать эти местные выборы как реальный социопрос по наиболее актуальным проблемам. В том числе по Донбассу (Сегодня. 13.10.2020); **Азербайджан заявил о новых ракетных ударах вооруженных сил Армении по его городам, причём в одном из них, Мигечевире, ракеты якобы упали возле энергоблока гидроэлектростанции** (Сегодня. 10.10.2020).

4. Сумнів – припущення: **Прекращение этой помощи может привести к изменению баланса сил на поле боя, увеличив шансы России на победу. В ISW отмечают, что в таком случае Россия, вероятно, увеличит территориальные достижения и усилит давление на европейских союзников США, что является**

частью стратегии Путина по полной победе на украинской земле (gazeta.ua. 02.03.2025); «Путин, если его не остановит, обязательно попытается захватить Молдову, а **возможно** и Румынию», - предупредил Макрон (gazeta.ua. 02.03.2025).

5. Сумнів – незгода, заперечення: *Разве язык в этом виноват?* (gazeta. ua. 08.08.2022); *Мама была на 100 процентов права. Разве я послушала родителей?* (gazeta.ua. 11.09.2023). *Головная боль – разве это болезнь? Голова у всех болит* (gazeta.ua. 30.09.2024).

6. Сумнів з відтінком докору: *Разве можно так решать судьбу пациента?* (Стена. 10.10.2020).

7. Сумнів із відтінком здивування: *Разве это очередь?* (gazeta. ua. 09.05.2024)

Семантика сумніву виражається в контексті. З огляду на це доходимо висновку: важливим чинником мовних засобів вираження та відображення стану сумніву є їх синсемантичність, тобто необхідність використання цілого комплексу засобів для адекватного вираження стану сумніву.

Аналіз текстів ЗМІ показав, що автор за допомогою засобів лексичних та синтаксичних мовних рівнів висловлювання сумніву прагне не тільки (1) загострити увагу читача на якомусь важливому факті, а й (2) передати своє особисте ставлення до явищ, подій, персонажів, котрі діють у творі, впливаючи на формування думки читачів.

2.1.3. Лексико-семантичне поле номінацій концепту СУМНІВ

Маючи дані лексикографічних джерел, що містять тлумачні, енциклопедичні словники, а також словники синонімів російської мов (див. Список лексикографічних джерел), ми виокремили елементи, які дозволили унаочнити структуру аналізованого концепту.

Для побудови структури концепту *СУМНІВ* необхідно вивчити лексичні значення його вербалізаторів на основі розгляду їх функціонування в різних контекстах, наданих корпусом російської мови.

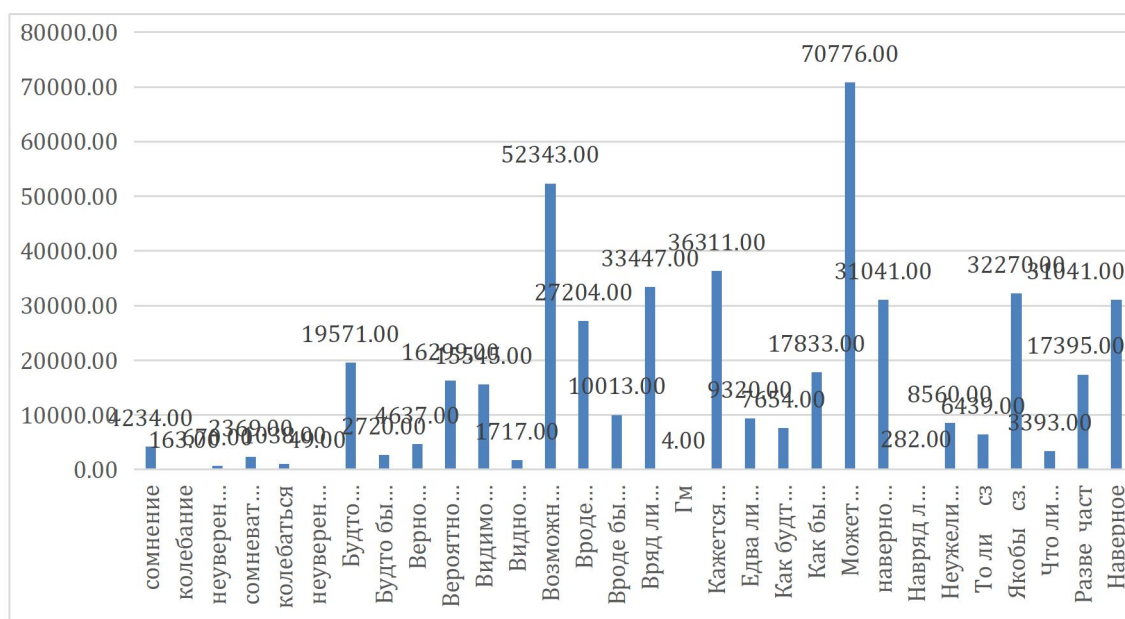
Аналіз показав, що, окрім лексеми *сумнів*, існує низка лексичних одиниць, що пов'язані з виразом поняття сумніву або є синонімами цієї лексичної одиниці.

Для представлення повної структури досліджуваного концепту та виявлення ядрових та периферійних елементів його семантико-когнітивної сфери необхідно вивчити одиниці, що входять до синонімічного ряду, загальним значенням якого є сумнів.

У підрозділі 2.1.1 ми виявили 53 типових непрямих маркери для вираження семантики сумніву, а саме: частки з модальною семантикою сумніву (*вряд ли, едва ли, вроде бы, якобы, пожалуй* та ін.), вставні модальні слова (*может быть, вероятно, возможно, наверное* та ін.), модальні фрази типу *мне кажется, думается* та ін.

На другому етапі дослідження ми проаналізували динаміку їх використання в різних контекстах, спостерігаючи відмінності в частоті та способах використання в текстах сучасних російськомовних масмедіа, після чого провели кількісний аналіз.

Аналіз частотності вживання 53 непрямих маркерів сумнівів у медіатекстах 2000-х рр., зібраних у медіапідкорпус НКРМ, дав такі результати:



Графік 1. Частота вживання непрямих маркерів сумніву у медіатекстах 2000-х рр.

Ми навели приклади в алфавітному порядку в параграфі 2.1.1, однак у концептуальному просторі їхнє розташування буде відмінним у зв'язку з розподілом по групах на основі близькості смислових відношень, що виражаються ними.

Виокремлюємо лише мовні одиниці, на які припадає понад 1% контекстуальних вживань: *может быть* (15.24%), *возможно* (11.27%), *кажется* (7.82%), *вряд ли* (7.2%), *якобы* (6.95%), *наверное/наверно* (6.69%), *вроде* (5.86%), *будто* (4.21%), *как бы* (3.84%), *разве* (3.75%), *вероятно* (3.51%), *видимо* (3.35%), *вроде бы* (2.16%), *едва ли* (2.01%), *неужели* (1.84%), *как будто* (1.65%), *то ли...то ли...* (1.39%), *верно* (1%).

Отримані результати дають змогу стверджувати, що найбільш типовими способами для вираження семантики сумніву є такі непрямі маркери: частки з модальною семантикою сумніву та вставні модальні слова.

Як показують арифметичні підрахунки, найчастіше вживаються модальні слова, що функціонують зазвичай як модальні вставні елементи висловлювання (49.25%): *может быть* (15.24%), *возможно* (11.27%), *кажется* (7.82%), *наверное/наверно* (6.69%), *разве* (3.75%), *вероятно* (3.51%), *видимо* (3.35%), *верно* (1%) та ін.: «**Кажется, что эту отставку обсуждают всю жизнь. Я пока не вижу конкретных инициатив, зарегистрированных в парламенте. Разве что постановление «Голоса», но оно уже есть давно**» (gazeta.ua. 14.06.2021).

З погляду синтаксичної структури висловлювання найчастіше використовуються вставні слова (понад 50% прикладів), що переважно співвідносяться з модальними прислівниками: *Летом 2024 года Украина, возможно, сбила свой F-16 из-за «осторожности США» – WSJ* (gazeta.ua. 21.02.2025). *Во время совместной пресс-конференции с министром обороны Польши Владиславом Косиняком-Камишем Гегсет отметил, что предстоящие границы Украины после урегулирования конфликта станут предметом обсуждения между Украиной, Россией, США и, вероятно, Европой* (gazeta.ua. 16.02.2025).

Для кожного вставного елемента ми рандомно виокремили 100 прикладів з медіапідкорпусу НКРМ і виявили, що положення вставних елементів у реченні є регулярним. Здебільшого позиція, яку займають вставні елементи у реченні, є медіальною, всередині речення (зафіксована в 74% прикладів): *Обычная, водостойкая или термостойкая – каждая имеет свои особенности. К примеру, термотуши не смывается мицеллярной водой, а только теплой. Если тушь течет, **может быть**, дело не в ней, а в жирном креме на веках* (gazeta.ua. 25.02.2025). *«Думаю, что были допущены ошибки в истории, **возможно**, под конец. Несколько интересных вариантов, к сожалению, не сработали», – добавил он* (gazeta.ua. 13.08.2024). *«Это были самые длинные отношения, которые я когда-либо имел, и самые длинные для нее. Но нам пришлось иметь дело с тем, что она была на попечении, и это было очень странно для меня. Я хотел быть нормальной частью ее жизни, **ведь, кажется**, она никогда не имела этого», – признался Асгару* (gazeta.ua.13.02.2025).

Інформаційна та імпресивна функції, що впливають на ЗМІ, передбачають використання автором вірогідної інформації і не нав'язування своєї суб'єктивної думки читацькій аудиторії. Але автор далеко не завжди може залишатися неупередженим, коли висловлює персональну суб'єктивну думку, що маркується особливими мовними засобами. Інтерпозиція вставних слів як один із засобів вираження суб'єктивного ставлення автора до повідомлення, що зводить до мінімуму суб'єктивне забарвлення змісту, все ж таки маркує інформацію, яку він хоче так передати читачам, щоб вони могли несвідомо прийняти його думку.

Більше ніж утричі рідше вставні елементи знаходяться на початку речення (22%): *«**Наверное**, это будет очень, очень, очень тяжело. И, конечно, во всех сложных ситуациях у вас есть шанс. Но у нас будет мало шансов, очень мало шансов выжить без поддержки Соединенных Штатов. Я думаю, что это очень важно, критически важно», – отметил президент* (gazeta.ua. 15.02.2025). ***Вероятно**, принимавшие это решение не в полной мере осознавали роль NNSA в контроле над ядерным арсеналом США, пишет CNN со ссылкой на четыре источника* (gazeta.ua.

15.02.2025). Така ситуація є доказом прагнення авторів негайно заявити про власні сумніви з приводу повідомлення, хоча твердження, що висловлюється, ґрунтується не на точному знанні, а на припущенні.

Досить рідко вставні елементи використовуються наприкінці речення, завершуючи висловлювання (1%): *Я с детства был не худым, но мне постоянно повторяли: «Все пойдет в рост». «Но если бы так, то уже был бы под четыре метра, наверное», – вспомнил Фима* (gazeta.ua. 04.04.2024). Як бачимо, фінальна позиція вставних елементів зводить ступінь сумніву до мінімуму, представляючи його швидше як гіпотезу або припущення.

Вищенаведені приклади є доказом, що компоненти вставних елементів відіграють не тільки сполучну роль у тексті, а й мають важливе значення у вираженні ставлення автора до викладених фактів. Перебуваючи в інтерпозиції, між членами речення, модальні слова вже є пов'язаними зі змістом усього висловлювання, рівень висловленого сумніву також відносно високий: коли вони використані наприкінці речення, то демонструють меншу пов'язаність зі змістом речення загалом, а ступінь сумніву в змісті висловлювання також відносно низький; коли ж вставні елементи вживаються на початку синтаксичної структури, в ініціалній позиції, відтінок сумніву, що передається ними, виявляється вираженим найбільш яскраво.

Частки також є важливим засобом вираження семантики сумніву. Використання деяких часток обмежене певним типом комунікативного акту. Наприклад, частки *неужели, что ли, нет* вживаються лише у питальних висловлюваннях (квеситивах) і як маркер сумніву автора у достовірності висловлюваного: *«ООН ‘хочет завершения конфликта в соответствии с международным правом’ (на фоне новых поставок оружия Украине)... Неужели нужен ликбез по международному праву?» – написал он* (gazeta.ua. 11.03.2023)? *Когда впервые вышел на работу в таком наряде, пассажиры удивлялись: «Это цирк какой-то приехал, кино снимают что ли»? А теперь к моему образу привыкли* (gazeta.ua. 23.10.2012).

Частка *что ли* використовується наприкінці питальних речень після вказівки на найімовірнішу відповідь, але іноді показує очевидну іронію мовця у висловленні: *Президент России Владимир Путин на встрече с главами западных информагентств в рамках ПМЭФ ответил на вопрос о том, как он относится к тому, что его не пригласили на 75-летие высадки в Нормандии. «Ну а почему меня должны везде приглашать? Я свадебный генерал **что ли?**» – отреагировал российский лидер, отметив, что и Россия не всех приглашает на свои мероприятия* (Факты.ua. 07.06.2019).

Частка *нет* стоїть наприкінці питальних речень, маркуючи вираз невпевненості мовця в тому, що співрозмовник з ним згоден, і для висловлення бажання того, хто говорить, отримати відповідь: *А разве можно представить, что Молдова идет к членству в ЕС, а Приднестровье в ее составе, **нет?*** (європейська правда. 25.09.2018).

Частки *едва ли*, *вряд ли*, *вроде бы* вживаються для надання мовленню імовірного характеру або невпевненості в тому, що повідомляється, і переважно використовуються в розповідних висловлюваннях: *Отмечается, что 24 февраля Мерц заявил, что НАТО **вряд ли** сохранится в нынешнем виде до саммита в июне 2025 и предположил, что Европе, возможно, придется разработать новую оборонную структуру для замены Альянса* (gazeta.ua. 27.02.2025). *Будапештский меморандум – это международное соглашение, подписанное 5 декабря 1994 года между Украиной, США, Великобританией и Россией. Тогда эти государства **вроде бы** предоставили Украине гарантии ее территориальной целостности, суверенитета и безопасности в обмен на отказ от ядерного оружия* (gazeta.ua. 28.01.2025). *Пюре – это **едва ли** не самый популярный способ приготовления картофеля и к тому же достаточно полезный. Впрочем, для того чтобы не уменьшить потенциал блюда, стоит с умом подходить к добавлению жирных сливок, бекона и других ингредиентов* (gazeta.ua. 12.11.2024).

Крім того, вони можуть вживатися як репліки у відповідь для вираження сумніву в правильності позитивної відповіді на питання співрозмовника або на

власне питання: *У Лукашенко есть шансы победить в седьмой раз на президентских выборах, более того - одержать более легитимную победу по сравнению с 2020 годом. Избежит ли он соблазна нарисовать более 90 процентов поддержки? Вряд ли* (gazeta.ua. 27.10.2024).

Отже, семантика сумніву може виявлятися у різних комунікативних типах висловлювань, але, за нашими даними, з найбільшою частотністю семантика сумніву реалізується розповідними реченнями (92%). Як зазначив В. В. Виноградов, у таких комунікаціях значення сумніву накладається «на граматичний ґрунт речення, що вже має модальне значення», утворюючи «ніби другий прошарок модальних значень у смисловій структурі висловлювання» (Цит. за Ле Сяомен 2025, с. 103). Тоді емоція сумніву може посилювати наявне модальне значення або модифікувати основне в реченні. Наприклад: *Может быть, и не следовало говорить. Но скажу, что нас начали «напрягать» вагнеровцы* (європейська правда, 23.07.2023). А інші приклади: *Вопреки пропаганде, когда Россия сядет за стол предстоящих мирных переговоров, которые, кажется, приближаются, теперь ей будет грозить стагфляция и самоубийство, которые разрушили ее будущее* (gazeta.ua. 17.12.2014). У вищезгаданих прикладах категорія сумніву перетинається з категорією ствердження/заперечення, категорією визначеності/невизначеності та іншими.

Нижче ми демонструємо схему структури аналізованого концепту з урахуванням усіх елементів, що входять до нього. Пунктирною лінією позначені межі концептуального простору. Оскільки простір необмежений, ми припускаємо, що у зв'язку зі змінами, що відбуваються в мові та, відповідно, у свідомості носіїв мови, ймовірна можливість його розширення та поповнення новими семантичними елементами.



Схема 1. Концептуальний простір сумніву

У концептуальному просторі сумніву ядро становить слово-репрезентант *сомнение*, до ядрових елементів ми також віднесли синоніми сумніву: *неуверенность, нерешительность, колебание, скептицизм, маловерие, шатание, раздвоение*; ближче до ядра розташовані модальні елементи *может быть, возможно, кажется, вряд ли, якобы, неверно/наверно, вроде, будто, как бы, разве, вероятно, видимо, вроде бы, едва ли, неужели, как будто, то ли...то ли... , верно*; до периферії ж належать: *пожалуй, а, а что если, жди, нет, гм, не может быть, ну уж, прямо, разве что, тоже, уж, что, что ли и что ль, похоже, видно, ну да, а ещё, ли и ль, мне кажется, думается.*

2.2. Образно-ціннісний компонент концепту *СУМНІВ*

Емоційна мова характеризується високим ступенем образності, що передається, зокрема, за допомогою метафор та метонімії.

Конвенційні фрази – це інтелектуальні проєкції явищ зовнішнього та внутрішнього світу, таких як фізичні об'єкти, переживання та емоції, і є «встановленими семантичними інтерпретаціями слів», які мовці використовують для створення нових значень, щоб полегшити розуміння абстрактних цільових концепцій /категорій, котрі важко інтерпретувати (Hampe 2005, с. 25).

2.2.1. Асоціативно-образні ознаки концепту *СУМНІВ*

Концептуальні метафори дозволяють виявити основні асоціації, якими керується носій під час створення лексичних засобів концептуальної реалізації. Метафорична модель «х-у» відображає чинні у свідомості носія асоціації між поняттєвими категоріями, що охоплюють певні властивості референта та приховують інші (Ніжнік 2023, с. 125). Метафори – це не тільки мовлення, а й людське мислення, тому при вивченні метафор у мові слід враховувати природу людських конструктів (Павлюк 2018, с. 80).

Інтенціонал концепту як одиниці, що має психологічну природу, постає як «наївне знання», але може містити випадкові ознаки, зафіксовані на підставі особистого досвіду, особистих повсякденних знань (Сусов 2006, с. 18-19). Людство досягло розвитку духовної сили та моральних якостей не тільки орієнтуючись на себе, а й постійно взаємодіючи зі світом, що дозволяє розглядати людину як відкриту систему (Лашук, 2021, с. 63).

Вивчення поняття «сумнів» з погляду психоемоційних станів вимагає дотримання принципу значущості людини й задоволення її духовних потреб. Це дозволить уникнути комунікативних збоїв у процесі міжкультурного спілкування.

Концепти, що позначають абстрактні поняття, характеризуються складним змістом, оскільки під одним ім'ям поєднуються різні, іноді суперечливі якості. Образна конфігурація абстрактних сутностей, що стоять за об'єктивованими іменами, є химерною і складною для повного розуміння (Єсипенко 2010, с. 79-80). Вивчення можливості поєднання абстрактного імені з дієсловами, іменниками та прикметниками суттєво для розуміння структури цього імені. З погляду сполучуваності з цими термінами, що часто використовуються, виділяється неявний образ абстрактних імен, який і відповідає за цю сполучуваність (Лашук 2021, с. 63). Опис внутрішнього життя, особливо внутрішнього розладу та боротьби між елементами людської психіки, потребує особливого набору атрибутів – прикметників та дієслів.

Розглянемо вербальну репрезентацію концепту *СУМНІВ*. Ядровим компонентом концепту *СУМНІВ* є душевно-емоційний стан людини, виражений ключовою лексемою *сомнение* (*сумнів*), а його базовим прошарком є низка когнітивних сегментів, які формують цей концепт (когнітивні ознаки, що узгоджуються з семантичними ознаками).

Завдяки можливостям поєднання абстрактні імена відображають суть, що стоїть за ними. В.В. Левицький вивчав можливість єдності культурних концептів у текстах. На його думку, системний підхід до лексики є доповненням до вивчення ядрового складу мікросистем та значення, побічної конотації та емоційного навантаження слів, що супроводжують поняття у текстах (Цит. за Лашук 2021, с. 63). Регулярне повторення того чи іншого слова-супровідника (не менше п'яти разів) демонструє не випадковий характер явища та пояснюється відповідними якостями (властивостями) концепту, що виражається (Єсипенко 2010, с. 80).

Вияв сумніву є універсальною властивістю та двигуном людського мислення загалом. Вербалізація концепту *СУМНІВ* відбувається не лише за допомогою слів-лексем, але й словосполучень. Опрацьований матеріал надав нам достатню кількість даних, що дають змогу дослідити когнітивні ознаки аналізованого концепту *СУМНІВ*.

Спеціалізовані словники (Фразеологический словарь Фёдорова, 1997) фіксують усталені фрази та ідіоми з номінаціями сумніву, що ґрунтуються на систематичних асоціаціях між явищами, даних у нашому досвіді: *бабушка <еще> надвое сказала* – «совсем неизвестно еще, так будет или иначе, удастся что-л. или нет» (URL:

https://gufo.me/dict/fedorov/%D0%B1%D0%B0%D0%B1%D1%83%D1%88%D0%BA%D0%B0_%D0%B5%D1%89%D1%91_%D0%BD%D0%B0%D0%B4%D0%B2%D0%BE%D0%B5_%D1%81%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%B0%D0%BB%D0%B0); *вилами по <на> воде писано* – «совсем неизвестно, будет или нет, удастся что-л. или нет» (URL:

https://gufo.me/dict/fedorov/%D0%B2%D0%B8%D0%BB%D0%B0%D0%BC%D0%B8_%D0%BD%D0%B0_%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%B5_%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%BE); *из третьих уст* – «не от очевидцев; не непосредственно, а от кого-л. другого (слышать, узнавать и т. п.). Подчеркивается малая достоверность, неточность сведений или данных, порой – абсолютная недостоверность» (URL: https://gufo.me/dict/fedorov/%D0%B8%D0%B7_%D1%82%D1%80%D0%B5%D1%82%D1%8C%D0%B8%D1%85_%D1%83%D1%81%D1%82); *по слухам* – «как говорят; если верить молве, толкам. О неопределенных, неточных данных» (https://gufo.me/dict/fedorov/%D0%BF%D0%BE_%D1%81%D0%BB%D1%83%D1%85%D0%B0%D0%BC); *строить на песке* – «опираться на сомнительные, ненадежные данные. О планах, расчетах, проектах и т. п.» (URL: https://gufo.me/dict/fedorov/%D1%81%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%B8%D1%82%D1%8C_%D0%BD%D0%B0_%D0%BF%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B5); *теряться в догадках* – «тщетно пытаться найти ответ на какой-то вопрос или явление, когда ни одно из возможных предположений не может быть ответом» (URL: https://gufo.me/dict/fedorov/%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%8F%D1%82%D1%8C%D1%81%D1%8F_%D0%B2_%D0%B4%D0%BE%D0%B3%D0%B0%D0%B4%D0%BA%D0%B0%D1%85).

Ім'я емоції сумніву часто поєднується з дієсловом, що позначає активний фізичний вплив на об'єкт, завдаючи йому шкоди, наприклад: *грызть, терзать, мучить*.

*Вы часто слышите сравнения, на кого похож ребенок. Знакомые и даже незнакомые люди не редко говорят с восторгом, о том как младенец похож на своих родителей. Уже с самого рождения можно увидеть эту сходство. Мать чувствует связь с ребенком, а отец? Если он не видит в ребенке ничего похожего с собой, его начинают **грызть сомнения**: «А мой ли это ребенок?» (gazeta.ua. 27.07.2018).*

*«Почему у протестующих возле Рады нет ни единого требования о перезагрузке власти, о перевыборах президента или парламента? Почему нет ни одного экономического требования в задыхающейся от нищеты, голода, злыдней стране – ни о тарифах, ни о пенсиях, стипендиях, зарплате, инфляции, ценах? Меня **терзают смутные сомнения**, что все это – какая-то новая гениальная политтехнология... Я понимаю: для вас – революция, а для людей что, для их жизни что? У них слова нет об улучшении жизни людей, все больше про разборки парламента, президента, судов. Какого черта вы разбиваете палатки, какого черта бьете людей, полицию, если все не про улучшение жизни людей, не про изменения какие-то, а про законы, которые можно и нужно принимать просто в зале! Вы же вроде как власть, вы взяли ответственность за ситуацию в стране на себя», – возмущился лидер партии «За життя» (gazeta.ua. 20.10.2017).*

*Байден принял свою первую присягу в должности вашингтонского политика более 48 лет назад в больничной палате в Делавэре, где его двое сыновей выздоравливали после автокатастрофы, в которой погибли жена Нейл и их маленькая дочь Наоми. Избранный тогда сенатор Байден **мучился в сомнениях**, оставаться ли в политике после такой личной трагедии (gazeta.ua. 20.01.2021).*

Як видно з наведених прикладів, згадані дієслова передають ментальні відчуття як відчуття фізичного болю. Також ім'я емоції сумніву поєднується з дієсловами групи соціальних відносин – сумніви *одолевають, преследують, закрадываються*; сумніви *можна подавлять*, сумніву *можна подвергнуть*, наприклад:

*Ее называют самой известной шпионкой в мире. Однако многих ее современников **одолевало сомнение** относительно того, как такая красивая женщина могла быть опасной преступницей. Сегодня можно лишь утверждать, что свою тайну она унесла с собой в могилу, поскольку на допросе ее не удалось сломать (gazeta.ua. 15.10.2014).*

*Парадоксально, но даже мощные в военном смысле государства Европы, безопасность которых **подвергнута сомнению** российской войной, оставляют защиту своих национальных интересов на территории Украины исключительно украинской армии (gazeta.ua. 31.12.2023).*

*«Такое впечатление, что они только делают вид, что у них есть амбиции. Однако я им не верю. Повторюсь, очень хочу ошибаться, но похоже, что киевские футболисты весело лежат в теплой ванне. Хотя на публике показывают, что все наоборот. Впрочем, у меня **закрадываются сомнения**. Это чисто мое субъективное мнение. Возможно, я обижен на игроков. Если футболисты докажут обратное и дадут результат, я заберу свои слова назад», – сказал Заховайло (gazeta.ua. 03.07.2020).*

Можливість поєднання вищезгаданих дієслів з ім'ям емоції сумніву свідчить, що носії мови справді часто сприймають сумнів як негативну емоцію.

Емоції поділяються на більш стихійні (серед яких переважають почуття) і менш стихійні (серед яких переважають інтелектуальні оцінки). Більше стихійні емоції, такі як *страх, беспокойство, тоска, ужас, зависть, ревность* и т. д., поєднуються з дієсловами *грызть, терзать, одолевать, мучить, охватывать* (Космеда 2000, с. 54). Однак важливо відзначити, що взаємодія оцінок та емоційних реакцій досить суперечлива, оскільки емоції можуть бути як результатом, так і основою певної оцінки. Фактором, який викликає окрему емоцію, є інтелектуальна оцінка стану речей, несподіваного та небажаного для суб'єкта. Оцінку виділяють окремо як етап формування емоцій, оскільки вираження емоційного реагування мовця багато в чому залежить від різних видів оцінок, таких як: моральна, етична, соціальна, побутова та ін (Космеда 2000, с. 54).

Для збору дискурсивних даних ми звернулися до НКРЯ і проаналізували 220 контекстів вживання слова *сумнів*, що виявляють його концептуальний зміст. Ці контексти наведені у Додатку 3.

Аналіз показав, що багато контекстів актуалізують метафоричний зміст концепту *СУМНІВ*. На підставі контекстуального аналізу контекстів

функціонування слова *сумнів* ми виокремили такі компоненти метафоричних значень концепту *СУМНІВ*:

1. **Сумнів як жива істота** – 57 контекстів (з них: сумнів як агент (суб'єкт дії) – 37 контекстів): *сомнение закопошилось, сомнение закрадывается, сомнение таилось, сомнение заползло, сомнение зашевелилось, сомнение звучало, сомнение остаётся, сомнение охватило кого, просыпается сомнение, сомнение вкралось в душу, сомнение вламывается в душу, сомнение водворяется, сомнение вторгается, сомнение выскочило, сомнение жило, сомнение завладеет кем-чем, сомнение зайдёт в душу, сомнение заскребло, сомнение исчезло, сомнение накатывает на кого, сомнение мучило кого, сомнение настигло кого, сомнение сдерживает, сомнение овладеет кем-чем, сомнение пожирает, сомнение посещает, сомнение склоняется, меня сковало сомнение, сомнение вырвется, сомнение проникало в сердце и т.д.), причому ряд контекстів актуалізує таку ознаку цієї живої істоти, як «хижість» (*сомнение нападает, сомнение гложет/стало глотать, сомнение грызёт*); як пацієнс (об'єкт дії) – 20 контекстів: *вселить сомнение, гнать/выгнать сомнение, встречать/ встретить сомнение, выносить сомнение, душисть/задушить сомнение, допускать сомнение, зародить сомнение, обессилить сомнение, победить сомнение, породить сомнение, рождать сомнение, уловить сомнение, убивать сомнение и т.д.*)*
2. **Сумнів як рідина** – 2 контексти (*выжатъ сомнение, погрузиться в сомнение*).
3. **Сумнів як джерело звуку** – 2 контексти (*заглушатъ сомнение, сомнение стихает*).
4. **Сумнів як рослина** – 3 контексти (*заронить сомнение, сомнение вырастет, сеять/ посеять сомнение*).
5. **Сумнів як локус** – 2 контексти (*впасть в сомнение, прийти в сомнение*).
6. **Сумнів як повітря** – 3 контексти (*навевать / навеять сомнение, наплыло на него новое сомнение, сомнение сквозит*).

Крім того, аналіз показує, що сумнів представляється як:

7. **Результат чийхось дій** – 26 контекстів (*ввергать кого-то в сомнение, внушать сомнение, вводит в сомнение, вызывают сомнение, возбуждают сомнение* и т.д.).
8. **Джерело почуттів та/або емоцій** – 1 контекст (*сомнение будило воображение*).
9. **Виявлене почуття** – 1 контекст (*на лице написано сомнение*).
10. **Прихований об'єкт** – 1 контекст (*затаить сомнение*).

Отже, образно-ціннісний компонент концепту *СУМНІВ*, що транслюється в медіадискурсі, поєднує найважливіші переживання емоцій суб'єкта і реалізується метафорично. Добре відомо, що уявлення носіїв мови відбиваються у поєднанні імен, виявляючи ті чи інші образи. Вище проаналізований матеріал дозволяє зробити висновок, що носії мови розглядають сумнів як щось таке, що встановлює ворожі відносини з «Я».

2.2.2. Концептуальна метонімія для опису концепту *СУМНІВ*

У лінгвістиці цінність – це зафіксоване у свідомості суб'єктивно-об'єктивне відношення (Цит. за Лащук с. 108). Концепт *СУМНІВ* розглядається як лінгвокультурний концепт у зв'язку з наявністю в ньому ціннісного компонента.

Як відомо, вивчення лінгвоконцептів спрямоване на визначення їхньої об'єктивованої природи та специфіки у дискурсі. Сумнів – це складний психоемоційний стан, у контексті якого виникають інші емоції. У слов'янській культурі концепт *СУМНІВ* має свою концептуалізацію, яку можна простежити через вивчення когнітивних метонімії.

У роботі З. Кьовечеша «Метафора та емоції» (Kövecses 2003) метафори та метонімії використовуються для структурування концептів злоби, страху, щастя, смутку, кохання, бажання, гордості, сорому та здивування. Деякі з цих метонімії є спільними й для сумніву (Цит. за Ніжнік 2023, с. 128). У російській мові існує група висловів, які можуть використовуватися для вираження як легкого подиву, так і сумніву, недовіри, нерозуміння, зосередженості, незадоволеності, поганого

настрою, гніву: *изгибать/изогнуть брови, поводит/повести бровью (бровями), сдвигать/сдвинуть брови, сдвинутые брови*. Всі ці вирази можуть використовуватися для опису збентеження, незручності, сорому, розгубленості, сумніву, невпевненості, нерішучості, здивування. Російські культурні норми допускають і навіть заохочують виразну міміку і жести як елементи мовленнєвої поведінки.

Метоніми, пов'язані з емоціями, допомагають фіксувати фізіологічні, експресивні та поведінкові реакції (Kövecses 2017). Зокрема, концептуальний метонім «ЕФЕКТ ЕМОЦІЇ ЗА ЕМОЦІЮ» (Ніжнік 2023, с. 128) реалізується через концептуальний метонім «вираз обличчя сумніву» та уточнюється співвідношенням описів змін очей та погляду, брів, губ та рота. Наприклад: *За 14 секунд российский диктатор успел поковырять пальцем в носу, поправить микрофон и несколько раз пожат плечами. Его глаза в это время бегали в разные стороны. Также Путин попытался улыбнуться, но вместо этого сделал страшную гримасу. А когда тиран вспоминал договоренности с Эрдоганом по поводу «азовцев», у него начал заплетаться язык. Путин не смог произнести фразу с первой попытки. В это время его голос стал хрипеть* (gazeta.ua. 30.07.2023).

Контекст наведеного вище прикладу такий: Володимир Путін провів у Кремлі пресконференцію з журналістами. На ній президент держави-агресора вперше прокоментував повернення командирів Азовсталі з Туреччини до України. Коли він відповів на питання про «Азов», то здійснив ряд непотрібних дій, таких як: *поковырять пальцем в носу, поправить микрофон и несколько раз пожат плечами, заплетаться язык, голос стал хрипеть, даже его глаза в это время бегали в разные стороны*. Усі рухи та вирази обличчя висловлюють його невпевненість у собі та сумнів.

Юрій Долгих, експерт з вивчення характеру за рисами обличчя, аналізує виступ російського президента 62-річного Володимира Путіна на Генасамблеї ООН у Нью-Йорку 28 вересня 2015 року: *Перед началом речи немного дергается*

и нервничает, на лбу проступает пот. Такой мандраж ему не присущ. Ведет себя как загнанный волк. Сутулится, смотрит исподлобья, сунит брови. Все читает с листка. Когда человек не искренен с аудиторией и врет, ему трудно оторвать глаза от стола или пола. На третьей минуте Путин говорит медленнее и спокойнее. Все время будто ожидает какой-то угрозы из зала. Боится бойкота или негативной реакции слушателей. Потом успокаивается и чувствует себя на коне. Ускоряет темп на 18-й минуте выступления, когда заводит речь об Украине. Конфликт на Донбассе называет гражданской войной. Морщит лоб, вытягивает губы, на виске вздуваются вены – опять боится реакции зала. Дальше успокаивается, потому что она отсутствует (gazeta.ua. 02.10.2015).

Упродовж усієї статті автор надає особливу увагу опису виразу обличчя та манері мовлення Путіна під час його виступу, використовуючи такі вирази: *дергається и нервничает, на лбу проступает пот, сутулится, смотрит исподлобья, сунит брови, трудно оторвать глаза от стола или пола, морщит лоб, вытягивает губы, на виске вздуваются вены.* З опису автора ми можемо зазначити: коли людина невпевнена в собі чи сумнівається, незалежно від того наскільки сильно вона намагається приховати це, її підсвідома міміка та рухи тіла видають внутрішній стан.

Таким чином, концепт *СУМНІВ* переживається за схемою «причина — ► існування емоції — ► вираження» (Ніжнік 2023, с. 134). Метод концептуальної метонімії допомагає розглянути концепт *СУМНІВ* за допомогою базової концептуальної метонімії ЕФЕКТ ЕМОЦІЇ ЗА ЕМОЦІЮ, що категоризується експресивною, фізіологічною та поведінковою реакціями. Однак варто зазначити, що метод концептуальної метонімії «ЕФЕКТ ЕМОЦІЇ ЗА ЕМОЦІЮ» частіше використовується в художніх творах, оскільки персонажі в них віртуальні, і їхній внутрішній світ необхідно висловити за допомогою слів автора. Щоб підвищити художність і драматизм творів, головні герої часто висловлюють своє ставлення безпосередньо, тому автори зазвичай зображують внутрішній світ героїв,

описуючи їх міміку і рухи. На відміну від художніх творів, газетний дискурс – це виклад реальних подій, і мета автора – вплинути на читачів через репортаж, тому йому часто потрібно описати лише реальні події та висловити свої власні погляди на них безпосередньо, адже надто докладне зображення персонажів знижує вірогідність репортажу.

2.3. Фреймова модель концепту *СУМНІВ* у медіадискурсі

У даному підрозділі розглядається фреймова структура концепту *СУМНІВ* у російськомовному медіадискурсі. За допомогою дефініційного та компонентного аналізу вербалізаторів концепту *СУМНІВ*, аналізу метафор та словосполучень з номінантами сумніву були виділені такі слоти та розширення: ПОДІЯ/СИТУАЦІЯ СУМНІВУ – це ПРИЧИНА/ДЖЕРЕЛО СУМНІВУ, що мотивує появу ЕМОЦІЇ/СТАНУ СУМНІВУ; ПОДІЯ/СИТУАЦІЯ СУМНІВУ та ЕМОЦІЇ/СТАНУ СУМНІВУ, які впливають позитивно «+» і негативно «-» на суб'єкт сумніву– АКТАНТ, котрий може відігравати семантичні ролі АГЕНСА (того, хто діє) та ЕКСПЕРІЄНЦЕРА (того, хто переживає наслідки дії). РЕАКЦІЯ суб'єкта полягає у його ЗОВНІШНЬОМУ ЗОБРАЖЕННІ, ВНУТРІШНІХ ПОЧУТТЯХ, ОЦІНЦІ та РЕАКЦІЇ ПОВЕДІНКИ, що поділяється на НЕМОВНУ та МОВНУ (Ніжнік 2023, с. 135).

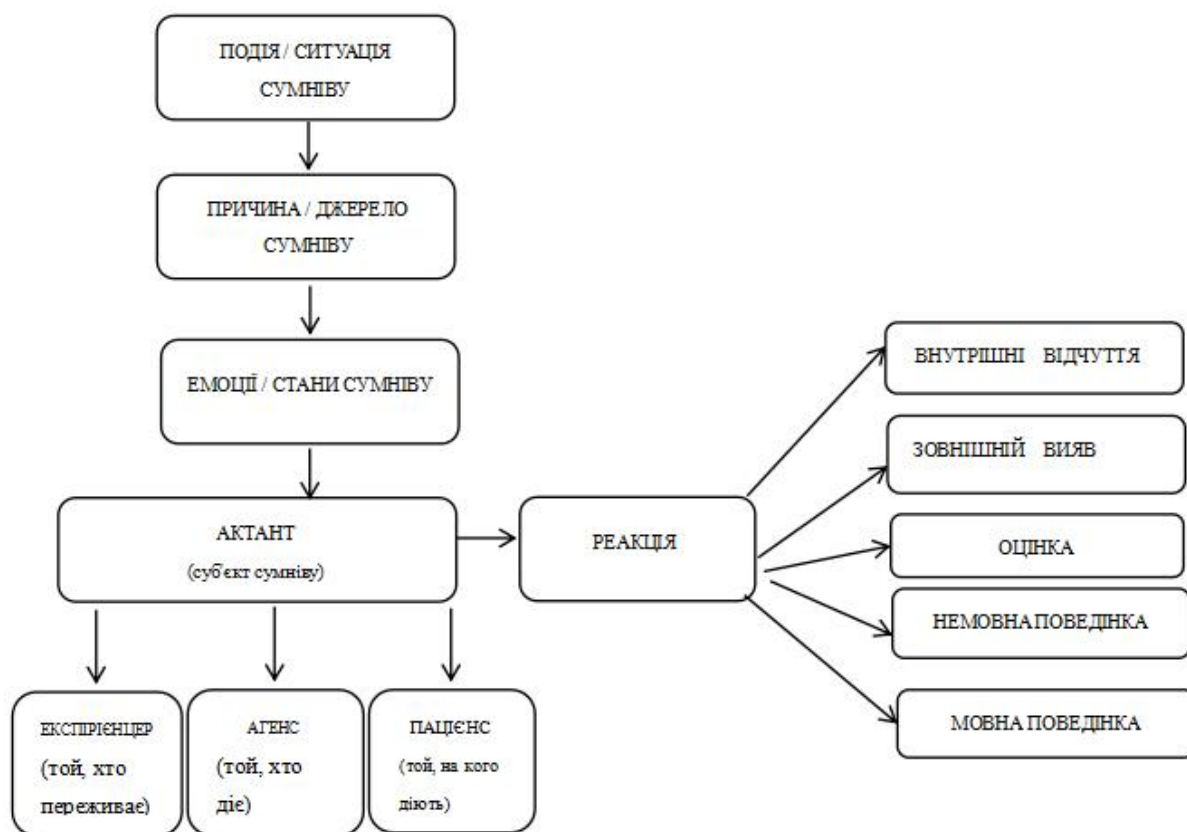


Схема 3. Фреймова модель концепту *СУМНІВ*

ЕКСПЕРІЄНЦЕР сумніву може бути АГЕНСОМ або ПАЦІЄНСОМ, наприклад: *Я очень сомневаюсь, что это в ближайшее время приведет к суперответу* (gazeta.ua. 13.07.2024). *Эти иллюзии играют в наш разум, заставляя нас сомневаться в том, что мы видим* (gazeta.ua. 22.08.2024).

Концептуальна ознака *спрямованість* концепту *СУМНІВ* відображає вектор уваги людини до власного психоемоційного стану або до емоцій інших людей. Інтроверсія відображає спрямованість когнітивної діяльності на виявлення внутрішнього переживання сумніву, коли суб'єкт, що переживає, класифікує речення відповідно до характеру суб'єкта, називаючи, описуючи або висловлюючи власні емоції в реченнях типу «Я» (Цит. за Ніжнік 2023, с. 137). Наприклад: *Я сомневаюсь, что Джорджа по какой-то причине снимут с боя в Австралии* (gazeta.ua. 10.05.2024). З іншого боку, екстравертне визнання спрямоване на розпізнавання сумніву в інших, наприклад: *Также информация о том, что ваша настоящая внешность несколько отличается от того, что он*

*видит каждый день, может **вызвать у него сомнения в вашей уверенности в себе.** Это может привести к тому, что **он начнет задумываться, действительно ли** вы довольны собой, а это может повлиять на его восприятие вас (gazeta.ua. 04.09.2024).*

Концептуальна ознака *причиновість* заповнює реченнями слот «ПРИЧИНА/ДЖЕРЕЛО СУМНІВУ». Згідно з компонентним аналізом лексеми сумнів, причинами сумніву можуть бути «*відсутність упевненості в істинності, можливості чогось., відсутність твердої віри в когось, невпевненість, здивування в ході якоїсь роботи, при вирішенні якогось питання*». Причиною сумнівів у наступному прикладі є сумнів щодо ефективності політики: *Поэтому **возникают сомнения в действенности «санитарной границы», хотя ХДС уже заявила о категорическом отказе рассматривать коалицию с «АдН»*** (gazeta.ua. 03.09.2024).

Об'єднуючи зібрані новинні тексти, ми вважаємо, що в розумінні носіїв мови причинами сумнівів є «*невпевненість у цінності та придатності*», «*невпевненість у чесності, надійності, легітимності*», «*невпевненість у репутації, моралі, порядності*», «*невпевненість у результатах*», «*невпевненість у собі*» тощо.

У слоті ЕМОЦІЇ/СТАНИ СУМНІВУ формується масив знань про тривалість емоції та складність її впливу на суб'єкт переживання, взаємозв'язки емоційної сфери та сфери розуму, мислення, когніції, чуттєвості та сприйняття світу організмом (Вербицька 2018, с. 118). У слоти вкладені характеристики часу, кількості, розташування та якості.

Темпоральні характеристики. Концепт СУМНІВ має концептуальну ознаку «тривалості». Наприклад: *Избиратели-демократы **давно сомневаются в кандидатуре Байдена*** (gazeta.ua. 03.07.2024). *При написании некоторых украинских слов, **часто сомневаемся и боимся допустить ошибку*** (gazeta.ua. 24.04.2024). *Я человек, который **постоянно сомневается в своих поступках*** (gazeta.ua. 06.02.2022). *США долгое время сомневались в поставках новых ракет, ведь по их мнению, это могло привести к эскалации конфликта, однако в феврале*

2023 года в Пентагоне подтвердили передачу Украине ракет GLSDB (gazeta.ua. 26.04.2024).

За допомогою аналізу предикативної дистрибуції лексеми *сомнение* було виявлено концептуальну ознаку *фазовість*, що виявляє процесуальний характер концепту *СУМНІВ*.

Перша фаза – формування сумніву, входження у стан, об'єктивована словосполученнями *возникает сомнение, вызывает сомнение* тощо. Наприклад: *«Однако с учетом опыта наблюдать за эффективностью форсирования водных помех российскими войсками в течение 2022-2023 годов, у меня **возникают сомнения** в успешности этой выходки», – добавил Коваленко (gazeta.ua. 17.12.2023). По словам аналитиков, независимо от того, создает ли его отсутствие опыта пилота какие-либо проблемы для российских воздушных операций, что **вызывает сомнения**, его опыт работы в качестве противовоздушной обороны должен быть соответствующим для того, чтобы российские войска не сбивали собственные самолеты воздушного управления (gazeta.ua. 16.01.2024). В своем Instagram знаменитость отметила, что приняла тяжелое решение. Однако после масштабных обстрелов РФ, 7 февраля, у нее **появились сомнения** (gazeta.ua. 08.02.2024).*

Друга фаза – це переживання сумніву. Стан сумніву змінюється залежно від дій людини, котра має сумніви: сумнів посилюється чи слабшає. Наприклад: *«**Сомнения растут**. Как отчаянная ситуация на поле боя? Сколько денег мы выльем в эту черную дыру», – сказал один чиновник ЕС (gazeta.ua. 14.12.2023). Планы Дональда Трампа назначить своим вице-президентом сенатора Джеймса Ди Венса **ужесточили** сомнения в дальнейшей поддержке США Украины в случае смены власти в Белом доме (gazeta.ua. 19.072024).*

Третя фаза – усунення сумнівів, зникнення сумнівів або поринання у сумнів. Наприклад: *Эксцентричного пирата начнут **одолевать** сомнения, действительно ли это любовь, или девушка просто коварная мошенница, использующая его, чтобы найти легендарный Фонтан Молодости (gazeta.ua. 22.06.2020). После*

этого **исчезли** сомнения, что именно он должен вести самый сложный трек, унаследованный президентом Зеленским – переговоры с россиянами (gazeta.ua. 23.08.2024). **Развеем какие-либо сомнения в том, существует дворец или нет** (gazeta.ua. 20.01.2020).

Локативні властивості. Сумнів зазвичай займає певну частину тіла людини, наприклад: **сомнение** проникало в сердце, **сомнение** поднимается в душе, **сомнение** изобразилось на лице. В душе будут бурлить **сомнения** и волнения (gazeta.ua. 06.02.2024).

Кількісні властивості. Концептуальну ознаку «інтенсивність» концепту СУМНІВ виділено за категорією «кількість». Інтенсифікатори атрибутивного словосполучення СУМНІВ розподіляються за шкалою градації:

– «низький ступінь прояву ознаки» виражений у контексті за допомогою такого словосполучення: *Если у вас есть даже **малейшие сомнения** в свежести яиц, лучше не рисковать и выбросить их* (gazeta.ua. 30.10.2023).

– «середній ступінь прояву ознаки» вербалізований у таких контекстах: *«Людей удивляет, что для Шаппса это будет пятое назначение на министерский пост менее чем за год. Его доказанная способность управлять большим отделом, **кажется, сомнительна**», – говорит Арнольд* (gazeta.ua. 01.09.2023). *Эксперты полагают, что Сенат он пройдет без задержки и препятствий. А вот в отношении Палаты представителей – **немало сомнений*** (gazeta.ua. 20.08.2024).

– «високий ступінь прояву ознаки» постає в таких контекстах: ***Я очень сомневаюсь, что перевозчики сейчас могут себе позволить такие расходы*** (gazeta.ua. 03.03.2024). *Ситуация такова, что законопроект о запрете московской церкви якобы был принят, но реализация его **достаточно сомнительна*** (gazeta.ua. 31.10.2023). *Опрос свидетельствует, что американцы недовольны позицией США в войне на Ближнем Востоке и **серьезные сомнения** относительно способности Байдена улучшить жизнь граждан* (gazeta.ua. 13.05.2024).

До того ж СУМНІВ може зростати, збільшуючи свою інтенсивність:

*«Сомнения растут. Как отчаянная ситуация на поле боя? Сколько денег мы выльем в эту черную дыру», – сказал один чиновник ЕС (gazeta.ua. 14.12.2023). Призыв Зеленского прозвучал на волне **роста сомнений** относительно преданности Дональда Трампа и его напарника Джей Ди Вэнса делу поддержки Украины. Германия также сокращает военную помощь Киеву вдвое из-за бюджетных трудностей (gazeta.ua. 19.07.2024).*

Когнітивна ознака «кількості» сумнівів також може бути виражена за допомогою квантифікаторів: *Думаю, в отношении экспрезидента Трампа есть **определенные сомнения**, была ли это пуля или осколок, попавший в его ухо (gazeta.ua. 25.07.2024). В Федеральном бюро расследований США выразили **некоторые сомнения** относительно ранения Дональда Трампа, когда во время митинга 13 июля произошла стрельба (gazeta.ua. 25.07.2024). «Я видел, что некоторые люди могут иметь **много сомнений**, и не сказать ничего гарантированно, не сказать ничего точно. Но ладно вам, чуваки, я боец», – сказал Нганну (gazeta.ua. 14.03.2024).*

Концептуальна ознака «якість». З контексту виокремлюються якісні характеристики СУМНІВУ, що дозволяє з'ясувати суть концепту. Лексичний вербалізатор підстави сумніватися демонструє концептуальну ознаку «зв'язку з ментальною сферою інтелекту» (Ніжнік 2023, с.141). Наприклад: ***Есть основания сомневаться**, что это было самоубийство (gazeta.ua. 27.08.2021). Предоставление права кадровой комиссии во время переаттестации кадров руководствоваться **обоснованным сомнением**, основанном на фактах, документах – во время проверки добродетели кандидата (gazeta.ua. 11.04.2024).*

Концептуальний характер зв'язку з перцептивною сферою вказує на фізичне сприйняття сумніву органами чуття (Ніжнік 2023, с.141). Сумніви можуть бути очевидними: *«Я видел, что некоторые люди могут иметь **много сомнений**, и не сказать ничего гарантированно, не сказать ничего точно. Но ладно вам, чуваки, я боец», – сказал Нганну. Например, «ехидно улыбнулся», «послал так-то», «имел **неуверенный вид**» (gazeta.ua. 14.04.2023).*

Слот РЕАКЦІЯ концентрує обсяг інформації про СУМНІВ. Відповідно, слот РЕАКЦІЯ містить чотири розширення, що описують знання про властивості слота, а саме: ЗОВНІШНЄ ЗОБРАЖЕННЯ, ВНУТРІШНЄ ПОЧУТТЯ, ОЦІНКА ТА РЕАКЦІЯ ПОВЕДІНКИ, що поділяється на НЕМОВНУ і МОВНУ.

Розширення ЗОВНІШНЄ ЗОБРАЖЕННЯ відображає інформацію про зовнішні прояви ЕКСПІРІЄНЦЕРА. Зовнішнє вираження сумніву передається у вигляді концептуальної метонімії, представлені як *изгибать/изогнуть брови, поводити/повести бровью (бровями), сдвигать/сдвинуть брови, сдвинутые брови, дергается и нервничает, на лбу проступает пот, сутулитесь, смотрит исподлобья, сунит брови, трудно оторвать глаза от стола или пола, морщит лоб, вытягивает губы, на виске вздуваются вены, поковырять пальцем в носу, поправить микрофон и несколько раз пожать плечами, аплетаться язык, голос стал хрипеть, даже его глаза в это время бегали в разные стороны.*

Концептуальна ознака «комбінаторності» стану сумніву дозволяє сумніву перетинатися з іншими відчуттями. Наприклад: сумнів із відтінком глузування, іронії: *Возможно, они нашли где-то такие чрезвычайно дорогие оптовые партии, я не знаю. Но тогда я не понимаю, почему они закупали по таким фантастическим ценам* (Сегодня. 12.10.2020); сумнів – недовіра, невпевненість у вірогідності повідомлення; сумніви в істинності, реальності ствердження: *Эти иллюзии играют в наш разум, заставляя нас сомневаться в том, что мы видим* (gazeta.ua 22.08.2024); сумнів – допустимість, припущення, невпевнена вказівка на можливість: *История учит, что когда народ теряет веру в «правителей», он выбирает свободу. И, кажется, этот момент уже настал* (gazeta.ua 16.08.2024). Сумнів – припущення: *«Путин, если его не остановит, обязательно попытается захватить Молдову, а возможно и Румынию», – предупредил Макрон* (gazeta.ua. 02.03.2025); сумніви – незгоди, заперечення: сумніви з відтінком докору: *Разве можно так решать судьбу пациента?* (Стена. 10.10.2020); Сумнів із відтінком докору: *Разве можно так решать судьбу*

пацієнта? (Стена. 10.10.2020); сумнів з відтінком здивування: **Разве это очередь?** (gazeta.ua. 09.05.2024).

Концептуальна ознака «оцінність» відображає параметр «полярність емоцій», в якому суб'єкт оцінює власні емоційні стани та події/ситуації за допомогою символів «+»/«-». Конотативне значення лексем-репрезентантів сумніву має оцінний характер, передає бажаність чи небажаність емоції/події, позитивний чи негативний вплив на особистість (Вербицька 2018, с.125). У розширенні ОЦНКА концепту *СУМНІВ* знак «-» використовується для заповнення особистісного ставлення до сумніву, тому що ім'я емоції сумніву часто поєднується з дієсловами групи активного фізичного впливу на об'єкт, причому із заподіянням йому шкоди – *грызть, терзает, мучит, царапает, сверлит, нападать, накатывают, пожират, разъедает, томит, угнетает, охватывает*. Наприклад: *Иногда меня мучили сомнения, я подвергался критике, но в глубине души я никогда не переставал верить в успех* (gazeta.ua. 16.07.2024). *Соперник – старая знакомая «Боруссия» из Менхенгладбаха. Пожирали сомнения по поводу психологического состояния команды* (gazeta.ua. 16.08.2020). Іноді емоції сумніву виникають поряд з іншими негативними емоціями: *страх, беспокойство, тоска, ужас*. Наприклад: *Личная жизнь будет влиять на работу и ваши планы. Научитесь говорить «нет» партнерам. Удачное время, чтобы побороть свои страхи и сомнения* (gazeta.ua. 24.04.2024).

Сумнів іноді може відігравати позитивну роль «+» в емоціях: тоді сумнів постає як цілком обґрунтований та виправданий. Наприклад: *Предоставление права кадровой комиссии во время переаттестации кадров руководствоваться обоснованным сомнением, основанном на фактах, документах – во время проверки добродетели кандидата* (gazeta.ua. 11.04.2024). *Есть основания сомневаться, что это было самоубийство* (gazeta.ua. 27.08.2021).

Розширення НЕМОВНОЇ ПОВЕДІНКИ ЕКСПЕРІЄНЦЕРА фокусується на поведінкових і психічних змінах у людей, котрі перебувають у стані сумніву в результаті сильного емоційного стресу, вольових дій, вжитих суб'єктом для

полегшення або виходу з цього стану, і здатності адаптуватися до нових життєвих ситуацій (Ніжнік 2023, с. 145).

Немовні поведінкові реакції людини, котра має сумніви, містять, з одного боку, вжиття заходів щодо усунення сумнівів, тому що сумніви викликають біль, і людина не може більше продовжувати терпіти їх (*выгнать сомнение, выжать сомнение, задушить сомнение, изжить сомнение, исключить сомнение, обессилить сомнение, победить сомнение, преодолеть сомнение, разрешить сомнение, снять сомнение, убивать сомнение, устранить сомнение, уяснить сомнение*); з іншого боку, вона може продовжувати терпіти сумніви, тому що не може їх усунути (*выносит сомнение, впасть в сомнение, погрузиться в сомнение, сливаться в сомнение, сомнение томит, сомнение угнетает*), водночас у людини може розвинути сумнів у собі.

МОВНА ПОВЕДІНКА ЕКСПІРІЄНЦЕРА характеризується невиразністю, заїкуватістю і паузами в мовленні. Пауза у промові часто заповнюється «вербальними заповнювачами» – звуками, словами чи фразами, які можуть з'являтися у будь-якому місці речення і можуть бути видалені без зміни змісту речення (Blakemore 2002, с. 25). Вербальні заповнювачі позначають невпевненість та коливання, що використовуються для співпереживання, переривання, пом'якшення сказаного та правок (Navratilova 2015). Наприклад:

– *Вы называете себя писателем-аматором? Что вы вкладываете в эти слова?*

– *Аматором? ... Хм. А когда я так говорила? Нет, конечно, когда я дописала свой первый роман – я и не думала его выдавать. Просто показала своему хорошему знакомому, Ярославу Фальку (кстати, профессиональному журналисту, поэтому, думаю, он бы себя не называл аматором) и он подтолкнул меня отправить рукопись в «Украинский приоритет» (Viva.ua, 19.06.2018).*

До публікації першого роману письменниця, кандидат політичних наук Галина Горицька називала себе письменником-аматором, але після успіху кількох творів ця назва стала недоречною. Коли авторка закінчила перший роман,

віднесла хорошому знайомому Ярославу Фальку (він професійний журналіст), той відправив рукопис до «Українського пріоритету», вона стала тією відомою письменницею, якою є нині. Тому, коли знову почула цю назву, Галина Горицька збентежилася, зробила паузу, а потім використала частку *хм* та риторичне питання, щоб висміяти себе та полегшити збентеження, висловивши власну невпевненість. Отже, у процесі виступу мовець використовує слова-заповнювачі, щоб знайти потрібне слово, фразу чи ідею. Вербальні заповнювачі використовуються, коли виникає пауза у мовленні чи тиша. Серед графічних символів мовчання основними є тире та три крапки, які графічно становлять ефект мовчання (Анохіна 2008, с. 83).

У висловлюваннях сумніву вживається сполучник *или*, щоб виразити припущення про те, що один із варіантів неправильний. Наприклад: *Я больше думаю о том, чтобы никого лишний раз не настраивать, что там будут написаны 36, 37 или 38 месяцев* (gazeta.ua. 22.09.2024). У цьому прикладі сполучник *или* акцентує на тому, що мовець не має точної інформації про час демобілізації.

Отже, когнітивна інтерпретація лексичних, фразеологічних та метафоричних репрезентацій концепту *СУМНІВ* дозволяє нам класифікувати когнітивні ознаки концепту та побудувати його фреймову модель, тим самим дослідивши його концептуальний зміст.

Фреймова модель *СУМНІВУ* містить такі елементи – ПРИЧИНА / ДЖЕРЕЛО СУМНІВУ, ЕМОЦІЯ/СТАН СУМНІВУ, АКТАНТ і РЕАКЦІЯ. РЕАКЦІЯ суб'єкта полягає в його ЗОВНІШНЬОМУ ЗОБРАЖЕННІ, ВНУТРІШНІХ ПОЧУТТЯХ, ОЦІНЦІ та РЕАКЦІЇ ПОВЕДІНКИ, що поділяється на НЕМОВНУ ТА МОВНУ.

2.4. Зв'язок семантики сумніву/впевненості та теорії референції

Стан сумніву кваліфікується як емоція та інтелектуальне почуття (Харитон 2011, с. 169–175), як невід'ємна частина категорії суб'єктивної модальності. Водночас О.В. Падучева вказує на те, що дослідження теорії референції

охоплюють такі проблеми, як: мовленнєві акти, теорія висловлювання, проблема актуалізації речення у висловлюванні, дейксис, анафоричні та кореферентні відношення в тексті, займенники, числівники, власні імена, категорії предикативності та модифікації, нереферентно-синтаксичне вживання іменних груп, категорія визначеності та артикля (Цит. за Ле Сяомен 2023, с.82).

У своїй роботі О.В. Падучева наголосила, що коли люди висловлюють свої думки мовою, окрім логічних, вони також керуються емоційними, риторичними, контекстуальними та іншими чинниками. У процесі спілкування люди не просто будують речення, але за допомогою мовленнєвих актів досягають своєї мети, використовуючи певні дії, такі як: інформування, прохання, рада, питання, наказ, попередження, обіцянка, подяка тощо (Цит. за Ле Сяомен 2023, с.82).

Сумнів як вираження особистісного ставлення у процесі осмислення фактів і явищ дійсності проявляється у конкретних мовленнєвих актах. Об'єктами сумніву може бути надійність джерела інформації, справжність видимої дійсності тощо.

Розуміння суті референта через семантичні асоціації в сучасній лінгвістиці набуло ускладнень через входження слова в мовленнєвий акт та дію внаслідок цього багатьох факторів, таких як: цілі адресанта, контекст та фонові знання учасників комунікації.

Згідно з поглядами Г. Фреге, становлення теорії референції було пов'язано насамперед з тим чи тим розумінням проблем значення в контексті специфіки співвіднесення лінгвістичного об'єкта і його референта – об'єкта реальної дійсності (Цит. за Ле Сяомен 2023, с.83). Першопочатково слово розглядалося ізольовано, поза зв'язком із реальним контекстом свого функціонування, тобто аспекти значень, пов'язаних із впливом суб'єктивних чинників, не отримували адекватного висвітлення.

С. Кріпке розуміє теорію референції у такий спосіб: перше іменування іменника веде до каузального ланцюжка, який вказує на будь-яке реальне вживання цього іменника. Ні тому, хто говорить, ні тому, хто слухає, немає потреби ретельно досліджувати цей каузальний ланцюжок, оскільки в їхній

свідомості є сприйняття образу об'єкта, і вони можуть віднайти у своїй пам'яті, який іменник підходить до цього об'єкта (Kripke 1977, с. 135–164).

Л. Лінський зробив крок у прагматизацію теорії референції: він пов'язував акт референції із суб'єктом, що говорить. Він вважав, що референція як результат (співвіднесеність) – це відношення, у яке вступають мовні вирази в контексті мовленнєвого акту (Linsky 1963, с.74–89).

О.В. Падучева визначає референцію так: «Референція – це співвідношення, загалом, з індивідуальними і щоразу новими об'єктами і ситуаціями» (Цит. за Ле Сяомен 2023, с.83). Саме визначення референції як співвідношення з реальністю здійснюється під час мовленнєвого акту людиною, яка спілкується. Якщо таке співвідношення у свідомості людини є невдалим, маємо як результат невизначеність об'єкта.

Категорія визначеності/невизначеності відіграє надзвичайно важливу роль у проблемі референції лексики, що найбільш очевидно проявляється насамперед в англійській мові при виборі артиклів. Тобто вживання визначених і невизначених артиклів відображає передусім спрямовувальну і визначальну роль категорії визначеності і невизначеності, а в українській мові вживання і референція іменників (власних і загальних), іменних фраз, займенників, так званих кількісних визначників, – всі враховують категорію визначеності/невизначеності. Можна навіть сказати, що категорія визначеності/невизначеності відіграє вирішальну роль у референційних опозиціях деяких категорій слів.

Семантика невизначеності зазвичай трактується через терміни *незнання*, *неясність*, *нерозуміння*, *неточність*, *невідомість*. Очевидно, що всі ці тлумачення обертаються навколо поняття «знання». Можна сказати, що ядром категорії невизначеності/визначеності є знання: визначеність пов'язана зі знанням, а невизначеність – з незнанням. На глибшому рівні семантичного аналізу невизначеність і визначеність, незнання і знання виступають як різні прояви референційної належності мовних знаків до об'єктів реальності та пов'язані з неоднозначністю референції.

Невизначена референція означає, що в референції є «білі плями»: зв'язок між мовним знаком і об'єктом, який він позначає, є нечітким, що відображається на рівні поверхневої семантики як неточне знання. В рамках цієї роботи ми можемо трактувати це як «мати сумніви стосовно об'єкта». Визначена референція полягає в тому, що в референції немає білих плям, мовні знаки чітко пов'язані з референтом, що можна інтерпретувати як точне знання на рівні поверхневої семантики і як «мати впевненість в об'єкті» у контексті цієї роботи.

Механізм невизначеної референції полягає в тому, що мовний знак одночасно асоціюється як з денотатом, так і з референтом, якого він представляє. Різниця між цими двома термінами полягає в тому, що денотат відноситься до категорії об'єкта у позамовній реальності (включаючи осіб, предмети, властивості, стосунки, ситуації, стани, процеси, поведінку тощо), в той час як референт відноситься до об'єкта позамовної реальності, який мовець має на увазі в момент номінації. Невизначена семантика виникає в цій подвійній віднесеності, одночасно вказуючи на клас об'єкта і на конкретного представника цього класу всередині класу. Інакше кажучи, це поєднання денотативного і референційного значень. Наприклад, невизначений займенник *хтось* може бути інтерпретованим у конкретному випадку комунікації як словосполучення *одна особа*, що вказує на семантику невизначеності. Подвійність семантики невизначеності в позначенні об'єкта яскраво виражена в цьому словосполученні: людина відрізняється від тварини, предмета і так далі низкою ознак, водночас це конкретний індивід (один серед багатьох).

Отже, категорія визначеності/невизначеності має виражений суб'єктивний і комунікативний характер: визначено-референтне та невизначено-референтне значення передаються у процесі конкретного мовленнєвого акту. Як зазначає К. Елгін, реалізацією референції є така поведінка мовця, як сумнів, упевненість і т.п. (Elgin 1983, с.2-9). На думку А. Кронфельда, у конкретному контексті, коли використовується вираз, що містить референцію, або коли референція успішна,

модальність мовця стає думкою слухача, а модальність слухача стає думкою мовця (Kronfeld 1990, с.199).

Семантична категорія сумніву/впевненості ускладнюється, з одного боку, перетинами з категорією визначеності/невизначеності (Русіна, <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2132>), а з іншого боку, семантика сумніву/впевненості та визначена/невизначена референція реалізуються в конкретних мовленнєвих актах і мають очевидний суб'єктивний характер. Таким чином, аналіз взаємодії визначеної/невизначеної референції та семантики сумніву/впевненості відіграє важливу роль у всебічному розумінні сумніву та допомагає розкрити його сутність.

Дж. Кляйбер виокремлює 4 ситуації, які можуть виникнути при реалізації визначеної і невизначеної референції:

1. Мовець припускає, що між об'єктом референції та слухачем існує каузальний зв'язок, тобто мовець вважає, що слухач уже знає об'єкт і хоче, щоб слухач його ідентифікував;

2. Мовець припускає, що між об'єктом референції та слухачем існує каузальний зв'язок, але з якоїсь причини мовець не хоче, щоб адресат знав, що йдеться про конкретний об'єкт. Тому мовець може лише забезпечити невизначену референцію. За словами Й. Кляйбера, в разі невизначеної референції мовні вирази не дозволяють ідентифікувати об'єкт (незалежно від того, якими знаннями володіє слухач);

3. Припущення мовця щодо знання слухача є невизначеним; мовець не впевнений, чи існує каузальний зв'язок між слухачем і референтом, але припускає, що референційна належність дозволить слухачеві повторно ідентифікувати об'єкт, якщо він був ознайомленим з об'єктом раніше. У цьому випадку мовець використовує визначену референцію, як і в першому випадку;

4. Мовець припускає, що між слухачем і референтом немає каузального зв'язку, але він хоче встановити такий зв'язок між референтом і

слухачем не через саму референційну належність, як у третьому випадку, а на основі всього дискурсу. У цьому випадку виникає невизначена референція. Слухач може визначити референт лише на основі інформації, що міститься в усьому дискурсі. В результаті невизначеної референції слухач отримує певні знання про референта, але ці знання обмежені інформацією, наданою в дискурсі (Kleiber, 1981).

Виходячи з теорії Й. Кляйбера, керуючись прагматичними настановами, ми повинні враховувати відношення між суб'єктами комунікації. Означені відношення реалізуються у двох аспектах: визначеність/невизначеність для мовця і визначеність/невизначеність для слухача. Їх можна репрезентувати у вигляді схеми:



Рисунок 2. Відношення мовця і слухача до мовленнєвого об'єкта

У процесі здійснення конкретних мовленнєвих актів є лише один випадок впевненості, а саме той, коли мовець і слухач знають об'єкт референції: тоді реалізується визначена референція, мовець і слухач перебувають у стані впевненості щодо того, про що говориться. К. Еберт стверджує, що, якщо мовець передбачає знайомство слухача з конкретним референтом, про який він збирається говорити, то вживатиме таку референцію, яка дозволить слухачеві ідентифікувати предмет мови (Ebert 1973).

Можливі три ситуації невизначеності: 1) мовець знає об'єкт референції неточно, а слухач знає мовленнєвий об'єкт; 2) мовець знає об'єкт референції

неточно, проте слухач не знає об'єкта референції; 3) мовець знає об'єкт референції, але не хоче з якихось причин, щоб слухач дізнався, що йдеться саме про цей об'єкт.

У третій ситуації можливі два варіанти залежно від поінформованості слухача, зокрема: 1) слухач і мовець володіють загальними знаннями, при цьому слухач є одним із інсайдерів події, описаної мовцем, тому він знає мовленнєвий об'єкт: тоді формується ситуація визначеності; 2) слухач не знає або не точно знає мовленнєвий об'єкт, тоді виникає ситуація невизначеності.

Отже, в усіх перелічених ситуаціях може відбуватися лише невизначена референція, коли один із суб'єктів, мовець або слухач, не знає мовленнєвого об'єкта, і тоді необхідно проаналізувати відповідно до ситуації, хто з них не в змозі ідентифікувати об'єкт. У першій ситуації тільки мовець перебуває в стані сумніву, а у другій ситуації у стані сумніву перебувають і мовець, і слухач, тобто невизначене референтне значення постає насамперед в описі мовцем об'єктів позамовної реальності. Щодо сумніву, то це психологічний стан як мовця (хто передає інформацію), так і слухача (того, хто отримує інформацію) через її неповноту. У третій ситуації через навмисно створене «закриття» інформації мовцем тільки слухач перебуває у стані сумніву, якщо він не знає або не має достатньо відомостей про мовленнєвий об'єкт. Аналіз конкретних мовленнєвих актів дав такий результат:

Таблиця 1. Типи референційних ситуацій невизначеності з точки зору наявності/відсутності сумніву/впевненості

Тип ситуації	Її варіанти	Визначеність/невизначеність	Семантика сумніву/впевненості
1. І мовець, і слухач знають об'єкт референції	немає	визначеність для мовця і слухача	упевненість в обох учасників комунікації
2. Мовець знає об'єкт референції неточно, слухач знає об'єкт референції	немає	невизначеність тільки для мовця	сумнів у інтенціях мовця

3. Мовець знає об'єкт референції неточно, слухач не знає об'єкт референції	немає	невизначеність для мовця і слухача	сумнів в інтенціях мовця і сприйнятті слухача
4. Мовець знає об'єкт референції, але не хоче з певних причин, щоб слухач дізнався, що йдеться про конкретний об'єкт	1) слухач знає мовленнєвий об'єкт;	невизначеність для мовця і слухача	відсутня
	2) слухач не знає або не точно знає об'єкт референції	невизначеність тільки для слухача	сумнів у сприйнятті слухача

Другий тип найчастіше засвідчений у зв'язному мовленні й поширений у газетах у текстах інтерв'ю, наприклад: Під час інтерв'ю зі священником ПЦУ Володимиром Маглена відбувся такий діалог:

– А Ілон Маск для вас **что-то** значит? Релігія с наукой ведь всегда вступала в противоречия, **разве** нет?

– Как и Джобс. Я написал статью «Илон Маск и Бог». В сербской церкви есть икона ученого Николы Теслы. Оттуда все корни компании Маска и идут. Он был никем, но стал всем, потому что не заелся. Это неправда. Я понимаю, о чем ты. Но это стереотип. Очень много среди ученых людей верующих, церковных. Наука – тоже от Бога. (Українська правда. 10.03.2021) (тип 2).

53-річний священник ПЦУ Володимир Маглена разом із друзями-айтівцями працює над стартапом Padre Online (як він сам його іронічно називає). Його мета – навчити штучний інтелект так, щоб кожен зміг «відвести душу» онлайн. Відповідно до стереотипних уявлень священник не повинен займатися технологіями, тому в інтерв'ю журналіст газети «Українська правда» не міг визначитися, як священник ПЦУ Володимир Маглена ставиться до науки та її представника Ілона Маска, що демонструє неозначений займенник *что-то* для позначення невизначеного референтного значення. Частка *разве* у цьому прикладі вживається у питальному реченні для вираження сумніву журналіста в істинності

фрази «Релігія з наукою завжди суперечать одна одній», адже священик Володимир Маглена користується новітніми технологіями.

Первое: наверное, кто-то, кто планировал именно этот ракетный удар, ссылаясь на данные, которые имел, верил, что я нахожусь именно в этом отеле с некоторыми «мифическими генералами НАТО». Второе: это может быть защитной реакцией в попытке оправдать по существу террористический акт (gazeta.ua. 21.02.2025) (тип 3).

У цьому прикладі автор не володіє об'єктивною інформацією про стан справ у реальній дійсності, і він висуває 2 гіпотези за допомогою слів *первое, наверное, кто-то, второе, может быть*. *Кто-то* вказує на бажання автора специфікувати об'єкт за допомогою власної гіпотези. Значення такої ймовірності утворюється модальним словом *наверное, может быть*. У цьому контексті, висуваючи гіпотези, автор використовує слова *наверное, может быть* для висловлення власного сумніву і, більшою або меншою мірою, встановлення ступеня достовірності своєї гіпотези.

Как показывает практика, профессии тебя не научат, если ты не станешь учиться сам. Режиссура – занятие эклектическое, в ней есть и живопись, и скульптура, и музыка, и философия. И когда ты занимаешься некой абстрактной системой, которой кормят в университете, то из тебя вряд ли что-нибудь выйдет. (Yabl.ua. 10.23.2018) (тип 3).

У цьому контексті автор використовує неозначений займенник *что-нибудь*: з одного боку, автору невідомий референт, з іншого боку, займенник *что-нибудь* – це підклас неозначених займенників. Він виражає екзистенційну квантифікацію, тобто дозволяє згадувати об'єкт з того чи іншого класу, не індивідуалізуючи його – не встановлюючи референції до об'єкта. У цьому контексті *что-нибудь* представляє будь-яку професію, окрім режисури. Відмінність від попереднього прикладу полягає в тому, що мовець висловлює свою невпевненість у можливості навчитися режисурі без самоосвіти, просто навчаючись в університеті, і навіть це

заперечує. У цьому контексті сумнів охоплює зону значень, гранично близьких до області повного заперечення.

«Возможно, кто-то не хочет заключать соглашение, и если кто-то не хочет заключать соглашение, я думаю, что этот человек долго не продержится. К этому человеку не будут долго прислушиваться. Потому что я верю, что Россия хочет заключить сделку, я верю, что народ Украины, безусловно, хочет заключить сделку», – сказал Трамп, повторяя свой давний тезис, что хочет заключить сделку «быстро» (Європейська правда 03.03.2025) (тип 4).

У цьому прикладі невизначеність референції підкреслюється за допомогою неозначених займенників *кто-то*, але мовцю відомий референт. Однак із ввічливості і не бажаючи загострювати міжнародну обстановку, він не став називати імена конкретних людей. Слово *возможно* свідчить про вираження особистої думки мовця, про суб'єктивність припущення, одночасно за допомогою цієї мовної форми маркується відтінок сумніву, невпевненості в достовірності повідомлення, що передається.

Таким чином, ми можемо виділити чотири типи комунікативних ситуацій залежно від того, як реалізується в них категорія сумніву та невизначеності. Якщо мовець і слухач знають мовленнєвий об'єкт у процесі мовленнєвого акту, тоді реалізується визначена референція. Водночас можливі три ситуації невизначеності: 1) мовець знає об'єкт неточно, слухач знає мовленнєвий об'єкт; 2) мовець знає об'єкт неточно, слухач не знає мовленнєвого об'єкта; 3) мовець знає об'єкт, але не хоче з якихось причин, щоб слухач дізнався, що йдеться про цей об'єкт.

У третій ситуації можливі два варіанти залежно від поінформованості слухача: 1) слухач і мовець мають спільні знання, і слухач є одним із інсайдерів події, описаної мовцем, тому він знає об'єкт референції, і тоді формується ситуація визначеності; 2) слухач не знає або не точно знає мовленнєвий об'єкт, і тоді виникає ситуація невизначеності.

Отже, спираючись на аналіз вище наведених прикладів, вважаємо, що «сумнів/упевненість» – це характеристика мовленнєвого висловлювання в суб'єктивному аспекті, а «визначеність/невизначеність» – характеристика в об'єктивному аспекті. Визначена/невизначена референція та семантика сумніву/впевненості – це два різні аспекти того самого явища, які доповнюють одне одне.

Висновки до розділу 2

Конститутивні поняттєві ознаки концепту *СУМНІВ* формуються з урахуванням семантичних дефініцій лексем, що номінують сумнів. Ім'я концепту концентровано відбиває дійсність у людській мовній свідомості і є домінантою/ядром, навколо якого будується номінативний простір вербальних засобів концептуальної реалізації. За допомогою аналізу словникових дефініцій, а також компонентного аналізу, було встановлено, що лексема *сомнение* (сумнів) найповніше висловлює лінгвокультурологічну сутність концепту *СУМНІВ*. На підставі аналізу словникових визначень слів-репрезентантів сумніву виявлено поняттєві ознаки концепту *СУМНІВ* – невпевненість в істинності, відсутність твердої віри, побоювання, підозра, вагання, думка про можливу невідповідність дійсності.

Шляхом аналізу словникових визначень та текстових прикладів встановлені одиниці синонімічного ряду на позначення сумніву, які використовуються як номінанти емоції сумніву: *неуверенность, нерешительность, колебание, скептицизм, маловерие, шатание, раздвоение (раздвоенность)*. Було також проаналізовано 53 одиниці, що виражають семантику сумніву, а саме: модальні частки (*вряд ли, едва ли, вроде, вроде бы, якобы, пожалуй, а, а что если, будто, будто бы, жди, кажется, как, как будто, навряд ли, нет, неужели, ничего себе, ну уж, нрямо, разве что, тоже, уж, что, что ли и что ль*), вставні модальні слова (*может, может быть, вероятно, возможно, наверное/наверно, видимо, похоже, кажется, знаешь ли, знаете ли, знаешь, знаете, видно, верно*), вигуки (*гм, жди, не может быть, неужели, ну да, ну знаешь, ну знаете, рассказывай,*

рассказывайте), сполучники (*а ещё, будто, как будто, ли и ль, то ли... то ли..., якобы*), модальні фрази типу *мне кажется, думается*.

Зазвичай мовні засоби вираження типових емоцій у газетному дискурсі кодуються, а найчастіше моделюються з допомогою маркерів емоцій. Виходячи з цього беззаперечного факту, а також з того, що основним завданням вивчення та опису семантичних категорій є моделювання мови, ми використовували спеціалізовані та непрямі маркери для класифікації засобів вираження семантики сумніву. Спеціалізовані маркери (прямі, безпосередні показники) належать до ядрових (основних) засобів репрезентації семантики сумніву та слугують для передачі інваріантного значення сумніву, тобто є однозначними. Непрямі маркери слугують для створення численних варіантних значень, наприклад: сумнів-припущення; сумнів-здаваність, сумнів-збентеження, сумнів-побоювання, сумнів-недовіра тощо. Лексема *сомнение* (*сумнів*) є спеціалізованим маркером вираження семантики сумніву, а вище перелічені частки модальної семантики сумніву, вставні модальні слова, вигуки, модальні фрази створюють широкий спектр периферійних значень. Наприклад, частки *будто бы, вроде, вроде б* використовуються для надання висловлюванню ймовірного характеру. *Может, может быть* використовуються для висловлювання невпевненого припущення про можливість, ймовірність, вірогідність. Враховуючи дані сучасних словників і власні спостереження над газетним текстом, доходимо висновку, що типовим вираженням семантики сумніву є вживання непрямих маркерів сумніву.

Перетин з іншими семантичними категоріями призводить до ускладнення семантичної категорії сумніву, унаслідок чого виникають варіантні ситуації. За аналогією з терміном *контексти думки* вони можуть бути названі *контекстами сумніву*, адже в обох випадках йдеться про модальну рамку. Проаналізувавши 17 текстів обсягом 26520 знаків із газет 2010-2020-х рр., ми виокремили такі варіантні категоріальні ситуації: 1) сумнів із відтінком глузування, іронії; 2) сумнів – недовіра, невпевненість у вірогідності повідомлення; сумнів у істинності, реальності ствердження; 3) сумнів – допустимість, невпевнена вказівка на

можливість; 4) сумнів – припущення; 5) сумнів – незгода, заперечення; 6) сумнів з відтінком докору; 7) сумнів із відтінком здивування.

У концептуальному полі сумніву ядро представлене словом-репрезентантом *сумнів*. За частотою використання ядрових елементів ми виокремили синоніми: *неуверенность, нерешительность, колебание, скептицизм, маловерие, шатание, раздвоение*; ближче до ядра розташовані *может быть, возможно, кажется, вряд ли, якобы, наверно/навверное, вроде, будто, как бы, разве, вероятно, видимо, вроде бы, едва ли, неужели, как будто, то ли...то ли... , верно*; до периферії належать: *пожалуй, а, а что если, жди, нет, гм, не может быть, ну уж, прямо, разве что, тоже, уж, что, что ли и что ль, похоже, видно, ну да, а ещё, ли и ль, мне кажется, думается*.

Образно-ціннісний аспект *СУМНІВ* формується концептуальною метафорою та концептуальною метонімією. За допомогою образних схем вони відображають абстрактні емоції через відчуття, що надаються органами сприйняття. У цьому дослідженні спектр метафор відображено у 220 метафорах, а саме: 1) сумнів як жива істота; 2) сумнів як рідина; 3) сумнів як джерело звуку; 4) сумнів як рослина; 5) сумнів як локус; 6) сумнів як повітря; 7) сумнів як результат чийхось дій; 8) сумнів як джерело почуттів та/або емоцій; 9) сумнів як виявлене почуття; 10) сумнів як захований об'єкт. Досліджений матеріал дозволяє зробити висновок про те, що носії мови розглядають сумнів як щось, що встановлює ворожі стосунки з «я» того, хто говорить.

Метоніми, пов'язані з емоціями, допомагають фіксувати фізіологічні, експресивні та поведінкові реакції. У російській мові існує група виразів, що можуть використовуватися для вираження як легкого подиву, так і сумніву, недовіри, незрозуміння, зосередженості, незадоволеності, поганого настрою, гніву: *изгибать/изогнуть брови, поводит/повести бровью (бровями), сдвигать/сдвинуть брови, сдвинутые брови*.

Можливість поєднання дієслів (наприклад: *грызть, терзать, мучить*) з ім'ям емоції сумніву на позначення активного фізичного впливу на об'єкт із можливим

завданням йому шкоди акцентує на тому, що носії мови дійсно часто-густо сприймають сумнів як негативну емоцію.

Фрейм *СУМНІВ* містить такі слоти й розширення: ПОДІЯ/СИТУАЦІЯ СУМНІВУ – це ПРИЧИНА/ДЖЕРЕЛО СУМНІВУ, що мотивує появу ЕМОЦІЇ/СТАНУ СУМНІВУ. ПОДІЇ/СИТУАЦІЇ СУМНІВУ ТА ЕМОЦІЇ/СТАНУ СУМНІВУ надають ВПЛИВ «+» (позитивний) та «-» (негативний) на суб'єкт сумніву – АКТАНТ, який може заповнювати семантичні позиції АГЕНСА, ПАЦІЄНСА та ЕКСПІРІЄНЦЕРА. РЕАКЦІЯ суб'єкта полягає в його ЗОВНІШНЬОМУ ЗОБРАЖЕННІ, ВНУТРІШНІХ ПОЧУТТЯХ, ОЦІНЦІ та РЕАКЦІЇ ПОВЕДІНКИ, що поділяється на НЕМОВНУ ТА МОВНУ. Фрейм концепту *СУМНІВ* заповнений 11 концептуальними ознаками.

Сумнів як вираз особистісного ставлення у процесі осмислення фактів та явищ дійсності також проявляється у контексті конкретних мовленнєвих актів. Невизначено-референтне значення передається у процесі конкретного мовленнєвого акту. З прагматичного погляду відносини між мовцями та об'єктом мовлення можуть бути втілені у двох аспектах, а саме: визначеність/невизначеність для того, хто говорить, і визначеність/невизначеність для слухача. У ході реальних мовленнєвих актів є лише один випадок впевненості, а саме: мовець і слухач знають об'єкт мовлення: тоді реалізується певна референція: вони обидва перебувають у стані впевненості.

Можливі три ситуації невизначеності: 1) мовець знає об'єкт референції неточно, а слухач знає об'єкт мовлення; 2) мовець знає об'єкт референції неточно, і слухач не знає об'єкта референції; 3) мовець знає об'єкт референції, але не хоче з якихось причин, щоб слухач дізнався, що йдеться саме про цей об'єкт.

У третій ситуації можливі два варіанти залежно від обізнаності слухача, зокрема: 1) слухач і мовець володіють спільними знаннями, при цьому слухач є одним з інсайдерів події, описаної мовцем, тому він знає об'єкт мовлення: тоді формується ситуація визначеності; 2) слухач не знає чи точно знає об'єкт мовлення, тоді виникає ситуація невизначеності.

Основні положення другого розділу викладено в публікаціях дисертантки (Ле Сяомен 2021; Ле Сяомен 2023(a); Le Xiaomeng 2025).

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ

ВПЕВНЕНІСТЬ

3.1. Поняттєвий компонент концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ*

Концепт може виражатися різними словами, водночас те саме слово здатне ословлювати різні концепти. Вербалізація концептів зазвичай передбачає використання як слів, так і словосполучень, фразеологізмів, речень і навіть цілих текстів.

Для того, щоб визначити конкретний концепт, пов'язаний із сенсорним способом сприйняття світу, достатньо активувати значення імені цього образу. Однак у міру ускладнення сенсу, що передається, виникає необхідність залучення додаткових концептів та їх вербалізації.

Вербалізація абстрактного концепту, у якому відсутній перцептивний компонент, вимагає широкої знакової представленості (не тільки дослідження матеріалу словників, а й текстових ілюстрацій): «Абстрактні концепти більше спираються на знак, ніж на інші концепти. Вони виникають та існують на знаковому рівні свідомості та є результатом узагальнення та абстрагування конкретності концептуальних образів у формі знаків» (Цит. за Коломійчук 2014, с. 251). Оскільки концептуальний простір передається в основному за допомогою мовних засобів, а когнітивні структури пов'язані з вербальними, основою когнітивних моделей є емпіричні дані мови, що служать вихідним матеріалом для формування образів дійсності та мотиваційною основою для подальшого розвитку цих образів.

3.1.1. Лексичні засоби номінації впевненості (за даними лексикографічних джерел)

Перейдемо до аналізу лексикографічних дефініцій слова *уверенности* (*впевненості*) у тлумачних словниках.

У «Великому тлумачному словнику російської мови» під редакцією С.А. Кузнецова *уверенность* визначається як: *убежденность, твердая вера в кого-*

то, что-либо; сознание своей силы, своих возможностей; решительность; (Кузнецов 1998, URL: <https://gufo.me/dict/kuznetsov/%D1%83%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8C>).

«Малий академічний словник» дає таке визначення: переконаність у чомусь, тверда віра в кого- що-небудь; спокійна свідомість своєї сили, своїх можливостей, рішучість у діях (МАС 1984, URL: <https://gufo.me/dict/mas/%D1%83%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8C>).

«Тлумачний словник російської мови» С.І. Ожегова и Н.Ю. Шведової формулює значення *уверенности/впевненості* у такий спосіб:

1) убежденность в чём-л., твердая вера в кого-л., во что-л. Например: уверенность в победе, уверенность в завтрашнем дне;

2) спокойное сознание своей силы, своих возможностей, решительность в действиях. Уверенность в себе. (Ожегов 1999, с. 944).

На основі аналізу лексикографічних дефініцій виокремлюємо такі семантичні компоненти поняття *впевненості*: «переконаність, тверда впевненість», «усвідомлення своїх сил, здібностей», «спокійне усвідомлення своїх можливостей», «рішучість у діях», «упевненість у собі».

Абстрактні концепти, як і інші концепти, тлумачаться в словниках через синоніми й синонімічні ряди. Синонімічний ряд визначається як семантично пов'язана послідовність слів, де кожен член ряду відрізняється від інших за одним компонентом свого значення і збігається з рештою інших компонентів (Вілюман 1980, с. 42).

Семантика *впевненості* передається також рядом інших лексем. «Словник російських синонімів» пропонує 8 синонімів до слова *уверенность* ('*упевненість*'): *вера, убеждение, твердость, решительность, убежденность, авторитетность, победоносность, победительность* (Словарь синонимов 1989, с.78).

За визначенням цього словника, *уверенность* ('*упевненість*'): – це зазвичай переконання, засноване на усвідомленні, оцінці своїх сил, здібностей, яке ґрунтується на попередньому досвіді, життєвій практиці (<http://rus-yaz.niv.ru/doc/synonyms-aleksandrova/fc/slovar-211-1.htm#zag-31638>). Наприклад: *Генерал считает, что Россия также представляет «хроническую угрозу» для Соединенных Штатов. Каволи выразил «абсолютную» уверенность, что Украина может победить в войне при наличии соответствующего потребностям уровня снабжения боеприпасами, ведь у украинцев есть «мастерство и решительность»* (gazeta.ua. 12.04.2024); зазвичай переконання, засноване на наукових знаннях, сформованій системі поглядів або на практичному досвіді (<http://rus-yaz.niv.ru/doc/synonyms-aleksandrova/fc/slovar-211-1.htm#zag-31550>). Наприклад: *При этом любая конструкция отвечает всем требованиям сохранности, а для большей убежденности сможете выбрать батут в квартиру с внутренней сеткой, которая стопроцентно оградит малыша от выпадения из мата* (gazeta.ua. 12.04.2024). *Вера/віра* – зазвичай ґрунтується в першу чергу на внутрішніх відчуттях, інтуїції. (<http://rus-yaz.niv.ru/doc/synonyms-aleksandrova/fc/slovar-194-1.htm#zag-2333>). Наприклад: *Образ дополнила объемными локонами, ярким макияжем с красными губами и золотыми украшениями. «Ничто не делает женщину красивее, чем вера в то, что она красивая!» – написала Бужинская* (gazeta.ua. 04.04.2024).

Виходячи з наведеного вище формулювання, можна твердити, що переконаність ґрунтується на високій правдивості, знанні, але все ж таки на своїй системі поглядів та доказах. Щодо цього переконаність близька до віри.

Вера ('*віра*'), своєю чергою, не ґрунтується на доказах (здебільшого). В її основі лежить високий ідеологічний авторитет джерела у власних очах суб'єкта, а подеколи і такі психологічні явища, як прийняття бажаного за дійсне. Е. Фромм розрізняв два типи віри – раціональну та ірраціональну. У своїй роботі він зазначав, що раціональна віра проявляється у вірі в інших, у вірі в себе та у вірі в людську природу. На думку вченого, віра в іншу людину ґрунтується на

впевненості в надійності та незмінності її особистості. Вершиною віри є віра в людство, що знаходить віддзеркалення в релігії та прогресивній політичній та соціальній думці. Проте Є. Фромм указував, що тільки тоді, коли людина впевнена в собі, вона може бути впевненою і в інших. Він зазначав, що ірраціональна віра – це віра в людину, ідею чи символ, яка не створена на власному інтелектуальному чи чуттєвому досвіді, а ґрунтується на емоційному підпорядкуванні якомусь ірраціональному авторитету. Ірраціональна віра – це фанатична переконаність у чомусь чи комусь, суть якої полягає у підпорядкуванні особистому чи надособистісному ірраціональному авторитету (Цит. за Алексєєва 2015, с. 8).

Убеждение ('переконання') визначається як синонім *убежденности* та виокремлює такі значення: 1) тверда думка, впевненість, наприклад, упевненість у своїй правоті; 2) система поглядів, світогляд, наприклад, політичне переконання, відстоювання своїх переконань. Наприклад: «Путин потерял контроль над войной, которую он начал. Этот визит вместе с моими визитами летом укрепили мое **убеждение**, что Украина победит. Великобритания будет оставаться с ней на каждом шагу», – добавил Радакин (gazeta.ua. 29.09.2023). З психологічного погляду, *убеждение* ('переконання') – це тверда впевненість у справжності певної ідеї, глибоко укорінених моральних уявлень, знань і ціннісних позицій. Ці ідеї становлять мотиваційне поле поведінки людини (Энциклопедия. Общая и социальная психология, 2002).

У словнику С.І. Ожегова *вера* ('віра') визначається як:

«1. Убежденность, уверенность в ком-н. или в чем-н. *Вера в победу; Вера в людей.*

2. Убежденность в существовании бога.

3. То же, что религия» (<https://slovarozhegova.ru/word.php?wordid=2820>).

У «Тлумачному словнику російської мови» за редакцією Д. Н. Ушакова лексема *вера* семантизована в такий спосіб:

«1. Состояние сознания верующего, религия (книжн.). *Лишь вера в тишине отрадою своей живит унывший дух и сердца ожиданье. Вера в бога.* || *То или иное религиозное учение, верование. Христианская вера. Человек иной веры.* || перен. *Мировоззрение, направление в общественной жизни, науке, искусстве (книжн. шутл.). Он изменил кантовской вере и стал гегельянцем.*

2. Убеждение в реальном существовании предметов религии или фантазии, а также в истинности того, что не доказано с несомненностью. *Вера в чорта. Вера в загробную жизнь. Вера в научную гипотезу.* || *Твердое убеждение в непреходящем осуществлении, неизбежности чего-н. предстоящего (книжн.). Вера в мировую революцию. Мы полны твердой веры в правоту нашего дела, твердой веры в неминуемую победу всемирной советской власти. Ленин. Уверенность в исполнении возлагаемых на кого-н. надежд, ожиданий (книжн.). Вера в самого себя. За римским разрывом шло христианство, за христианством – вера в цивилизацию, в человечество.*

3. Доверие (офиц. устар.). *Торговля держится на вере. Товарищество на вере. Принять на веру – признать что-н. истинным, не требуя доказательств. Дать, придать веру чему (устар.) – чему-н. поверить, признать истинным что-н. сообщенное. Дать на веру кому что (устар.) – одолжить кому-н. без законных гарантий возврата, на честное слово».*
(<https://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=4438>).

Наступні синоніми ми розглядаємо за трьома словниками: «Великий академічний словник російської мови» (1965), «Тлумачний словник російської мови» (1999) за редакцією й С.І. Ожегова и Н.Ю. Шведовой та «Тлумачний словник російської мови» (1940) за редакцією Д.М. Ушакова.

Значення слова *твердость* ('*твердість*') відображено в словниковій статті прикметника *твердый*, який є багатозначним словом. Одне з його значень «*проникнутый уверенностью и решительностью (о внешности)*» (<https://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=76444>).

Решительность ('рішучість'), від прикм. *решительный*: 1. Смелый, не останавливающийся в действиях перед трудностями, не знающий колебаний в осуществлении принятых решений. 2. Окончательный, завершающий. 3. Самый действительный, крайний, наиболее сильный или резкий. 4. Не допускающий возражений, твердый (<https://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=66406>). Например: *«Я убежден, что война требует постоянного единства и поддержки тех, кто приближает победу. Сейчас больше чем когда-либо должны проявить **решительность** и готовность помогать. Бизнес и каждый украинец, в любое время, где угодно. Участие в благотворительных аукционах для меня – это попытка привлечь внимание к важным вопросам и напомнить о необходимости продолжать донатить всеми доступными способами», – подчеркнул Владимир Носов* (gazeta.ua. 22.12.2023).

Авторитетность ('авторитетність'), від прикм. *авторитетный*: заслуживающий безусловного доверия (<https://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=165>). Например: *Не стоит игнорировать и то, что сайт – это имидж. Удобный, функциональный, в фирменном стиле автоматически создаст хорошее впечатление о вашей компании среди клиентов и улучшит **авторитетность** среди конкурентов* (gazeta.ua. 20.12.2022).

Победоносность ('переможність'), від прикм. *победоносный*: сознание своего превосходства, отражает понятийный признак уверенности в себе (<https://slovarozhegova.ru/word.php?wordid=21249>). Например: *«Сейчас мы наблюдаем в российских пабликах по результатам этой ночной атаки – они уже рапортуют, что было поражено более 11 областей, а это говорит о продвижении нарративов победоносности», – подчеркнула Гуменюк* (gazeta.ua. 16.02.2023).

Победительность ('звитяжність'), від прикм. *победительный*: сознание своего превосходства (<https://efremova.slovaronline.com/72590-POBEDITELNYIY>). Например: *По словам Столтенберга, скорее всего, эта война закончится за*

столом переговоров, как и большинство войн, но любое решение в итоге должно обеспечить «**победительность** Украины как суверенной, независимой нации» (gazeta.ua. 16.12.2022).

Як видно зі словникових дефініцій, синоніми лексеми *уверенность* ('*упевненість*') – основного імені-репрезентанта концепту **ВПЕВНЕНІСТЬ** – значною мірою «близькі» йому. Найближче до значення впевненості, як видається, знаходиться іменник *вера, убеждение, убеждённость*, далі – *твёрдость, решительность*, а на крайній периферії – іменники *авторитетность, победительность, победоносность* (ймовірно, вони можуть бути лише контекстуальними синонімами слова *впевненість*).

У результаті аналізу семантичних дефініцій лексеми *уверенность/упевненість* було виділено такі семантичні компоненти:

- 1) *упевненість, тверда віра;*
- 2) *усвідомлення своєї сили, своїх можливостей;*
- 3) *рішучість у діях;*
- 4) *упевненість у собі.*

Слова, які найчастіше використовуються для опису ядрових номінантів, показані у хмарі слів, створеній комп'ютерною програмою Voyant Tools (Додаток 2).

Аналіз синонімічних рядів слів-репрезентантів досліджуваного концепту переконав нас у тому, що кожен синонім має свій відтінок значення і є спеціальним маркером впевненості.

1. Модальні частки впевненості

До модальних часток, які реалізують семантику впевненості, належать такі: *а вот, а как же, а то, где, ещё бы, так и есть*.

А вот використовується, щоб відвести сумніви співрозмовника, для висловлення своєї впевненості в успішному результаті справи, що обговорюється, наприклад: *Наверное, у нас ничего не получится. – А вот попробуем и увидим. Разве он вернётся? – А вот посмотрим.*

А как же застосовується як посилена ствердна відповідь на запитання, наприклад: *Она вчера приходила? – А как же, она каждый день приходит. Ты едешь с нами? – А как же! Мы целовали, а как же, – говорит она тихо и небрежно. Будешь кушать? – А как же!*

А то вживається в репліці у відповідь перед питальними займенниками або прислівниками для вказівки на те, що на це питання не може бути іншої відповіді, крім ствердної, наприклад: *Устал? – А то нет! Целый день на ногах. Так вы едете в город? – А то куда же. Ты с женой? – А то с кем же. И ты согласился поехать с ним? – А то! Когда ещё у меня будет возможность побывать в Киеве?*

Ещё бы розглядається як емоційно підкреслена ствердна відповідь на питання загального типу: *И он согласился поехать с вами? – Ещё бы.*

Где вживається з іменником або займенником у давальному відмінку і дієсловом у неозначеній формі для вираження впевненості у здатності когось здійснити певну дію у відповідь на те, що хтось у цьому сумнівається, наприклад: *Ну конечно, где нам тебя понять! Ведь ты у нас натура тонкая!*

Так и есть застосовується на підтвердження висловленого чи уявного припущення. Наприклад: *Я, как вошёл во двор, подумал, что у нас гости: так и есть, брат с женой приехал.*

Перелічені частки переважно вживаються в розмовному стилі мовлення. Вони мають яскраво виражений розмовний характер і не вживаються через це в публіцистичному стилі.

2. Вставні модальні слова семантики впевненості

До вставних модальних слів із семантикою впевненості належать такі: *без/вне (всякого) сомнения, безусловно, конечно, несомненно, бесспорно, видишь ли, вишь, в самом деле, действительно, естественно, естественное дело, конечно, несомненно, понятно, правда, разумеется, само собой, само собой разумеется, сказать по правде и по правде сказать, сказать по чести и по чести сказать, сказать правду и правду сказать, честно говоря.* Вони можуть

використовуватися як ствердна відповідь, що в певній комунікативній ситуації здається єдиною можливою для мовця.

Без сомнения, вне сомнения, без/вне всякого сомнения застосовуються для вираження того, що мовець зовсім не сумнівається у вірогідності, істинності висловлювання, наприклад: «Я еще не видел такой однозначной позиции и решительности ни в каком деле, как в этот момент по увеличению военной и финансовой помощи для Украины во время войны. **Без сомнения**, Виктор Орбан предстанет перед очень серьезным испытанием», – сказал глава правительства Польши (gazeta.ua. 30.01.2024). «Стало легче после того, как сравнивали? **Конечно**. Еще раз повторяю: они хорошо защищались, понимали, благодаря чему могут выиграть матч. Нам было очень важно забить как можно скорее первый мяч», – подытожил Цыганков (gazeta.ua. 27.03.2024).

Безусловно надає значення абсолютної впевненості мовця у вірогідності, істинності висловлювання, наприклад: «**Безусловно**, накануне 24 февраля 2022 года дискуссий хватало. Только в Минском и Нормандском форматах состоялось более 200 встреч. Результат мы все знаем: brutальное и незаконное нападение России на всю Украину», – сказал Шольц (gazeta.ua. 25.01.2024). **Безусловно** также может использоваться как частица, тогда в качестве лишённого всяких оговорок утвердительного ответа, подтверждения, например: «Они сконцентрировались и идут на Авдеевском направлении. Тяжелые бои? Да. Очень тяжелые? Да. Наши стоят? **Безусловно**. Понимают, как надо воевать на этих направлениях? **Абсолютно**», – говорит Подоляк (gazeta.ua. 13.10.2023).

Бесспорно вживається для вираження того, що мовець цілком упевнений у вірогідності, істинності висловлювання, вважає його незаперечним, наприклад: *Это, бесспорно, является признаком отчаяния, в котором находится Кремль в связи с неудачами в Украине, заявил на брифинге представитель Государственного департамента Соединенных Штатов Америки Нед Прайс* (gazeta.ua. 10.01.2023).

Видишь ли, видите ли, вишь, понимаешь (понимаете), понимаешь (понимаете) ли використовуються, щоб привернути увагу співрозмовника до повідомлення і надати висловлюванню довірливого характеру. Наприклад: *Ей, **видишь ли**, так ничего и не сказали обо мне.*

В самом деле, действительно, правда підтверджують, визнають правильність сказаного раніше. Наприклад: *Координационный совет – это, **действительно**, эффективный инструмент, заявила его председатель НатальяГолосная* (gazeta.ua. 25.03.2024). ***Правда**, эти люди давно застряли в параллельных мотивационных историях. И это их слабые места, на которые при необходимости власти все нажимают* (gazeta.ua. 14.04.2024).

Естественно, естественное дело вживаються для вираження впевненості мовця у вірогідності, істинності, правомірності висловлювання через очевидність, природність того, про що в ньому йдеться. Наприклад: *«**Естественно**, что на их месте, в тысяче километров от врага, мы могли бы думать так же», – сказал Дуда* (gazeta.ua. 21.01.2024).

Конечно акцентує на впевненості, вірогідності, істинності висловлювання мовця. Наприклад: *«**Конечно**, были моменты, которые угрожали нашей жизни, и обстреливали нас, и автобус взрывали, у меня четыре медали «За отвагу», – объяснила Билозир* (gazeta.ua. 31.01.2024).

Несомненно слугує для вираження того, що той, хто говорить, не сумнівається у вірогідності, істинності висловлювання. Наприклад: *«**Несомненно**, подняться на эту гору будет чрезвычайно сложно. И он это уже доказал. Он проигрывал раньше, и согласно опросам, на этот раз он проиграет еще больше», – сказал губернатор Нью-Хэмпшира Крис Сунуну* (gazeta.ua. 23.01.2024). *«Будет ли это продолжаться? **Несомненно**. Будет ли какая-то страна пытаться влиять на Украину? Думаю, любые дискуссии возможны. Но я слабо представляю, что после двух лет масштабной войны кто-то скажет: знаете, давайте переставайте атаковать», – сказал Подоляк* (gazeta.ua. 22.03.2024).

Понятно використовується для вираження впевненості мовця у вірогідності, істинності, правомірності висловлювання через ясність для комунікантів предмета розмови. Наприклад: «*Энергосистема должна быть в безопасности*», – сказав Зеленский. «*Понятно, на что тратит эту помощь*», – заявив президент (gazeta.ua. 15.01.2024).

Разумеется, само собой, само собой разумеется надає висловлюванню значення, що справжня подія цілком відповідає тому, у чому мовець анітрохи не сумнівався. Наприклад: *Вы захотите купить квартиру или автомобиль, а вам скажут: «А покажи законность происхождения средств, за которые вы хотите купить этот объект».* «*Разумеется, если не докажете, у вас нет законного права купить этот объект*», – сказав Фурман (gazeta.ua. 26.02.2024). *Само собой разумеется, что независимо от того, ищете ли вы продукты, которые следует есть для укрепления ногтей, коровье молоко подходит не всем* (gazeta.ua. 01.04.2024).

Отже, нами було виявлено 28 непрямих маркерів упевненості, а саме:

1) 6 часток модальності впевненості (*а вот, а как же, а то, где, ещё бы, так и есть*); 2) 22 вставні модальні слова семантики впевненості (*без/вне (всякого) сомнения, безусловно, бесспорно тощо*). Частки, що демонструють упевненість, часто вживаються в розмовній мові, мають яскраво виражений усно-розмовний характер і дуже рідко засвідчені через це в публіцистичних творах. У медіадискурсі автор вважає за краще використовувати вставні модальні слова для вираження своєї впевненості.

3.1.2. Типи вставних модальних слів – контекстуальних вербалізаторів концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ*

Упевненість, що виражає думку-знання, наявна тоді, коли мовець демонструє, що в нього є підстави для даного твердження і він хоче показати, що повідомлення правильне.

У російській мові цей тип модальності передається за допомогою різних лексичних засобів. Насамперед це модальні слова: *верно, конечно, разумеется,*

безусловно, абсолютно, безоговорочно, беспрекословно, беспреречно, неоспоримо, несомненно, непременно, обязательно, определенно, поистине, правда, точно та ін. Наприклад: **Верно**, не за Хуэя? (gazeta.ua. 05.04.2024). **«Очевидно** одно: никаких «потолков» мы признавать не будем. **Очевидно и неоспоримо** то, что принятие этих решений – шаг в сторону дестабилизации мировых энергетических рынков», – сказал Песков (gazeta.ua. 05.12.2022).

Різноманітність мовних засобів вербалізації впевненості дозволяє виділити такі їх типи:

1. Вставні модальні слова (*разумеется, само собой разумеется, правда, точно, конечно*) мовець використовує, щоб підтвердити свою впевненість у сказаному. Наприклад: **Разумеется**, смена генсека НАТО может вызвать определенную обеспокоенность Киева (gazeta.ua. 01.05.2024). У России, **конечно**, гораздо больше ресурсов, но если партнеры честно и до конца будут вместе с Украиной, то у Кремля не будет шансов (gazeta.ua. 01.05.2024).

2. Вставні модальні слова, що висловлюють «безальтернативність» (*безусловно, бесспорно, несомненно, без сомнения, без всякого сомнения, вне всякого сомнения, вне сомнения*). Такі слова мовець використовує, щоб ствердити, що він достатньо знає предмет мови і не сумнівається у виборі одного з можливих варіантів. Наприклад: **«Безусловно**, после балтийских государств под ударом будет и Польша, и часть Германии. Кремлевского фюрера не интересует – в НАТО эти страны или не в НАТО», – подчеркнул украинский лидер (gazeta.ua. 22.04.2024). **«Кроме того**, распространяющаяся дезинформация **может** привести к появлению и активизации организаций, поддерживающих радикальные идеи, а также их оппонентов. Это не исключает возможности протестов разных групп внутри стран и, таким образом, **несомненно**, влияет на общественный порядок и безопасность людей, что оказывает существенное и однозначное влияние на безопасность страны в целом», – говорится в заявлении Нацсовета (gazeta.ua. 19.03.2024). *Сегодня два года, как я полностью перешел на «военные рельсы». Думал ли я тогда, что война так затянется? Нет! Сожалею*

ли я о своем выборе? Тоже, нет! **Бесспорно**, накопилась усталость, иногда сдают немного нервы, но воспоминания о погибших товарищах и вера в победу добра над злом, дает толчок двигаться и не останавливаться...(gazeta.ua. 06.03.2024)

3. Вставні модальні слова «предбачуваності» (*естественно, естественное дело*) використовуються для викладу фактів, зумовлених природним перебігом речей: Наприклад: *Игорь Рафаилович жил в советское время, однако не стал гомо советикусом. Поэтому, естественно, влился в демократическую оппозицию и, возглавив Народную Раду в Украинском Парламенте, стал сотворцом новейших концепций государственности и парламентаризма* (gazeta.ua. 27.03.2024).

4. Вставні модальні слова «нормативності» (*действительно, в действительности, в самом деле, на самом деле, подлинно, понятно, известно, понятное дело, известное дело, известная вещь, понятная вещь, факт*) виявляють очевидність викладеного у висловлюванні, підкреслюють ясність даного факту для всіх. Наприклад: *Теперь, по крайней мере, известно, кто все эти годы «бомбил Бамбас»* (gazeta.ua. 27.04.2024). *«Да, действительно, первая половина апреля была аномально теплой. Особенно удивила погода в конце марта и начале апреля», – сказала она* (gazeta.ua. 21.04.2024). *«Весело, знаешь, зато там все говорят, что вся техника новая там. Понятно», – говорит другой оккупант* (gazeta.ua. 19.12.2023). *Казалось бы малая, но на самом деле важная деталь, вложенная в борьбу за свое. От каждого по шагу – и будет меньше русского в плейлистах людей* (gazeta.ua. 07.03.2024).

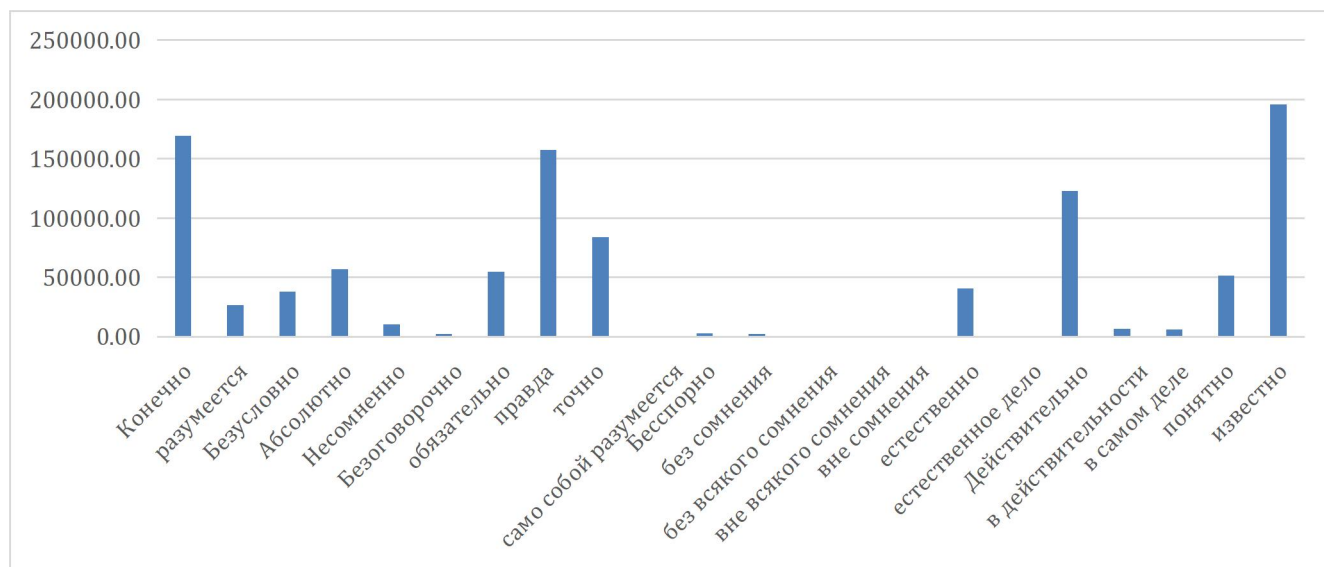
Особливої емоційної тональності з відтінками іронії та сарказму набувають маркери впевненості в інтерв'ю Gazeta.ua. Так, один із фронтменів українського хіп-хоп гурту «ТНМК» Олег «Фагот» Михайлюта розповів про ставлення російських артистів до війни: *У них рабская культура в прямом смысле слова. Это общество лицемеров, ненавистников и циников, которые лизжут одно место своему царю. Это единственное, что у них получается делать лучше*

всего. Артисты – не исключение. Взять тамошнюю рэп-сцену – сплошной фейк. Потому что рэп всегда был культурой протеста, как борец за суть и правду. Но мы увидели, как себя показали российские исполнители, например, «Баста». **На самом деле** они слизняки, без твердого характера и смелости. Их злость, агрессивность, бунтарство, которые присущи рэпу, оказались иллюзией, которая превратилась в дерьмо (gazeta.ua. 07.03.2024).

Отже, концепт **ВПЕВНЕНІСТЬ** маніфестується різноманітними висловами, які демонструють складну семантику та структуру, багатий функціональний потенціал та тісні зв'язки з іншими модусами.

3.1.3. Лексико-семантичне поле номінації концепту **ВПЕВНЕНІСТЬ**

Як і в підрозділі 2.3, на цьому етапі аналіз частотності входження 28 непрямих маркерів і слів-репрезентантів упевненості у медіатекстах 2000-х рр., зібраних у медіапідкорпусі НКРМ, через зіставлення їх частин дав такі результати:



Графік 2 частота вживання непрямих маркерів упевненості у медіатекстах 2000-х рр.

Ми перераховуємо лише такі одиниці, на які припадає більше 1%: *известно* (16.66%), *конечно* (14.42%), *правда* (13.38%), *действительно* (10.44%), *точно*(7.14%), *абсолютно* (4.82%), *обязательно* (4.64%), *понятно* (4.4%), *естественно* (3.46%), *безусловно* (3.23%), *верный* (2.78%), *разумеется* (2.59%).

Згідно з наведеною вище гістограмою, найбільш вживаними є модальні слова, що функціонують, як правило, як вставні елементи висловлювання (85.18%): *известно* (16.66%), *конечно* (14.42%), *правда* (13.38%), *действительно* (10.44%), *точно* (7.14%), *абсолютно* (4.82%), *обязательно* (4.64%), *понятно* (4.4%), *естественно* (3.46%), *безусловно* (3.23%), *разумеется* (2.59%) та ін.: *Как известно, в физике силу измеряют в ньютонах, а силу тока – в амперах* (Парламентская газета. 19.11.2021). *Конечно, подсчеты не исчерпываются только счетчиком просмотров, как на YouTube – важна также досматриваемость отдельных серий и целых сезонов, вовлеченность зрителя, количество пауз, использование сопроводительных функций и т.д.* (Ведомости. 31.12.2021).

У цьому підрозділі, як і у підрозділі 2.3, ми також проаналізували позицію кожного дискурсивного маркера в реченні та виявили, що дискурсивні маркери, які виражають концепт *УПЕВНЕНІСТЬ*, розташовуються в тих самих позиціях, що й дискурсивні маркери, які виражають концепт *СУМНІВ*: більшість вставних слів стоять на початку речення, що, на нашу думку, зумовлено функціональними особливостями самих вставних слів. Коли автори матеріалів ЗМІ використовують вставні слова, то сподіваються, що читачі зможуть зрозуміти і прийняти модальність їхнього ставлення до подій, що описуються, тому зазвичай використовують вставні слова на початку речень.

На основі власного аналізу ми дійшли висновку: перебуваючи в інтерпозиції, між членами речення, модальні слова виявляються вже тісно пов'язаними зі змістом висловлювання в цілому, рівень вираженої впевненості при цьому також відносно високий; коли ж вони використовуються наприкінці речення, ступінь пов'язаності нижче, і, відповідно, ступінь вираженої впевненості також нижче.

Отже, коли вставні слова вживаються на початку синтаксичної структури, модальний відтінок, що передається, виявляється вираженим найяскравіше.

На підставі рандомної вибірки ми виокремили 200 прикладів з НКРМ, які вербалізують концепт *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ*. Арифметичні підрахунки

фактичного матеріалу дозволили виявити кількість одиниць, що виражають ці концепти у російській мові. Отримані дані представлені у таблиці.

Таблиця 2. Кількісний розподіл вербалізаторів сумнів/впевненості за типами словосполучень

Схема словосполучення	сумнів	упевненість	Приклади сумніву	Приклади впевненості
	Кількість одиниць	Кількість одиниць		
Дієслово сумнів/упевненість +	164	147	внушать сомнение возбудить сомнение возникать сомнение выразить сомнение	придать уверенность признать уверенность взять уверенность обеспечить уверенность
Сумнів/упевненість+ прийменник	15	32	сомнение в точности сомнение в надёжности сомнение в подлинности	уверенность в себе уверенность в победе уверенность в завтрашнем дне уверенность в успехе
Ім'я прикметник сумнів/упевненість +	14	17	серьёзное сомнение внутренние сомнения возможные сомнения	полная уверенность твёрдая уверенность крепкая уверенность растущая уверенность
Іменник сумнів/упевненість +	7	4	время сомнения ликвидация сомнения волна сомнения	чувство уверенности недостаток уверенности

Отримані дані дозволяють дійти висновку, що у російській мові слово-репрезентант (ім'я концептуального поля – *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ*) найчастіше зустрічається у складі дієслівних словосполучень, крім того, при ословлюванні концептів активно використовується така прийменниково-відмінкова конструкція: слова *сумнів - упевненість* з прийменником і іменником у місцевому відмінку.

Нижче ми наводимо приклад схеми структури аналізованого концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ* з урахуванням усіх елементів, що входять до його сфери .



Схема 2. Побудова концептуальної моделі концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ*

У концептуальному просторі «впевненості» ядро представлене словом *уверенность* ('*упевненість*'), а до ядрового кола належать *вера*, *убеждение*, *доверие/довіра*, ближче до ядра – *решительность*, *твердость*. Модальні слова, як і в концептуальному просторі *СУМНІВУ*, також розташовані на периферії концептуальної сфери «впевненості», проте вони широко використовуються в ЗМІ з огляду на їх яскраву емоційність.

3.2. Образно-ціннісний компонент концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ*

У даному підрозділі детально розглядаються фразеологічні одиниці, що виражають образно-ціннісні компоненти концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ* у російській мові на основі методу етнокультурного опису, який ґрунтується на аналізі ключових слів-елементів і макрокомпонентів, що репрезентують концепт *УПЕВНЕНІСТЬ*. Увагу зосереджено на лінгвістичній інтерпретації фразеологічних одиниць, образна семантика яких спрямована на вираження ціннісного змісту досліджуваного концепту і які є індикаторами цього фрагменту мовної картини світу.

3.2.1. Асоціативно-образні ознаки концепту **ВПЕВНЕНІСТЬ**

У межах даного підрозділу зробимо спробу визначити асоціативно-образні ознаки концепту **ВПЕВНЕНІСТЬ**. Для досягнення мети скористаємося теорією концептуальної метафори Г. Лакоффа і М. Джонсона (Lakoff & Mark Johnson 1980).

Ми проаналізували 172 синтаксеми зі словесним компонентом *уверенность* ('*упевненість*'). Отримані дані дозволяють дійти висновку, що у російській мові слово-репрезентант (ім'я) досліджуваного концепту найчастіше засвідчене у складі дієслівних словосполучень, крім того, в російській мові активно використовується слово *уверенность* з прийменником і іменником в місцевому відмінку.

Упевненість – позитивна якість, яка представляє незаперечну цінність, що впливає з виразів *заложить уверенность*, *выработат уверенность*, проте, надмірна впевненість небезпечна: *победит в себе уверенность*, *поборот в себе уверенность*.

Уверенность ('*упевненість*') у російській мові знаходить просторові метафоричні характеристики – висоту і глибину: *повысит уверенность*, *углубит уверенность*. Висота/глибина/величина впевненості не є незмінною: під дією сприятливих сил вона збільшується, під дією несприятливих сил – зменшується. *Уверенность* ('*упевненість*') може зростати, збільшуватися, підійматися, але може зменшуватися, знижуватися. *Упевненість* може зникати як суб'єкт дії, її також можна розбити і втратити – об'єкт дії.

Крім того, впевненість може розглядатися як сутність калькулятивна: *уверенность удвоилась*, *вычитат уверенность*, *добавит уверенность в чём-либо*.

На основі когнітивно-контекстуального аналізу ми виокремили такі вербалізовані метафоричні іпостасі концепту **ВПЕВНЕНІСТЬ**:

1. **Упевненість як жива істота** – 88 контекстів: у тому числі як агенс-суб'єкт (59 контекстів): *уверенность в себе возрастает*, *уверенность в себе растёт*,

уверенность живёт в душе, уверенность наступает, уверенность покидает, уверенность пошатнулась, уверенность приходит к кому, уверенность проснулась в ком-чём, уверенность утешает тощо; як пацієнс-об'єкт (29 контекстів): вселить уверенность, питать уверенность, побороть в себе уверенность в близости предстоящей гибели мира, породить/породить уверенность, сокрушить уверенность, тренировать уверенность і т. ін.

2. Упевненість як рідина – 6 контекстів: *впрыснуть уверенность, почерпнуть уверенность, источать уверенность, уверенность вливает во что-либо, уверенность просачивается во что-либо, всколыхнуть уверенность.*

3. Упевненість як предмет – 9 контекстів: *вбить в голову уверенность, выковать уверенность, разбить уверенность; уверенность подтвердилась, куда подевалась уверенность, уверенность исчезает, уверенность пропала у кого, уверенность рухнула.*

4. Упевненість як повітря – 2 контексти: *вдохнуть/вдохнуть уверенность в кого, выветрить уверенность.*

5. Упевненість як світло та/або вогонь – 2 контексти: *излучать из себя уверенность, уверенность загорится в сердце.*

6. Упевненість як продукт – 1 контекст: *произвести уверенность в чём-либо.*

7. Упевненість як рослина – 1 контекст: *прививать/ привить кому уверенность, уверенность растёт.*

8. Упевненість як птах – 2 контексти: *уверенность гнездилась в ком-чём; окрылит уверенность.*

9. Упевненість як звук – 1 контекст: *уверенность прозвучала в голосе.*

Крім того, широкий контекстуальний аналіз показує, що впевненість сприймається:

10. Як властивість характеру, яку можна тренувати – 4 контексти: *воспитать уверенность, выработать уверенность, вырастить уверенность, победить неосновательную уверенность.*

Доходимо висновку: в російській мові ключове слово-репрезентант (ім'я) концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ* (*уверенность*) найчастіше засвідчене у складі дієслівних словосполучень, де впевненість є суб'єктом дії (59 контекстів): *уверенность проснулась в ком-чём, куда подевалась уверенность* та ін.; та об'єктом дії (29 контекстів): *вселить уверенность, питають уверенность, победить безосновательную уверенность* та ін.

3.2.2. Класифікація фразеологічних одиниць, що репрезентують ціннісний компонент концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ*

С.М. Іваненко зазначає, що «учасники комунікації, продукуючи тексти, спираються на систему цінностей, узвичаєних у конкретному суспільстві у певний час, відповідно відбір мовних засобів на основі оцінки є продуктивним» (Іваненко 2010, с. 8). Варто зазначити, що асоціативно-образні ознаки фразеологізмів відповідають семантичним ознакам переінтерпретованого значення, пов'язаними з фоновими знаннями носія мови про внутрішню форму цієї реалії або значення. Отже, фразеологізми співвіднесені з фоновими знаннями як необхідним елементом для правильної вербальної комунікації.

Відповідно до результату аналізу тлумачень значень лексеми у підрозділі 3.1.1, для *упевненості* було виділено такі семантичні компоненти:

1. Безперечність, переконаність, тверда віра;
2. Усвідомлення своєї сили, своїх можливостей;
3. Рішучість у діях;
4. Упевненість у собі.

До першої групи належать такі вирази: *верный в малом, сумняшеся – ничтоже сумняшеся, идти на верную смерть*.

Верный в малом – частина біблійного вислову: «*Верный в малом и во многом верен*» (Лука, 16, 10). У цьому вислові говориться про людину, послідовну у своїх моральних принципах, переконаннях.

Ничтоже сумняшеся – вираз із церковнослов'янської мови, означає анітрохи не сумніваючись, не вагаючись, анітрохи не роздумуючи. Наприклад: *В 2018 году частная фирма с единственным учредителем, уставным капиталом в 2 тысячи гривен и долгами на почти 50 миллионов гривен, находящаяся в процессе банкротства, заявляет, что представляет интересы пайщиков упраздненного колхоза и претендует на данную землю. И прокуратура, ничтоже сумняшеся, признает эту частную фирму «представителем потерпевших». Хотя, согласно закону, представителем потерпевших может выступать только адвокат (gazeta.ua. 13.11.2018).*

Вислів *идти на верную смерть* – піти на щось, що з великою ймовірністю призведе до смерті.

*Папа Сикст был сначала проповедником в Испании, а после мученической смерти папы Стефана стал епископом Рима. Быть папой к тому времени значило **идти на верную смерть**, поэтому вскоре схватили и Сикста. Его и дьяконов – Феликисима и Агапита – заключили в тюрьму (gazeta.ua. 10.08.2024).*

До другої групи ввійшли: *как рыба в воде, знать себе цену, это не мой конек.*

У вислові *как рыба в воде* йдеться про те, що особа, рідше – група осіб упевнені в собі, почуваються природно і легко, зручно, ніби перебуваючи у звичній для себе обстановці, і поводяться зі знанням справи. Наприклад:

*В этой ситуации сложно говорить, что кому-то повезло. Да, мы в онлайн, **как рыба в воде**: у нас полностью адаптирован продукт под онлайн, и мы хорошо знакомы с онлайн-маркетингом. Но у нас тоже были свои заботы. Нам так же, как и другим офлайн-бизнесам пришлось переводить команду на удаленную работу (LIGA.net. 01.06.2020).*

Вираз *знать себе цену* – правильно оцінювати свої можливості, переваги, бути впевненим у своїх здібностях. Наприклад:

*Пора заявлять миру о себе. Не засиживайтесь на месте и **знайте себе цену**. Перенимайте опыт друзей. Делитесь друг с другом рецептами успеха. Отложите покупку авто, избегайте кредитов (gazeta.ua. 02.02.2024).*

У відомому виразі *это не мой конек*, лексема *конек* використовується для позначення твердих знань та навичок. Наприклад: *«Не скажу, что диктант очень сложный, но были сложноподчиненные предложения. Знаки препинания, синтаксис – не мой конек, но мне приятен такой результат. Вчера старшая дочь помогала готовиться. В позапрошлом году имел пять ошибок, год назад – одну. В следующем году не нужно приходить, потому что дальше некуда. Если сделаю ошибку, как оправдываться?»* – говорить Виталий Коваль (gazeta.ua. 09.11.2018).

До третьої групи ми віднесли фразеологічні одиниці *брать быка за рога, брать в шоры*.

Брать быка за рога імплікує, що особа або група об'єднаних спільною справою осіб відразу впевнено починає займатися найважливішим, рішуче береться до здійснення своєї діяльності, реалізації планів. Наприклад:

Боснийцы сейчас удручены, и этим необходимо воспользоваться. Это последняя игра года, в которой во многом решается судьба путевки на Кубок мира. У сборной Украины есть кому атаковать и забивать. Потому я и говорю, что с первых минут нужно брать быка за рога. Верю и надеюсь, что количество голевых моментов, созданных в поединке с болгарами, в матче с боснийцами перерастет в качественную реализацию (Футбол 24. 16.10.2021).

Вислів *брать в шоры* означає рішуче змушувати робити щось, ставити у певні рамки .

До четвертої групи увійшли: *стоять на своем, стоять на своих ногах, сам себе хозяин*, словотвірна група *крутой – крутость – крутизна*.

Коли вдача людини описується як природа *лева*, метафорично це означає, що людина набуває характеристики впливової та впевненої в собі особи. Значення впевненості в собі можна також передати словотвірною групою *крутой – крутость – крутизна*, ці слова широко використовуються у мові. Наприклад:

«Это крутизна украинцев, умноженная на ненависть к врагу и сведенная к степени любви и уважения к ВСУ. А мы продолжаем сбор», – заявил соучредитель топобанк Олег Гороховский (gazeta.ua 14.10.2022).

Вислів *стоять на ногах*: метафорично означає, що особа або група осіб відчуває повну самостійність, має міцну і надійну основу в житті, є впевненою, не потребує чийсь допомоги або матеріальної підтримки. Наприклад:

*Госсекретарь Соединенных Штатов Энтони Блинкен заявил, что США в итоге видят Украину успешной страной, которая будет крепко **стоять на ногах** в военном и экономическом плане, а также имеет сильную демократию (gazeta.ua 02.07.2024).*

Отже, для російської свідомості характерно використання фразеологічних виразів із наданням їм додаткових семантичних нюансів посилення експресивності.

3.3. Фреймова модель концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ* у медіадискурсі

У другому розділі ми дослідили фреймову модель концепту *СУМНІВ* у масмедійному дискурсі, а в цьому розділі будемо вивчати фреймову модель концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ* у масмедійному дискурсі. Схема 4.

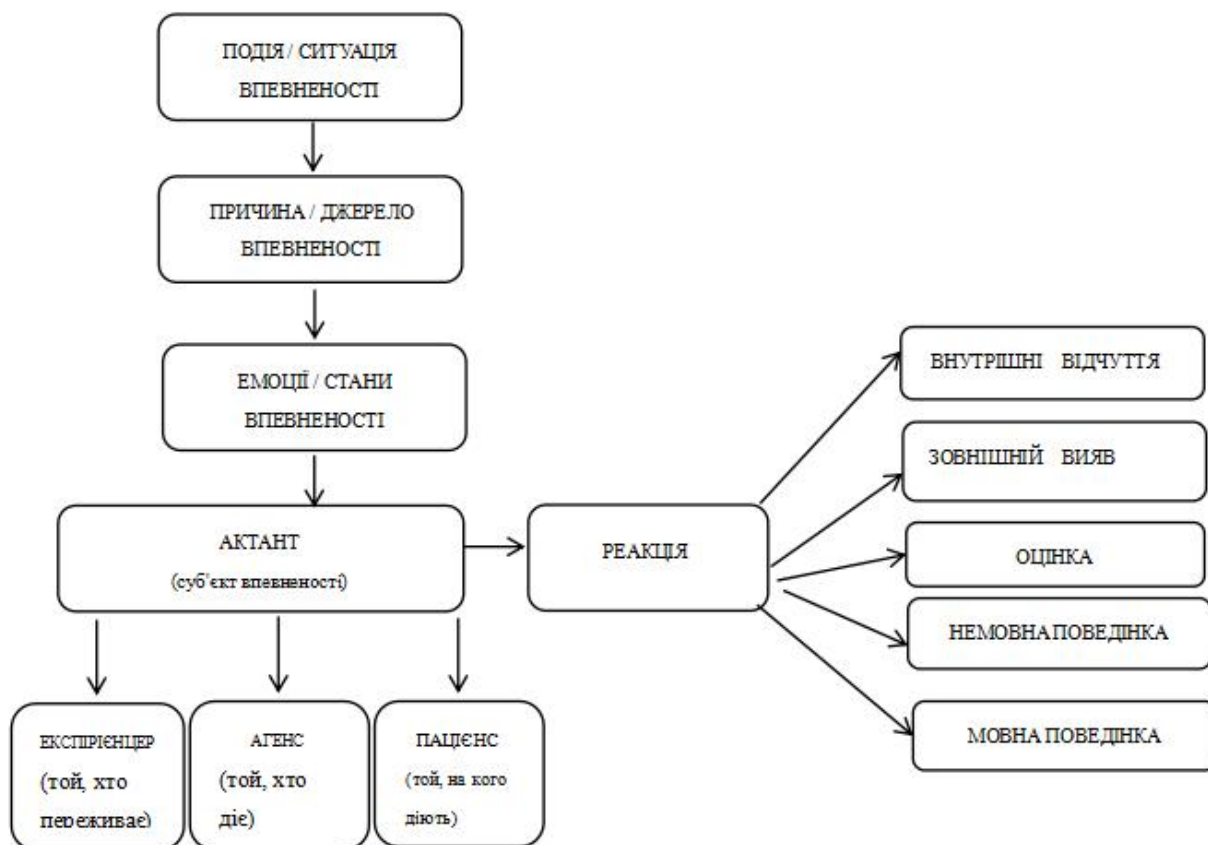


Схема 4. Фреймова модель концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ*

Фреймова структура містить не тільки набір формально стійких елементів, які ми звикли бачити в будь-якій іншій структурі, а й певні комбінації відношень та ознак, що були ретельно відібрані завдяки практичному досвіду носіїв мови та культурним цінностям, властивим даному суспільству (Дячук 2021, с. 138). Когнітивна інтерпретація сталих виразів, фразеологізмів та прислів'їв є важливою частиною концептуального аналізу. На основі аналізу їхнього значення формуються відповідні ознаки, що утворюють концепт (Цит. за Вербицька 2018, с. 116). Когнітивні класифікаційні ознаки є невід'ємною частиною концептуального змісту і графічно узагальнюють каузальні, фізіологічні, інтелектуальні та перцептивні знання про концепт *ВПЕВНЕНІСТЬ* на найвищому рівні абстракції.

Фреймова структура концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ* виокремлюється в такі слоти та розширення: ПРИЧИНА/ДЖЕРЕЛО ВПЕВНЕНОСТІ, ЕМОЦІЇ/СТАНИ ВПЕВНЕНОСТІ, АКТАНТ (може грати семантичні ролі АГЕНСа, ПАЦІЄНСа та

ЕКСПІРІЄНЦЕРА), РЕАКЦІЯ (ЗОВНІШНІ ВІДЧУТТЯ, ЗОВНІШНІЙ ВІЯВ, ОЦІНКА, НЕМОВНА ПОВЕДІНКА, МОВНА ПОВЕДІНКА).

Концептуальна ознака *спрямованість*. Інтроверсія – це розпізнавання змін у власному психічному стані, водночас екстраверсія спрямована на розпізнавання змін у станах інших людей. Наприклад: *В них представительницы прекрасного пола чувствуют себя уверенно и комфортно на любом событии* (Gazeta.ua 17.08.2024). *«Я увидел уверенных в себе, полных оптимизма воинов и ветеранов. Ребята чувствуют, что общество о них не забыло, им помогают, о них беспокоятся»*, – отметил тренер (gazeta.ua 25.07.2024).

Концептуальна ознака *причиновість* заповнює реченнями слот «ПРИЧИНА/ДЖЕРЕЛО ВПЕВНЕНОСТІ». Відповідно до словникового аналізу компонентів упевненості, причини впевненості можуть бути такими: *уверенность в истине, уверенность в совести, уверенность в себе, уверенность в боге, отсутствие страха ошибиться, уверенность в правилах, уверенность в своих суждений, способности, силе* й т. ін. Наприклад: *Я уверена, что никогда не сломаю украинцев, которые во время войны, в ответ врагу, регистрируют рекорды Украины* (gazeta.ua 24.09.2024). У наведеному вище прикладі продемонстровано впевненість у сильному характері українців, упевненість у майбутньому України.

У слот ЕМОЦІЇ/СТАН ВПЕВНЕНОСТІ входять тимчасові, кількісні, позиційні та якісні характеристики впевненості.

Темпоральні характеристики. Концепт *УПЕВНЕНІСТЬ* характеризується ознакою «тривалості», наприклад: *Я ни секунды не сомневаюсь, что Бог вел меня за руку* (gazeta.ua 25.12.2006). *Очень ценно, что FАVBЕТ для нашей роты выбирает лучшие беспилотники, в качестве которых мы всегда уверены* (gazeta.ua 06.03.2024). Як видно з прикладів, стан упевненості зазвичай триває довгий час.

Аналізуючи предикативну дистрибуцію лексеми впевненості, ми виявили, що концепт має концептуальну ознаку «фазовості». Отже, розподіляємо фази концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ* на три етапи.

Перший етап – надати впевненості, що експлікується словосполученнями *внушать уверенность, воспитать уверенность, восстановить уверенность в чём, впрыснуть уверенность, вселить уверенность в кого*. Наприклад: *Теперь, когда ядерный блеф в основном иссяк, Москва изменила подход, пытаясь заставить людей поверить, что на поле боя ничего не происходит* (Gazeta.ua 11.09.2023). *Как°воспитать и°уверенную : пять шагов* (gazeta.ua 30.10.2023). *Каждый удачно проведенный вечер вселял еще больше уверенности: все, наконец-то мы можем говорить все недозволенное и читать расстрелянных авторов* (gazeta.ua 30.09.2015).

Другий етап – зміна стану впевненості, вищий або нижчий ступінь, пояснюється словосполученнями *растет уверенность, добавить уверенность в чём, повысить уверенность, подорвать уверенность, поколебать уверенность і т. ін.* Наприклад: *Это повысит ее уверенность в себе и самооценку* (gazeta.ua 30.10.2023). *Но в Киеве растет уверенность, что со временем он изменит мнение и перестанет пытаться ублажить Россию* (gazeta.ua 23.07.2024). *Эта склонность может поколебать вашу уверенность и совершить социальные взаимодействия, особенно с незнакомыми людьми, сложными для вас* (gazeta.ua 22.03.2024). *Но если вы говорите «извините», когда вы не виновны, со временем это может снизить вашу уверенность в себе* (gazeta.ua 04.09.2024).

Третій етап – відновлення, зміцнення, ослаблення чи навіть згасання стану впевненості після пережитої зміни. Наприклад: *Успех поможет вернуть уверенность в себе* (gazeta.ua 20.05.2024). *Это тот фундамент, который дает более глубокое понимание себя и укрепляет уверенность в собственной уникальности* (gazeta.ua 14.09.2024). *Цель – расшатать уверенность отдельных членов Альянса, заставить задуматься о сепаратных. договоренности с РФ* (gazeta.ua 09.09.2024). *Не позволяйте новым знакомым насадить вам свои взгляды*

и разрушит уверенность в чем-нибудь (gazeta.ua 03.09.2024). Четыре фразы, которые убивают уверенность в себе (gazeta.ua 20.09.2024).

Локативні властивості. Згідно зі словосполученнями, упевненість зазвичай займає певну частину тіла людини, наприклад: *уверенность живёт в душе, уверенность загорится в сердце, уверенность западает в голову.*

Кількісні характеристики. Концептуальна ознака інтенсивності впевненості може бути інтерпретована на шкалі градації:

- «низький ступінь прояву ознаки» виражений у контексті такими мовними формами : *Кроме того, 57% опрошенных стали менее уверены в будущем, 25% не ощущают изменений в будущем. Только для почти 10% оно улучшилось (больше всего среди старшей возрастной категории) (gazeta.ua 13.08.2024).*
- «середній ступінь прояву ознаки» вербалізований у такому контексті: *Украинское командование все более уверено, что план по наступлению в Курской области РФ сработал (gazeta.ua 13.08.2024).*
- «високий ступінь прояву ознаки» існує в контексті: *Россияне, когда готовили этот визит, вероятно, не были полностью уверены, что в Монголии не арестуют Путина (gazeta.ua 03.09.2024). «Мы вполне уверены, что имеем очень хорошие предложения для клиентов даже без дизеля», – сказал в интервью Эрик Северинсон, исполнительный директор Volvo Car (gazeta.ua 27.03.2024). Следовательно, вы можете быть абсолютно уверены, что информацию о ваших товарах и услугах получают потенциально заинтересованные в них клиенты в определенную дату и время (gazeta.ua 29.04.2024). Вы твердо уверены в важности выполнения обещаний и обязательств (gazeta.ua 10.05.2024).*

Наведені вище приклади показують, що стан упевненості – це позитивний психічний стан, а засоби вираження високого ступеня впевненості наявні у великій кількості.

Концептуальна ознака «кількості» впевненості також може бути виражена за допомогою квантифікаторів: *«Она на **99 процентов уверена**, что по генетике все чисто. Она не увидела никаких генетических отклонений»*, – сказала Екатерина (gazeta.ua 13.08.2024). Використання квантифікатора 99% у реченні не свідчить про те, що є фактори, які змушують її сумніватися і бути невпевненою, а швидше про те, що вона хоче дати собі певну свободу дій у діалозі, про всяк випадок. *Я уверена на **100%**, что все те, кто пишет эту грязь, это диванные критики, которые сидят дома, просматривают новости и думают, кому какую х**ню написать* (gazeta.ua 23.07.2023). З наведених прикладів видно, що інтенсивність упевненості, вираженої за допомогою квантифікаторів, дуже висока.

Концептуальна ознака «якість». Загалом упевненість є позитивним психічним станом, проте надмірна впевненість може призвести до негативних наслідків. Лексичний вербалізатор *слепое доверие* демонструє концептуальні ознаки «зв'язку з ментальною сферою інтелекту»: *Все это есть результат спецомании, **слепого доверия** к специалистам или небрежного отношения к проверке их работы* (gazeta.ua 03.02.2015).

Концептуальний характер зв'язку з перцептивною сферою вказує на сприйняття впевненості органами почуттів. Зазвичай ми можемо визначити, чи впевнена людина в собі за голосом, очима, мімікою та позою. Наприклад: *От **Контрактовой** площади спускаемся вниз. Лилия – спокойная и приветливая женщина, имеет прямую осанку и **уверенный** взгляд* (gazeta.ua 07.02.2024). *«Я увидел **уверенных** в себе, полных оптимизма воинов и ветеранов»*, – отметил тренер (gazeta.ua 25.07.2024). *В последующие дни Кадыров **выглядел** уверенным в себе* (gazeta.ua 16.12.2022). *Более **решительно** звучат ответы на уступки России* (gazeta.ua 20.12.2023). *«Я сделаю все возможное» звучит **гораздо** увереннее* (gazeta.ua 24.09.2024).

Слот РЕАКЦІЯ ВПЕВНЕНОСТІ містить чотири розширення, а саме: ЗОВНІШНЄ ВІДОБРАЖЕННЯ, ВНУТРІШНІ ПОЧУТТЯ, ОЦІНКА і РЕАКЦІЯ ПОВЕДІНКИ, що поділяється на НЕМОВНУ і МОВНУ.

Розширення ЗОВНІШНЄ ЗОБРАЖЕННЯ ВПЕВНЕНОСТІ передається за допомогою таких виразів: *спокойный, прямой, не «бегающий» взгляд, расслабленное тело, без зажимов, звучный голос, не скованный зажимами голосовых связок, не «писклявый», отсутствие суевы в движениях, эмоциях, фразах, спокойное выражение лица; улыбка, смех.*

Розширення ВНУТРІШНЄ ПОЧУТТЯ ВПЕВНЕНОСТІ. Концепт **УПЕВНЕНІСТЬ** аналогічно характеризується концептуальною ознакою «непостережуваності»: *В них представительницы прекрасного пола **чувствуют себя уверенно и комфортно** на любом событии (Gazeta.ua 17.08.2024). Самой главной целью для него было формирование парламентской коалиции, чтобы до 20 октября 2024 года **чувствовать себя так же уверенно**, как и его предшественник, Джоко Видодо (gazeta.ua 22.10.2024). В последние дни трое доноров Трампа рассказали Reuters, что они **испытывают все большую уверенность** в шансах республиканца, отметив смещение внимания американцев на иммиграции и успех последних митингов Трампа (gazeta.ua 18.10.2024).*

Концептуальна ознака «комбінаторності» стану впевненості дозволяє цьому стану перетинатися з іншими відчуттями (зазвичай з позитивними): **Уверенность и честность** должны присутствовать в каждом вашем слове (gazeta.ua 24.09.2024). *Ваша уверенность и настойчивость выделяют вас вместе с ярко выраженным чувством лидерства, сияющего на рабочем месте (gazeta.ua 10.05.2024). Если у вас есть кривые (или дуги) отпечатки пальцев, ваши личные черты указывают на то, что вы **энергичный, прагматичный, смелый и уверенный** (gazeta.ua 16.07.2024).*

Концептуальна ознака «оцінність». У розширенні ОЦІНКА концепту **ВПЕВНЕНІСТЬ** суб'єкт часто оцінює власні емоційні стани та події/ситуації за допомогою символів «+», це пояснюється тим, що стан упевненості зазвичай позитивно впливає на людей, наприклад: *Отстаивайте собственные интересы и уверенно двигайтесь к цели (gazeta.ua 18.08.2024).* Але сліпа довіра може мати і негативні наслідки (знак «-»), наприклад: *Все это есть результат спецоперации,*

слепого доверия к специалистам или небрежного отношения к проверке их работы (gazeta.ua 03.02.2015).

Розширення НЕМОВНОЇ ПОВЕДІНКИ ЕКСПІРІЄНЦЕРА спричинено кроками, які люди роблять під впливом упевненості. Часто, коли вони відчують упевненість, то позитивніше оцінюють ситуацію, з якою стикаються, і більш рішучі у прийнятті рішень. Наприклад: *Уверенно двигайтесь к цели (gazeta.ua 30.10.2024). Страны Североатлантического союза уверенно продвигаются на пути выполнения финансовых обязательств по выделению Украине военной помощи на сумму €40 млрд (gazeta.ua 18.10.2024). Украинские защитники продолжают решительно давать отпор попыткам противника продвинуться в глубину нашей территории (gazeta.ua 18.10.2024).*

МОВНА ПОВЕДІНКА ЕКСПІРІЄНЦЕРА. Мовні поведінкові реакції людини, котра відчуває впевненість: звучний голос, не скований затискачами голосових зв'язок, не «писклявий», у мові використовується займенник «Я». Наприклад: *«Наша работа очень важна для победы. Впереди много задач и вызовов, но я уверен, что вместе с командой мы достигнем необходимых результатов», – подытожил он (gazeta.ua 21.10.2024). «Мы пройдем все эти этапы, я уверен, и будем в ЕС быстрее, чем прогнозируется. Если мы будем продолжать так же, так же бежать, быть настойчивыми», – отметил президент (gazeta.ua 10.10.2024).* Коли лідер країни впевнений у собі, народ може довіряти його словам та політиці, яку він проводить, тому ми можемо знайти безліч висловів упевненості у промові лідера.

У підсумку, порівнюючи фрейм УПЕВНЕНІСТЬ з фреймом концепту СУМНІВ, ми бачимо, що концептуальний зміст сумніву багатший засобами вираження, тим часом, як концептуальний зміст упевненості менш багатий на засоби вираження. Як свідчить О. М. Лащук, зміст антиконцепту може бути представлений більшою кількістю найменувань, водночас сам концепт виражається малою кількістю мовних одиниць (Лащук 2021, с. 30). Фреймова модель УПЕВНЕНІСТЬ містить такі елементи – ПРИЧИНА/ДЖЕРЕЛО

ВПЕВНЕНОСТІ, ЕМОЦІЇ/СТАНИ УПЕВНЕНОСТІ, АКТАНТ і РЕАКЦІЯ (містить ЗОВНІШНЄ ЗОБРАЖЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО ПОЧУТТЯ, ОЦІНКУ, НЕМОВНУ і МОВНУ РЕАКЦІЮ ПОВЕДІНКИ).

3.4. Епістемічні слова – контекстуальні вербалізатори концептуального поля *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ*

Як уже зазначалося в розділах 1.4.2, у широкому сенсі епістемічна модальність пов'язана з формуванням у свідомості оцінки того, що повідомляється, з огляду ймовірності події та вірогідності повідомлення.

Сумнів/упевненість можна розмістити на шкалі впевненості, яка визначається як ментальний континуум, що складається з ключових епістемічних станів упевненості, здогадів та невизначеності (Ніжнік, 2023, с. 107). Л. І Ніжнік вважає, що на цій шкалі неупевненість ототожнювана з сильним сумнівом, що означає повне заперечення ствердження, здогад відповідає слабкому сумніву, за такої умови твердження ані приймається, ані заперечується, а утримання від ствердження є запереченням упевненості (Ніжнік, 2007).

Ми вважаємо, що на шкалі впевненості сумнів нескінченно близький до повного заперечення, але не дорівнює йому; здогад відповідає слабкому сумніву, що не означає ані прийняття, ані заперечення. Упевненість нескінченно близька до ствердження, але вона не дорівнює ствердженню. Немає чіткого переходу між повним запереченням та сумнівом, сумнівом та здогадкою, здогадкою та впевненістю, впевненістю та ствердженням. Упевненість може мати числове значення за шкалою – від 0 до 100% рівня ймовірності: 0% означає повне заперечення, 100% означає повну впевненість, тобто повне ствердження. Епістемічні слова можуть мати і позитивне, і негативне значення, передаючи як суб'єктивну, так і об'єктивну модальності. Вони можуть змінювати своє місце на шкалі впевненості і набувати певної спрямованості ствердження чи заперечення, це залежить від комунікативного наміру мовця, тобто фокусу. Ми графічно представляємо відношення між сумнівом, упевненістю, ствердженням,

запереченням та здогадкою (див. рис. 3). Пунктирна лінія вказує на те, що межі між зонами різної модальності є досить нечіткими.

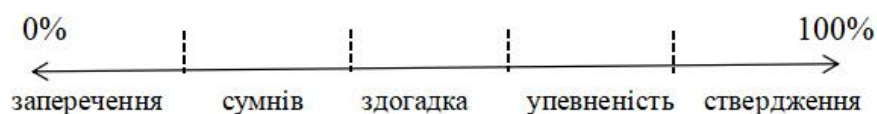


Рисунок 3. Позиція сумніву/впевненості на шкалі впевненості

Концептуальне поле *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ* вербально актуалізується в мові за допомогою епістемічних слів. Для дослідження функціонального навантаження епістемічних слів проаналізовано 10 інтерв'ю загальним обсягом 18 205 слів. У всіх інтерв'ю представлений лише інтерв'юер та інтерв'юований, що з одного боку, надає розмові спокійного і стриманого характеру, а з іншого – робить промови учасників осмисленими та лексично різноманітними.

Епістемічні дієслова можна розділити на такі семантичні групи: 1) дієслова думки та припущення: *Думаю, что это связано и с отсутствием предложения на рынке – футболки, свитшоты, худи, леггинсы* (gazeta.ua. 30.05.2022). *Представляю, как ребятам с войны – у них частые головные боли, бессонница по ночам* (gazeta.ua. 10.02.2022); 2) дієслова знання та дієслова впевненості: *Я понял, что это также продукт «великадержавного расийского шовинизма»* (gazeta.ua. 07.03.2024). *Украинцы почти за восемь лет узнали, что наш язык самый красивый* (gazeta.ua. 10.02.2022). *И я уверена, что люди, самостоятельно обратившиеся к нам по зову сердца, помогут создать для людей такую же сказку, которую удалось на первом* (gazeta.ua. 23.08.2022).

Таблиця 3. Кількісні та відсоткові відмінності у представленості дієслів знання та думки у медіадискурсі

Семантичні групи епістемічних дієслів	Кількість	%
Дієслова знання	103	72%
Дієслова думки	40	28%
Усього	143	100%

З наведеної вище таблиці бачимо, що в медіадискурсі домінують дієслова знання. Це пов'язано з тим, що тексти ЗМІ – це органічне поєднання об'єктивності та суб'єктивності, раціональності та емоційності в комунікативному аспекті, оскільки інформаційна та впливова (імпресивна) функції є для них основними (Цит. за Ле Сяомен, 2021, с.121). А домінування дієслів знання підкреслює прагнення того, хто говорить, бути переконливим і впливати на учасників комунікації. У газетних текстах дієслова знання представлені такими лексемами:

1. Понимать/понять (56 с/в, I ранг³);
2. Знать (23 с/в, II ранг);
3. Верить (7 с/в, III ранг);
4. Считать (3 с/в, V ранг);
5. Доверять (3 с/в, V ранг);
6. Уверен (3 с/в, V ранг);
7. Известно (2 с/в, VI ранг);
8. Узнать (1 с/в, VII ранг);
9. Убеждать (1 с/в, VIII ранг).

Думка та припущення виражаються за допомогою наступних дієслівних лексем:

1. Думать (19 с/в, I ранг);
2. Чувствовать (12 с/в, II ранг);
3. Кажется (7 с/в, III ранг);
4. Сомневаться (7 с/в, III ранг);
5. Полагать (7 с/в, III ранг);
6. Представлять (4 с/в, IV ранг);
7. Допускать (2 с/в, V ранг).

³ Ранг – це порядковий номер спостереження у варіаційному ряду, тобто порядковий номер у вибірці в порядку зменшення.

З наведеного вище рейтингу ми бачимо, що найпоширенішим дієсловом знання у медіатекстах є дієслово *понимать*, а найчастіше використовуваним дієсловом думки є *думать*. У «Великому тлумачному словнику» за редакцією С. А. Кузнецова дієслово *понимать* визначається так: 1) иметь тот или иной взгляд, ту или иную точку зрения на кого-, что-л.; 2) иметь в виду, подразумевать» (Большой толковый словарь русского языка 1998, с. 919). Загалом, розуміння ґрунтоване на знаннях і уявленнях людини, пов'язаних з аналізом ситуації, також може бути розумінням, що виникає з часом і накопиченням життєвого досвіду. Наприклад: *Понимал, что ничего не шарю в военном деле, поэтому много учился и тренировался* (gazeta.ua. 07.03.2024). Розуміння зазвичай тісно пов'язане з мисленням та вимагає попередніх предметних знань та певної розумової роботи. Отримані в такий спосіб знання чи ідеї дозволяють передбачити, як розвиватимуться ситуації у майбутньому: *Срабатывают адаптивные механизмы психики и ты понимаешь, что должен концентрироваться на каких-то светлых точках, чтобы открывать их для других и чтобы люди за них тоже цеплялись и имели силы* (gazeta.ua. 05.08.2022).

З іншого боку, розуміння пов'язане з нашим сприйняттям інформації про навколишній світ. Розуміння може також стосуватися сприйняття емоційного стану та внутрішньої мотивації дій інших людей. Розуміння почуттів печалі, радості, депресії і т. д. інших людей ґрунтується на подібності психологічної організації людей, певної спільності життєвого досвіду та здатності суб'єкта поставити себе на місце іншого. Той, хто говорить, виходить з уявлення про те, що він може і чого не може робити. Пояснюючи своє розуміння чи нерозуміння, він висловлює і своє схвальне/несхвальне ставлення до людей: засуджуючи їхню поведінку, співчуваючи їм або висловлюючи байдужість.

За частотою вживання дієслово *знать* посідає друге місце серед епістемічних дієслів з модальною семантикою знання. У російському дієслові *знать* можна виокремити такі епістемічні семанти: «1) иметь сведения о ком-, чем-л.; 2) обладать знанием чего-л., иметь специальные познания в какой-л. области.; 3)

быть знакомым с кем-л.; 4) понимать, сознавать, отдавать себе отчет в чем-л.; 5) испытывать, переживать; 6) соблюдать что-л., считаться с чем-л.; признавать» (МАС 1984, URL: <https://gufo.me/dict/mas/%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D1%82%D1%8C>). Основне значення дієслова *знать* у медіатекстах пов'язане з оцінкою певного судження як вірогідного та вказівки на готовність суб'єкта обґрунтувати істинність чи вірогідність інформації, що повідомляється.

Знання складається з таких частин: інформаційне знання, знання з досвіду та знання «про інших». Інформаційне знання аналізують за допомогою розуму: *Но знаю, что нужно рассматривать каждый конкретный случай, потому что когда военные приезжают на несколько дней в отпуск, то они ходят в штатском* (gazeta.ua. 05.08.2022). Вірогідність емпіричних знань оцінюється через відчуття: *Люди знают, что мне можно доверять* (gazeta.ua. 05.08.2022). Знання з досвіду та інформаційне знання постійно взаємодіють одне з одним, знання з досвіду часто стає основою для суджень. Знання «про інших» поєднує інформацію та знання з досвіду, отримані з різних джерел: *Наш фонд, как вы знаете, именной, и Вадим Столар является тем человеком, вокруг которого объединились волонтеры* (gazeta.ua. 23.08.2022). Крім того, дієслово *знать* може керувати непрямими питаннями: *А мы-то знаем, почему мы не можем сдать и что с нами будет, если бы вдруг нас завоевали* (gazeta.ua. 05.08.2022). Попри свою фактичну природу, дієслово *знать* у матеріалі, що вивчається, в ряді випадків пов'язане з семантикою розуміння, впевненості, переконання, почуття: *И меня больше всего поразило, что все дети точно знают, кем они хотят быть и что хотят делать в будущем* (gazeta.ua. 23.08.2022).

Характерною рисою дієслова *верить* є його ірраціональність. Віра – це переконаність в існуванні «А» попри повну чи майже повну відсутність доказів існування «А». Переконання виникають, коли «А» має настільки високу цінність для агента, що раціональні аргументи не відіграють жодної ролі: вони стають несуттєвими для нього. На думку С. Лема, віра зазвичай набувається чи

втрачається незалежно від раціональних аргументів. Наприклад, віра в Бога ґрунтується на сильній апеляції суб'єкта до релігійних цінностей, а не на логічних доказах існування Бога (Лем 1998). Наприклад: *Мы любим **верить** во всякие мифы* (gazeta.ua. 05.08.2022).

Серед дієслів думки, зібраних нами на основі медіатекстів, найчастіше зустрічається дієслово *думать*. Воно вказує на низький ступінь упевненості того, хто говорить, у переданому змісті й має гіпотетичне модальне значення при введенні умовно-пояснювальних речень, наприклад: *Мы не можем **думать** о победе и успехе, если выгорим в первые, кратковременные события* (gazeta.ua. 05.08.2022). Гіпотетичний чи ствердний характер дієслова *думать* обумовлює його здатність поєднуватися з іншими словами в контексті демонстрації ступеня вірогідності сказаного, наприклад: *Мы все друг для друга являемся большим ресурсом, и пусть никто не **думает**, что может быть в стороне или скраю, или его участие мало, или его роль невелика* (gazeta.ua. 05.08.2022).

Дієслово *казаться* висловлює невпевнене припущення промовця, тобто дієслово вказує на суб'єктивну думку, засновану на інтуїції або аналогії з раніше відомими подіями, наприклад: *Мне под лекарством **казалось**, что все так просто – зашили, протез надели и вперед* (gazeta.ua. 16.07.2023). *Но вообще **кажется**, что наша выносливость удивления достойна и борьба и волонтерство продолжается* (gazeta.ua. 05.08.2022).

Дієслово *сомневаться* іноді інтерпретується в модусі негативної ймовірності, а також ймовірності менш ніж 50%.

Сумнів та впевненість – дві окремі категорії, і ми вважаємо, що шкала ймовірності розділена на дві частини: суб'єкт якоюсь мірою визнає (впевнений), що це «Р», а на кількість відсотків, що залишається, визнає, що це «не - Р» (сумнівається в «Р»). Це співвідношення може бути будь-яким. Інакше кажучи, сумнів у «А» означає визнання «не – А» і семантично підкреслює заперечення ймовірності «А». Наприклад: *«Возможно, шесть судей лучше, чем три. Я **сомневаюсь** в этом, но возможно.»* (gazeta.ua. 23.04.2024). У цьому висловленні

мовець наголосив на семантично негативному результаті, що шість суддів не будуть кращими, ніж три. Але коли він говорить: *«Я уверен, что шесть решений лучше, чем три»*, то семантично наголошує на позитивному результаті. Повне переконання не залишає сумнівів: воно займає 100% шкали ймовірності і, відповідно, не залишає місця для сумнівів. Повне переконання означає ні в чому не сумніватися, вважати щось вірогідним.

Межі між значеннями багатьох епістемічних дієслів та ступенем вираженої впевненості/невпевненості умовні та утворюють лінгвістичний континуум (Rubin 2010, с. 536). Змістове наповнення дієслів *знать, понимать, считать* досить схоже, часто їхні лексичні значення в різних контекстуальних вживаннях перехрещуються: складність епістемічної модальності полягає в тому, що багато розумових процесів є підсвідомими, тому результати рішень даються суб'єкту в ірраціональній формі відчуттів та почуттів.

У межах поняття проблематичної вірогідності існує низка значень передачі різного ступеня вірогідності інформації. Крім епістемічних дієслів, епістемічні модальності також можуть виражатися вставними модальними словами та модальними частками. Так, думка-припущення, що демонструє найбільший ступінь упевненості того, хто говорить, знаходиться ближче до полюса модального значення впевненості: *Мы должны были накормить оставшихся без средств к существованию киевлян и переселенцев, хлынувших в столицу. И, конечно, наших защитников, стоящих на страже Киева* (gazeta.ua. 23.08.2023). *На самом деле они слизняки, без твердого характера и смелости* (gazeta.ua. 07.03.2024). Елементи проблематичної вірогідності, що висловлюють сумнів адресанта у вірогідності повідомлення, розташовані на полюсі модального значення сумніву:– *Как быстро закрывают вакансии? Бонусы уже не предлагают? – Бонусные программы сильно срезаны. Возможно, в ИТ-компаниях меньше, потому что там осталась конкуренция* (gazeta.ua. 01.07.2022). *Он может с первого раза не подойти, потому что это самая важная деталь, влияющая на удобство пользования* (gazeta.ua. 12.12.2023). У таблиці 4 нижче

показано кількість та відсоток модальних слів для вираження впевненості та модальних слів для вираження сумнівів у досліджених текстах українських ЗМІ.

Таблиця 4. Кількісні та відсоткові відмінності у представленості модальності значення впевненості та сумніву у медіатекстах

Різновиди епістемічної модальності вставних модальних слів	кількість	%
значення впевненості	26	23%
значення сумніву	86	77%
всього	112	100%

Як видно з таблиці, модальні слова, що демонструють сумнів мовця, вживаються значно частіше, ніж модальні слова, що виражають впевненість; у текстах газет вони варіюють від високої до низької частоти вживання. Вставні слова, що виражають упевненість, у досліджених газетних текстах представлені такими мовними формами:

1. На самом деле (5 с/в, I ранг);
2. Действительно (5 с/в, I ранг);
3. Конечно (4 с/в, II ранг);
4. Точно (4 с/в, II ранг);
5. Понятно (3 с/в, III ранг);
6. Ясно (2 с/в, IV ранг);
7. Естественно (1 с/в, V ранг);
8. Очевидно (1 с/в, V ранг);
9. Абсолютно (1 с/в, VI ранг).

Вставні слова та модальні частки, що виражають у газетних текстах неупевненість, припущення та сумніви, представлені такими лінгвальними одиницями (вставними словами та модальними частками):

1. Ли (26 с/в, I ранг);
2. Может (16 с/в, II ранг);
3. Ли (10 с/в, III ранг);

4. Возможно (10 с/в, IV ранг);
5. Может быть (6 с/в, V ранг);
6. Наверное/наверно (5 с/в, VI ранг);
7. Будто (4 с/в, VII ранг);
8. Вроде (2 с/в, VIII ранг);
9. Разве (2 с/в, VIII ранг);
10. Видимо (1 с/в, IX ранг);
11. Вряд ли (1 с/в, IX ранг);
12. Вроде как (бы) (1 с/в, IX ранг);
13. Как будто (1 с/в, IX ранг);
14. Пожалуй (1 с/в, IX ранг).

Вставні поєднання *на самом деле* і модальна форма *действительно* займають перші місця в кількісній ієрархії епістемічних модальних слів, що виражають переконаність промовця. Але в деяких випадках вставне поєднання *на самом деле* може використовуватись і для спростування: *На самом деле это не так* (gazeta.ua. 02.02.2024).

У проаналізованих текстах найчастіше використовувалася модальна частка *ли* для висловлювання сумніву і припущення. Епістемічні модальні слова ширше представлені у текстах за кількістю вживань. Модальні слова з семантикою приблизності використовуються у функції висловлення припущення і невпевненості, пом'якшують категоричність змісту, що виражається, і допомагають мовцю не здаватися занадто різким і наполегливим: *Обратитесь за консультацией к психологу или врачу, чтобы выяснить, действительно ли поведение близкого человека соответствует критериям того, что человек имеет зависимость, и получит информацию касательно необходимого лечения* (gazeta.ua. 23.08.2024).

У розглянутих газетних текстах епістемічні дієслова за кількістю вживань представлені ширше, ніж епістемічні модальні слова. Перевага дієслів знання в газетних текстах відображає впевненість мовця в повідомленні і свідчить про його

прагнення вплинути на учасників бесіди. Водночас варто зазначити, що багатьом епістемічним дієсловом, що розглядаються, властива семантична неоднозначність і невизначеність, відсутність чітких меж між значеннями. При описі того самого психічного стану мовця можуть використовуватися різні епістемічні предикати залежно від комунікативної ситуації, комунікативних інтересів та намірів учасників комунікації, що підкреслює прагматичну спрямованість епістемічної модальності.

Отже, вибір епістемічних модальних слів залежить від результату, до якого ми хочемо повернути увагу. Отже, напрям ймовірності може бути як у бік упевненості, так і в бік невизначеності. Основні епістемічні значення варіюють у межах шкали впевненості від «повністю вірогідного» до «середньої впевненості» та «слабкої впевненості». Ступінь упевненості мовця може підвищуватися чи знижуватися, що маркується за допомогою використання різних маркерів. Отже, рівні епістемічної модальної семантики можуть визначатися на основі характеру інформації у свідомості суб'єкта мовлення: його ступеня впевненості або сумніву.

Висновки до розділу 3

Трикомпонентна структура концепту зумовлює дослідження його образного, поняттєвого та ціннісного рівнів. Поняттєвий рівень концепту містить його визначення, ознакову структуру та порівняльні характеристики з іншими концептами. Дослідження концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ* насамперед передбачає семантичний аналіз слів, які номінують поняття упевненості, це насамперед лексема *впевненість*. На підставі аналізу словникових визначень та інших слів-репрезентантів виявилися поняттєві ознаки концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ* – переконаність, тверда віра; усвідомлення своєї сили, своїх можливостей; спокійне усвідомлення своїх здібностей; рішучість у діях; упевненість у собі.

Синонімічний ряд концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ* складається з лексичних одиниць, а саме: *уверенность, вера, убеждения, доверие, твердость, решительность, авторитетность, победоносность, победительность*. Ми

проаналізували 28 непрямих маркерів упевненості (модальні частки та вставні модальні слова). Концептуальне поле впевненості має у своєму складі велику кількість елементів, що демонструє множинність його форм у свідомості носіїв мови, а також особливості ідеологічного, культурного та історичного впливу на формування їх свідомості.

Структурно концептуальний простір концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ* представлений ядром – словом *уверенность*; до ядрових елементів також відносимо *вера, убеждение, доверие*; до ближньої периферії – *твердость, решительность*; до віддаленої периферії – *авторитетность, победоносность, победительность*. Модальні слова також перебувають на периферії концептуального простору впевненості, вони широко використовуються в ЗМІ: є численними та виражають багатий спектр емоцій. Аналіз частотності використання непрямих маркерів упевненості в медіатекстах 2000-х рр. дав такі результати: *известно* (16.66%), *конечно* (14.42%), *правда* (13.38%), *действительно* (10.44%), *точно* (7.14%), *абсолютно* (4.82%), *обязательно* (4.64%), *понятно* (4.4%), *естественно* (3.46%), *безусловно* (3.23%), *уверенность* (2.84%), *верный* (2.78%), *уверенный* (2.49%), *разумеется* (2.59%), *решительный* (1.7%).

Упевненість чи сумнів автора публікації в істинності повідомлення завжди сприймається читачем і значною мірою впливає на ступінь ефективності повідомлення. Для вираження концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ* автор використовує низку мовних засобів. Значення впевненості виникає тоді, коли адресант повністю впевнений у своїх знаннях про події, що відбуваються, та переконаний у вірогідності фактів. Нами були класифіковані вставні модальні слова, семантичною основою яких є логічна оцінка, а саме: 1) вставні модальні слова, що виражають тверду впевненість (*разумеется, само собой разумеется, правда, точно, конечно*); 2) вставні модальні слова, що виражають «безальтернативність» (*безусловно, бесспорно, несомненно, без сомнения, без всякого сомнения, вне всякого сомнения, вне сомнения*); 3) вставні модальні слова «передбачуваності»

(естественно, естественное дело); 4) вставні модальні слова «нормативності» (действительно, в самом деле, подлинно, понятно).

Образно-ціннісний аспект концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ* у російській мові має просторові метафоричні характеристики – висоту і глибину: *повысить уверенность* ('підвищити впевненість'), *углубить уверенность* ('поглибити впевненість'). Висота/глибина/величина впевненості не є незмінною: під впливом сприятливих умов вона збільшується, під впливом несприятливих – зменшується. Упевненість може зростати, збільшуватися, підійматися, але водночас і зменшуватися, знижуватися, зникати як суб'єкт дії; її також можна розбити й втратити, тоді вона виступає як об'єкт дії.

Фреймове моделювання концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ* містить такі елементи – ПРИЧИНА/ДЖЕРЕЛО ВПЕВНЕНОСТІ, ЕМОЦІЇ/СТАНИ УПЕВНЕНОСТІ, АКТАНТ і РЕАКЦІЯ (містить ЗОВНІШНЄ ЗОБРАЖЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО ПОЧУТТЯ, ОЦІНКУ НЕМОВНОЇ ТА МОВНОЇ РЕАКЦІЇ ПОВЕДІНКИ). Порівняння з фреймом концепту *СУМНІВ* виявляє, що концептуальний зміст сумніву має більшу кількість засобів вираження, тоді як концептуальний зміст *УПЕВНЕНОСТІ* представляється менш багатим на вербалізації.

Епістемічна модальність відіграє важливу роль у процесі аналізу концептів. Сумнів/упевненість як психологічні стани можна розмістити на шкалі впевненості, що визначається як ментальний континуум, який складається із заперечення, сумніву, здогадки, впевненості та ствердження. Епістемічні слова можуть мати як позитивне, так і негативне значення, передаючи як суб'єктивну, так і об'єктивну модальність: вони можуть змінювати свою позицію на шкалі впевненості та набувати певної спрямованості ствердження або заперечення, що залежить від комунікативного наміру того, хто говорить (фокусу). На шкалі вірогідності немає чітких переходів між епістемічними станами, межі між ними розмиті. Вибір епістемічних модальних слів залежить від комунікативних намірів адресанта та бажаної перлокуції. Ступінь упевненості мовця у повідомленні може підвищуватися або знижуватися шляхом використання різних модальних маркерів.

Основні положення третього розділу викладено в публікаціях дисертантки (Ле Сяомен 2024(a)).

РОЗДІЛ 4. ПРАГМАТИЧНА РОЛЬ КОМУНІКАТИВНИХ СТРАТЕГІЙ СУМНІВУ ТА ВПЕВНЕНОСТІ В МЕДІАДИСКУРСІ

4.1. Мовленнєві акти вербалізації концепту *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ* у ЗМІ України

Як ми показали у розділі 1.6.3, термін Дж. Остіна *перлокутив* має значення «результату ефективності», який належить до фактичного ефекту впливу на адресата після того, як мовець реалізує локутив та іллокутив. Однак мовець не може контролювати фактичний ефект і може використовувати лише певні стратегії вербальної комунікації, щоб впливати на розум, емоції та волю слухача для досягнення очікуваного ефекту.

У більшості мовленнєвих актів відношення між іллокутивом та перлокутивом є відношеннями відповідності, а не еквівалентності. У медіадискурсі існує чітка кореляція між іллокутивом та перлокутивом: і комунікативний намір, і передбачуваний ефект впливу на слухача відносно зрозумілі. Наприклад, якщо комунікативний намір мовця в медіадискурсі – повідомити, тобто поінформувати, то передбачуваний ефект полягає в тому, щоб аудиторія повірила в об'єктивність і правдивість повідомленої інформації; якщо намір мовця в медіадискурсі – переконати, то передбачуваний ефект полягає в тому, щоб аудиторія переконалася і повірила, приймаючи запропоновані погляди й твердження тощо. Досвід показує, що адресату не важко зрозуміти комунікативний намір мовця, але його фідбек може бути невідповідним очікуванням мовця. Для того, щоб адресат відреагував так, як очікує адресант, тобто щоб фактичний ефект дорівнював бажаному чи збігався з ним, адресант має використовувати певні стратегії в процесі здійснення мовленнєвих актів.

Концептуальне поле *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ* належить до сфери ступеня довіри до реальності. Ступінь довіри, яку мовець виражає в реальності, заснований на науковому обґрунтуванні чи доказах і досвіді дискурсу. Концепт *СУМНІВ* пов'язаний з непевненістю, тому що передає непевненість в інформації,

реальності або думці. З прагматичної точки зору, у вираженні сумніву актуалізується сумнів мовця.

Як показує зібраний емпіричний матеріал, основними іллокуціями мовця, що бажає висловити сумнів, є:

1) повідомляти адресата про сумнівне, невпевнене ставлення до визначеної ситуації: *Взрослые люди редко меняются. Если у человека полностью сформировался определенный характер, ситуация вряд ли изменится* (gazeta.ua. 08.05.2024);

2) повідомляти адресата про ймовірні події, пов'язані з невпевненістю в реальності: *Выборы 2024 года: стоит ли ожидать перемен? Короткий ответ – нет. На самом деле на сегодняшний день нет ни одного достаточно известного политика из третьей силы, который смог бы тягаться с тяжеловесами вроде Байдена или Трампа* (gazeta.ua. 06.06.2023).

3) розкрити обставини, що викликають сумнів: *Мужчина должен быть уверен в себе и понимать, что это просто моя работа. Ну и понимать, что ему время от времени будут ставить вопрос на улице: «Это же вы Лесин парень, да? Прикольно, вам повезло», – объяснила Никитюк* (gazeta.ua. 14.07.2023).

4) заохочувати адресата змінити світоглядні установки, психологічний стан та настрої: *Обнаружив одну мину или опасный предмет, следует помнить, что соседние с ним участки тоже скорее всего опасны, и в этой зоне может быть немало других мин, объясняет специалист* (gazeta.ua. 18.11.2024). *Подозрение должен вызывать любой предмет, который лежит неправильно или не должен здесь быть, например, во время ведения боевых действий* (gazeta.ua. 18.11.2024).

Основні іллокуції мовця при вираженні впевненості полягають у тому, щоб:

1) повідомляти адресата про впевненість у чомусь: *«Действительно, в правилах есть такое, что после боя нужно отдать «салют» и пожать руку. Но, например, когда действовали правила по COVID-19, то достаточно было прикосновения оружием. Это было одобрено правилами FIE. Насколько мне известно, вчера было экстренное заседание FIE, и они упразднили это правило,*

никому об этом не сказав», – рассказала тренер (gazeta.ua. 27.07.2023).

2) виражати очікування, прагнення: *В то же время глава ГУР Украины Кирилл Буданов **выразил уверенность**, что война в Украине может завершиться^o в 2025 году, однако подчеркнул, что это невозможно сделать в одностороннем порядке* (gazeta.ua. 23.02.2025).

3) спонукати адресата до дії: *«Я вижу, как многие люди в Европе говорят: нам придется быть любезными с американцами, это пройдет, нам придется гнуть спины. Но ответ не в подчинении и я не в счастливой вассальной зависимости. Напротив, европейцы могут быть убеждены в одном: им нужно быть едиными и сильными больше, чем когда-либо. Мы для этого **обязательно** должны сделать очень глубокий выбор в технологических, промышленных и оборонных вопросах», – подчеркнул он* (gazeta.ua. 28.02.2025).

Розгляд 600 висловлювань з медіапідкорпусу НКРМ, що виражають сумнів/упевненість, показує, що в дискурсі сучасних ЗМІ реалізація концептуального поля *СУМНІВ/ВПЕВНЕНІСТЬ* часто трапляється в констативах, квеситивах, експресивах, комісивах, директивах тощо, як показано в таблиці нижче:

Таблиця 5. Репрезентація сумніву/впевненості в мовленнєвому акті

	констатив	квеситив	експресив	комісив	директив
сумнів	75%	11.7%	5%	5.7%	2.6%
упевненість	72%	5.3%	2.7%	6%	14%

Зміст інтенції констативів базується на твердженнях. Констативи ускладнюються за допомогою вставних елементів, що виражають особисте ставлення мовця (Ніжнік 2023, с 157). У мовленнєвих актах констативи встановлюють відповідальність мовця за інформацію про деякий реальний чи ментальний стан речей, тобто за істинність висловленого судження, і можуть бути оцінені за шкалою «істина – брехня» (Ніжнік 2023, с 157). Констативи показують упевненість мовця в запропонованому змісті висловлювання. Потенційний зміст констативів полягає в задоволенні інформаційних потреб адресата (Ніжнік 2023, с

157). Наслідком цієї мети може бути введення нових знань до когнітивного світу адресата чи зміна знань, уже наявних у його когнітивному світі (Searle 1969, с. 13). Отже, у дискурсі автор часто виражає свою впевненість за допомогою констативів, наприклад: *Мы, безусловно, поддерживаем такую законодательную инициативу. Многие страны уже приняли соответствующие изменения в законодательство», – сказал Игорь Кузин (gazeta.ua. 07.07.2023).*

Мета комісивів – пов'язати мовця зі здійсненням певної майбутньої дії та стати вказівником, що стосується самого себе, включаючи обіцянки, присягання, гарантії, наміри, планування домовленості тощо. Іллокутив комісивіву – це планування, перемовини й повідомлення про наміри: *«Я – президент Украины, и наша страна не лучше других, но точно не хуже. Мы достойны равного диалога. Если президент США пригласит меня для серьезного обсуждения реальных проблем и принятия важных решений – я обязательно буду. Это вопрос уважения к американскому народу, президенту, двум партиям и США в целом», – заявил он (gazeta.ua. 03.03.2025).*

Метою директиву є спонукати чи примусити слухача здійснити щось. Іллокуція директивів у газетному дискурсі полягає в тому, щоб порадити, указати, попросити, закликати: *Так вы обязательно станете ближе друг к другу (gazeta.ua. 23.02.2025).*

Л.І. Ніжнік відзначає, що дискурсивний інтенціональний зміст квеситивів полягає в питанні (Цит. за: Почепцов, 1979). Але не всі питання передають зміст концепт *СУМНІВ*, тому необхідно детально вивчати питання. У діалогічному дискурсі запитання адресовані співрозмовнику та ставляться з метою викликати його інтерес, звернути увагу на потрібні й важливі деталі в діалозі, підштовхнути співрозмовника до прийняття певної точки зору тощо. Питання часто використовуються, аби здійснити конкретний запит інформації (Ніжнік 2023, с. 158).

Л.І. Ніжнік також узагальнила погляди Л.М. Юровицької (2005) та А.В. Гнатюк (2014), стверджуючи, що поняття когнітивної позиції постає вирішальним

фактором, що розмежовує питання, які ставлять для запиту інформації, та питання, в яких звучить сумнів (Ніжнік 2023, с.158). Незнання, виражене в запитанні, не може ототожнюватися із сумнівом, оскільки незнання передбачає відсутність когнітивної позиції, а сумнів передбачає наявність негативної ймовірнісної когнітивної позиції. Тому деякі запитання виражають тільки незнання, натомість інші незнання та сумнів. «Питання, що містять сумнів, передбачають запит мовця на підтвердження чи заперечення інформації, яка викликає сумнів, що свідчить про наявність у нього позитивної чи негативної ймовірнісної когнітивної позиції» (Ніжнік 2023, с.158).

У розділі 2 ми розглянули мовні засоби вираження семантики сумніву, у тому числі, питальні частки, що виражають сумнів, а саме: *а, (а) что если, ли, нет, неужели, разве (что), что, что ли*.

Частки *разве, неужели* ускладнюють питання відтінками недовіри, невпевненості, сумніву, подиву, здивування (Русская грамматика, 1980, с. 394). Запитання з частками *неужели* або *разве* можуть виражати ментальний стан мовця, що включає не одну, а цілий комплекс різноманітних емоцій. Наприклад: *Разве эта власть имеет право распоряжаться самым ценным и самым святым, что есть у украинцев – землей? Если бы они перед выборами сказали людям, что они собираются продать землю, и их в этом поддержал народ, то тогда был бы другой вопрос. А так они не имеют ни морального, ни юридического, ни какого-либо другого права ставить вопрос о продаже земли сельскохозяйственного назначения. За три с половиной года они не смогли реализовать ни одну из инициированных реформ. Неужели вы думаете, что земельная реформа будет успешной?* (gazeta.ua. 19.04.2017).

У цьому мікротексті лідер ВО «Свобода» Олег Тягнибок під час зібрання громадян щодо ініціювання всеукраїнського референдуму про заборону продажу землі заявив, що питання продажу землі сільськогосподарського призначення має вирішувати український народ на референдумі. Він підкреслює те, що уряд не має

права розпоряджатися сільськогосподарськими землями. Його висловлювання було сповнене доріканнями, недовірою до політиків, до уряду.

Частки *неужели, разве* зазвичай починають питальне речення. У розмовному мовленні частка *разве* почасти стоїть також у середині чи в кінці речення – безпосередньо перед словом, яке називає те, про що запитують (при цьому частка перебуває в середині речення), або після такого слова (при цьому частка перебуває в кінці речення) (Русская грамматика, 1980, с.332): *Это разве русский храм?* (gazeta.ua. 17.04.2023). Частка *неужели* може перебувати в середині речення: *Это было грандиозное событие – неужели он молился бы не в главном соборе?* (gazeta.ua. 16.09.2022).

Питальні речення характеризуються вибірковістю щодо вставних слів і модальних часток. Вставні слова й словосполучення, що виражають оцінку повідомлення з точки зору достовірності (*может, может быть, возможно, случайно, должно быть, верно, наверно, наверное, вероятно, кажется, видимо, по-видимому, пожалуй, конечно, разумеется, несомненно*), вживаються в реченнях, які не містять у собі питальних займенникових слів, і в реченнях з питальними частками *чи, а* (Русская грамматика, 1980, с.332): *А может быть, вы мечтаете о новых технологиях, когда датчики включают свет только в нужный момент?* (gazeta.ua. 06.09.2023).

Окрім запитань із питальними конструкціями та модальними словами, риторичні питання також передають психоемоційний стан мовця. Риторичні питання передбачають мовну форму, що використовується при реалізації дискурсу для вираження різноманітних іллокуцій (Безугла 2009, с. 58). Риторичне питання не потребує відповіді, а містить її як само собою зрозуміле (Звонська 2017, с. 437), воно не ініціює збільшення обсягу спільних знань та не стверджує нічого нового (Caronigro & Sprouse 2007, с. 131). Риторичним запитанням мовець через контекст питання нав'язує адресату відповідь. Мовець не очікує відповіді від адресата, оскільки відповіді на риторичні питання закладено в самій їх формі (Безугла 2009, с. 82). Якщо відповідь має місце, то адресат тим самим висловлює

згоду з твердженням, що міститься в риторичному питанні. Згідно з І.Р. Безуглою, серед функцій риторичних питань наявна функція примусу адресата повірити висловленому та вплинути на його почуття (Безуглая 2009, с. 60):

– *А Илон Маск для вас что-то значит? Религия с наукой ведь всегда вступала в противоречия, разве нет?*

– *Как и Джобс. Я написал статью «Илон Маск и Бог». В сербской церкви есть икона ученого Николы Теслы. Оттуда все корни компании Маска и идут. Он был никем, но стал всем, потому что не заелся. Это неправда. Я понимаю, о чем ты. Но это стереотип. Очень много среди ученых людей верующих, церковных. Наука – тоже от Бога. (Українська правда. 10.03.2021)*

У наведеному вище прикладі завдання репортера полягає в тому, щоб ставити запитання інтерв'юваному або ініціювати нові теми для розмови. Тому під час інтерв'ю репортер використовує риторичні запитання за допомогою *разве нет*, щоб спонукати інтерв'юваного відповісти на поставлені ним запитання та пояснити свої сумніви.

"Нужны ли сегодня вообще какие-то слова? Лишние, пафосные, пустые – нет. Только – спасибо тем, благодаря кому мы до сих пор живы. Только – помните тех, кто ради нас – уже нет. А остальное - подбором, разве нет?", – коротко, но содержательно написала женщина (gazeta.ua. 24.02.2025). У цьому прикладі, хоча авторка використовує риторичні запитання за допомогою *разве нет*, вона не вимагає, щоб хтось відповів на її запитання, бо в неї вже є певна відповідь. Тому *разве нет* тут виражає стверджувальне значення.

За допомогою мовленнєвих актів-експресивів людина намагається висловити свій сумнів та впевненість, і/або повпливати емоційно на співрозмовника, отримати психологічну підтримку, відновити психологічну рівновагу та підтвердити власні оптимістичні/песимістичні світоглядні настанови (Ніжнік 2023, с.166). Комунікативне завдання «луна-питань» та риторичних запитань полягає не в передачі інформаційного запиту, а у вираженні емоційної реакції на висловлене, тому ми відносимо їх до експресивів.

Отже, концептуальне поле *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ* виражається у дискурсі ЗМІ України за допомогою констативів, квеситивів, експресивів, комісивів, директивів. Вербалізація концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ* у констативах є найбільш поширеною, крім того, директиви також активно задіяні для актуалізації цього концепту. Концепт *СУМНІВ* часто реалізується у квеситивах, хоча, згідно з даними, наведеними в табл. 5, цей концепт найчастіше актуалізується в констативах. Як відзначає Л.І. Ніжнік (2023, с. 167), «сумнів – це знак питання, наповнений емоціями», тому запитання є однією з мовних форм вираження концепту *СУМНІВ*.

4.2. Дискурсивне слово як засіб маніфестації концепту *СУМНІВ*

Дискурсивне слово, також відоме як дискурсивний маркер, є не просто окремим словом, а таким, що реалізує свої функції на рівні фраз і структурних синтаксичних одиниць. Термін *дискурсивне слово* з'явився в лінгвістиці не так давно; він був запропонований наприкінці 1970-х років у контексті зростання інтересу лінгвістів до вивчення ролі службових слів у комунікативному процесі. У наш час продовжує з'являтися значна кількість досліджень, присвячених тому чи іншому дискурсивному слову, що свідчить про те, що в сучасній лінгвістиці не втрачається інтерес до цієї проблематики. Вчені називають дискурсивними словами ті лексичні одиниці чи структурні текстові утворення, які відображають відношення між структурними компонентами дискурсу. Так, Б. Фрейзер вивчав функціонування англійського дискурсивного слова *even* (Fraser 1971; 1990; 1996; 1999); А. Куліолі досліджував французькі дискурсивні слова *bien* та *donc* (Culioli 1978), У. Бастерт вивчав французьке дискурсивне слово *donc* (Bastert 1985).

З розвитком прагматики, дискурсології та інших суміжних дисциплін прийшло глибше розуміння прагматичного статусу й дослідницької цінності дискурсивних слів, які наразі кваліфікуються не як нейтральні надлишкові компоненти, а як потужний прагматичний механізм, що допомагає будувати та

розуміти дискурс. Праця Д. Шиффріна «Discourse makers» нині визнана лінгвістичною спільнотою як новаторська робота в царині дослідження дискурсивних маркерів (Schiffrin 1987).

У вербальній комунікації для появи дискурсивних слів зазвичай потрібні певні передумови, такі як мовець, адресат і контекст, що формується двома учасниками комунікації за допомогою вербальної комунікації та певних комунікативних обставин. К. Холкер так окреслив роль дискурсивних слів у комунікації: Дискурсивні слова мають такі чотири характеристики: 1) вони не чинять жодного впливу на істиннісні умови дискурсу; 2) вони не додають жодної нової інформації до пропозиційного змісту дискурсу; 3) вони належать до контексту, в якому вимовлені; 4) вони мають певну афективну або експресивну функцію, але не мають денотативної чи індикативної функції, не впливають на умови істинності дискурсу; стосуються контексту, в якому вони реалізуються (Цит. за: 莫爱屏 2004 с. 3), де ознаки 1, 2, 3 є семантичними за своєю природою, а ознака 4 – функціональною.

«Сумнівні» дискурсивні слова, досліджувані в даній роботі, класифікуються в традиційній граматиці як вставні слова, модальні слова, прислівники й предикативні звороти, що оцінюють зміст повідомлення з точки зору його достовірності (пор. Русская грамматика 1980, с. 230), основними з яких є *наверное, думаю, кажется, думается, видимо, по-видимому, вероятно, по всей вероятности, может быть, должно быть, видно, скорее всего, якобы, вроде, вряд ли* та інші. Когнітивний стан невпевненості, відсутності впевненості або сумніву в правильності змісту висловленого мовець маркує за допомогою дискурсивного слова, що виражає сумнів і водночас знімає фактичні пресупозиції твердження мовця.

4.2.1. Класифікація дискурсивних слів, що виражають сумнів

Пропозиційна настанова – це суб'єктивна ініціативна операція мовця над пропозиціями, яку також можна назвати суб'єктивним ставленням до пропозицій.

У випадку висловлювань пропозиційна настанова – це внутрішнє мислення мовця з приводу пропозиції чи відображеної події або процесу. Пізнання тут є ядром. Людське пізнання зазвичай починається з перцептивного знання, проходить крізь мислення і, нарешті, переходить у стадію знання. Тому когнітивна пропозиційна настанова поділяється на перцептивний намір, намір думки, намір пізнання тощо. Пропозиційна настанова представлена у висловлюваннях передусім предикатами пропозиційної настанови, які керують усім реченням. Одна з його функцій – вказувати на спосіб формування введених ним пропозицій (тобто типу пропозицій). «Сумнівне» дискурсивне слово як мовна одиниця пропозиційної настанови аналогічним чином пов'язане зі способом формування пропозицій. На текстовому рівні пропозиційна інформація, від якої залежить організація висловлювання мовцем, також може бути виражена через дискурсивне слово, яке маркує сумнів. Як відомо, дієслова пропозиційної установки думки можна розділити на ті, що породжують думку-оцінку, наприклад *считать*, і ті, що спричиняють думку-припущення, наприклад *думать*. Порівняймо два таких приклади:

1) *Я не смотрел фильм, но думаю, что он интересный.*

2) *Я смотрел фильм, и считаю, что он интересный.*

Приклад 1 ілюструє думку-припущення, і суб'єкт не має прямого контакту з об'єктом. Приклад 2 – чиста оцінка, бо суб'єкт безпосередньо сприймає об'єкт. Тому підставою для встановлення опозиції тут є: наявність/відсутність у суб'єкта пропозиційної установки безпосереднього контакту з об'єктом оцінки. Отже, дискурсивні слова, що виражають сумнів, можна класифікувати на підставі того, має чи ні суб'єкт оцінки безпосередній контакт з об'єктом оцінки. Відповідно, дискурсивні слова, що виражають сумнів, можна поділити на дві категорії, члени однієї з яких використовується для позначення безпосереднього контакту мовця з оцінюваною ситуацією, коли мовець може прямо судити про пропозиційну подію на підставі отриманої персоніфікованої інформації. Інша категорія використовується для позначення недостатньої поінформованості мовця про

оцінювану ситуацію, коли неперсоніфікована інформація не дозволяє йому судити про пропозиційну подію напряду (Цит. за 许宏 2015, с. 119).

Розглядаючи характеристики дискурсивних слів, К.Е. Тревіс виділяє інтонаційну, синтаксичну та семантичну незалежність від речення (Travis 2006, с. 224).

На думку Д. Блекмора, хоча дискурсивні маркери не надають значення пропозиції, вони глибоко впливають на інтерпретацію і розуміння дискурсу. Дискурсивні маркери містять процедурні значення та не передбачають концептуального змісту. Вони лише забезпечують обмеження чи інструкцію для прагматичних міркувань, які допомагають слухачу або читачу з'ясувати прихований сенс висловлювання (Blackemore 2002).

Спільна семантична властивість дискурсивних слів полягає в тому, що їхнє значення входить не в пропозицію, а в інтенціональний компонент семантичного значення пропозиції. Вони є додатками до речення в цілому і не виступають у ролі структурних компонентів. Теорія значення мовця, запропонована Х. Грайсом, включає ідею про те, що дискурс – це не тільки те, що кажуть, але й те, що мають на увазі, наприклад, розмовна імплікатура. Семантична функція дискурсивних слів полягає в їхній здатності забезпечити зв'язок між сенсом висловленим і сенсом, який має на увазі мовець. Дискурсивні слова орієнтовані на міжособистісну, тобто на експресивну, емотивну, а також текстову (синтаксичну) функції і виступають у ролі допоміжних комунікативних одиниць (Grice 1975). Як зазначає Дж. Йуль, «розмовна імплікатура пов'язана зі спеціальними словами, і коли люди використовують ці спеціальні слова, це призводить до появи додаткової семантики в дискурсі» (Yule 1996, с. 45). Отже, можна сказати, що дискурсивні слова надають «додаткового значення» змісту висловлювання, тобто «відповідають» за «імпліцитну семантику». Відмінності в імпліцитній семантиці визначають різницю між двома типами дискурсивних слів у процесі їхнього функціонування в тому чи іншому контексті.

4.2.2. Модальні рамки реалізації дискурсивних слів, що виражають сумнів

Приховані значення, що містяться в двох типах дискурсивних слів, які виражають сумнів, напряду обмежують їхнє використання в реченнях. На думку А. Wierbick, модальна рамка визначається видом дискурсу в цілому, тобто всіма складовими елементами дискурсу, включаючи ідейну основу, модальність, точку зору, стереотипи та шкали оцінок, що існують у культурних концепціях мовця (Цит. за Вежбицкая 1996, с. 68). Отже, можна сказати, що модальна рамка передає ставлення мовця до висловлювання та виражає його суб'єктивні погляди. Коли дискурсивне слово вводиться у висловлювання, його значення інтегрується в суб'єктивний зміст цього висловлювання. Імплицитна семантика, що міститься в дискурсивному слові, має відповідати інтенціональному стану, втіленому в предикаті пропозиційної настанови висловлювання, оскільки, за винятком аномальних обставин, свідомість суб'єкта не може перебувати в двох взаємно протилежних станах одночасно. Різні модальні рамки потребують використання різних «сумнівних» дискурсивних слів. Модальна рамка предикатів перцептивної пропозиційної настанови і предикатів із семантикою згадування потребує використання дискурсивних слів подібних до *кажется* – , що маркують контакт із ситуацією оцінки, а модальна рамка предикатів думки потребує використання дискурсивних слів подібних до *наверное*, що маркують відсутність контакту із ситуацією оцінки, наприклад:

Чувствую себя опустошенной, разбитой от этих страшных новостей, от этих громких звуков утром. *Кажется*, склеить себя по кусочкам будет уже невозможно. Но я стараюсь: ради двух девочек, ради третьей - под сердцем, ради – себя, – поделилась звезда (gazeta.ua. 04.01.2024).

Перцептивний предикат пропозиційної настанови і дієслово *чувствую* у наведеному вище прикладі вказують на те, що мовець має справу з безпосередньо сприйнятою чи безпосередньо пережитою інформацією про реальний стан справ. Ця інформація не потребує логічних міркувань, але з якихось причин мовець не зовсім упевнений у цій інформації.

Я думал, откуда это? Кто эти люди, которые пишут это, поливают грязью? Наверное, они в театр не ходят. А может, ходят. В кино ходят или не ходят? А телевизор смотрят? Возможно, это способ самовыражения? Но ведь есть другие способы самовыражения, более гуманистические, чем ненавидеть друг друга. Наше общество наоборот должно поддерживать друг друга. На самом деле мы все под Богом ходим, – сказал Ступка (gazeta.ua. 07.10.2023).

Слова *думал, наверное, может, возможно* у вище наведеному прикладі вказують на те, що в момент мовлення мовець уже висловив припущення про цих людей. Мовець вважає цю інформацію радше припущенням, ніж знанням, тобто ймовірність того, що мовець оцінює її як правдиву, перевищує 50%. Наведені вище приклади показують, що у висловлюваннях тип «сумнівних» дискурсивних слів, котрі використовуються мовцем, обумовлюється предикатами пропозиційної установки.

Якщо речення не обмежене модальними рамками, його семантика може бути неоднозначною. Наприклад:

Мама, кажется, спит.

Мама, наверное, спит.

Приклад 1 можна використати, коли мовець бачить свою матір на ліжку із заплющеними очима, а приклад 2 можна використати, коли мовець думає, що вже 12 ночі, і в цей час мати зазвичай лягає спати.

Різноманітні дискурсивні слова, що виражають сумнів, уживаються, коли мовець не має достатньо інформації, не знає фактів, дає суб'єктивну оцінку явищу.

Мовець зазвичай виражає свій психічний стан за допомогою дискурсивних слів, які можуть маркувати різні враження і сприйняття: невпевненість, туманний спогад, передача інформації від інших людей тощо.

(1) *Они расходились раньше и снова сходились, но на этот раз все **кажется** более серьезным – переезд Миш, очевидно, указывает на то, что это больше, чем просто ссора, – сообщает инсайдер (gazeta.ua. 26.02.2024).*

(2) *Любимый, благодаря тебе я, **кажется**, снова смогла поверить в любовь.*

И пусть сейчас в нашей жизни не конфеты и цветы, а видеосвязь в signal и короткие “++”, но я дождусь тебя. Горжусь и люблю, – написала Витвицкая (gazeta.ua. 26.02.2024).

*(3) Дальше я на самом деле мало что помню, потому что мое состояние ухудшалось, я уже бредила. Я так **понимаю**, что у меня начала отказываться печень, вместе с ней все другие органы, потому что начался сепсис. То есть через катетер из кожи попала инфекция, как потом нам сказали, стафилококк, **кажется**, и я начала “отъезжать”, – поделилась женщина (gazeta.ua. 12.01.2024).*

*(4) С победой на выборах ультраправой партии в Нидерландах, с дружественным России лидером, пришедшим к власти в Словакии и учитывая ожидаемый всплеск популярности ультраправых на следующих европейских выборах, утверждение Орбана, что “идет ветер перемен”, **кажется** пророческим. Победа бывшего президента Дональда Трампа на выборах в США в следующем году может еще больше подорвать поддержку Киева Западом (gazeta.ua. 14.12.2023).*

Приклад (1) виражає те, що мовець каже про свої інтуїтивні відчуття; приклад (2) вказує на те, що мовець намагається переконатися в своїх відчуттях; приклад (3) виражає те, що мовець згадує; а приклад (4) передбачає, що інформація мовця породжена знаннями інших людей. З наведених вище речень-прикладів також видно, що дискурсивні слова типу *кажется* відображають одночасно і внутрішній стан мовця, і час його мовлення, тобто мовець виражає своє сприйняття в словах в процесі самого сприйняття. Цей внутрішній стан можна пояснити так: «У мене недостатньо підстав, щоб зробити висновок, але моя інтуїція підказує мені, що щось існує тут і зараз, тому я намагаюсь це показати і висловити». Ми знаємо, що людський пізнавальний процес упорядкований. Як згадувалось вище, людське пізнання зазвичай починається зі сприйняття, проходить крізь мислення і, нарешті, переходить у стадію знання. Відповідно, пропозиційна настанова також поділяється на сприйняття, думку та знання.

На відміну від дискурсивних слів типу *кажется*, які використовують, коли мовець контактує з оцінюваною ситуацією та має у зв'язку з нею певні почуття, дискурсивні слова типу *навверное* використовують тоді, коли мовець не має безпосереднього контакту з оцінюваною ситуацією. Наприклад, у реченні *Отца нет дома* мовець оцінює стан іншої людини як безпосередній спостерігач. Додавання до речення маркера *навверное* має певний вплив на семантику речення: мовець уже не є особою, що безпосередньо бере участь у згаданій ситуації, а лише суб'єктом думки: він висловлює власну думку, засновану на певних судженнях. Контекст у цей час – це вже не той контекст, який безпосередньо сприймає мовець, а той, у якому відбувається його мисленнєва діяльність.

У реченнях, де використовують такі дискурсивні слова, як *навверное*, припущення мовця про ситуацію базується на певних даних чи здогадках і не пов'язане безпосередньо з тією ситуацією, про яку він говорить. Отже, у реченнях з конкретними референтами мовець обмежений контекстом мовлення та не може вловити безпосередню інформацію: мовець може використати дискурсивні слова типу *навверное* для опису стану інших, а слова дискурсивного типу *кажется* можуть описувати власний стан мовця. Наприклад:

(1) *Наверное, вы и сами догадываетесь, что это самый экстремальный способ охладить чай или просто разбавить кипяченую воду. В воде из водоемов могут содержаться патогенные бактерии, даже если она выглядит чистой. Наиболее опасная вода из стоячих водоемов – озер, прудов, водохранилищ. В реках и ручьях вода более чистая, но и ее мы употреблять не советуем* (gazeta.ua. 08.02.2024).

(2) *Я очень скучаю по прошлому и по их семье. Я часто представляю, как мы встретимся после победы. Мне кажется, я буду очень долго его обнимать, а потом Елену, – подытожила ведущая* (gazeta.ua. 08.02.2024).

Мовець у прикладі (1) точно не знає, чи відомий адресату «способ охладить чай», а лише передбачає це, базуючись на наявній інформації, натомість «долго

его обнимать» в прикладі (2) передбачає власний досвід мовця, тому вибір дискурсивних слів у цих двох реченнях різний.

Когнітивні лінгвістичні маркери дуже чутливі до референційного статусу речень. Ми знаємо, що займенники з часткою *-то* підкреслюють сталість того, до чого вони належать у реальному світі, – до певного об'єкта, але мовець не може ідентифікувати цей об'єкт. Референти займенників з часткою *-нібудь* не фокусовані на певність і можуть використовуватися при конструюванні гіпотетичних чи можливих реальностей. Таким чином, дискурсивні слова типу *кажется*, які маркують прямий контакт мовця з оцінюваним об'єктом, відповідно адаптуються до займенників з частками *-то*, *-нібудь*, водночас дискурсивні слова типу *навверное* можуть використовуватися паралельно з ними в контексті. Наприклад:

(1) *Именно на эту сессию он меня не позвал **почему-то, навверное**, пожалел меня, как и еще своих двух друзей. Но, навверное, достал его этот Мушка, – сказал он* (gazeta.ua. 16.12.2023).

(2) *Но встала же на место, значит не все так плохо. В **какой-нибудь** Германии, **навверное**, пассажиры бы испугались от неожиданности, пошли пешком, а у нас помогли поставить водителю двери и поехали дальше. Гордимся!, – написал Кирилл Бондаренко* (znaj.ua. 20.06.2018).

(3) *В одном из таких видео он рассказывает о использовании неактивной кнопки на ремне безопасности, которая **кому-то кажется** бессмысленной* (gazeta.ua. 10.03.2024).

4.2.3. Прагматична функція дискурсивних слів, що виражають сумнів

Використання дискурсивних слів невіддільне від прагматичного усвідомлення комунікативного суб'єкта: воно не передає пропозиційний сенс, а дає інформаційні маркери для розуміння дискурсу. «Сумнівні» дискурсивні слова виконують численні прагматичні функції в мовленнєвому спілкуванні і несуть багату прагматичну інформацію.

Дискурсивні слова, що виражають сумнів, маркують різні мовленнєві акти. Дискурсивні слова, такі як *наверное*, можуть використовуватись як слова-індикатори для гіпотетичних мовленнєвих актів, а такі дискурсивні слова, як *кажется*, можуть позначати «квазіінформативні» мовленнєві акти (квазіповідомлення). Умовою успіху гіпотетичного мовленнєвого акту є те, що мовець не знає реального стану справ і висуває гіпотезу так, щоб адресат міг чітко побачити її потенціал. Перлокутивні ефекти цього мовленнєвого акту можуть бути різними: якщо адресат не знає, наскільки достовірною є ситуація, він має право вірити адресанту чи ні, він може звертати увагу на цю можливість та розглянути її в подальшому; але якщо адресат знає про можливу відповідність дійсності та гіпотетичного судження, то, за принципом співробітництва (Grice 1975), він може висловити своє схвалення чи несхвалення, заперечення чи спростування. В останньому випадку очікуваний перлокутивний ефект гіпотетичного висловлювання такий самий, як і питального акту, тому на письмі іноді трапляються знаки питання в кінці подібних речень, але їх усе ж не можна вважати справжніми питальними реченнями.

Окрім функції передачі інформації чи перевірки та підтвердження інформації, гіпотетичні речення з такими дискурсивними словами, як *вероятно*, *может быть*, непрямо мають наказову іллокутивну силу. Наприклад: *Может быть, погуляем?* Іллокутивна сила цього речення наказова, директивна, що еквівалентно висловлюванню *Давай погуляем*. Ми знаємо, що використання форми питальних речень для реалізації наказових мовленнєвих актів типу прохань, порад у російській мові є нормативним, але вони потребують участі заперечних слів (Цит. за Логін 2022, с. 64). Наприклад: *Ты не мог бы сходить за хлебом?* Відсутність заперечних слів у наведеному вище реченні *Может быть, погуляем?* просто показує, що для запиту тут використано не питальне висловлювання, а гіпотетичне висловлювання з дискурсивним словом *может быть* в якості маркера. Цей тип наказового речення відображає обережне ставлення мовця. При

вираженні евфемістичних прохань та пропозицій існує певний ступінь маневру: навіть якщо друга сторона відмовиться, це не збентежить адресанта.

Т.В. Булигіна та О.Д. Шмельов вказали, що дискурсивні слова типу *кажется* можуть використовуватися як слова-індикатори «квазіповідомлення», що реалізується в мовленнєвому акті (Цит. за 许宏 2015, с. 126). Для ефективної реалізації «квазіповідомлення» в мовленнєвому акті, що є одним з видів ствердних мовленнєвих актів, воно має відповідати таким умовам: мовець має підстави для кваліфікації висловлювання як істинного; мовець вважає, що викладена інформація істинна й правильна (Цит. за 许宏 2015, с. 126). Коли мовець вважає, що причини чи підстави істинності судження не зовсім достатні, і він не надто впевнений у справжності й правильності висловленого ним судження, тоді додаються до змісту дискурсивні слова, які позначають персоналізовану інформацію. Робиться це для інформування адресата про непевність повідомленого і сумніви щодо правдивості інформації. Такі висловлювання ми називаємо «квазіповідомленнями» у мовленнєвих актах.

У «квазіповідомленні» розрізняють два типи пропозиційного змісту: 1) який виведено мовцем на базі власних почуттів та переживань, що не є обов'язково достовірними, 2) який виведено на базі інформації, що надходить від інших людей.

(1) *И самое главное, мне **кажется**, это его уверенность в том, что он должен привести нашу страну к победе и увидит, как наступит мир* (gazeta.ua. 04.12.2023).

(2) *Злые шутки всегда указывают на какие-то недостатки или ошибки человека. Шутник не щадит чувство жертвы. Ему **кажется**, что это смешно. Да и окружающие возражать не хотят, потому что боятся, что и над ними пошутят так же* (gazeta.ua. 16.02.2024).

Усі речення в наведеному вище прикладі (1) засновані на власному досвіді та знаннях мовця; у прикладі (2) мовець використовує дискурсивне слово *кажется* для вираження психологічного стану жартівника, вказуючи на те, що сам мовець не до кінця впевнений у правильності власних дій.

Саме тому в мовленнєвому акті дискурсивне слово, що виражає сумнів, виступає модальним дискурсивним словом. Воно, в основному, позначає невпевненість і сумнів мовця щодо змісту свого висловлювання. Дискурсивні слова не впливають на пропозицію висловлювання, але відіграють дуже важливу роль у розумінні його модальності, а також у реалізації комунікативних інтенцій адресанта.

4.3. Дискурсивні слова як засіб маніфестації концепту **ВПЕВНЕНІСТЬ**

З граматичної точки зору дискурсивні слова, такі як *ну, разве, неужели, вот, ведь, же, чуть, да, хоть, даже, уж* є модальними частками. Слова чи конструкції на кшталт *вероятно, видно, известно, несомненно, видимо, по-моему, может быть, в самом деле, действительно, буквально* тощо можуть використовуватися як вставні; такі слова, як *конечно, разумеется, естественно* можуть бути як модальними елементами, так і вставними словами. На семантичному рівні, незалежно від того, які граматичні ознаки має одне й те саме слово чи конструкція, значення, яке вони висловлюють, те саме. Якщо взяти, приміром, слово *конечно*, то його використовують як ствердну відповідь, незалежно від того, кваліфікується воно як модальний елемент чи як вставне слово. На прагматичному рівні ці слова належать до дискурсивних слів і реалізують такі прагматичні функції, як економія мовних засобів, створення чіткої розмовної атмосфери, привернення уваги адресата, встановлення зв'язку між комунікантами, підтримка дискурсу, зміна теми розмови, позначення завершення комунікації, вплив на перебіг спілкування, позначення корекції повідомлення, компенсація порушень мовцем норм та правил мовної взаємодії. Такі дискурсивні слова тісно пов'язані з певною модальністю мовця. Наприклад:

*Ранее лидер демократического меньшинства в Палате представителей заявил, что если Украина «падет», то Вашингтону, **вероятно**, придется вмешаться в войну «не только американскими деньгами, но и военными»* (gazeta.ua. 07.05.2024).

На фотографіях і відео, які він зняв, **видно**, як Іден демонструє несподівану ніжність, тычет носом, ігриво кусає і навіть облизує його (gazeta.ua. 29.04.2024).

Тепер, по крайній мері, **известно**, хто всі ці роки «домбил Банбас» (gazeta.ua. 27.04.2024).

Єсть ли в зеленому чає польза? **Конечно**. Це антиоксидант, він бодрить і молодить (gazeta.ua. 28.04.2024).

В якості маніфестантів концепту **ВПЕВНЕНІСТЬ** ми обираємо такі дискурсивні слова зі значенням достовірності, як *конечно*, *разумеється*, *естественно*. На граматичному рівні ці дискурсивні слова зазвичай вживаються у вигляді вставних слів або модальних елементів. Семантично вони належать до категорії суб'єктивних модальних мовних одиниць, що виражають упевненість, достовірність, підтвердження, достовірність переконання, тверду переконаність, передбачення, припущення тощо. На прагматичному рівні вони виражають ставлення мовця до адресата. Наш аналіз вище зазначених вербалізаторів концепту **ВПЕВНЕНІСТЬ** базується на словникових інтерпретаціях, на підставі яких ми узагальнюємо їхні віртуальні та контекстуальні значення для виявлення семантичних і прагматичних функцій, а також спостерігаємо та досліджуємо реалізацію їхніх прагматичних функцій у різних типах масмедійного електронного дискурсу.

У «Російській граматиці» (1980) читаємо: «*конечно*, *разумеється*, *естественно* є одиницями, що виражають емоційний відгук та уявну оцінку мовця» (Русская грамматика 1980, с. 710).

С. Ламбарджян виділяє два типи значення достовірності: перше полягає в тому, що воно існує явно в розповідному реченні, і мовець переконаний у пропозиційному змісті та намагається переконати адресата, друге полягає в тому, що мовець згоден з достовірністю пропозиційного змісту. Очевидно, що речення з *конечно*, *разумеється* відповідають першому значенню; друге значення зазвичай вживається в репліці-відповіді, і мовці розуміють значення так: «*Я впевнений, що*

А існує, і хочу, щоб ти був упевнений» (Цит. за 孙名蕊 2019, с. 52). Щоб реалізувати друге значення, мають бути виконані дві умови: (1) мовець абсолютно впевнений у достовірності повідомлюваного змісту; (2) мовець передбачає, що в адресата можуть виникати питання з приводу повідомлюваного змісту. У питаннях з такими словами, як *конечно, разумеется, естественно, бесспорно, безусловно*, основну увагу приділено значенню презумптивного речення. «У мене є вагомi підстави вважати, що А існує, але я в цьому не переконаний» (Цит. за 孙名蕊 2019, с. 53)

Згідно зі словниковим визначенням у розділі 3.1.1, загальне значення *конечно* можна резюмувати таким чином: 1) використовується як вставне слово для висловлення думки мовця, тобто мовець упевнений, підтверджує чи вірить у факт або зміст речення. Водночас синонімічним засобом вираження модальної семантики *конечно* може бути *несомненно, разумеется, само собою разумеется, естественно, без сомнения* тощо; (2) воно може використовуватись як модальний елемент для вираження ствердження або підтвердження. У більшості випадків *конечно* виражає в основному ці два значення. Однак вони не повністю охоплюють усі варіанти контекстуального використання *конечно*. Розглянемо для прикладу речення: *Не буду петь, это мой последний стакан. – Конечно.* Тут *конечно* виражає модальність сумніву чи недовіри. Таким чином, значення і функції *конечно* надто складні та можуть бути інтерпретовані тільки з урахуванням контексту й інших комунікативних факторів.

Згідно із визначенням слова *разумеется* в різних тлумачних словниках російської мови загальне його значення можна резюмувати таким чином: 1) вживається в синтаксичній структурі речення як присудок, поряд із синонімічними *подразумеваться, мыслиться, иметься в виду* тощо; 2) вживається як вставне слово, щоб висловити думку мовця, коли той упевнений, підтверджує чи вірить у певний факт або твердження. У цій функції *разумеется* та *конечно* повністю синонімічні і взаємозамінні; 3) використовується як модальний елемент

для вираження ствердження та підтвердження. Синонімічні вирази включають *да, конечно, безусловно, несомненно, вне всякого сомнения, а как же* тощо. Граматична форма третьої особи минулого часу однини (*разумеется*) може використовуватись як вставне слово і модальний елемент.

Згідно з визначенням слова *естественно* в різних тлумачних російських словниках його загальне значення можна резюмувати так: 1) використовується як предикат, синоніми – *подразумеваться, иметься в виду, мыслиться*; 2) вставне слово, синоніми – *конечно, разумеется*; 3) модальний елемент, що виражає впевненість та відсутність сумнівів. – *Ты знал об этом? – Естественно.* Найчастіше слово *естественно* функціонує як вставне.

З точки зору виконуваної граматичної функції слова *конечно, разумеется, естественно* в основному використовуються в реченнях як вставні слова чи модальні частки. З точки зору прагматичної реалізації, незалежно від того, чи вживаються *конечно, разумеется, естественно* в якості вставних або модальних елементів, вони часто семантично однорідні і можуть бути контекстуально взаємозамінними.

Під час кількісного аналізу ми визначили частоту використання слів *конечно, разумеется, естественно* в різних типах дискурсу: літературних творах, повсякденному розмовному мовленні та медіадискурсі. Результати подано в Таблиці 6.

Таблиця 6. Частота вживання *конечно, разумеется, естественно* у різних типах дискурсу

дискурс частота	літературні твори	розмовне мовлення	медіадискурс
конечно	7383	28711	266412
разумеется	3711	676	35481
естественно	1063	3681	55096

Примітки. Усі дані взято з підкорпусів НКРМ, дата збирання даних – до 12 листопада 2024 року. Для літературних творів ми підраховували частоту використання трьох слів у підкорпусі

російської класики та поетичному підкорпусі, для розмовного мовлення дані бралися з усного підкорпусу.

З Таблиці 6, як бачимо, впливають такі висновки: *конечно, разумеется, естественно* нерівномірно розпорошені по різних типах дискурсу. За частотою вживання найбільш поширеним є слово *конечно*, за ним іде *разумеется* і, нарешті, *естественно*.

Конечно, проблема может носить локальный характер, который можно исправить в сервисном центре (gazeta.ua. 08.09.2024).

На самом деле я, как омбудсмен Украины, получал десятки подобных видео. Мы их не публикуем, разумеется (gazeta.ua. 17.04.2023).

Если знать об этом, то можно быстро понять, где больше кофеина – в эспрессо или американо, естественно, кофеина будет меньше в напитке, разбавленном горячей водой (gazeta.ua. 27.03.2024).

Конечно, разумеется, естественно можуть вживатися в різних синтаксичних позиціях: 1) на початку речення, в ініціальній позиції, приклад 1; 2) у середній частині речення, медіальна позиція, приклад 2; 3) у кінці речення, у фінальній позиції, як у прикладі 3.

У більшості випадків *конечно, разумеется, естественно* перебувають у середній медіальній позиції та відокремлюються від інших членів речення розділовими знаками.

Окрім сепаратного використання, *конечно, разумеется, естественно* також можуть вживатися разом з іншими зв'язками, утворюючи двокомпонентний сполучник. Термін рос. *двухместный союз* був запропонований у «Русской грамматике» (1980). Такого роду двокомпонентні сполучники є поєднанням двох формально не однакових і позиційно відокремлених елементів (Русская грамматика, т. 1, 1980, с. 718). Синтагматично автономні сполучники з'єднання побудовані за схемами: 1) «сполучник – корелят»: *если..., то...(так), если не... то..., когда....то, поскольку...то...;* 2) «сполучник – сполучник»: *поскольку...постольку..., сколько...столько..., как...так..., чем...тем...;* 3) «вставне

слово (чи словосполучення) – сполучник»: *конечно...но...*, *естественно...но...*, *разумеется...но...*, *бесспорно...,но...*, *видимо...но...*, *пожалуй...но...*, *вероятно...потому...*, *может быть...потому что...* (Русская грамматика 1980, с. 719).

Структура речення з *конечно*, *разумеется*, *естественно* належить до третьої категорії з трьох схем утворення двокомпонентного сполучника, тобто до схеми «вставне слово (чи словосполучення) – сполучник». У цьому сполучнику перше слово чи словосполучення часто використовується як вставне, а друге слово зазвичай являє собою сполучник, наприклад *конечно...но...*, *конечно...зато...*, *конечно...однако...*, *конечно...если...*, *конечно...раз...* та інші.

Таблиця 7. Частотність слів *конечно*, *разумеется*, *естественно*, що вживаються з різними сполучниками

	но	зато	однако	если	раз
конечно	35936	531	828	7494	1610
разумеется	82	1	7	17	5
естественно	1279	18	74	264	119

Примітка. Відстань між двома словами встановлено рівною 10 словам (на прикладі слова *звичайно*, при спільному використанні таких слів, як *звичайно* та *але*, відстань між двома словами складає до 10 слів).

З Таблиці 7 видно, що *конечно* найчастіше вживається з *но*, *зато*, *однако*, *если* та *раз*, крім того, *разумеется* та *естественно* також часто вживаються з *но* та *если*. Менш поширеними є сполучення *естественно* із *зато*, *однако*.

У двокомпонентних сполучниках з *конечно*, *разумеется*, *естественно* та *но*, *зато*, *однако*, *если*, *раз* сполучник ще зберігає свої семантичні функції. У прикладі 1 *но* зберігає значення застереження; у прикладі 2 *однако* зберігає значення дії всупереч обставинам; у прикладі 3 *если* зберігає значення умови .

1. **Конечно**, у каждого своя история, **но** стоит помнить: не всегда инъекции или аппаратные процедуры могут помочь, нужно начинать с внутреннего состояния и подходить к решению проблемы комплексно (gazeta.ua. 04.04.2024).

2. **Конечно**, это наивно, **однако** Путин держит в запасе и это решение – несмотря на то, что не раз получал предупреждение от Запада, что ответ будет мгновенным (gazeta.ua. 09.04.2024).

3. С чем связана новая кадровая чистка? **Разумеется, если** за последние два года по своей воле этого не произошло, то можно предположить, что на эти кадровые ротации повлияли западные партнеры (gazeta.ua. 05.04.2024).

Крім того, конечно, **разумеется**, естественно можна використувувати і з модальними частками. Конечно найчастіше вживається з модальною часткою *же*, де *же* стоїть після *конечно*. Іноді задля посилення модальності впевненості перед *конечно же* можна додати сполучник *и*.

Введение западных войск в Украину, **конечно же**, помогло бы ВСУ оттеснить врага. Киев будет благодарен такому шагу от партнеров, если придет время, заявил премьер Украины Денис Шмыгаль (gazeta.ua. 09.05.2024).

Вы не сможете сразу начать разговаривать или понимать тот или иной язык – для этого стоит найти приложения, учебники **и, конечно же**, преподаватели (gazeta.ua. 03.04.2024).

Разумеется найчастіше використується з модальною часткою *ну*, де *ну* передує *разумеется* та відокремлюється комою. Іноді *разумеется* може передувати *ну и* задля посилення експресії.

«**Ну, разумеется**, больше. Оставляют страну в такой бездне, пропасти я не позволю. Это очевидно», – заявила Тимошенко (gazeta.ua. 08.09.2008).

Ну и, разумеется, без столь полномасштабной войны не было бы и трагедии Холокоста и других массовых убийств вне германских границ. Остались бы в живых и 8 миллионов жителей Украины (gazeta.ua. 27.08.2023).

Відношення між *естественно* та модальними частками *ну*, *ну и*, *же* аналогічні відношенням між *разумеется* та цими ж модальними частками.

Наявність синонімічних (еквівалентних і близьких за функціями та значенням) форм у кожній мовній сфері (лексиці, морфології, синтаксисі) дає мовцям широкий спектр можливостей, що дозволяє використувувати безліч

різних варіантів вираження тієї самої думки. Дискурсивні слова характеризуються багатозначністю та семантичною розгалуженістю, часто використовуються не в одній, а в декількох комунікативних ситуаціях, у яких мовець та адресат по черзі виконують роль то адресанта, то адресата. Словникові визначення лише вказують на загальне значення дискурсивних слів і не можуть апріорі охопити ті контекстуально-узусні значення, що виникають у конкретних ситуаціях спілкування.

4.4. Комунікативні стратегії реалізації концептуального поля *СУМНІВ/УПЕВНЕНІСТЬ*

4.4.1. Комунікативна стратегія вербального нападу та засоби вираження концепту *СУМНІВ*

У межах підрозділу буде проаналізовано засоби вербалізації концепту *СУМНІВ* та комунікативну стратегію вербального нападу. У медіадискурсі для вираження образи та глузування мовець часто використовує мовні засоби з семантикою сумніву.

Стратегія вербального нападу – одна з основних комунікативних стратегій у медіадискурсі. Визначення дискредитації таке: «умаление, утрата значення, авторитета» (Ушакова 1940, URL: https://gufo.me/dict/ushakov/%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%BA%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%82%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8F#google_vignette). Стратегію вербального нападу здебільшого використовують, коли мовець має намір принизити свого опонента, підірвати його авторитет і сподівається, що в результаті його висловлювань в аудиторії сформується негативне ставлення до людини, групи, соціального інституту тощо. Ця стратегія є однією з найпоширеніших дискурсивних стратегій, які використовуються сучасними політиками.

На основі вивчення відповідної літератури та корпусного аналізу було встановлено, що при генерації медіадискурсу з метою реалізації вербального

нападу та отримання бажаного перлокутивного ефекту мовець часто використовує комунікативні тактики образи, глузування та звинувачення, застосовуючи амбівалентні поняття.

Тактика образи та глузування є основною у реалізації стратегії вербального нападу. Образа визначається як: «оскорбляющий поступок, оскорбляющие слова» (Ожегов 1999, URL: https://gufo.me/dict/ozhegov/%D0%BE%D1%81%D0%BA%D0%BE%D1%80%D0%B1%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5#google_vignette); *издѣвка* подразумевае язвительную, злую насмешку; *издевательство*» – (Кузнецова 1998, URL: https://gufo.me/dict/kuznetsov/%D0%B8%D0%B7%D0%B4%D0%B5%D0%B2%D0%BA%D0%B0#google_vignette). Мовець використовує цю тактику, щоб образити й висміяти опонента, тим самим завдати шкоди його репутації й знизити авторитет. Когнітивна передумова для використання такої стратегії в мовленнєвому акті полягає в тому, що мовець вважає за необхідне змінити сприйняття об'єкта передбачуваним адресатом з позитивного на негативне. У результаті проведеного аналізу з'ясувалося, що в медіадискурсі тактика образи та глузування реалізується двома основними способами – прямим та непрямим.

1. Прямі образи та знущання

Реалізація тактики прямої образи та глузування вимагає прямої вказівки на негативні характеристики опонента або його негативну оцінку. Використовуючи образи і глузування, мовець зазвичай принижує опонента в інтелектуальному, моральному, професійному, фізичному планах. Такі образи та глузування зазвичай містять такі пресупозиції, як «він дурний», «він брехун», «він непрофесіонал» і т.п. Наприклад: *Экс-заместитель генерального прокурора Украины А. Даниленко так охарактеризовал своего оппонента В. Наливайченко: «Я в шоке. Смотрю, что у него (Наливайченко) не все в порядке с головой» (Экс-заместитель генпрокурора) (КиївВлада. 15.06.2015).*

У наведеному прикладі комунікативний намір А. Даниленка полягає у бажанні принизити В. Наливайченка та створити його негативний образ. Для

реалізації комунікативного наміру та отримання бажаного ефекту мовець використовує тактику інтелектуальної образи, вживає слово *смотрю*, щоб висловити власні припущення та думки з відтінком сумніву, і водночас виражає власне припущення – *не все в порядке с головой*, сподіваючись посилити переконливість свого погляду і змушуючи аудиторію ще більше переконатися, що Наливайченко неправий.

2. Непрямі образи та глузування.

Реалізація тактики непрямой образи та глузування, власне, належить до побудови асоціацій і порівнянь на когнітивному рівні, тобто до перенесення негативних оцінок з однієї когнітивної сфери до іншої. Найпоширенішим засобом реалізації тактики є концептуальна метафора Дж. Лакоффа та М. Джонсона, яку вони досліджували у своїй класичній роботі «Метафори, якими ми живемо» (2004). Автори зазначають, що метафора – це інструмент, що дозволяє використовувати знання про свій безпосередній фізичний, емпіричний, соціальний досвід для розуміння та подання більш абстрактних речей, наприклад, часу та почуттів. Концептуальна метафора це не просто засіб прикраси мови, стилістична фігура, це насамперед когнітивний процес взаємодії між структурами знань двох концептуальних доменів: сфери-джерела та сфери-мішені (Лакофф, Джонсон 2004). Людське мислення за своєю суттю метафоричне. Коли люди прагнуть краще усвідомити і пояснити характеристики будь-якого предмета/явища, вони зазвичай вибирають порівняння з предметом/явищем зі схожими характеристиками, щоб зміцнити своє розуміння сутності вихідного предмета/явища в його образному відбитку. Тому в мовленнєвому спілкуванні, особливо в медіадискурсі, для опису та деталізації характеристик предметів або явищ, підвищення ефекту словесного вираження, передачі інформації, яку з різних причин не слід висловлювати прямо, а також реалізації наміру мовця в дискурсі часто використовуються метафоричні засоби. Наприклад:

«Смеяться или плакать над предложениями Ростислава Шурмы можно было бы еще долго, если бы не одно «но». Он вместе с Данилой

Гетманцевым является ключевым человеком, осуществляющим экономические реформы в Украине. И если насчет господина Гетманцева все стало понятно давно, то насчет Шурмы у меня такое впечатление, будто я уже на операционном столе узнала, что врач-хирург на самом деле не хирург, а сантехник в больнице, который ободряюще хлопает по плечу и говорит: «А что, оперировать – это как трубы перекладывать», – иронизирует Барабаш (gazeta.ua. 23.06. 2023).

Вище наведено думку екзвиконавчого директора Національної ради реформ при Президенті України, інвестбанкіра та антикорупційної активістки Марії Барабаш. У такий спосіб вона відреагувала на ініціативу Шурми ліквідувати готівкові розрахунки в Україні задля боротьби з корупцією та прохання до міжнародних донорів виділити \$40 млрд на відродження металургії. Вона вважає, що заступник глави Офісу президента Ростислав Шурма виявився звичайним популістом, котрий розуміє економіку на рівні студента першого курсу університету. На лікарів у лікарнях мають покладатися пацієнти, а для країни саме економісти мають розробляти правильну економічну політику, що допоможе країні розвивати свою економіку. Марія Барабаш використовує метафоричне уподібнення економіста Ростислава Шурми *сантехніку*, висловлюючи цим власне скептичне ставлення до рівня його професіоналізму та компетентності в економічних питаннях. Тут реалізується тактика образи та глузування.

Отже, тактику прямої образи та глузування зазвичай використовують для вказівки на негативні характеристики опонента з погляду його інтелекту, моралі, професійних якостей, для закріплення негативної оцінки та з метою руйнування його авторитету серед широкої електоральної аудиторії. Однак слід зазначити, що на прямі образи та глузування суб'єкт негативного оцінювання може подати до суду, тому в медіадискурсі частіше використовується тактика непрямой образи та глузування.

4.4.2. Комунікативна стратегія переконання та засоби вербалізації концепту ВПЕВНЕНІСТЬ

Стратегія переконання є однією з основних дискурсивних стратегій. Дієслово *убедить* визначається в «Тлумачному словнику російської мови» (Ожегова 1999, URL: <https://slovarozhegova.ru/word.php?wordid=32673>) як «заставить поверить чему-нибудь, уверить в чем-нибудь». Більш конкретно, *убедить* – це використовувати певні стратегії для впливу на сприйняття та дії інших осіб (або груп) за допомогою передавання символічних повідомлень і використання ненасильницьких засобів для досягнення бажаної мети (龚文痒, 1994, с.2). У медіадискурсі автори часто використовують комунікативні стратегії, тактики та інші комунікативні способи, що впливають як на раціональну, так і на емоційну сферу аудиторії з метою переконати її в бажаному.

У цьому підрозділі ми намагатимемося показати, що у процесі створення медіадискурсу з метою реалізації переконання й отримання бажаного ефекту, тобто для того, щоб змусити аудиторію повірити в запропоновані ідеї або вчинити певну дію, мовець часто використовує стратегію переконання, застосовуючи комунікативну тактику аргументації та комунікативну тактику апеляції до уникнення шкоди та здобуття користі.

Тактика аргументації.

Аргументація традиційно була об'єктом дослідження логіки, філософії та риторики, але в сучасній науці розглядається в межах таких гуманітарних дисциплін, як соціальна психологія, когнітивна психологія та лінгвістика дискурсу.

Аргументація сприймається як «мовленнєва взаємодія, під час якої висловлюються думки, заперечення проти цих думок і заперечення проти висловлених заперечень; як процес, у ході якого виникає, розвивається та дозволяється незгода» (Muntigl P., Turnbull W, 1998, с. 225).

Аргументування – складна та багатогранна інтелектуальна діяльність, спрямована на те, щоб переконати аудиторію та змусити її прийняти певні ідеї.

Аргументуванню присвятили свої роботи М. Moilanen (1994); S. Burkhardt (2009); С. Antaki (1994), А.Д. Бєлова (1997).

Однією з відмінних рис сучасних друкованих ЗМІ є їх спрямованість на аналіз подій, процесів і ситуацій. Медійна комунікація через газети передбачає мовний та медійний вплив, що поєднує у собі складні когнітивні механізми сприйняття та поведінки. У процесі аналізу російськомовного медіадискурсу ми дійшли висновку, що основними тактиками реалізації стратегії переконання є апеляція до авторитету та до шкоди і користі та ін.

Апеляція до авторитету – поширений спосіб реалізації мовцем стратегії переконання. Слово *авторитет* визначається в «Тлумачному словнику російської мови» за редакцією Д. Н. Ушакова (1940) у такий спосіб: «1. Общепризнанное значение, влияние кого-либо, что-либо; 2. Тот, кто пользуется всеобщим признанием, доверием, уважением» (<https://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=163>). У когнітивному сенсі авторитет – це експерт, чия думка чи поведінка часто використовується для підтвердження своїх ідей чи поглядів завдяки його досвіду, знанням, вмінню розв’язувати проблеми у своїй галузі, а також здатності правильно просіювати інформацію та бачити за нею істину.

Згідно із зібраними нами даними, мовець, апелюючи до авторитету для забезпечення переконливості свого дискурсу та реалізації стратегії аргументації, часто використовує мовний вислів «Х впевнений», де під «Х» зазвичай розуміється авторитет у будь-якій галузі, проте іноді слово «експерт» використовується безпосередньо. Наприклад:

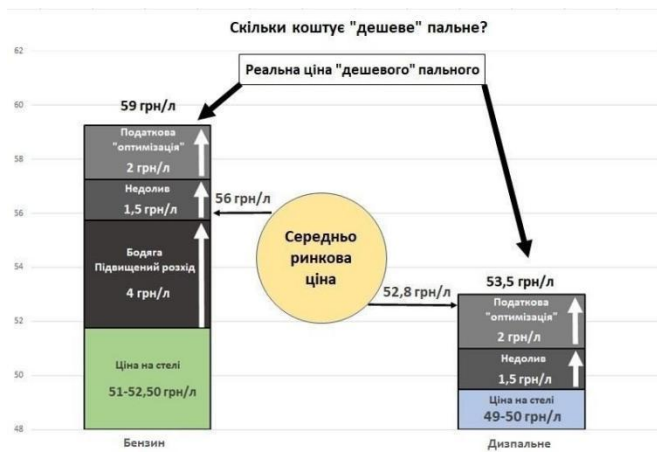
«Категорически – ГЭС не нужно восстанавливать в таком виде, как она была, это проект середины прошлого века», – отметил ученый. Ученый уверен, что есть способы обеспечить людей водой и вместе с тем не восстанавливать Каховское водохранилище в том виде, в каком оно было, он – за компромиссный вариант (ukrinform.ua. 01.04.2024).

У статті Івана Мойсієнка наведений такий факт: учений, член ради директорів Української організації охорони природи та директор кафедри ботаніки Херсонського державного університету в інтерв'ю запропонував: Каховську ГЕС не потрібно відновлювати в її первісному вигляді, оскільки, по суті, з технічного погляду водосховище є монотонною і безплідною екосистемою.

Іллокутив мовця полягає в тому, щоб переконати аудиторію, а також державні органи, не відновлювати розбомблену Каховську ГЕС у первісному вигляді. Мовець спочатку висуває своє твердження, потім цитує вченого; і, спираючись на його думку, використовує слово *уверен* для підтримки власного твердження з опорою на авторитет. Це робить його слова більш вірогідними й переконливими.

Основные факторы низкой стоимости горючего на АЗС, которые торгуют «дешевым» горючим, – низкое качество, недолив и неуплата налогов. Об этом написал на своей странице в Фейсбук директор Консалтинговой компании «А-95» Сергей Куюн.

«Качество (читай бодяга). Лабораторные проверки «социального» бензина, которые мне приходилось видеть в последнее время, свидетельствуют о добавлении 10-15% спиртов – легкого соединения, которое увеличивает не только объем продукта, но и расход топлива. В своих расчетах я оценил перерасход в скромные 7,5% (4 грн/л), хотя приходилось слышать оценки на уровне 10-12%. Недолив. Точечные замеры говорят о том, что наиболее часто и наиболее объемно недоливы практикуются на так называемых «бочках». Достигают недоливы 2-3%, благодаря чему цена «улучшается» на 1-1,5 грн/л», – написал Куюн.



Експерт показав реальну ціну «дешевого» палива

(Автор: зі сторінки Сергея Куюна в Facebook)

Експерт підчеркнув, що ще одним фактором, впливаючим на ціну горючого, являється неуплата податків.

«Разница между этими «социально ориентированными» и «дорогими» АЗС в среднем 2 грн/л», – отметил директор Консалтинговой компании «А-95».

Если просуммировать все факторы «оптимизации», а фактически намахивание государства и потребителя, отметил он, «дешевое» топливо уже не выглядит таким уж дешевым.

«По факту оно стоит столько же или даже дороже, чем в известных национальных сетях. Соответственно, «дорогое» горючее не выглядит таким уж дорогим. АЗС, которые торгуют «дешевым» горючим и фактически без классической наценки, зарабатывают на недоливах и неуплате налогов до 3,5 грн/л на дизеле и до 7,5 грн/л на бензине, который к тому же и бодяжат», – написал Куюн.

В итоге эксперт порекомендовал не верить в чудеса. «Не рекомендую верить в чудеса. Эти фокусы заключаются либо в обворовывании государства, либо в обворовывании самого потребителя. А иногда – всех сразу», – подчеркнул он (gazeta.ua. 27.05.2024).

Іллюктив мовця – переконати глядачів не купувати «соціальний» бензин тільки тому, що він дешевий. «Дорогий» бензин вигідніший, ніж соціальний. У

цьому повідомленні новин автор аналізує основні причини дешевого пального, про які директор Консалтингової компанії написав на своїй сторінці у Фейсбук. У першому абзаці «*основные факторы*» і «*директор Консалтинговой компании*» дають читачам професійне враження про найголовніше в повідомленні та завдяки експертним думкам переконують читачів у змісті. У наступному звіті автор пояснив, що ціна на «соціальний» бензин низька через його низьку якість, посилаючись на експериментальні дані експертів. Можливо, деякі професійні терміни читачам не до кінця зрозумілі, наприклад *точные замеры*, але автор наводить конкретні дані, отримані в результаті лабораторних експериментів, а також демонструє порівняльну таблицю реальних цін «соціального» бензину та «дорогого», що просто, чітко та ясно вказує на причини: як низька якість, недолив і несплата податків та ін. впливають на відносно низьку ціну «соціального» бензину. Отже, в такий спосіб аудиторію легше переконати та змусити повірити у суть повідомлення. Наприкінці використовуються предикативне словосполучення «експерт підкреслив», що робить увесь текст більш переконливим.

Тактика апеляції до уникнення шкоди та здобуття користі.

Прагнути до сприятливих умов і уникати небезпек – основа виживання та розвитку всіх живих істот, що особливо характерно для людини, її психології та її поведінки «Сприятливі умови» в найбільш загальному, масштабованому сенсі – це виживання, безпека, здоров'я, любов і дружба, честь, розвиток, удача, власність, статус, свобода. До «небезпеки» належать ізоляція, самотність, інвалідність, біль, смерть тощо. Більш конкретно, до «сприятливих умов» відносяться зручність, економія часу, задоволення, збереження особи тощо, а до «небезпеки» – витрати часу, праці, незручність, неприємності, нерозуміння, погіршення відносин, відкидання та покарання тощо (羊芙葳, 2009, с.106-10).

У медіадискурсі мовець часто спирається на людський інстинкт уникнення шкоди, прагнення безпеки, намагаючись переконати цільову аудиторію шляхом прогнозування сприятливих чи несприятливих перспектив подальшого розвитку чогось. Наприклад:

«Мы контактируем с друзьями из Литвы и Латвии, потому что они тоже подвергаются подобным провокациям. Если будут серьезные инциденты с участием "вагнеровцев" на границах стран НАТО и ЕС, таких как Польша, Литва или Латвия, мы, несомненно, будем действовать вместе. И я не исключаю, что мы введем полную изоляцию Беларуси, и белорусский режим должен это осознавать», – сказал Каминский (gazeta.ua. 27.07.2023).

У наведеному прикладі мовець намагається переконати аудиторію в тому, що «Китай, а також його азійські сусіди та інші торгові партнери, виграють від ініціативи “Пояс і шлях”. Щоб реалізувати цей комунікативний намір і досягти бажаного ефекту, він спрогнозує сприятливі перспективи, спираючись на людський інстинкт уникнення шкоди.

Спочатку мовець висловлює вищенаведене твердження з маркером упевненості *несомненно* і далі вживає майбутню форму дієслів доконаного виду *упростит, активизирует, снизит*, щоб донести до аудиторії думку про те, що «будівництво інфраструктури в межах “Поясу та шляху” обов'язково відкриє сприятливі перспективи в майбутньому. Мовець використовує майбутній час доконаного виду дієслова, щоб посилити експресію висловлювання і завоювати довіру аудиторії.

Несмотря на тяжелые последствия, КОЖПО достаточно широко распространены в 30 странах Африки, Ближнего Востока и Азии. Данная процедура не несет абсолютно никакой пользы для здоровья женщины, и, как сообщает Всемирная организация здравоохранения, «может вызвать сильное кровотечение и проблемы с мочеиспусканием и мочеполовой системой, кисты, инфекции, а также осложнения при родах и повышенный риск смерти новорожденных» (Группа ООН по устойчивому развитию. 04.02.2022).

Фонова інформація цієї новини: КОЖПО⁴ – це операції, що калічать жіночі статеві органи. Люди в деяких частинах світу вважають, що жінки повинні пройти обрізання, щоб зменшити своє сексуальне бажання, щоб на планеті не було

⁴ КОЖПО – рос. «калечащие операции на женских половых органах».

непристойності, що жіноче обрізання не шкодить здоров'ю та не суперечить ісламським ученням. Операції на жіночих статевих органах поширені в 30 країнах Африки, Близького Сходу та Азії, і така практика відображає низький статус жінок у цих спільнотах. Найближчими роками практика КОПЖО може стати ще поширенішою. Причиною є закриття шкіл та перебої у роботі деяких програм захисту жінок через пандемію COVID-19.

Група ООН зі сталого розвитку публікує статтю з метою підвищення поінформованості молодих батьків про ризики для здоров'я жінок і дівчат та порушення прав людини, пов'язаних із цією практикою, за допомогою рекламної кампанії, яка залучає місцеві ЗМІ, релігійних лідерів та інших ідейних лідерів на підтримку ініціатив з викорінення операцій, що калічать жіночі статеві органи в регіоні арабських держав і в усьому світі. У статті автор використовує слово *абсолютно*, щоб висловити думку про те, що КОЖПО – це процедура, яка не несе абсолютно ніякої користі для здоров'я жінки, а щоб домогтися викорінення КОЖСО та змусити аудиторію вірити в його погляди, автор використовує таку інформацію: *«может вызвать сильное кровотечение и проблемы с мочеиспусканием и мочеполовой системой, кисты, инфекции, а также осложнения при родах и повышенный риск смерти новорожденных»*. Тут зазначені негативні наслідки практики КОЖПО: вказані несприятливі наслідки жіночого обрізання, які завдають великої шкоди жіночому організму, що сприяє переконанню аудиторії в жорстокості обрізання і змушує аудиторію підтримати думку автора.

Отже, стратегія переконання є основною медійною дискурсивною стратегією, яка має великий вплив на читача. Її реалізує тактика аргументації через дві субтактики: апеляція до авторитету та апеляція до уникнення шкоди та здобуття користі.

4.4.3. Комуникативна стратегія вербального захисту та засоби вираження концепту **ВПЕВНЕНІСТЬ**

Стратегія вербального захисту – поширена стратегія вербальної комунікації у медіадискурсі. З погляду теорії мовленнєвого акту реалізація стратегії захисту – це результат застосування стратегії вербального нападу. Коли відбувається напад, адресат може промовчати, може погодитися з адресантом чи реалізувати стратегію захисту, щоб уникнути шкоди собі, використовуючи певні комуникативні тактики. Так, у процесі реалізації стратегії захисту у дискурсі електронних ЗМІ України мовець може використати комуникативну тактику заперечення звинувачення. Заперечення звинувачення означає невизнання своєї провини та висловлювання цієї думки іншій стороні. Наприклад: *Главный тренер «Шахтера» Роберто де Дзерби прокомментировал ничью с «Динамо» (0:0).*

– *Вы имеете в виду, что «Динамо» не хотело играть?*

– *Нет, я просто видел матч, где только «Шахтер» играл. Не знаю, что остальные видели сегодня.*

– *Мог ли сегодня «Шахтер» добыть больше, чем ничью?*

– *Педриньо сегодня сыграл очень хорошо, но он – не нападающий. Мы создали сегодня много шансов, чтобы забить гол. Даже потенциальных было много. Но, конечно, мы не забили. Но я **уверен**, что «Шахтер» доминировал сегодня (gazeta.ua. 03.10.2021).*

Реалізація стратегії вербального захисту може відбуватися на двох рівнях: заперечення звинувачення та контрзвинувачення. Зі змісту уривка інтерв'ю зрозуміло, що Роберто де Дзербі – головний тренер «Шахтаря», звичайно ж, є прихильником «Шахтаря». Коли якість гри команди була поставлена журналістами під сумнів, Роберто Дзербі застосував стратегію вербального захисту. Він не став прямо заперечувати журналісту та визнав факт відсутності забитих м'ячів: тут стратегія захисту реалізувалася шляхом визнання фактів. Водночас використовувалися слова *очень хорошо, много шансов, потенциальные* для похвали «Шахтаря» і слово *уверен* для вираження довіри до «Шахтаря», тим

самим тренер підтримував свою футбольну команду. У діалозі з журналістом Роберто де Дзербі також використовує фразу:

«Я просто видел матч, где только «Шахтер» «играл», – висловлюючи як підтримку своєї команди, так і очорнення противника – команди «Динамо», побічно перекладаючи на нападника вину, чим досягається реалізація тактики контрзвинувачення.

У цьому підрозділі розглядалася реалізація комунікативної стратегії вербального захисту на двох рівнях: виправдання (заперечення звинувачення) та контрзвинувачення. Тактики захисту полягають передусім у визнанні провини, але поведінка, пов'язана з визнанням вини, зазвичай є лише засобом довести, що слова та вчинки розумні. Дослідження показують, що мовці в медіадискурсах часто використовують декілька тактик одночасно для реалізації стратегії вербального захисту.

Висновки до розділу 4

Даний розділ присвячений вивченню прагматичної ролі комунікативних стратегій сумніву та впевненості в медіадискурсі. Було з'ясовано, що концепти *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ* актуалізуються в дискурсі електронних ЗМІ за допомогою констативів, квеситивів, експресивів, комісивів та директивів. Вербалізація концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ* у констативах трапляється найчастіше, крім того, директиви також активно залучені для актуалізації цього концепту. Концепт *СУМНІВ* найчастіше реалізується в констативах, а також постає у квеситивах.

Дискурсивні слова, характеризуючись багатозначністю і семантичною розгалуженістю, зазвичай використовуються не в одній, а в кількох комунікативних ситуаціях, де мовець (адресант) і адресат наперемінно міняються ролями. Словникові визначення лише вказують на загальне значення дискурсивних слів і не можуть апріорі охопити ті контекстуально-узусні значення, що виникають у конкретних ситуаціях спілкування. У мовленнєвому акті дискурсивне слово, яке використовується для вираження сумніву чи впевненості,

виконує функцію модального дискурсивного слова. Воно здебільшого спрямоване на маркування впевненості і сумніву мовця у змісті свого висловлювання. Дискурсивні слова не впливають на загальний зміст висловлювання, але відіграють дуже важливу роль у розумінні модальності, а також у реалізації комунікативних інтенцій адресанта.

Медіадискурс – це процес здійснення мовленнєвих актів. Здійснюючи іллокутив, адресант повинен також звернути увагу на перлокутивний ефект, щоб досягти бажаного комунікативного ефекту. Отже, щоб реалізувати комунікативну інтенцію й отримати очікуваний ефект, мовець повинен використовувати певні мовні стратегії в комунікації для впливу на аудиторію. Ми проаналізували стратегію переконання, стратегію вербального нападу та стратегію вербального захисту для реалізації концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ*.

Стратегія переконання є основною вербальною дискурсивною стратегією, що детермінує медіадискурс, а тактика, що сприяє її реалізації, – це переважно аргументація. Тактика аргументації здійснюється субтактиками на кшталт «апеляція до авторитету», «апеляція до уникання шкоди та отримання користі».

Стратегія вербального нападу виступає однією з основних комунікативних стратегій медіадискурсу з потужним потенціалом імпресивності; основною тактикою, що сприяє її реалізації, є тактика образи та глузування. Образа та глузування здійснюються шляхом вказівки на негативні інтелектуальні, моральні, професійні, фізичні та інші характеристики опонента та надання йому загальної негативної оцінки, а також за допомогою концептуальних метафор для побудови асоціацій та порівнянь на когнітивному рівні сприйняття аудиторії.

Стратегія вербального захисту – ще одна стратегія, яка часто використовується та реалізує категорію впливу в медіадискурсі. З погляду теорії мовленнєвих актів, реалізація стратегії вербального захисту є наслідком застосування стратегії вербального нападу. Основними комунікативними тактиками, що сприяють реалізації цієї стратегії, є тактика виправдання та тактика контрзвинувачення. Виправдання полягає у визнанні провини та прагненні

підтвердити правоту своїх слів та дій. Контрзвинувачення реалізується шляхом прямого чи непрямого перекладання провини на агресора.

Отже, комунікативний намір адресанта визначає вибір тих чи інших комунікативних стратегій, що реалізуються в дискурсі ЗМІ, а іллокутив тісно пов'язаний із перлокутивом. У медіадискурсі з метою ословлення концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ* адресант планує перебіг комунікативного процесу та обирає відповідні комунікативні стратегії, виходячи з обставин та умов спілкування, а також мовно-когнітивних особливостей особистостей комунікантів.

Основні положення четвертого розділу викладено в публікаціях дисертантки (Ле Сяомен 2023(б); Ле Сяомен 2023(в); Ле Сяомен 2024(б); Le Xiaomeng 2024).

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Концепти *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ* є базовими категоріями інтелектуально-емоційного світу мовної особистості. Вони звернені до її суб'єктивного начала і містять ціннісно-оцінкові судження про навколишню дійсність. Концепти *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ* мають у собі поняттєве ядро, образний і ціннісний компоненти і формуються внаслідок пізнавальної діяльності людини та суспільства.

Для вивчення концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ* ми використали семантико-когнітивний, логіко-психологічний, когнітивно-дискурсивний та інтегративний підходи, а також дослідили когнітивно-комунікативні аспекти концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ* через виявлення їх вербальних реалізацій у дискурсі електронних ЗМІ України, оскільки ці концепти мають особливості вираження як у мові, так і в мовленні.

Дослідження концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ* складається з етапів визначення лексичного значення концепту (виявлення поняттєвих компонентів), встановлення засобів номінації концепту, концептуальних метафор, метонімії та фразіологізмів (прояв образних компонентів), виявлення ціннісних компонентів концепту, зокрема через комунікативно значущу та прагматичну інформацію, пов'язану з експресивною та іллокутивною функціями.

Структура концептуального поля *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ* будується за ядрово-периферійним принципом. Номінативне поле концепту *СУМНІВ* охоплює всі мовні засоби, що репрезентують концепт і мають ядрові номінанти концепту *СУМНІВ*. Лексема *сомнение* є ім'ям концепту *СУМНІВ*, найбільш повно виражає його когнітивну сутність. Унаслідок аналізу тлумачень значень лексеми *сомнение* виокремлені такі семантичні компоненти: вірогідності; можливості; ймовірності; здаваності; приблизності (неточності) якості чи кількості – ці компоненти становлять поняттєве ядро концепту *СУМНІВ*. Синонімічний ряд лексеми *сомнение* деталізує змістове наповнення домінанти синонімічного ряду, прояснюючи різні сторони його семантики і утворюючи периферійне коло лексем:

неуверенность, нерешительность, колебание, скептицизм, маловерие, шатание, раздвоение (раздвоенность).

Було проаналізовано 53 мовні одиниці, що виражають семантику сумніву, а саме: модальні частки, які вживаються для **вираження невпевненості в тому, що повідомляється** (*вряд ли, едва ли, вроде, вроде бы, пожалуй, а, а что если, будто бы, якобы, жди, кажется, как, навряд ли, нет, неужели, ничего себе, ну уж, прямо, разве что, тоже, уж, что, что ли и что ль.*); вступні модальні слова, що висловлюють твердження, яке ґрунтується не на точному знанні, **а на припущенні мовця** (*может, может быть, вероятно, возможно, наверное/наверно, видимо, похоже, кажется, знаешь ли, знаете ли, знаешь, знаете, возможно, видно, видимо, вероятно, верно*), вигуки, що використовуються у відповідь на повідомлення співрозмовника **для підкресленого висловлювання недовіри, сумніву** (*будто бы, гм, жди, не может быть, неужели, ну да*); сполучники для приєднання частини складнопідрядного речення або самостійного речення, що містять семантику сумніву (*а ещё, будто, как будто, ли и ль, то ли... то ли...*); модальні фрази типу *мне кажется, думается*. Вони створюють широкий спектр периферійних значень, взаємодіючи з іншими засобами репрезентації думки: 1) сумнів із відтінком глузування, іронії; 2) сумнів – недовіра, невпевненість у вірогідності повідомлення; сумніви в істинності, реальності твердження; 3) сумнів – допустимість, припущення, невпевнена вказівка на можливість; 4) сумнів – припущення; 5) сумнів – незгода, заперечення; 6) сумнів із відтінком докору; 7) сумнів з відтінком здивування.

У ролі основних вербалізаторів когнітивно-семантичної структури концепту **ВПЕВНЕНІСТЬ** виступає слово-ім'я концепту – лексема *уверенность*. Унаслідок аналізу тлумачень значень цієї лексеми було виокремлено такі ядрові компоненти: переконаність, тверда віра; свідомість своєї сили, своїх можливостей; рішучість у діях; впевненість у собі. Синонімічний ряд концепту **ВПЕВНЕНІСТЬ** складається з 9 лексичних одиниць, а саме: *уверенность, вера, убеждение, твердость,*

решительность, убежденность, авторитетность, победоносность, победительность. Було проаналізовано 28 непрямих маркерів впевненості, а саме: 6 часток (*а вот, а как же, а то, где, ещё бы, так и есть*), 22 вступні модальні слова (*без/вне (всякого) сомнения, безусловно, конечно, несомненно, бесспорно, видишь ли, вишь, в самом деле, действительно, естественно, естественное дело, конечно, несомненно, понятно, правда, разумеется, само собой, само собой разумеется, сказать по правде и по правде сказать, сказать по чести и по чести сказать, сказать правду и правду сказать, честно говоря*). Різноманітність мовних засобів вербалізації впевненості дозволяє виокремити такі периферійні компоненти: 1) тверда впевненість; 2) безальтернативність; 3) передбачуваність; 4) нормативність.

Кількісний аналіз частотності вживання непрямих маркерів у засобах масової інформації України засвідчив такі результати для вираження концепту *СУМНІВ*: *может быть* (15.24%), *возможно* (11.27%), *кажется* (7.82%), *вряд ли* (7.2%), *якобы* (6.95%), *наверное/наверно* (6.69%), *вроде* (5.86%), *будто* (4.21%), *как бы* (3.84%), *разве* (3.75%), *вероятно* (3.51%), *видимо* (3.35%), *вроде бы* (2.16%), *едва ли* (2.01%), *неужели* (1.84%), *как будто* (1.65%), *то ли...то ли...* (1.39%), *верно* (1%); для вираження концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ*: *известно* (16.66%), *конечно* (14.42%), *правда* (13.38%), *действительно* (10.44%), *точно* (7.14%), *абсолютно* (4.82%), *обязательно* (4.64%), *понятно* (4.4%), *естественно* (3.46%), *безусловно* (3.23%), *уверенность* (2.84%), *верный* (2.78%), *уверенный* (2.49%), *разумеется* (2.59%), *решительный* (1.7%).

Отже, найбільш вживаними є модальні слова, що функціонують, як правило, як модальні вставні елементи висловлювання (49.25% для вираження концепту *СУМНІВ* і 85.18% для вираження концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ*). Позиція вставних елементів у реченні є регулярною: найчастотнішою позицією, яку займають вставні елементи в реченні, є медіальна – всередині речення (зафіксовано в 74% прикладів), 22% вставних елементів використовуються на початку речення,

достатньо рідко (1%) вставні елементи вживаються наприкінці речення, завершуючи висловлювання.

Образно-ціннісна репрезентація концепту *СУМНІВ* представлена концептуальними метафорами. Ми проаналізували 220 контекстів із семантикою сумніву, що засвідчило такі її вияви: 1) сумнів як жива істота – 57 контекстів (з них: сумнів як агенс (суб'єкт дії) – 37 контекстів): *сомнение закопошилось, сомнение закрадывается, сомнение таилось, сомнение заползло* тощо; як пацієнс (об'єкт дії) – 20 контекстів: *вселить сомнение, гнать/выгнать сомнение, встречать/встретить сомнение, выносит сомнение* тощо; 2) сумнів як рідина – 2 контексти (*выжат сомнение, погрузиться в сомнение*); 3) сумнів як джерело звуку – 2 контексти (*заглушат сомнение, сомнение стихает*); 4) сумнів як рослина – 3 контексти (*заронит сомнение, сомнение вырастет, сеять/ посеять сомнение*); 5) сумнів як локус – 2 контексти (*впасть в сомнение*); 6) сумнів як повітря – 3 контексти (*навеват / навеят сомнение, наплыло на него новое сомнение, сомнение сквозит*); 7) сумнів як результат чийось дій – 26 контекстів (*ввергать кого-то в сомнение, внушат сомнение, вводит в сомнение, вызывают сомнение, возбуждать сомнение и т.д.*); 8) сумнів як джерело почуттів та/або емоцій – 1 контекст (*сомнение будило воображение*); 9) сумнів як виявлене почуття – 1 контекст (*на лице написано сомнение*); 10) сумнів як захищений об'єкт – 1 контекст (*затаит сомнение*). Досліджений матеріал дозволяє зробити висновок про те, що в більшості випадків носії мови розглядають сумнів як щось, що встановлює ворожі відносини з «я» того, хто говорить, але в науковому дискурсі сумнів є фактором, що сприяє прогресу.

Образно-ціннісний компонент концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ* є результатом образної асоціації, що постає в мовній свідомості. Ми проаналізували 172 синтаксеми зі словесним компонентом упевненості. На основі когнітивно-контекстуального аналізу ми виокремили такі вербалізовані метафоричні іпостасі концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ*: 1) упевненість як жива істота – 88 контекстів: *уверенность живёт в душе* тощо; 2) впевненість як рідина – 6 контекстів:

уверенность вливает во что-либо тощо; 3) впевненість як предмет – 9 контекстів: *разбить уверенность* тощо; 4) впевненість як повітря – 2 контексти: *вдохнуть уверенность в кого, выветрить уверенность*; 5) упевненість як світло та/або вогонь – 2 контексти: *уверенность загорится в сердце* тощо; 6) впевненість як продукт – 1 контекст: *произвести уверенность в чём-либо*; 7) впевненість як рослина – 1 контекст: *растет уверенность*; 8) упевненість як птах – 2 контексти: *уверенность гнездилась в ком-чём; окрылить уверенность*; 9) упевненість як властивість характеру, яку можна тренувати – 4 контексти: *воспитать уверенность* тощо; 10) впевненість як звук – 1 контекст: *уверенность прозвучала в голосе*. Внаслідок аналізу 15 фразеологічних одиниць упевненості було виділено 4 семантичні компоненти: 1) безперечність, переконаність, тверда віра; 2) усвідомлення своєї сили, своїх можливостей; 3) рішучість у діях; 4) упевненість у собі.

Фреймова структура концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ* складається зі слотів і розширень, а саме: ПРИЧИНА/ДЖЕРЕЛО СУМНІВУ/ВПЕВНЕНОСТІ, ЕМОЦІЇ/СТАНИ СУМНІВУ/ВПЕВНЕНОСТІ, ПОДІЯ/СИТУАЦІЯ СУМНІВУ/ВПЕВНЕНОСТІ, АКТАНТ (розширення: ЕКСПЕРІЄНЦЕР, АГЕНС, ПАЦІЄНС), РЕАКЦІЯ (розширення: ЗОВНІШНЄ ЗОБРАЖЕННЯ, ВНУТРІШНІ ПОЧУТТЯ, ОЦІНКА ПОВЕДІНКИ). 11 концептуальних ознак (*спрямованість, причиновість, тривалість, фазовість, локативна характеристика, інтенсивність, якість, кількість, зв'язки з перцептивною сферою, комбінаторність, оціночність*) заповнені вищезгаданими слотами у фреймовій структурі та формують досліджувані концепти як ментальні одиниці.

Дискурсивні слова (дискурсивні маркери), що використовуються для оцінки вірогідності висловлювання, описуються як елементи шкали, в якій можна виділити групи маркерів повної вірогідності, майже повної вірогідності, а також непевненості та сумніву.

Концепти *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ* вербалізуються у мові за допомогою дискурсивних епістемічних слів. Коли сумнів/упевненість розміщені на шкалі

впевненості, яка визначається як ментальний континуум, що складається з ключових когнітивних станів ствердження, впевненості, здогадки та сумніву, заперечення, кожному когнітивному стану можуть бути надані певні характеристики. Немає чіткого переходу між повним запереченням і сумнівом, сумнівом і здогадкою, здогадкою і впевненістю, упевненістю і твердженням. Компонентний аналіз 16 епістемічних модальних дієслів та прагматичний аналіз 81 епістемічного слова допоміг встановити їх значення. Епістемічні дієслова у дискурсі ЗМІ виступають у двох модальних значеннях: виділяються дієслова думки (*думать, чувствовать, кажется, сомневаться, полагают, представляют, допускают*), і дієслова знання (*понимать/понять, знать, верить, считать, доверяют, уверен, известно, узнать, убеждать*). Основні епістемічні модальні значення варіюють від повної вірогідності (асерторичні модальні значення) до середньої та слабкої впевненості (ймовірні модальні значення).

У прагматичному аспекті стосунки між суб'єктами, що спілкуються, реалізуються через упевненість/неупевненість мовця і слухача щодо об'єкта комунікації. Аналізуючи взаємодію певної/невизначеної референції та семантики сумніву/впевненості ми встановили, що є лише один випадок визначеності, коли мовець і слухач знають об'єкт мови, тоді в процесі мовленнєвого акту реалізується певна референція, і вони перебувають у стані визначеності. Водночас можливі три випадки невизначеності: 1) мовець не знає точно об'єкта мовлення, а слухач знає об'єкт мовлення; 2) мовець не знає точно об'єкта референції, а той, хто слухає, не знає об'єкта референції; 3) мовець знає об'єкт, але з якоїсь причини не хоче, щоб слухач знав, що він говорить саме про цей об'єкт. У третьому випадку, залежно від свідомості слухача, можливі два варіанти, зокрема: 1) слухач і мовець володіють загальним знанням, причому слухач є одним з інсайдерів описуваної мовцем події, тому він знає об'єкт мови, і тоді складається ситуація впевненості; 2) слухач не знає чи знає неточно об'єкт мови, і тоді складається ситуація невизначеності.

У мовленнєвих актах основними іллокуціями мовця при вираженні концепту є: 1) повідомляти адресата про сумнівне, невпевнене ставлення до визначеної ситуації; 2) повідомляти адресата про ймовірні події, пов'язані з невпевненістю в реальності; 3) розкрити обставини, що викликають сумнів; 4) заохочувати адресата змінити світоглядні установки, психологічний стан та настрої. Основні іллокуції того, хто говорить, при вираженні концепту впевненості полягають у тому, щоб: 1) повідомляти адресату про впевненість у чомусь; 2) висловлювати очікування, прагнення; 3) спонукати адресата до дії. Концепти *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ* маніфестуються в медіадискурсі за допомогою констативів, квеситивів, експресивів, комісивів та директивів. Зокрема, в кількісному аспекті концепт *СУМНІВ* у сучасному медіадискурсі актуалізується переважно у констативах (75%), на другому місці – квеситиви (11.7%), на третьому – експресиви (5%), на четвертому – комісиви (5.7%) та на останньому – директиви (2.6%). Щодо мовної реалізації концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ* можна сказати таке: на першому місці констативи (72%), на другому – директиви (14%), на третьому місці – комісиви (6%), на четвертому – квеситиви (5.3%), на останньому – експресиви (2.7%).

Дискурсивні слова не мають концептуального значення, вони не впливають на істинність змісту речення як самостійні компоненти, не додають нового пропозиційного змісту. Прагматичні функції дискурсивних слів висловлення сумніву та впевненості в мовній комунікації такі: вони заощаджують мовні засоби, створюють розмовну атмосферу, встановлюють зв'язки, привертають увагу адресата, підтримують зв'язність дискурсу, змінюють тему, означають кінець розмови, впливають на її перебіг, компенсують порушення мовцем норм і правил мовного спілкування тощо. Дискурсивні слова забезпечують зв'язок між експліцитним значенням висловлювання і значенням, спланованим мовцем, додають висловлюванню додаткового змісту, тобто імпліцитної семантики. Імпліцитна семантика має у собі відображення інтенційного стану мовця,

введення інформації про відношення між контекстом і об'єктом, а також вказівку на зв'язок між висловлюваннями та контекстом.

У медіадискурсі як у просторі мовних комунікативних актів мовці використовують певні дискурсивні стратегії для впливу на аудиторію з метою досягнення своїх комунікативних намірів. Нами були виокремлені стратегії переконання, стратегії вербального нападу та стратегії вербального захисту, які забезпечують реалізацію концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ*. Основною тактикою стратегії переконання є тактика аргументації. Своєю чергою, вона реалізується субтактиками апеляції до авторитету та апеляції до уникнення шкоди та отримання користі.

Основними комунікативними тактиками, що сприяють реалізації стратегії вербального нападу, є тактики образи та глузування. Образа та глузування здійснюються шляхом вказівки на негативні інтелектуальні, моральні, професійні, фізичні та інші характеристики опонента та надання йому негативної оцінки, а також за допомогою метафор для побудови асоціацій та порівнянь, де об'єкт образ та глузувань постає у невігідному світлі.

Тактиками, що реалізують стратегію вербального захисту, є тактика виправдання та контрзвинувачення. Виправдання полягає у визнанні провини та прагненні підтвердити справедливість своїх слів та дій. Контрзвинувачення реалізується шляхом прямого чи непрямого перекладання провини на агресора.

Перспектива подальшого наукового пошуку полягає у вивченні діяхронного та міжкультурного варіювання концептів *СУМНІВ* і *ВПЕВНЕНІСТЬ*, що сприятиме розвитку історичного та компаративного напрямків лінгвокогнітивних студій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агапій А., Ковальчук В., Лех О. Концептуальне поле „GLÜCK“ у німецькомовному дискурсі. *Науковий вісник чернівецького університету Германська філологія*. 2021. Випуск 833, С. 3–12.
2. Адонина Л. В. Методика концептуального аналізу (на прикладі концепта ЖЕНЩИНА). *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского*. 2007. №1. 27 с.
3. Алексеева Ю. А. Психологічний аналіз семантичного простору концепту "віра" [Електронний ресурс]. *Проблеми сучасної психології*. 2014. DOI: <https://doi.org/10.31861/gph2021.833.3-12>
4. Алексеева Ю. А. Тест дослідження форм віри. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова. 2015. 43 с.
5. Алексеева Ю. А. Конструювання методики дослідження віри. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 12 : Психологічні науки : зб. наук. праць*. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2014. Вип. 43 (67). С. 337–345.
6. Алексеева Ю. А. Класифікація форм та видів віри особистості. *Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць Кам'янець – Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С.Костюка НАПН України*. Серія 28. 2015. С. 21–35. DOI: <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2015-28.%25p>
7. Анохіна Т. О. Маркери комунікативного мовчання в англomовному художньому дискурсі. *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка*. 2006. Вип. 28. С. 46–48.
8. Артюхова А. А. Коммуникативные стратегии и тактики в митинговой речи. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки»*. Мовознавство. 2014. № 2. С.5–9.
9. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. К.: Академія. 2004. 344 с.

10.Безугла Л. Р. Діалог, діалогічний текст та діалогічний дискурс. *Романогерманська філологія. Методика викладання іноземних мов*. Харків: Харківський національний університет. 2009. Вип. 60. № 867. С. 7–14.

11.Безугла Л. Р. Риторичні запитання як імпліцитні мовленнєві акти. *Романогерманська філологія. Методика викладання іноземних мов*. Харків: Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна. 2009. Вип. 59. №866. С. 77–84.

12.Белова А. Д. Лингвистические аспекты аргументации: [монография]. К.: Киев. гос. ун-т. 1997. 299 с.

13.Белова А. Д. Поняття «стиль», «жанр», «дискурс», «текст» у сучасній лінгвістиці. *Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Іноземна філологія*. К.: Київський університет. 2002. №32. С.11-14.

14.Белова А. Д. Комунікативні стратегії і тактики : проблеми систематики. *Мовні і концептуальні картини світу*. К. : Логос, 2004. No 10. С. 11-16.

15.Белова М. О. Вербалізація концепту НОРЕ/НАДІЯ у сучасному англomовному медичному дискурсі. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка*. Сер.: Філологічні науки. Кіровоград : КДПУ, 2016. Вип. 146. С. 46–51.

16.Бехта Т. О. Текст і дискурс у новітніх парадигмах лінгвістичних знань. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Том 30 (69) № 4 Ч. 2. 2019. с.18–22. DOI <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2019.4-2/04>

17.Бондаренко Е.В., Мартынюк А.П., Фролова И.Е., Шевченко И.С. Как нарисовать портрет птицы: методология когнитивно-коммуникативного анализа языка: кол. Монография. Харьков: ХНУ им. В.Н. Каразина. 2017. 246 с.

18.Бондаренко О.О. Вербальні засоби сугестивного впливу в сучасних медіатекстах. *Вісник науки та освіти. Серія «Філологія»*. 2023, 11(17). С.84–98.

19.Бронських С. В. Польовий підхід щодо вивчення лексичної системи мови у форматі дослідження “понятійного поля”. *Наукові записки. Серія “Філологічна”*. Випуск 24. 2012. С. 10–12.

20. Венжинович Н. Ф. Концепт і його лінгвокультурологічна природа. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія*. 2006. Вип. 14. С. 89–95.
21. Вербицька А. Е. Концепт DISTRESS / ДИСТРЕС в англomовному медіа-дискурсі: когнітивно-комуніка- тивний аспект: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Луцьк, 2018. 277 с.
22. Вітгенштейн Л. *Tractatus logico-philosophicus. Філософські дослідження*. Київ: Основи, 1995. 311 с.
23. Газуда О. М. Дослідження терміну «концепт» у сучасній лінгвістиці. *Мова та культура: сучасні аспекти співвідношення: матеріали між народної науково-практичної конференції: матеріали наук.-практ. конф., м. Одеса, 7-8 грудня 2018 р.* Одеса : Міжнародний гуманітарний університет, 2018. С. 69–71.
24. Гнатюк Л. П. Мовна гра як вияв національної лінгвокреативності: на матеріалі галицьких паремій XIX ст. *Studia z Filologii Polskiej i słowiańskiej*. Vol. 57. 2022.
25. Гніздечко О. М. Авторизація наукового дискурсу: комунікативно-прагматичний аспект (на матеріалі англomовних статей сучасних європейських та американських лінгвістів): Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. К. 2005. 203 с.
26. Голубовська І. О. Інавгураційна промова президента як дискурсивне втілення ціннісних соціально-політичних ідеологем. *Мовознавство*. 2024. № 3. С. 75–86. DOI: [10.33190/0027-2833-336-2024-3-005](https://doi.org/10.33190/0027-2833-336-2024-3-005)
27. Голубовська І. О. Дискурсивні практики сучасних масмедіа як конструктори світу постправди. *Одеські діалоги культур: творчість, людина, мова* & «Риторика медійного дискурсу: Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції та Круглого столу. 2021, Одеса: Фенікс, 2021. С. 66–69.
28. Голубовська І. О. Проблема методології когнітивної лінгвістики у світлі зміни наукової парадигми. *Тези першої Всеукраїнської наукової конференції «Когнітивні дослідження: результати, виклики та перспективи»*. К., 2024. С. 220–223.

29.Гудзь Н. О. Генезис поняття «ДИСКУРС» у сучасній лінгвістиці. *Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство): У 2 ч.* (105). 2012. С. 442–445.

30.Давиденко А. О. Концепт “family” як один з основних в англomовній лінгвокультурі. *Вчені записки Таврійського національного університету. Серія: Філологія. Журналістика.* Том 32 (71) № 1 Частина 1. 2021. С. 177–181. DOI <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.1-1/31>

31.Давидова Т. В. Антиконтцепт як одне з базових понять когнітивної лінгвістики. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова.* Серія 9. Сучасні тенденції розвитку мов. Київ, 2009. Вип. 3. С. 200–205.

32.Дегтярьова К.В. Основи теорії мовної комунікації: Навчально-методичний посібник для студентів факультету філології та журналістики напряму підготовки 6.020303 «Філологія. Українська мова і література». Полтава, 2012. 70с. <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/5045/1/Degtyarova.pdf>

33.Джеріх О.С. «Концепт» у сучасній когнітивній лінгвістиці та лінгвокультурології: поняття та структура. *Типологія мовних значень у діахронічному та зіставному аспектах.* 2018. Вип. 35–36. С. 61–69.

34.Доценко О. Л. Семантико-прагматичний синтаксис: особливості вираження модальності: монографія. К.: Міленіум. 2006. 226 с.

35.Дроботенко В. Ю., Стишов О. А. Нові фразеологізми в українській мові кінця ХХ – початку ХХІ сторіч. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди / гол. ред. Н. В. Піддубна.* 2023. Вип. 58. С. 183–197.

36.Дубініна В. О. Генеза і розвиток герменевтичної проблематики в німецькій філософії ХІХ–ХХ ст. 2020. 535 с.

37.Дубчак О. П. Концептуальна опозиція ‘свій’ – ‘чужий’ як базовий регуляторний фрагмент української мовної картини світу. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова.* 2011. № 5. С. 92–99.

38. Дьячук Н. В., Криворучко Т. В. Важливість теорії фреймів у лінгвістичній парадигмі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія : Філологія. Журналістика. 2021. Том 32 (71). № 4. Ч. 1. С. 135–139.

39. Єсипенко Н. Г. Об'єктивація абстрактного культурного концепту Freedom у художньому тексті. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки*. Серія: Філологічні науки. Луцьк. 2010. Вип. 8. С. 79–82.

40. Жаботинская С. А. Имя как текст: Концептуальная сеть лексического значения (анализ имени эмоции). *Когниция, коммуникация, дискурс*. Харьковский нац. университет имени В. Каразина, 2013. № 6. С. 47–76.

41. Жаботинская С. А. Концептуальный анализ языка: фреймовая сеть мова. *Науково-теоретичний часопис з мовознавства. № 9: Проблеми прикладної лінгвістики*. Одеса: Астропринт. 2004. С. 81–92.

42. Засєкін С. В. Дискурсивні маркери когерентності англомовного діалогічного тексту: когнітивний та прагматичний аспекти. Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Луцьк. 2001. 174 с.

43. Іваненко С. М. Поліфонія ритмотональної будови тексту в стилістичному аспекті (на матеріалі німецької мови): автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.04. Київ. 2010. 34 с.

44. Іваненко С. М. Стилістика і комунікативна прагматика. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2012. Вип. 10. С. 129–135. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Sdzif_2012_10_26 (дата звернення: 03.02.2019)

45. Кагановська О. М. Текстові концепти художньої прози (на мат. французької романістики сер. ХХ ст.) : монографія. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2002. 292 с

46. Колісник Ю. Текст і дискурс: проблеми дефініцій. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». 2010. № 675. С. 111–114.

47. Колодій М.О. Семантико-когнітивний підходу у сучасних лінгвістичних дослідженнях. *Молодий вчений*. 2021. № 10.1 (98.1). С.56–58.

48. Коломійчук О. С. Концепт моральність: культурно-семантичний

аспект. Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство) (127). 2014. С. 250–254.

49.Коляденко О.О. Термін фрейм у лінгвістиці. *Термінологічний вісник*. 2013. Вип. 2(1). С. 139–144.

50.Компанцева Л. Ф. Концепт и концептуальный анализ: аналитическая палитра. *Концептологія: Світ-Мова-Особистість. Наук. зап. Луганського нац. пед. Ун-ту*. 2005. Вип. 6. С. 68–99.

51.Кононенко В. І. Концептологія в лінгвістичному аспекті. *Мовознавство*. 2006. № 2–3. С. 111–117.

52.Космеда Т. А. Аксиологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки: монографія. Львів: ЛНУ ім. І. Франка. 2000. 349 с.

53.Космеда Т. А. «Укрокулі»-слова як протидія російським технологіям моделювання неправди (на матеріалі українських словників нових слів і значень). *Roczniki Humanistyczne*. Tom LXXII. Zeszyt. 6. 2024. S.105-121.

54.Космеда Т. А. Вербалізація соціально-психологічного феномена медіаобразів у дискурсі сучасної українсько- й російськомовної газети: актуалізація асоціативних зв'язків. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. праць / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди; Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди*, 2021. Вип. 54, ч. 1. С. 89–102.

55.Косовець М. В. Комунікативні тактики реалізації стратегії самопрезентації в англomовному детективні. *Мова*. 2022, № 37. С. 89–94.

56.Кочубей В. Ю. Вербальні та невербальні засоби вираження сумніву в англійському художньому тексті. *Наукові записки КДПУ*. Серія: Філологічні науки /мовознавство. ред. Г. Д. Клочек [та ін.]. Кіровоград: КДПУ. 2012. Вип. 105(2). С. 95–99

57.Кудрявцева Л. О., Дядечко Л. П., Дорофєєва О. М. Сучасні аспекти дослідження мас-медійного дискурсу: експресія – вплив – маніпуляція. *Мовознавство*. 2005. № 1. С. 58–66.

58.Лащук О. М. Об'єктивація і дискурсивна актуалізація бінарних концептів

NÄNE та DISTANZ. Дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Луцьк: Запоріжжя. 2021. 251 с.

59.Лема С. Wiara i wiedza. *Bez Dogmatu*, 36. 1998. (In Polish).

60.Лех О. С. Агапій А. П. Концептуальне поле „Rede“ як об'єкт лінгвістичного дослідження. *Актуальні проблеми романо–германської філології та прикладної лінгвістики*. Чернівці. 2017. Вип. 5 (14). С. 22–34.

61.Ле Сяомен. Семантики сомнения и способы её выражения в текстах современных русскоязычных масс-медиа. *Мовні і концептуальні картини світу*. КНУ. 2021, 69 випуск (2). С.121–135. DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-6397.2021.2.09>

62.Ле Сяомен. Зв'язок семантики сумніву й невизначеної референції. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*. КНУ. 2023(а), випуск 2(34). С.82–85. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2023.34.15>.

63.Ле Сяомен. Прагматична функція дискурсивних маркерів семантики сумніву. *Лінгвістичні дослідження: зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди*. Харків, 2023(б). Вип. 59. С. 127–136. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2023.59.10>

64.Ле Сяомен. Функціонування семантики сумніву та стратегії нападу в сучасному медіадискурсі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 68, том 1, 2023(в). С. 175–179. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/68-1-27>

65.Ле Сяомен. Скалярна градація епістемічних слів для позначення сумніву/впевненості. *Studia-linguistica*, 2024(а). Вип. 24. С. 77 – 88. DOI: <https://doi.org/10.17721/StudLing2024.24.77-88>

66.Ле Сяомен. Дискурсивні слова як засіб репрезентації концепту *ВПЕВНЕНІСТЬ*. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Філологічні науки*, 2024(б). № 6 (365). С. 7–13. DOI:10.12958/2227-2844-2024-6(365)-7-13

67.Лисицька О. П. Концепти «добро» та «зло» в російській мовній картині світу: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02. Харків, 2001. 18 с.

68.Лойко В.В. До питання маніпуляції суспільною свідомістю у політичному дискурсі ЗМІ. *Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки*. 2011. Вип. 57. С. 179–181.

69.Лука. 16, 10. URL: <https://allbible.info/bible/sinodal/lu/16/> (дата звернення: 13.06.2024).

70.Луньова Т. В. Концептуальна бінарна опозиція «ПРАВДА :: БРЕХНЯ» в есе Джона Бергера про творчість Жана-Мішеля Баскія: когнітивно-дискурсивний аналіз. *Філологічні науки: наук. журн.* Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка, 2019. Вип. 30. С. 85–89.

71.Мацьків П. Лінгвокогнітивне дослідження біблійного тексту. *Проблеми гуманітарних наук*. Серія: Філологія. 2014. Вип. 34. С. 121–130.

72.Мартинюк А. П. Когнітивно–дискурсивний напрям дослідження концептів у сучасній лінгвістиці. *Проблеми романо-германської філології: Зб. наук. пр.* Ужгород, 2006. С. 92–107.

73.Мартинюк А. П. Перспективи дискурсивного напрямку дослідження концептів. *Вісник Харківського нац. Ун-ту ім. В.Н. Каразіна*. 2009. № 837. С. 14–18.

74.Матвійчук Т. П. Наукове трактування тексту та його роль у комунікативній діяльності людини. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови*. 2012. Вип. 9. С. 134–141. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_10_2012_9_40

75.Мельничук О. С. Розвиток структури слов'янського речення. К.: Наукова думка. 1966. 324 с.

76.Михайличенко В. Е. Психология развития личности: Монография. Х.: НТУ «ХПИ». 2015. 388 с.

77.Мірошніченко І. М. Ледарство та працелюбність у польських, українських та російських фразеологізмах із соматичним компонентом. *Наукові записки Нац. ун-ту «Острозька академія»*. Серія: Філологічна. 2015. Вип. 56. С. 195–198.

78. Мішечкіна М. Є. Історичний та психолого-педагогічний аспекти поняття впевненості в собі. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2004. № 1. С. 114–123.

79. Мусянко В. П. Проблема істинності лінгвістичних знань. *Мовознавство*. 2000. № 2/3. С. 11–16.

80. Невська Ю. В. Дискурсивні слова як стилеутворювальна домінанта листів М. Куліша до дружини. *Лінгвістичні дослідження*. 2015. Вип. 40. С. 82–87.

81. Ніжнік Л. І. Концептуальна метафора для опису концепту СУМНІВ. *Закарпатські філологічні студії*. 2022 (а). № 25. С. 25–29. DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.25.2.2>

82. Ніжнік Л. І. Епістемічність слів на позначення впевненості / невпевненості. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Філологія. Острозька Вид-во НаУОА*. 2022 (б). Вип. 15 (83). С. 25–30. DOI: 10.25264/2519–2558–2022–15(83)–25–29

83. Ніжнік Л. І. Вербалізація концепту СУМНІВ в англomовному художньому дискурсі: дис. ... канд. філол. наук: спец. 035 “Філологія”. Чернівці. 2023. 261 с.

84. Ніжнік Л. І. Комунікативні інтенції персонажа в британській художній літературі. *Нова Філологія*. Запоріжжя : ЗНУ, 2014 (б). Вип. 60. С. 125–128.

85. Ніконова В. Г. Трагедійна картина світу в поезиці Шекспіра. Дніпропетровськ: ДУЕП. 2007. 364 с.

86. Осовська І. М. Сучасний німецький сімейний дискурс: когнітивно-семантичний і комунікативно-прагматичний виміри : автореф. дис. ... докт. філол. наук : 10.02.04. К. : Київ. нац. лінгв. ун-т., 2014. 32 с.

87. Осовська І. М. Зовнішня структура концепту Familie як метакону концептополя Familienbeziehungen. *Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія*. Чернівці. 2012. Вип. 630–631. С. 253–263.

88. Охріменко В. І. Смілова структура модальних одиниць епістемічної імовірності "probabilmente" ("probabile", "probabilità") (на матеріалі італійської мови). *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. 2021. № 39.

C. 103-120. DOI:<https://doi.org/10.17721/2663-6530.2021.39.09>

89.Охріменко В. І. Маніпулятивні стратегії «газлайтинг» та «постійне розчарування» у комунікації негативних персонажів роману А. Мандзоні «Заручені». *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. 2023, 1(43), С. 7-29.

90.Охріменко В. І. Лінгвопрагматичні особливості смислового поля дескриптивних текстів (на матеріалі дескрипції образу безіменного у романі А. Мандзоні «Заручені»). *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. 2024, 1(45), С. 79-93.

91.Павлик Н. В. Типологія дискурсивних одиниць українського епістолярію. *Science and Education a New Dimension. Philology*. VI(44). Issue: 151. 2018 45–49. DOI: <https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2018-151VI44-10>

92.Павлюк Х. Т. Метафоричне втілення емоційного концепту ANGER (на матеріалі романів-антиутопій Лорен Олівер *Delirium*, *Pandemonium*, *Requiem*). *Львівський філологічний часопис*. 2018. №4. С. 79–83.

93.Пастушенко Т. В. Особливості мовного вираження концептуальної опозиції "схід–захід" у сучасному англomовному дискурсі. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки: Філологічні науки. Мовознавство*. 2012. № 6. С. 177–182.

94.Пилячик Н. Є. Моделювання фреймового концепту ЯВИЩА ПРИРОДИ у рамках когнітивної лінгвістики. *Актуальні проблеми сучасної лінгвістики та методики викладання мови і літератури*. Житомир, 2017. URL: <http://nniif.org.ua/File/17pemfk.pdf>.

95.Пилипак В. П. Лексико-семантична опозиція «там» «тут» в контексті сучасних досліджень про семантичні опозиції. *Лінгвістичні студії*. Донецьк, 2006. Вип. 14. С. 40–49.

96.Плотнікова Н. В. Поняття «Концептосфера» та «Концепт» у сучасній лінгвістиці. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія : Філологія. Соціальні комунікації. Київ, 2020. Том 31. Випуск 14. С. 91–96.

- 97.Почепцов Г. Г. Теорія комунікації. – К.: Наук. думка, 1996. – 272 с.
- 98.Почепцов Г. Г. Достоверность высказываний. *Вісник ХНУ*. № 471. Харьков: Константа. 2000. С. 218–220.
- 99.Подсєвак К. С. Бінарна опозиція «ЛЮДИНА-ТЕХНІКА» у лінгвокогнітивному висвітленні (на матеріалі наукової фантастики Р. Бредбері): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2020. 272 с.
- 100.Положин М. М. Поняття, концепт та його структура. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки*. Серія: Філологічні науки. 2015. №4 (305). С. 212–222
- 101.Положин М. М. Про синкретичні теорії концепту. *Проблеми романо-германської філології: Зб. наук. пр.* Ужгород. 2006. С. 5–22.
- 102.Приходько А. М. Семантико-епістемічний аспект німецького паратаксісу. *Наукові записки. Вип. 35. Кіровоград: КДПУ*. 2001. С. 217–226.
- 103.Приходько А. М. Высказывание в модально-эпистемическом аспекте. *Культура народов Причерноморья*. 2003. № 42. С. 21–27.
- 104.Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики. Запоріжжя: Прем'єр. 2008. 332 с.
- 105.Приходько А. Н. Концепты и концептосистемы. *Днепропетровск: Белая Е.А.* 2013. 307 с.
- 106.Приходько А. М. Система и структура концептокорпуса. *Многоязычие в образовательном пространстве: сб. ст. Вып. 7.* Ижевск: ИЦ «Удмуртский ун-т», 2015. С. 162–173.
- 107.Приходько А. Н. Когнитивно-дискурсивные параметры концепта. *Наукові записки. Випуск 187. Серія: Філологічні науки. Кропивницький: Видавництво «КОД»*. 2020.736 с.
- 108.Приходченко О. О. Концептуалізація опозиції ЖИТТЯ – СМЕРТЬ в готичній картині світу (на матеріалі англійськомовних романів про вампірів) : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Запоріжжя, 2017. 267 с
- 109.Прокогана І. М. Лінгводидактичні прийоми ознайомлення з

інонаціональними культурними концептами. *Мовні і концептуальні картини світу*: Зб. наук. праць. Вип. 66 (2). К. : ВПЦ «Київський університет», 2019. С. 125–131. DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-6397.2019.2.17>

110.Прокогін І. М. Лінгводидактичний потенціал етнокультурного концепту ВИШИВАНКА в навчанні української мови як іноземної. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки*. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2022. Вип. 41. С. 26–45. DOI: <https://doi.org/10.26565/2073-4379-2022-41-02>

111.Прокогін І. М. Мовна гра у зовнішній рекламі м. Києва. *Linguodidactica*. Białystok: Uniwersytet w Białymstoku, 2021. Tom XXV. S. 215–224. DOI: [10.15290/lingdid.2021.25.15](https://doi.org/10.15290/lingdid.2021.25.15)

112.Ржевська Д. О. Концепт у когнітивній лінгвістиці (на прикладі оноματοпоетичної лексики). *Актуальні питання гуманітарних наук*. Збірник наукових праць Державного Дрогобицького педагогічного університету ім. Івана Франка. 2018. Вип. 21. Том 2. С. 58–64.

113.Різник С. М. Граматичні форми суб'єкта в семантико-синтаксичній структурі речення. *Українське мовознавство*. 2022, 1(52). С.44–54.

114.Роджерс К. Клиент-центрированная терапия: Пер. с англ. Киев: Ваклер. 1997.

115.Руденок А., Левицька Т. Упевненість у собі як чинник вияву конформізму у підлітків. *Збірник наукових праць Національної Академії Державної Прикордонної служби України. Психологічні науки*. № 2 (13). 2019. С. 199–221.

116.Рудик М. К. Дискурсивна стратегія як модель прагматичної мовленнєвої поведінки комунікантів (на матеріалі новел О. Генрі). *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Філологічні науки*. 2015. Кн. 1. С. 254–259. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzfn_2015_1_52

117.Русіна Б. Модальна категорія невпевненості як засобу створення сюжетної двозначності (на матеріалі новели Генрі Джеймса "Поворот гвинта"). Електронний ресурс. Режим доступу: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2132>

118. Самусенко О. М. Втілення міфопоетичної картини світу в художніх текстах та їх телеверсіях: образи води і вогню. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*. 2001. Вип. 10. С. 25–28

119. Самусенко О. М. Міфопоетичні джерела сугестії в російських телевізійних текстах. автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.024. Київ, 2004. 20 с.

120. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля. К. 2006. 716 с.

121. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник. Полтава: Довкілля; Київ. 2008. 712 с.

122. Семегин Т. С. Концепт та суміжні з ним поняття. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія № 9. Сучасні тенденції розвитку мов*. Київ, 2011. Вип. 5. С. 246–249.

123. Семегин Т. С. Динаміка семантичної структури бінарних концептів прекрасний/потворний в англійській та українській мовах: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2011. 23 с.

124. Слободян М. В. Методика концептуального аналізу у сучасній когнітивній лінгвістиці. *Мовознавство*. 2009. Вип. 17. С. 105–115.

125. Снитко О. С. Стратегічний наратив та контрнاراتив у системі інформаційних впливів. *Комунікативні стратегії інформаційного суспільства: лінгвістика, право, інформаційна безпека*. К., НА СБУ. 2020. С. 98-103.

126. Сусов А. А. Размышления о концептах. *Вісник Харківського нац. Ун-ту ім. В.Н. Каразіна*. 2006. Вип. 726. С. 14–20

127. Старко В. Ф. Концепт ГРА в контексті слов'янських і германських культур (на матеріалі української, російської, англійської та німецької мов). *Автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04. "Германські мови"*. К. 2004. 20[1]с.

128. Строкаль О. М. Вербалізація концепту НАРОД у поезії Олексія

Довгого. *Українське мовознавство: [зб. наук. праць]*. 2020. Київ : Університет імені Тараса Шевченка. Вип. 50. С. 126–133.

129.Строкаль О. М. Вербалізація концепту природа в поетичній мові Олексія Довгого. *Міжнародний філологічний часопис*. Issue 11, Vol. 1, 2020. С. 30–40.

130.Строкаль О. М. Рідна земля у мовній картині світу Олексія Довгого. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур*. 2020. Київ. Вип. 36. С. 98–106.

131.Строченко Л. В. Підходи до трактування концептуального поля у сучасній лінгвістиці. *Сучасні студії з романської і германської філології: Матеріали*. 2020. С. 146–148

132.Стельмах М. Вираження категорії сумніву в класичній перській мові (на матеріалі “Шагنامه” Фердоусі). *Вісник львів ун-ту*. Серія філологічна. Вип. 45. 2008. С. 184–189. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vpl.2008.45.6231>

133.Стишов О. А. Розмовні неологізми в сучасній українській мові. *Українське мовознавство: міжвідомчий наук. зб.* 2024 Вип. 1 (54). Київ: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет". С. 23–41. DOI: 10.17721/um/54(2024).23-41

134.Стишов О. А. Жаргонні фразеологізми в масмедійному дискурсі XXI сторіччя. *Лінгвістика*. Полтава: ЛНПУ ім. Тараса Шевченка “Альма-матер”, 2024. №1(49). С. 64–72. DOI: 10.12958/2227-2631-2024-1-49-64-72

135.Стишов О. А. Неосеманти в сучасному українськомовному інтернет-дискурсі. *Studia Linguistica*. Київ: КНУ імені Тараса Шевченка. Вип. 21. 2022. С. 41–56.

136.Стишов О. А. Особливості словотворення неологізмів-іменників в українській мові XXI сторіччя. *Slavia orientalis*. Т. LXXIII, № 2. 2024. С. 99–110. DOI: 10.24425/slo.2024.151725

137.Ткачук В. М. Категорія суб'єктивної модальності: [монографія]. Тернопіль: Підручники й посібники. 2003. 240 с.

138.Туренко О. С. Пошук смислів сумісності індивідуального й колективного: соціально-філософський досвід Середньовіччя. дис.... канд. філол. наук: спец.

09.00.03. “соціальна філософія та філософія історії”. К. 2016. 420 с.

139.Фролова И. Е. Конфронтация как стратегия англоязычного дискурса. Как нарисовать портрет птицы : кол. монография / под. ред. И. С. Шевченко. Харьков : ХНУ имени В.Н. Каразина, 2017. С. 148–201.

140.Харитон Л. Репрезентація "сумнів у собі" у фреймі сумніву. *Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики*. 2011. № 3. С. 169–175. Електронний ресурс. Режим доступу: http://chnu.edu.ua/res/chnu.edu.ua/period_vudannia/web13/pdf/2011_3/Liudmyla_Kharyton.pdf

141.Харитоновна Д.Д. Інституційний політичний дискурс України у ретроспективі: монографія. К.: Книга-плюс, 2025. с. 193.

142.Чайка Л. В. Стратегії й тактики в конфліктній комунікації. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*. 2016. С.148-155.

143.Черненко Г. А. Проблема дослідницького суб’єктивізму в аксіологічній лінгвістиці. Verlag Otto Sagner: Munchen – Berlin – Washington, 2014. С. 263-271.

144.Черненко Г. А. Принципи ієрархічної систематизації ціннісних концептів. *Мова і культура*. Вип. 16. Т. III (165). Київ: Вид. дім «Дмитра Бураго», 2013. – С. 258-262.

145.Черненко Г. А. Імплікатури як засіб маніпулювання свідомістю адресата в текстах ЗМІ. *Вісник Київського міжнародного університету. Журналістика. Медіалінгвістика. Кінотелемистецтво*. 2002. Вип. 1. С. 132-138.

146.Човганюк М.М. Вербалізація стратегій і тактик ввічливості в англomовному телевізійному дискурсі ток-шоу (на матеріалі програми *LARRY KING LIVE*). *Дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04. “Германські мови”*. Запоріжжя, 2017.224 с.

147.Шевченко І. С. Становление когнитивно–коммуникативной парадигмы в лингвистике. *Вісник Харківського нац. Ун-ту*. 2004. № 635. С. 202–205.

148. Шевченко І. С., Морозова Е. И. Дискурс как когнитивно-коммуникативная деятельность. *Дискурс как когнитивно-коммуникативный феномен*: монографія. Харків: Константа. 2005. 356 с.
149. Шевченко І. С. Дискурс и его категории. *Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна*. 2011. Вип. 68. № 973. С. 6–12.
150. Шерепитко А. С. Когнитивно-дискурсивные модели вечности. *Science and Education a New Dimension. Philology*. October 2015. III(14), Issue: 65. С.80-82.
151. Шило С. Б. Комунікативні стратегії і тактики впливу в політичному дискурсі (на матеріалі промови П. Порошенка на прес-конференції «Виклики – 2018»), *Лінгвістика : зб. наук. пр. / за ред. проф. К. Д. Глуховцевої. Старобільськ : ЛНУ імені Тараса Шевченка*, 2018. № 1 (38). С. 154-163.
152. Шнуровская Л. Классификация типов модальности: функционально-семантический подход. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія Мовознавство* 2(28). 2017. С. 70–75.
153. Шугаєв А. В. Дискурсивні стратегії и тактики в конструюванні позитивного іміджу організації об'єднаних націй. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. С.107–111.
154. Щербина С. М., Гоца Н. М. Онтологічна сутність бінарних концептів та основні підходи до їх вивчення у сучасній лінгвоконцептології. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. 2014. № 13. С. 157–160.
155. Шор Ю., Малышевский А., Пигров К., Карпунин В. Из истории мировой гуманистической мысли: Антология. 1995.
156. Adler A. The individual psychology of Alfred Adler: A systematic presentation of selections from his writings. In H. L. & R. R. Ansbacher (Eds.). New York: Basic Books. 1956. 503 p.
157. Aijmer K. Analyzing modal adverbs as modal particles and discourse markers. *Discourse markers and modal particles: categorization and description*. Amsterdam:

John Benjamins Publishing Company. 2013 a. P. 89–106.

158. Aijmer K. Understanding pragmatic markers: a variational pragmatic approach. Edinburgh: University Press. 2013 b. 160 p.

159. Albert Einstein & Leopold Infeld *The Evolution of Physics: The Growth of Ideas from Early Concepts to Relativity and Quanta*. Edited by C.P. Snow. Cambridge University Press. 1938. 336 p.

160. Aijmer K. Why is actually so popular in spoken English? *English in speech and writing. Studia Anglistica Upsaliensia*. 1986. No. 60. P. 119–129.

161. Allport G.W. *Becoming: Basic considerations for a psychology of personality*. 1955. 41p.

162. Antaki C. *Explaining and Arguing: The social Organization of Accounts*. London & Thousand Oaks: Sage. 1994. 210 p.

163. Austin, J. L. *How to do things with words. William James lectures ; volume 1955*. Cambridge : Harvard University Press. 1962. 163 p.

164. Barrett T. *Modernism and Postmodernism: an overview with art examples. Art education : content and practice in a Postmodern Era*. James Hutchens & Marianna Suggs, eds. Washington DC. 17, 1997. P. 17–29.

165. Bastert, Ulrike. *Modalpartikel und Lexikographie*. Tübingen: Niemeyer. 1985. 157 p.

166. Beebe, Leslie M. & Tomoko Takahashi. Do you have a bag?: social status and patterned variation in second language acquisition. In S. Gass, C. Madden, D. Preston, & L. Selinker (Eds.), *Variation in Second Language Acquisition*. Clevedon, Philadelphia: Multilingual Matters. 1989. P. 103–125.

167. Blakemore D. *Relevance and Linguistic Meaning: the Semantic and Pragmatic Discourse Markers*. Cambridge university press, 2002. P. 149–183.

168. Blum – Kulka, Shoshana, Juliane House. Cross-cultural and situational variation in requesting behavior. In S. Blum-Kulka, J. House, & G. Kasper (Eds.), *Cross – Cultural Pragmatics: Requests & Apologies*. Norwood, N.J.: Ablex. 1989. P. 123–154.

169. Blum -Kulka, Shoshana, Brenda Danet & Rimona Gherson. *The language of*

requesting in Israeli society. In: J. Forgas (Eds.), *Language and Social Situations*. New York: Springer–Verlag. 1985. P. 113–139.

170. Brown G., Yule G. *Discourse analysis*. Cambridge: Cambridge University Press. 1983. P. 149.

171. Brown P., Levinson S. *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge: CUP, 1987. 345 p.

172. Burkhardt S. *Praktischer Journalismus*. München: Oldenbourg Verlag. 2009. P. 205–207.

173. Byalyk V. D., Nizhnik L. I. Epistemic Words on the Confidence Scale. *Academic Journal of Modern Philology*. Wrocław. 2022. Vol. 15. P. 107–115. DOI: 10.34616/ajmp.2022.15.8

174. Caponigro I., Sprouse J. Rhetorical questions as questions. *Proceedings of Sinn und Bedeutung 11*. Barcelona : Universität Pompeu Fabra, 2007. P. 121–133.

175. Chernenko G.A. “Concept” in Russian and American Linguistics, or About the Ideological Factors of Terminological Synonymy Formation. In: *Folia linguistica et litteraria*. №45. 2023, C.9-26.

176. Croft W. *Cognitive Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. 356 p.

177. Crystal D., Davy D. *Investigating English style*. London: Longman. 1969. 260 p.

178. Culioli, Antoine. "Valeurs modales et opérations énonciatives". *Le Français Moderne*. 1978. 46a(4). P. 300–317.

179. De Beaugrande, R. & Dressler, W. *Methods of text and Discourse Analysis: in search of meaning*. London: Sage Publications. 1981. 278p.

180. Deleuze G., Guattari F. *What is Philosophy?* Columbia University: Columbia University Press. 1994. 256 p.

181. Ebert K. Functions of Relative Clauses in Reference. *Linguistische Berichte*. 1973. № 23. P. 1–11.

182. Einstein A. Physics and reality. *Journal of the Franklin Institute*, 1936. Volume

221, Issue 3, Pages 349–382.

183.Elgin C.Z. With reference to reference. *Foreword by Nelson Coodman*. Indianapolis; Cambr.: Hackett, 1983. 17 p.

184. Epstein M. A Philosophy of the Possible. Brill | Rodopi. 2019. 380 p.

185.Fairclough N. Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research. Routledge, 2003. 270 p.

186.Foucault, Michel. A ordem do discurso: aula inaugural no Collège de Frances, pronunciada em 2 de dezembro de 1970. Trans. Laura Fraga de Almeida. São Paulo: Loyola, 1996 (coleção Leituras Filosóficas). 79 p.

187.Fraser B. An approach to discourse markers. *Journal of Pragmatics*. 1990 (14).

188.Fraser B. Pragmatic markers.*Pragmatics*. 1996, 6(2).

189.Fraser B. What are discourse markers? *Journal of pragmatics*. 1999 (31).

190.Fraser J. B. An analysis of "even" in English. In C. J. Fillmore, D. T. Langendoen (Eds.),*Studies in linguistic semanties*, New York, N.Y.: Irvington. 1971. P. 151–178.

191.Frege G. On Concept and Object. originally published as Über Begriff und Gegenstand in Vierteljahresschrift für wissenschaftliche Philosophie 16, 1892, P. 192–205, translated in Geach & Black 1952. P. 42–55. Slater, B.H. Concept and Object in Frege (Minerva).

192.Golubovska I., Harytonova D., Ruda N. Ukrainian Institutional Political Discourse in a Communicative-Cognitive Aspect. *International Journal of Society, Culture and Language*. Volume 10, 2021. Issue 1. P. 30–40.

193.Grice H.P. Logic and Conversation. *Syntax and Semantics / Speech Acts*, №3. New York, 1975. P. 41–58.

194.Habermas J. Erläuterungen zum Begriff des kommunikativen Handelns. *Vorstudien und Ergänzungen zur Theorie des kommunikativen Handelns*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verl., 1989. S. 571–606.

195.Halliday M. Functional diversity of language as seen from the consideration of modality and mood in English. *Foundations of language*, Vol. 6. No 3. 1970. P. 322–361.

- 196.Halliday, Michael, Christian Matthiessen. An Introduction to Functional Grammar. Fourth Edition. London: Routledge. [2004] 2014.
- 197.Harris S. Discourse analysis. *Language*, Vol. 28. 1952. No. 1, P. 1–30.
- 198.Huddleston Rodney, Geoffrey Pullum. The Cambridge Grammar of the English Language. Cambridge: Cambridge University Press. 2002. 1860 p.
- 199.Iomdin B. Combinations of Probability Qualifiers in Russian. Wiener Slawistischer Almanach. Sonderband 69. 2007. URL: http://meaningtext.net/mtt2007/proceedings/17Iomdin_BerdichevskyFinal.pdf (дата обращения 02.03.2022 г.).
- 200.Jackendoff R. Semantics and cognition. Cambridge: M.I.T. Press. 1983.
- 201.Junge Kenneth. “Phenomenological Note on Belief–Feeling and the Relation Between Affect and Belief.”. *Scandinavian Journal of Psychology*. 1985. Volume 26, Issue 1; P. 285–287.
- 202.Kahneman Daniel, Amos Tversky. “Variants of Uncertainty.” *Cognition*. 1982. Volume 11, Issue 2; 143–157.
- 203.Kinjo, H. Oral Refusals of Invitations and Requests in English and Japanese. *Journal of Asian Culture* 1, 1987. P. 83–106.
- 204.Kleiber G. Problèmes de référence: Descriptions définies et noms propres. Paris : Universite de Metz, 1981. 538 p.
- 205.Kövecses Z. Emotion Concept. Berlin: Springer-Verlag, 1990. 242 p. DOI: 10.1007/978-1-4612-3312-1
- 206.Kövecses Z. Language, Mind and Culture: A Practical Introduction. Oxford: Oxford University Press, 2006. 416 p.
- 207.Kövecses Z. Metaphor : A Practical Introduction. Oxford: Oxford University Press, 2010. 375 p.
- 208.Kövecses Z. Metaphor and Emotion: Language, Culture, and Body in Human Feeling. Cambridge University Press, 2003. 223 p.
- 209.Kövecses Z. Metaphor and metonymy in folk and expert theories of emotion. *Metaphor in Communication, Science and Education*. De Gruyter Mouton, 2017. P. 29–

43.

210.Kripke A. Speaker's Reference and Semantic Reference. *Midwest Studies in Philosophy*, 1977. № 2. P. 255–276.

211.Kronfeld A. Reference and computation: An essay in applied philosophy of language. Cambr. etc.: Cambr. UP, 1990. P. 2–199

212.Lakoff, G. Categories: An essay in cognitive linguistics, *Linguistic Society of Korea Linguistics in the Morning Calm*, 1982. P.139–193.

213.Lakoff, G. *Metaphors we live by* G. Lakoff & M. Johnson. Originally published: University of Chicago Press. 1980. Date Views 28.05.2022 <http://shu.bg/tadmin/upload/storage/161.pdf>.

214.Langacker R. Discourse in Cognitive Grammar. *Cognitive Linguistics*, 2001. Vol. 12. No. 2. P. 143-188.

215.Langacker R. W. Introduction to Concept, Image, and Symbol. *Cognitive linguistics: basic readings*. Berlin, New-York: Mouton de Gruyter, 2006. V. 34. P. 29–67.

216.Langacker, R.W. *Foundations of cognitive grammar*. V. 2: Descriptive application. Stanford, CA: Stanford University Press. 1991. 395 p.

217.Lazarus R.S., DeLongis A., Folkman S., Gruen R. Stress and adaptational outcomes-the problem of confounded measures. *American Psychologist*. New York. 1985. № 40. P. 770–779.

218.Leech, Geoffrey. *Principles of Pragmatics*. London: Longman. 1983.

219.Levchenko, O., Tyshchenko, O., Dilai, M. Associative verbal network of the conceptual domain (Misery) in Ukrainian. *4th International Conference on Computational Linguistics and Intelligent Systems*. COLINS. 2020. Volume 2604, P. 106–120.

220.Le Xiaomeng. Discourse Word as a Means of Expressing the Concept of Doubt. *Modern engineering and innovative technologies*. Issue 32. Part 4, 2024. p.59–69. DOI: 10.30890/2567-5273.2024-32-00-082

221.Le Xiaomeng. Analysis of the means of expressing doubt based on the Russian

National Corpus. *Zeitschrift für Slawistik*, 2025; 70(1): 96-108. DOI: <https://doi.org/10.1515/slav-2025-0004>

222.Li M. Clarification on Linguistic Applications of Fuzzy Set Theory to Natural Language Analysis. *Eighth International Conference on Fuzzy Systems and Knowledge Discovery, FSKD*. 2011. P. 811–815. DOI: 10.1109/FSKD.2011.6019632

223.Linsky L. Reference and referents. *Philosophy and Ordinary Language Urbana*, University of Illinois Press, 1963. P. 74–89.

224.Luckmann T. Interaction planning and intersubjective adjustment of perspectives by communicative genres. *Social intelligence and interaction. Expressions and implications of the social bias in human intelligence*. 1995. P. 175–186.

225.Lyons J. *Linguistic Semantics: An Introduction*. Cambridge University Press, 1995. 381p.

226.Lyons J. *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press. 1977. 897p.

227.Heidegger, Martin. The Age of the World Picture. *Main Trends of the Modern World (англ.)*. London: Palgrave Macmillan UK. c. 70-88. doi:10.1007/978-1-349-25249-7_3. ISBN 978-1-349-25249-7.

228.Moilanen M. Scheinargumentation als persuasives Mittel. *Überredung in der Presse: Texte, Strategien, Analysen*. Berlin, N. Y.: de Gruyter, 1994. P. 45–59

229.Moore C., Harris L., Patriquin M. Lexical and prosodic cues in the comprehension of relative certainty. *Journal of Child Language*, 20 (I). 1993. P. 153-167.

230.Muntigl P., Turnbull W. Conversational structure and facework in arguing. *Journal of Pragmatics*. 1998. № 29. P. 225–256

231.Nuyts J. Epistemic modality, language, and conceptualization: A cognitivepragmatic perspective. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamin Publishing Company, 2001. Vol. 5. 449 p.

232.Oh S.Y. Actually and in fact in American English: a data – based analysis. *English Language and Linguistics*. 2000. No. 4. P. 243–68. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1360674300000241>

233.Styshov O. Neologisms of the military sphere in the modern ukrainian language. *Logos*. 2022, 113, S. 116–128.

234.Palmer F. R. Modality and the English Modals. Second Edition. London: Longman. 1990. 232 p.

235.Palmer L. Descriptive and comparative linguistics: A Critical Introduction. London: Faber & Feber Publications. 1972. 430 p.

236.Phillips, N., Brown, J.L. Analyzing communication in and around organizations: A critical hermeneutic approach. *Academy of Management Journal*, 1993. V. 36, P. 1547–1576.

237.Renooij Silja, Cilia Witteman. Talking Probabilities: Communicating Probabilistic Information with Words and Numbers. *International Journal of Approximate Reasoning*. 1999. Volume 22, Issue 3. Amsterdam: Elsevier; 169–194. [https://doi.org/10.1016/S0888-613X\(99\)00027-4](https://doi.org/10.1016/S0888-613X(99)00027-4)

238.Rivelis E. How is the Bilingual Dictionary Possible. Doctoral Thesis in Slavic Languages at Stockholm University, Sweden. (= Acta universitatis Stockholmiensis. Stockholm Slavic Studies 36). Stockholm, 2007.

239.Rubin V. Epistemic Modality: from Uncertainty to Certainty in the Context of Information Seeking as Interactions with Texts. *Elsevier Information Processing & Management*. Volume 46, Issue 5. Amsterdam: Elsevier. 2010. P. 533–540. <https://doi.org/10.1016/j.ipm.2010.02.006>

240.Russell B. An Inquiry Into Meaning and Truth. New York: Routledge. 1940. DOI: 10.2307/2180911

241.Russell B. What I Believe (Text). N.Y.: E.P.Dutton & Co.,1925. 87p.

242.Russian Grammar. Volume I & II, The USSR Academy of Sciences; First Edition. 1980. 1492 c.

243.Schenck-Hamlin W.J., Wiseman R.L. and Georgacaracos G.N. A Model of properties of complain – gaining strategies. *Communication Quarterly*. 1982, v.30, №2, P. 92–100.

244.Schiffrin D. Approaches to discourse. Cambridge, MA & Oxford: Blackwell,

1994. 480 p.

245.Schiffrin D. Discourse makers. Cambridge University Press. 1987.
<https://doi.org/10.1017/CBO9780511611841>

246.Searle, J. R. Speech acts: An essay in the philosophy of language. Cambridge: Cambridge University Press. 1969. 214 p.

247.Simon Vandenberg A.M. The Semantic field of Modal Certainty: A Corpus – Based Study of English Adverbs. Berlin / New York: Mouton de Gruyter, 2007. 408 p

248.Spencer-Oatey H. Rapport management theory and culture. *Intercultural Pragmatics*, V. 2–3, 2005. P. 335–346. <https://doi.org/10.1515/iprg.2005.2.3.335>

249.Spencer-Oatey, H. Culturally speaking: Culture, communication and politeness theory. London: Continuum International Publishing Group. 2008. 384 p.

250.Sweetser E. From Etymology to Pragmatics. Metaphorical and Cultural Aspects of Semantic Structure. Cambridge: Cambridge University Press, 1990. 174 p.

251.Taglicht J. Actually, there's more to it than meets the eye. *English Language and Linguistics*. 2001. No. 5.1. P. 1–16.

252.Teigen K. H., Brun W. The directionality of verbal probability expressions: Effects on decisions, predictions, and probabilistic reasoning. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*. 1999. 80(2). P. 155–190. DOI : 10.1006/obhd.1999.2857

253.Teigen K. The Language of Uncertainty. *Acta Psychologica*. Volume 68. 1988 Amsterdam: Elsevier. P. 27–38. DOI: 10.1006/obhd.1999.2857

254.Tomlin, Russell S. Focal attention, voice and word order: An experimental cross – linguistic study. *Word order in discourse*. Amsterdam: Benjamins. 1995. P. 517–554.

255.Travis C. E. The Natural Semantic Metalanguage approach to discourse markers. *Approaches to discourse particles*. Amsterdam: Elsevier, 2006. P. 219–242. DOI: https://doi.org/10.1163/9780080461588_014

256.Von Humboldt, W. History of linguistics. Kondrashov N.A. Trans. Moscow, 1991. P. 192.

257. Westney P. How to be more or less certain in English: scalarity in epistemic modality. *International Review of Applied Linguistics*. 1986. 24 (4). P. 311–332. DOI: 10.1515/iral. 1986.24.1–4.311.
258. Widdowson, H G. An applied linguistic approach to discourse analysis. Doctoral thesis, Institute of Education, University of London. 1973. 245 p.
259. Wierzbicka, A. Semantics. Primes and Universals. Oxford, New York: Oxford University Press, 1996. 500 p.
260. Wolpe J. Toward Better Results in the Treatment of Depression: The Analysis of Individual Dynamics. *The Evolution Of Psychotherapy: The Second Conference*. 1992. P. 125–134. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315803654>
261. Yule G. Pragmatics. Oxford: Oxford University Press. 1996. 106 p.
262. Aijmer K., Foolen A., Simon–Vandenberg A. M. Pragmatic markers in translation: a methodological proposal. *Approaches to discourse particles*. Amsterdam: Elsevier, 2006. P. 101–114.
263. Hampe B. Introduction. Image Schemas in Cognitive Linguistics. Berlin : Mouton de Gruyter, 2005. P. 1–12.
264. 李勤: 论俄语的不确定/确定范畴, 载《中国俄语教学》1996年第4期, 20-35页。
265. 龚文梓: 说服学——攻心的学问[M]. 北京: 东方出版社, 1994年。
266. 亚瑟·叔本华, 《作为意志和表象的世界》, 石冲白译(商务印书馆, 1982年)
267. 莫爱屏. 话语标记语的关联认知研究. 语言与翻译, 2004(3).
268. 羊芙葳. 论话语的趋利避害原则. 语言研究, 2009(3).
269. 许宏. 俄语“不确信”话语词的语义和语用分析. 语言学研究, 2015(07): 118-129.
270. 孙名蕊. 话语词 *разумеется* 的语义语用功能探究. 中国俄语教学. 2019. T.42. No. 3: 40-55.

СПИСОК ДОВІДКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

271.[БАС]: Большой академический словарь русского языка. Автор: (ред.) Горбачевич К.С., Герд А.С. Москва: Наука; Санкт-Петербург: Наука, 1965.

272.Краткий толковый словарь русского языка. Академия наук СССР, Институт русского языка, 1985. 245 с.

273.[Кузнецов]: Большой толковый словарь русского языка / Под редакцией С.А. Кузнецова, 1998. 1536 с.

274.[МАС]: Малый академический словарь: В 4-х т. / АН СССР, Ин-т рус. яз.; Под ред. А. П. Евгеньевой. 2-е изд., испр. и доп. М.: Русский язык, 1984.

275.[Ожегов]: Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений / Росс. акад. наук. Ин-т русск. языка им. В.В. Виноградова. 4-е изд., доп. М. : Азбуковник, 1999. 944 с. Электронный ресурс. Код доступа: <https://slovarozhegova.ru/word.php?wordid>

276.Русский семантический словарь. Толковый словарь, систематизированный по классам слов и значений. Российская академия наук. Ин-т рус. яз. им. В. В. Виноградова; Под общей ред. Н.Ю. Шведовой. М.: Азбуковник, 1998.

277.[Русская фразеология]: Фразеологический словарь русского литературного языка. / Под редакцией А.И. Федоров. Новосибирск: Наука. Сиб. отделение, 1991. 880с.

278.[Словарь синонимов]: Словарь синонимов русского языка: Практик. справочник: Около 11000 синонимических рядов / Под редакцией З.Е. Александровой. 6-е изд., перераб. и доп. Москва: Русский язык, 1989. 494 с. Электронный ресурс. Код доступа: <http://rus-yaz.niv.ru/doc/synonyms-aleksandrova/fc/slovar>

279.Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія. Ордена Труд. Червон. Прапора Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні АН УРСР; за заг. ред. І. К. Білодіда. Київ: Наук. думка, 1973. 438 с.

280.Словник української мови в 11 томах. Академічний тлумачний словник (1970 – 1980) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in>.

281.[Ушаков]: Толковый словарь русского языка / Под ред. Д.Н. Ушакова. М.: Гос. ин-т "Сов. энцикл."; ОГИЗ; Гос. изд-во иностр. и нац. слов., 1935-1940. (4 т.). Электронный ресурс. Код доступа: <https://slovarozhegova.ru/word.php?wordid>

282.[НКРЯ]: Национальный корпус русского языка. Электронный ресурс. Код доступа: <http://www.ruscorpora.ru/>

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

283.Gazeta.ua (05.04.2024). "Немає жодної двозначності": у МЗС Португалії зробили заяву щодо вступу України в ЄС. URL: https://gazeta.ua/ru/articles/world-life/_net-nikakoj-dvusmyslennosti-v-mid-portugalii-sdelali-zayavlenie-o-vstuplenii-ukrainy-v-es/1177078 (дата звернення: 14.03.2024).

284.Gazeta.ua (07.09.2023). Політика: Подружжя депутатів похвалилося радісною новиною. URL: https://gazeta.ua/ru/articles/politics/_deputat-ot-batkivschiny-i-sluga-pohvastalis-radostnoj-novostyu/1156931 (дата звернення: 11.12.2023).

285.Gazeta.ua (09.11.2023). Кому насправді вигідна "патова ситуація" в Україні. URL: https://gazeta.ua/articles/life/_komu-naspravdi-vigidna-patova-situaciya-v-ukrayini/1163816 (дата звернення: 11.12.2023).

286.Gazeta.ua (22.09.2023). Зеленський повертається з Америки з пакетом військової допомоги, але без АТАСМС. URL: https://gazeta.ua/articles/world-life/_zelenskij-povertayetsya-z-ameriki-z-paketom-vijskovoyi-dopomogi-ale-bez-atasms/1158610 (дата звернення: 02.03.2024).

287.Gazeta.ua (07.07.2023). 7 липня відзначають Різдво Іоана Предтечі. URL: https://gazeta.ua/articles/life/_7-lipnya-vidznachayut-rizdvo-ioana-predtechi/782127 (дата звернення: 25.11.2023).

288.Gazeta.ua (18.10.2016). "Сказати, що я бачила, як падає авторитет Путіна, не можу - я цього авторитету ніколи не спостерігала" — Наталя Каплан. URL: https://gazeta.ua/articles/life/_skazati-scho-ya-bachila-yak-padaye-avtoritet-putina-ne-mozhu-ya-cogo-avtoritetu-nikoli-ne-sposterigala-natalya-kaplan/729586 (дата звернення: 13.08.2021).

289.Gazeta.ua (03.10.2019). Психологічний трилер "Джокер" вийшов у прокат. URL: https://gazeta.ua/articles/culture/_psihologichnij-triler-dzhoker-vijshov-u-prokat/930738 (дата звернення: 26.09.2020).

290.Gazeta.ua (24.08.2024). На таємному складі знайшли найдорожчу в світі картину. URL: https://gazeta.ua/ru/articles/world-life/_na-tajnom-sklade-nashli-samuyu-doroguyu-v-mire-kartinu/1191385 (дата звернення: 30.08.2024).

291.ukranews (23.11.2020). Як Антипутін кинув Путіна. Головні заяви Андрія Богдана із інтерв'ю Собчак. URL: <https://ukranews.com/ua/news/740344-bogdan-slova-pro-zelenskogo-yakuj-kynuv-putina-royasnuv> (дата звернення: 18.03.2022).

292.Gazeta.ua (15.08.2024). Зеленський хотів скасувати підриг "Північних потоків" - нове розслідування. URL: https://gazeta.ua/ru/articles/world-life/_zelenskij-hotel-otmenit-podryv-severnyh-potokov-novoe-rassledovanie/1190520 (дата звернення: 30.08.2024).

293.Gazeta.ua (12.03.2024). "Не виходить бути з однією" - Мілевський розказав про свої постійні зради і думки про дітей від сурогатної матері. URL: https://gazeta.ua/articles/celebrities/_ne-vihodit-buti-z-odniyeyu-milevskij-rozkazav-pro-svoyi-postijni-zradi-i-dumki-pro-ditej-vid-surogatnoyi-materi/1174646 (дата звернення: 06.07.2024).

294.Gazeta.ua (19.03.2024). Клопотенко назвав Полякову "дивною людиною". Вона різко відповіла. URL: https://gazeta.ua/articles/celebrities/_klopotenko-nazvav-polyakovu-divnoyu-lyudinoyu-vona-rizko-vidpovila/1175359 (дата звернення: 23.05.2024).

295.Gazeta.ua (29.02.2024). Війна без кінця і краю - політолог прокоментував послання Путін. URL: https://gazeta.ua/articles/world-life/_vijna-bez-kincy-a-i-kraju-politolog-prokomentuvav-poslannya-putin/1173390 (дата звернення: 02.04.2024).

296.24tv.ua (07.04.2024). Прямо біля кордону з Росією Німеччина проводить масштабні військові навчання: яскраві кадри. URL: https://24tv.ua/viyskovii-nimechchini-provodyat-masshtabni-navchannya-bilya-kordonu_n2530607 (дата звернення: 02.05.2024).

297.Gazeta.ua (05.04.2024). Кадрове перезавантаження - стратегія чи перестановка доданків? URL: https://gazeta.ua/articles/politics/_kadrove-perezavantazhennya-strategiya-chi-perestanovka-dodankiv/1177085 (дата звернення: 13.07.2024).

298.Gazeta.ua (03.04.2024). "Постійно щось засуджують": Зеленський відповів на реакцію Заходу на удари по НПЗ Росії. URL: https://gazeta.ua/articles/life/_postijno-schos-zasudzhuyut-zelenskij-vidpoviv-na-reakciyu-zahodu-na-udari-po-nprz-rosiyi/1176854 (дата звернення: 25.07.2024).

299.Gazeta.ua (29.03.2024). Чому алкоголь і темний шоколад по-різному впливає на чоловіків та жінок. URL: https://gazeta.ua/articles/health/_comu-alkogol-i-temnij-shokolad-poriznomu-vplivaye-na-cholovikiv-ta-zhinok/1176370 (дата звернення: 06.05.2024).

300.Gazeta.ua (03.04.2024). Чому собаки гавкають без причини: знайшли пояснення. URL: https://gazeta.ua/articles/science-life/_comu-sobaki-gavkayut-bez-prichini-znajshli-poynasnennya/1176877 (дата звернення: 08.08.2024).

301.Gazeta.ua (05.04.2024). "В бою проти мене Тайсон Ф'юрі буде іншим" – Усик висловився про майбутній поєдинок. URL: https://gazeta.ua/articles/sport/_v-boyu-proti-mene-tajson-fyuri-bude-inshim-usik-vislovivsya-pro-majbutnij-poyedinok/1177110 (дата звернення: 03.06.2024).

302.Gazeta.u. (26.03.2024). Письменник Остап Українець мобілізувався до лав ЗСУ. URL: https://gazeta.ua/articles/celebrities/_pismennik-ostap-ukrayinec-mobilizuvavsya-do-lav-zsu/1176030 (дата звернення: 26.06.2024).

303.Gazeta.ua (04.04.2024). Карлсон зробив заяву щодо інтерв'ю із Зеленським та назвав українців невдячними. URL: https://gazeta.ua/articles/life/_karlson-zrobiv-zayavu-schodo-intervyu-iz-zelenskim-ta-nazvav-ukrayinciv-nevdyachnimi/1176971 (дата звернення: 11.06.2024).

304.Gazeta.ua (02.04.2024). Росія ховає свої літаки від ударів ЗСУ - британська розвідка. URL: https://gazeta.ua/articles/krym/_rosiya-hovaye-svoyi-litaki-vid-udariv-zsu-britanska-rozvidka/1176719 (дата звернення: 05.07.2024).

305.Gazeta.ua (18.03.2024). Полякова різко відповіла на хейт через виступ на весіллі прокурора Ільницького. URL: https://gazeta.ua/articles/celebrities/_polyakova-rizko-vidpovila-na-hejt-cherez-vistup-na-vesilli-prokurora-ilnickogo/1161205 (дата звернення: 03.07.2024).

306.Gazeta.ua (18.03.2024). Москаль, справжній українець. Честь! URL: https://gazeta.ua/articles/postat/_moskal-spravzhnij-ukrayinec-cest/1175226 (дата звернення: 28.06.2024).

307.Gazeta.ua (01.04.2024). Як розвинути увагу у дитини: поради, які стануть у пригоді й дорослим. URL: https://gazeta.ua/articles/health/_ak-rozvinuti-uvagu-u-ditini-poradi-yaki-stanut-u-prigodi-j-doroslim/1123989 (дата звернення: 13.06.2024).

308.Gazeta.ua (24.03.2024). "Доброго дня!" чи "Добрий день" - філологиня пояснила, як правильно і чому вислів хочуть розтоптати. URL: https://gazeta.ua/articles/sogodennya/_dobrogo-dnya-chi-dobrij-den-filologinya-poyasnila-yak-pravilno-i-chomu-visliv-hochut-roztoptati

pojasnila-yak-pravilno-i-chomu-visliv-hochut-roztoptati/1153479 (дата звернення: 19.06.2024).

309.Gazeta.ua (23.10.2012). Водій пригощає пасажирів цукерками. URL: https://gazeta.ua/articles/people-newspaper/_vodij-prigoschaye-pasazhiriv-cukerkami-/462322 (дата звернення: 19.06.2024).

310.Факты.ua. (07.06.2019). Путін відмовився вважати себе "весільним генералом". URL: <https://fakty.ua/307777-ya-chto-svadebnyj-general-obizhennyj-putin-prokomentiroval-svoe-otsutstvie-v-normandii> (дата звернення: 20.12.2023).

311.Gazeta.ua (04.04.2024). Мати двох воїнів готувала могилу загиблому на фронті односельцю. У Макові сталася колотнеча після статті в американському ЗМІ. URL: https://gazeta.ua/articles/reportage/_mati-dvoh-voyiniv-gotuvala-mogilu-zagiblomu-na-fronti-odnoselcyu-u-makovi-stalasya-kolotnecha-pislya-statti-v-amerikanskomu-zmi/1176594 (дата звернення: 18.05.2024).

312.Gazeta.ua (05.03.2024). Готуємось до весни: з чого почати велике прибирання. URL: https://gazeta.ua/articles/house/_gotuyemos-do-vesni-z-chogo-rochati-velike-pribirannya/1173810 (дата звернення: 21.06.2024).

313.Gazeta.ua (08.04.2024). "Це більше превентивна міра" - у Житомирській ОВА прокоментували забруднення повітря після обстрілу. URL: https://gazeta.ua/articles/life/_ce-bilshe-preventivna-mira-u-zitomirskij-ova-prokomentovali-zabrudnennya-povitrya-pislya-obstrilu/1177310 (дата звернення: 11.07.2024).

314.Gazeta.ua (31.03.2024). Дев'ять ознак, що дівчина зацікавлена у серйозних стосунках. URL: https://gazeta.ua/articles/he-and-she/_devyat-oznak-scho-divchina-zacikavlena-u-serjoznih-stosunkah/1176396 (дата звернення: 15.07.2024).

315.Сегодня (15.01.2021). URL: <https://ukraine.segodnya.ua/ukraine/chto-budet-s-pandemey-v-2021-godu-pomozhet-li-vakcina-kogda-snimem-maski-i-vyydem-iz-karantina-1498460.html> (дата звернення: 23.11.2022).

316.Сегодня (12.10.2020). URL: <https://economics.segodnya.ua/economics/enews/ukraincev-pugayut-podorozhaniem-hleba-chto-proishodit-s-cenami-nasamom-dele-1482079.html> (дата звернення: 17.04.2021).

317.Сегодня (10.10.2020). URL: <https://world.segodnya.ua/world/wnews/sorvali-peremirie-azerbaydzhan-zayavil-chto-voyska-armenii-obstrelyali-dva-goroda-1481826.html> (дата звернення: 11.04.2022).

318.Сегодня (10.10.2020). URL: <https://world.segodnya.ua/world/wnews/voyna-v-nagornom-karabahe-samy-e-vazhnye-sobytiya-i-glavnye-podrobnosti-1480237.html> (дата звернення: 06.01.2022).

319.Сегодня (14.10.2020). URL: <https://ukraine.segodnya.ua/ukraine/rossiya-predlagaet-miru-svoyu-vakcinu-ot-koronavirusa-chto-s-ney-ne-tak-1482348.html> (дата звернення: 11.08.2021).

320.Gazeta.ua. (02.03.2025). URL: https://gazeta.ua/ru/articles/politics/_ostanovka-voennoj-pomoschi-ukraine-usilit-pozicii-rossii-i-oslabit-ssa-isw/1210080

321.Gazeta.ua. (02.03.2025). URL: https://gazeta.ua/ru/articles/politics/_putin-ne-ostanovitsya-makron-nazval-strany-kotorye-zahvatit-diktator/1210084

322.Стена (10.10.2020). URL: <https://kyiv.ukrainianwall.com/51620-pust-umiraet-doma-v-set-popal-razgovor-medikov-vershashchih-sudbu-tyazhelobolnogo-pacienta-eto-polnoe-dno> (дата звернення: 18.02.2022).

323.Gazeta.ua (14.06.2021). Голову партії Зеленського запитали про відставку Авакова. URL: https://m.gazeta.ua/articles/politics/_golovu-partiyi-zelenskogo-zapitali-pro-vidstavku-avakova/1037489 (дата звернення: 24.05.2023).

324.Gazeta.ua (21.02.2025). У Бельгії відтермінували постачання Україні F-16 та назвали причину. URL: https://gazeta.ua/ru/articles/life/_v-belgii-otsrochili-postavki-ukraine-f16-i-nazvali-prichinu/1209192 (дата звернення: 01.03.2025).

325.Gazeta.ua (16.02.2025). Повернення України до кордонів 2022 року можливе - Гегсет. URL: https://gazeta.ua/ru/articles/world-life/_vozvraschenie-ukrainy-k-granicam-2022-goda-vozmozhno-gegset/1208572 (дата звернення: 01.03.2025).

326.Gazeta.ua (25.02.2025). Чому туш погано фарбує: три поширені помилки під час вибору та використання цього б'юті-продукту. URL: https://gazeta.ua/articles/beauty/_comu-tush-pogano-farbuye-tri-poshireni-pomilki-pid-chas-viboru-ta-vikoristannya-cього-byutiproduktu/1209429 (дата звернення: 01.03.2025).

327.Gazeta.ua (13.02.2025). Колишній чоловік Брітні Спірс відверто розповів про стосунки з артисткою. URL: https://gazeta.ua/articles/celebrities/_kolishnij-cholovik-britni-spirs-vidverto-rozpoviv-pro-stosunki-z-artistkoju/1208309 (дата звернення: 01.03.2025).

328.Gazeta.ua (04.04.2024). Популярний ведучий зізнався, як схуд на 31 кг: фото до та після. URL: https://m.gazeta.ua/articles/celebrities/_populyarnij-veduchij-ziznavsya-yak-shud-na-31-kg-foto-do-ta-pislya/1176954 (дата звернення: 05.07.2024).

329.Gazeta.ua (11.03.2023). Подоляк відповів на заяви ООН про завершення війни. URL: https://m.gazeta.ua/articles/politics/_podolyak-vidpoviv-na-zayavi-oon-pro-zavershennya-vijni/1143598 (дата звернення: 13.07.2024).

330.Європейська правда (25.09.2018). Фраттіні: Італія пропонує поступово, крок за кроком обговорювати чинні санкції щодо Росії. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/interview/2018/09/25/7087262/> (дата звернення: 16.05.2024).

331.Gazeta.ua (12.11.2024). Який спосіб приготування картоплі найкорисніший: відповідь дієтолога вас здивує. URL: https://gazeta.ua/articles/health/_akij-sposib-prigotuvannya-kartopli-najkorisnishij-vidpovid-diyetologa-vas-zdivuye/1199161 (дата звернення: 01.03.2025).

332.Gazeta.ua (28.01.2025). Зеленський вважає, що Україна не повинна була віддавати ядерну зброю. URL: https://gazeta.ua/articles/politics/_zelenskij-vvazhaeye-scho-ukrayina-ne-povinna-bula-viddavati-yadernu-zbroyu/1206460 (дата звернення: 01.03.2025).

333.Gazeta.ua (27.01.2025). "НАТО ставить під загрозу той факт, що ми маємо союзників, які майже не мають зброї" - Рубіо. URL: https://gazeta.ua/articles/politics/_nato-stavit-pid-zagrozu-toj-fakt-scho-mi-mayemo-soyuznikiv-yaki-majzhe-ne-mayut-zbroyi-rubio/1209763

334.Gazeta.ua (27.10.2024). У Білорусі оголосили вибори Лукашенка. Чого варто очікувати? URL: https://gazeta.ua/articles/poglyad/_u-bilorusi-ogolosili-vibori-lukashenka-cogo-varto-ochikuvati/1197448 (дата звернення: 09.06.2024).

335.Європейська правда (23.07.2023). "Ми проти поділу України, вагнерівці вже напружують": заяви Лукашенка на зустрічі з Путіним. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2023/07/23/7166309/> (дата звернення: 20.05.2024).

336.Gazeta.ua (13.08.2024). Зірка "Три престолів" пояснив провал фінального сезону серіалу. URL: https://gazeta.ua/articles/celebrities/_zirka-gri-prestoliv-royasniv-proval-finalnogo-sezonu-serialu/1190359 (дата звернення: 20.02.2025).

337.Gazeta.ua (17.12.2024). Росія опинилася на межі економічного самознищення внаслідок своєї "спецоперації" - Le Monde. URL: https://gazeta.ua/articles/economics/_rosiya-opinilasya-na-mezhi-ekonomichnogo-samoznischennya-vnaslidok-svoyeyi-specoperaciyi-le-monde/1202633 (дата звернення: 20.02.2025).

338.Gazeta.ua (27.07.2018). Де зробити тест на батьківство у Львові. URL: https://m.gazeta.ua/articles/promotion/_de-zrobiti-test-na-batkivstvo-u-lvovi/850394 (дата звернення: 18.03.2022).

339.Gazeta.ua (20.10.2017). Не можна знущатися над суверенністю держави і голосувати в Раді під диктовку мітингувальників - Рабінович. URL: https://m.gazeta.ua/articles/politics/_ne-mozhna-znuschatysya-nad-suverennistyu-derzhavi-i-golosuvati-v-radi-pid-diktovku-mitinguvalnikiv-rabinovich/798962 (дата звернення: 20.06.2021).

340.Gazeta.ua (20.01.2021). Джо Байден склав присягу як 46-й президент США. URL: https://m.gazeta.ua/articles/world-life/_dzho-bajden-sklav-prisyagu-yak-46j-prezident-ssa/1009558 (дата звернення: 15.04.2022).

341.Gazeta.ua (15.10.2014). Найпрекраснішу шпигунку у світі розстріляли під Парижем. URL: https://m.gazeta.ua/articles/history/_najprekrasnishu-shpigunku-u-sviti-rozstrilyali-pid-parizhem/586617 (дата звернення: 09.12.2020).

342.Gazeta.ua (31.12.2023). Чого Путін досяг із загарбницькою війною? URL: https://m.gazeta.ua/articles/life/_cogo-putin-dosyag-iz-zagarbnickoju-vijnoju/1167014 (дата звернення: 13.02.2024).

343.Gazeta.ua (03.07.2020). "Динамо" - це банда розгодованих мажорів" - агент. URL: https://m.gazeta.ua/articles/sport/_dinamo-ce-banda-rozgodovanih-mazhoriv-agent/972929 (дата звернення: 18.09.2023).

344.Gazeta.ua (30.07.2023). Знизував плечима і нервував: як Путін відреагував на повернення командирів Азовсталі. URL: https://m.gazeta.ua/articles/np/_znizuvav-plechima-i-nervuvav-yak-putin-vidreaguvav-na-povernennya-komandiriv-azovstali/1152470 (дата звернення: 06.03.2024).

345.Gazeta.ua (02.10.2015). "Обамі важко приховати відразу до Путіна". URL: https://m.gazeta.ua/articles/comments-newspaper/_obami-vazhko-prihovati-vidrazu-do-putina/650596 (дата звернення: 17.05.2021).

346.Українська правда (10.03.2021). Padre OnLine. Священик ПЦУ – про TikTok, добрий інтернет, covid-дисидентів і прекрасний страх смерті. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2021/03/10/7286053/> (дата звернення: 02.09.2023).

347.Gazeta.ua (21.02.2025). Країна літературознавців. URL: https://gazeta.ua/ru/articles/life/_raskol-obschestva-i-protesty-sbu-predupredila-ob-informacionnyh-diversiyah-rf/1209185 (дата звернення: 01.03.2025).

348.Yabl.ua (10.23.2018). Давид Петросян: «Коли мене хвалять, мені здається, що я когось обдури́в». URL: <https://yabl.ua/2018/10/23/david-petrosyan-intervyu> (дата звернення: 26.06.2023).

349.Європейська правда (03.03.2025). Трамп натякнув, що Зеленський довго не протримається, якщо він "не хоче угоди" URL: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2025/03/3/7206321/> (дата звернення: 03.03.2025).

350.Gazeta.ua (12.04.2024). Якщо США припинять свою підтримку, Україна може програти – генерал НАТО. URL: https://m.gazeta.ua/articles/world-life/_akscho-ssa-privinyat-svoyu-pidtrimku-ukrayina-mozhe-prograti-general-nato/1177784 (дата звернення: 16.07.2024).

351.Gazeta.ua (12.04.2024). Де купити батут в Україні. URL: https://m.gazeta.ua/articles/promotion/_de-kupiti-batut-v-ukrayini/1177345 (дата звернення: 16.07.2024).

352.Gazeta.ua (04.04.2024). 44-річна Бужинська вразила струнким тілом у міні з шлейфом. URL: https://m.gazeta.ua/articles/celebrities/_44richna-buzhinska-vrazila-strunkim-tilom-u-mini-z-shlejfom/1176914 (дата звернення: 22.07.2024).

353.Gazeta.ua (29.09.2023). РФ втратила контроль, Україна має ініціативу на війні – начальник Штабу оборони Великої Британії. URL: https://m.gazeta.ua/articles/politics/_rf-vtratila-kontrol-ukrayina-maye-iniciativu-na-vijni-nachalnik-stabu-oboroni-velikoyi-britaniyi/1159279 (дата звернення: 05.02.2024).

354.Gazeta.ua (22.12.2023). Засновник WhiteBIT Володимир Носов придбав барабани гурту "Бумбокс" за \$400 тис. URL:

https://m.gazeta.ua/articles/life/_zasnovnik-whitebit-volodimir-nosov-pridbav-barabani-gurtu-bumboks-za-400-tis/1166325 (дата звернення: 11.03.2024).

355.Gazeta.ua (20.12.2022). Вдалиий сайт – ключ до успішного бізнесу: як це працює. URL: https://m.gazeta.ua/ru/articles/promotion/_udachnyj-sajt-klyuch-k-uspeshnomu-biznesu-kak-eto-rabotaet/1125285 (дата звернення: 26.04.2024).

356.Gazeta.ua (16.02.2023). Може бути нова ракетна атака – українців попередили про небезпеку. URL: https://m.gazeta.ua/articles/np/_mozhe-buti-nova-raketna-ataka-ukrayinciv-poperedili-pro-nebezpeku/1133475 (дата звернення: 08.02.2024).

357.Gazeta.ua (16.12.2022). "Путін готовий" – генсек НАТО попередив про нові наступи РФ в Україні. URL: https://m.gazeta.ua/articles/world-life/_putin-gotovij-gensek-nato-poperediv-pro-novi-nastupi-rf-v-ukrayini/1125193 (дата звернення: 25.03.2024).

358.Gazeta.ua (30.01.2024). Орбан залишається останнім антиукраїнським політиком Європи – Туск. URL: https://m.gazeta.ua/articles/politics/_orban-zalishayetsya-ostannim-antiukrayinskim-politikom-evropi-tusk/1170243 (дата звернення: 03.04.2024).

359.Gazeta.ua (27.03.2024). "Герої не ми, герої - ви" - Циганков присвятив перемогу ЗСУ. URL: https://m.gazeta.ua/articles/sport/_geroyi-ne-mi-geroyi-vi-cigankov-prisvyativ-peremogu-zsu/1176131 (дата звернення: 16.04.2024).

360.Gazeta.ua (25.01.2024). Шольц зробив гучну заяву щодо завершення війни в Україні. URL: https://m.gazeta.ua/articles/politics/_solc-zrobiv-guchnu-zayavu-schodo-zavershennya-vijni-v-ukrayini/1169702 (дата звернення: 05.04.2024).

361.Gazeta.ua (13.10.2023). У Зеленського прокоментували ситуацію біля Авдіївки. URL: https://m.gazeta.ua/articles/donbas/_u-zelenskogo-prokomentovali-situaciyu-bilya-avdiyivki/1160875 (дата звернення: 12.04.2024).

362.Gazeta.ua (13.10.2023). У Зеленського прокоментували ситуацію біля Авдіївки. URL: https://m.gazeta.ua/articles/donbas/_u-zelenskogo-prokomentuvali-situaciyu-bilya-avdiyivki/1160875 (дата звернення: 12.04.2024).

363.Gazeta.ua (10.01.2023). "У Путіна є лише один варіант" – Кулеба про результати війни. URL: https://m.gazeta.ua/articles/politics/_u-putina-ye-lishe-odin-variant-kuleba-pro-rezultati-vijni/1128432 (дата звернення: 27.03.2024).

364.Gazeta.ua (25.03.2024). Як місцева влада вирішує проблеми переселенців – спецпроект "Близько до нуля". URL: https://m.gazeta.ua/articles/life/_ak-misceva-vlada-virishuye-problemi-pereselenciv-specproyekt-blizko-do-nulya/1175869 (дата звернення: 19.05.2024).

365.Gazeta.ua (14.04.2024). Парламентська криза – невдалий результат власної селекції. URL: https://m.gazeta.ua/articles/politics/_parlamentska-kriza-nevdalij-rezultat-vlasnoyi-selekciyi/1177960 (дата звернення: 05.07.2024).

366.Gazeta.ua (21.01.2024). Президент Литви закликав ЄС активніше озброювати Україну. URL: https://m.gazeta.ua/articles/world-life/_prezident-litvi-zaklikav-es-aktivnishe-ozbrojuvati-ukrayinu/1169296 (дата звернення: 12.06.2024).

367.Gazeta.ua (31.01.2024). Оксана Білозір розказала, як отримала статус учасниці бойових дій та медалі "За відвагу". URL: https://m.gazeta.ua/articles/celebrities/_oksana-bilozir-rozkazala-yak-otrimala-status-uchasnici-bojovih-dij-ta-medali-za-vidvagu/1170341 (дата звернення: 20.06.2024).

368.Gazeta.ua (23.01.2024). Участь Трампа у виборах "пахне" поразкою – Politico. URL: https://m.gazeta.ua/articles/politics/_uchast-trampa-u-viborah-pahne-porazkoju-politico/1169522 (дата звернення: 17.06.2024).

369.Gazeta.ua (22.03.2024). Заборона на удари по російських НПЗ: у Зеленського відреагували. URL: https://m.gazeta.ua/articles/life/_zaborona-na-udari-po-rosijskih-npz-u-zelenskogo-vidreaguvali/1175698 (дата звернення: 02.06.2024).

370.Gazeta.ua (15.01.2024). Зеленський: цієї зими ми більш міцні. URL: https://m.gazeta.ua/articles/politics/_zelenskij-ciyeui-zimi-mi-bilsh-micni/1168647 (дата звернення: 09.06.2024).

371.Gazeta.ua (26.02.2024). Що чекає тих, хто отримує зарплату у "конверті" – в НБУ сказали. URL: https://m.gazeta.ua/articles/economics/_so-chekae-tih-hto-otrimuye-zarplatu-u-konverti-v-nbu-skazali/1173038 (дата звернення: 05.06.2024).

372.Gazeta.ua (01.04.2024). Що станеться з нігтями, якщо пити коров'яче молоко щодня. URL: https://m.gazeta.ua/articles/health/_so-stanetsya-z-nigtyami-yakscho-piti-korovyache-moloko-schodnya/1176569 (дата звернення: 13.07.2024).

373.Gazeta.ua (05.04.2024). Кадрове перезавантаження – стратегія чи перестановка доданків? URL: https://m.gazeta.ua/articles/politics/_kadrove-perezavantazhennya-strategiya-chi-perestanovka-dodankiv/1177085 (дата звернення: 04.07.2024).

374.Gazeta.ua (05.12.2022). Песков заявив, що ембарго на нафту не вплине на війну. URL: https://m.gazeta.ua/articles/world-life/_pyeskov-zayaviv-scho-embargo-na-naftu-ne-vpline-na-vijnu/1123669 (дата звернення: 27.06.2024).

375.Gazeta.ua (01.05.2024). Привіт із Києва. Чому генсек НАТО несподівано заговорив про образу. URL: https://m.gazeta.ua/articles/politics/_privit-iz-kiyeva-comu-gensek-nato-nespodivano-zagovoriv-pro-obrazu/1179817 (дата звернення: 19.07.2024).

376.Gazeta.ua (22.04.2024). Зеленський назвав країни, на які Путін нападе після України. URL: https://m.gazeta.ua/articles/politics/_zelenskij-nazvav-krayini-na-yaki-putin-napade-pislya-ukrayini/1178837 (дата звернення: 19.07.2024).

377.Gazeta.ua (19.03.2024). У Латвії заблокували сайти, які брехали про війну в Україні. URL: https://m.gazeta.ua/articles/world-life/_u-latviyi-zablokuvali-sajti-yaki-brehalo-pro-vijnu-v-ukrayini/1175307 (дата звернення: 21.07.2024).

378.Gazeta.ua (06.03.2024). Дмитро Дікусар на рідкісному фото показав, як його змінив фронт. URL: https://m.gazeta.ua/articles/celebrities/_dmitro-dikusar-na-ridkisnomu-foto-pokazav-yak-jogo-zminiv-front/1174005 (дата звернення: 14.07.2024).

379.Gazeta.ua (27.03.2024). "Останній уклін" - ініціативна група "Першого грудня" згадує Ігоря Юхновського. URL: https://m.gazeta.ua/articles/life/_ostannij-uklin--iniciativna-grupa-pershogo-grudnya-zgaduye-igorya-uhnovskogo/1176136 (дата звернення: 20.07.2024).

380.Gazeta.ua (27.04.2024). Союзники отямилися, ухилинти попливли в Україну. URL: https://m.gazeta.ua/articles/poglyad/_soyuzniki-otyamilisya-uhilyanti-poplivli-v-ukrayinu/1179378 (дата звернення: 21.07.2024).

381.Gazeta.ua (21.04.2024). Метеорологиня пояснила з чим була пов'язана аномальна спека у квітні. URL: https://m.gazeta.ua/articles/life/_meteorologinya-poyasnila-z-chim-bula-povyazana-anomalna-speka-u-kvitni/1178782 (дата звернення: 20.07.2024).

382.Gazeta.ua (19.12.2023). Одна БМП зламана – у перехопленні росіяни "злили" інформацію про свої війська. URL: https://m.gazeta.ua/articles/life/_odna-bmp-zlamana-u-perehoplenni-rosiyani-zlili-informaciyu-pro-svoyi-vijska/1165957 (дата звернення: 15.07.2024).

383.Gazeta.ua (07.03.2024). "З усією любов'ю знищив би все, що називається "руським" - Фагот про артистів в окопах, "колег" із РФ і націоналізм. URL: https://m.gazeta.ua/articles/culture/_z-usiyeyu-lyubovyu-znischiv-bi-vse-scho-nazivayetsya-ruskim-fagot-pro-artistiv-v-okopah-koleg-iz-rf-i-nacionalizm/1174014 (дата звернення: 19.07.2024).

384.Gazeta.ua (07.03.2024). "З усією любов'ю знищив би все, що називається "руським" – Фагот про артистів в окопах, "колег" із РФ і націоналізм. URL: https://m.gazeta.ua/articles/culture/_z-usiyeyu-lyubovyu-znischiv-bi-vse-scho-

nazivayetsya-ruskim-fagot-pro-artistiv-v-okopah-koleg-iz-rf-i-nacionalizm/1174014
(дата звернення: 19.07.2024).

385.Gazeta.ua (09.03.2025). Брат Венса воював за Україну у складі "Вовків да Вінчі" - ЗМІ. URL: https://gazeta.ua/articles/world-life/_brat-vensa-voyuвав-za-ukrayinu-u-skladi-vovkiv-da-vinchi-zmi/1210869 (дата звернення: 11.03.2025).

386.Gazeta.ua (06.03.2025). 19-річний син мера Києва відверто розказав про стосунки з батьком. URL: https://gazeta.ua/articles/celebrities/_19richnij-sin-mera-kiyeva-vidverto-rozkazav-pro-stosunki-z-batkom/1210517 (дата звернення: 08.03.2025).

387.Gazeta.ua (13.11.2018). Справа Вілкула: три питання до генпрокуратури. URL: https://m.gazeta.ua/articles/politics/_sprava-vilkula-tri-pitannya-do-genprokuraturi/864081 (дата звернення: 16.06.2023).

388.Gazeta.ua (10.08.2024). В Лаврентіїв день не можна лінуватися: що може статися. URL: https://m.gazeta.ua/articles/science-life/_v-lavrentiyiv-den-ne-mozhna-linuvatisya-scho-mozhe-statisya/1189926 (дата звернення: 03.09.2024).

389.LIGA.net (01.06.2020). Мы онлайн, как рыба в воде. Но кризис добавил хлопот. URL: <https://tech.liga.net/technology/press-release/my-onlayn-kak-ryba-v-vode-no-krizis-dobavil-hlopot-intervyu-s-seo-englishdom> (дата звернення: 03.09.2024).

390.Gazeta.ua (02.02.2024). Ці чотири знаки стануть казково багатими та успішними – фінансовий гороскоп на лютий. URL: https://m.gazeta.ua/articles/life/_ci-chotiri-znaki-stanut-kazkovo-bagatimi-ta-uspishnimi-finansovij-goroskop-na-lyutij/1169366 (дата звернення: 12.06.2024).

391.Gazeta.ua (09.11.2018). Диктант національної єдності: як написали відомі черкащани. URL: https://m.gazeta.ua/articles/regions/_diktant-nacionalnoyi-yednosti-yak-napisali-vidomi-cherkaschani/868759 (дата звернення: 12.06.2024).

392.Футбол 24 (16.10.2021). Маркевич: Боснийцев нужно брать за рога и добивать.

URL:https://football24.ua/ru/markevich_bosnijcev_nuzhno_brat_za_roga_i_dobivat_n695509/ (дата звернення: 30.05.2024).

393.Gazeta.ua (14.10.2022). Донати і браслет Залужного: за вісім годин українці зібрали 100 млн грн. URL: https://m.gazeta.ua/articles/politics/_donati-i-braslet-zaluzhnogo-za-visim-godin-ukrayinci-zibrali-100-mln-grn/1115931 (дата звернення: 30.05.2024).

394.Gazeta.ua (02.07.2024). Критичний момент. Які козири приготували для України Франція та США. URL: https://m.gazeta.ua/articles/politics/_kritichnij-moment-aki-koziri-prigotuvали-dlya-ukrayini-franciya-ta-ssa/1176894 (дата звернення: 17.07.2024).

395.Gazeta.ua (30.05.2022). "Українки купують весільні босоніжки. Продажі зросли з 24 лютого" - Аліна Качоровська. URL: https://m.gazeta.ua/ru/articles/economics/_ukrainki-pokupayut-svadebnye-bosonozhki-prodazhi-vyrosli-s-24-fevralya-alina-kachorovskaya/1091056 (дата звернення: 08.07.2024).

396.Gazeta.ua (10.02.2022). "Треба карати за образу військових і їх рідних" - волонтерка. URL: https://m.gazeta.ua/ru/articles/politics/_nado-nakazyvat-za-oskorblenie-voennyh-i-ih-rodnyh-volonter/1069882 (дата звернення: 08.07.2024).

397.Gazeta.ua (07.03.2024). "З усією любов'ю знищив би все, що називається "руським" - Фагот про артистів в окопах, "колег" із РФ і націоналізм. URL: https://m.gazeta.ua/articles/culture/_z-usiyeyu-lyubovyu-znischiv-bi-vse-scho-nazivayetsya-ruskim-fagot-pro-artistiv-v-okopah-koleg-iz-rf-i-nacionalizm/1174014 (дата звернення: 10.07.2024).

398.Gazeta.ua (10.02.2022). "Треба карати за образу військових і їх рідних" - волонтерка. URL: https://m.gazeta.ua/articles/politics/_treba-karati-za-obrazu-vijskovih-i-yih-ridnih-volonterka/1069882 (дата звернення: 03.07.2024).

399.Gazeta.ua (02.02.2024). Історія з відставкою та заморожування війни: що спільного. URL: <https://gazeta.ua/ru/blog/61023/istoriya-z-vidstavkoyu-ta-zamorozhuvannya-vijni-scho-spilnogo> (дата звернення: 30.08.2024).

400.Gazeta.ua (23.08.2022). Наталія Приходько: Проєктом "Відновись" Фонд Вадима Столара прагне дати "друге дихання" сім'ям з дітьми, де загинув чоловік. URL: https://m.gazeta.ua/ru/articles/life/_natalya-prihodko-proektom-vidnovys-fond-vadima-stolara-pytaetsya-dat-vtoroe-dyhanie-semyam-s-detmi-gde-pogib-muzh/1107498 (дата звернення: 05.07.2024).

401.Gazeta.ua (07.03.2024). "З усією любов'ю знищив би все, що називається "руським" - Фагот про артистів в окопах, "колег" із РФ і націоналізм. URL: https://m.gazeta.ua/ru/articles/culture/_so-vsej-lyubovyu-unichtozhil-by-vse-hto-nazyvaetsya-russkim-fagot-ob-artistah-v-okopah-kollegah-iz-rf-i-nacionalizme/1174014 (дата звернення: 12.07.2024).

402.Gazeta.ua (05.08.2022). "Ми – люди, які борються за ці цінності, а не просто стріляють" – поетеса Мар'яна Савка. URL: https://m.gazeta.ua/ru/articles/culture/_my-lyudi-kotorye-boryutsya-za-cennosti-a-ne-prosto-strelyayut-poetessa-maryana-savka/1102927 (дата звернення: 09.07.2024).

403.Gazeta.ua (05.08.2022). "Ми – люди, які борються за ці цінності, а не просто стріляють" – поетеса Мар'яна Савка. URL: https://m.gazeta.ua/ru/articles/culture/_my-lyudi-kotorye-boryutsya-za-cennosti-a-ne-prosto-strelyayut-poetessa-maryana-savka/1102927 (дата звернення: 09.07.2024).

404.Gazeta.ua (23.08.2022). Наталія Приходько: Проєктом "Відновись" Фонд Вадима Столара прагне дати "друге дихання" сім'ям з дітьми, де загинув чоловік. URL: https://m.gazeta.ua/ru/articles/life/_natalya-prihodko-proektom-vidnovys-fond-vadima-stolara-pytaetsya-dat-vtoroe-dyhanie-semyam-s-detmi-gde-pogib-muzh/1107498

vadima-stolara-pytaetsya-dat-vtoroe-dyhanie-semyam-s-detmi-gde-pogib-muzh/1107498 (дата звернення: 09.07.2024).

405.Gazeta.ua (16.07.2023). "Зробив крок уперед, а під ногою міна. Наче потрапив у бетонозмішувач" – Михайло "Депутат" Бакалюк. URL: https://m.gazeta.ua/articles/life/_zrobiv-krok-upered-a-pid-nogoyu-mina-nache-potrapiv-u-betonzmishuvach-mihajlo-deputat-bakalyuk/1150743 (дата звернення: 13.07.2024).

406.Gazeta.ua (23.04.2024). У команді Ф'юрі виступили проти зміни правил у поєдинку з Усиком: про що йдеться. URL: https://m.gazeta.ua/ru/articles/sport/_v-komande-fyuri-vystupili-protiv-smeny-pravil-v-poedinke-s-usikom-o-chem-idet-rech/1178950 (дата звернення: 13.07.2024).

407.Gazeta.ua (07.03.2024). "З усією любов'ю знищив би все, що називається "руським" – Фагот про артистів в окопах, "колег" із РФ і націоналізм. URL: https://m.gazeta.ua/ru/articles/culture/_so-vsej-lyubovyu-unichtozhil-by-vse-hto-nazyvaetsya-russkim-fagot-ob-artistah-v-okopah-kollegah-iz-rf-i-nacionalizme/1174014 (дата звернення: 12.07.2024).

408.Gazeta.ua (01.07.2022). "Є сильний перекося в ІТ-сфері. Потреба у фахівцях значно більша, ніж їхня кількість" – Артур Міхно. URL: https://m.gazeta.ua/ru/articles/economics/_est-silnyj-perekos-v-itsfere-potrebnost-v-specialistah-znachitelno-bolshe-chem-ih-kolichestvo-artur-mihno/1097941 (дата звернення: 23.07.2024).

409.Gazeta.ua (12.12.2023). "Основний фокус зараз на протезуванні" – як "Допомогатор" сприяє встановленню біонічних протезів воїнам. URL: https://m.gazeta.ua/ru/articles/life/_osnovnoj-fokus-sejchas-na-protezirovanii-kak-dopomogator-sposobstvuet-ustanovleniyu-bionicheskikh-protezov-voinam/1165178 (дата звернення: 20.07.2024).

410.Gazeta.ua (23.08.2024). Близька людина має проблеми з азартними іграми: кілька порад, як допомогти. URL: https://m.gazeta.ua/articles/life/_blizka-lyudina-maye-problemi-z-azartnimi-igrami-kilka-porad-yak-dopomogti/1191350 (дата звернення: 03.08.2024).

411.Gazeta.ua (08.05.2024). П'ять найпоширеніших помилок, які призводять до розлучення. https://gazeta.ua/ru/articles/he-and-she/_razvod-pyat-oshibok-zhenschiny-kotorye-privodyat-k-razvodu/1180481 (дата звернення: 03.08.2024).

412.Gazeta.ua (06.06.2023). "Треті" партії: чи є в Сполучених Штатах альтернатива двопартійній системі? URL: https://m.gazeta.ua/articles/world-life/_treti-partiyi-chi-ye-v-spolucheni-h-statah-alternativa-dvopartijnij-sistemi/1146165 (дата звернення: 25.11.2023).

413.Gazeta.ua (14.07.2023). Вільні стосунки без прив'язок: Нікітюк поділилась подробицями особистого життя. URL: https://m.gazeta.ua/articles/celebrities/_vilni-stosunki-bez-privyazok-nikityuk-podililas-podrobicyami-osobistogo-zhittya/1150680 (дата звернення: 14.10.2023).

414.Gazeta.ua (18.11.2024). Як убезпечити себе від мін: поради від фахівця ДСНС про найпоширеніші загрози URL: https://gazeta.ua/articles/life/_prihovana-nebezpeka-de-okupanti-najchastishe-vstanovlyuyut-mini-i-yak-yih-rozpiznati/1199706 (дата звернення: 18.11.2024).

415.Gazeta.ua (27.07.2023). Це було НАВМИСНО. Тренерка розповіла, як дискваліфікували Харлан. URL: https://m.gazeta.ua/articles/sport/_ce-bulo-navmisno-trenerka-rozprovila-yak-diskvalifikuvali-harlan/1152206 (дата звернення: 16.02.2024).

416.Gazeta.ua (23.02.2025). Північна Корея поставляє важке озброєння для Росії - розвідка України. URL: https://gazeta.ua/articles/world-life/_pivnichna-koreya-postavlyaye-vazhke-ozbroyennya-dlya-rosiyi-rozvidka-ukrayini/1209354 (дата звернення: 24.02.2025).

417.Gazeta.ua (28.02.2025). Макрон закликав ЄС відмовитися від "щасливої васалізації" з США. URL: https://gazeta.ua/articles/politics/_makron-zaklikav-es-vidmovitisya-vid-schaslivoyi-vasalizaciyi-z-ssa/1209907 (дата звернення: 01.03.2025).

418.Gazeta.ua (07.07.2023). МОЗ підтримує легалізацію медичного канабісу. URL: https://m.gazeta.ua/ru/articles/life/_minzdrav-podderzhivaet-legalizaciyu-medicinskogo-kannabisa/1149958 (дата звернення: 19.12.2023).

419.Gazeta.ua (03.03.2025). Зеленський відповів, за яких умов готовий знову відвідати Білий дім. URL: https://gazeta.ua/articles/politics/_zelenskij-vidpoviv-za-yakih-umov-gotovij-znovu-vidvidati-bilij-dim/1210195 (дата звернення: 03.03.2025).

420.Gazeta.ua (23.02.2025). Прощавай самотність і безробіття - чиє життя круто зміниться на краще за тиждень до весни. URL: https://gazeta.ua/articles/life/_proschavaj-samotnist-i-bezrobittya-chiye-zhittya-kruto-zminitsya-na-krasche-za-tizhden-do-vesni/1209337 (дата звернення: 03.03.2025).

421.Gazeta.ua (24.02.2025). "Чи потрібні слова" - Лілія Ребрик на засніженому даху висловилася про третю річницю повномасштабної війни. URL: https://gazeta.ua/articles/celebrities/_ci-potribni-slova-liliya-rebrik-na-zasnizhenomu-dahu-vislovilasya-pro-tretyu-richnicyu-povnomasshtabnoyi-vijni/1209466 (дата звернення: 03.03.2025).

422.Gazeta.ua (11.09.2023). CNN запитали Зеленського про корупцію. Що відповів. URL: https://m.gazeta.ua/articles/politics/_cnn-zapitali-zelenskogo-pro-korupciyu-so-vidpoviv/1157352 (дата звернення: 18.12.2023).

423.Gazeta.ua (28.07.2023). У Зеленського відреагували на скиглення Москви щодо переговорів. URL: https://m.gazeta.ua/ru/articles/politics/_u-zelenskogo-otreagirovali-na-nyte-moskvu-po-povodu-peregovorov/1152314 (дата звернення: 24.11.2023).

424.Gazeta.ua (25.10.2022). Російський спортсмен Гонтар спростував набуття громадянства України. URL: https://m.gazeta.ua/ru/articles/sport/_rossijskij-

sportsmen-gontar-oproverg-poluchenie-grazhdanstva-ukrainy/1117593 (дата звернення: 24.11.2023).

425.Gazeta.ua (19.04.2017). У земельному питанні влада йде стежками Януковича – Тягнибок. URL: https://m.gazeta.ua/ru/articles/politics/_v-zemelnom-voprose-vlast-idet-tropami-anukovicha-tyagnibok/767173 (дата звернення: 11.07.2023).

426.Gazeta.ua (11.09.2023). Ольга Сумська вперше розказала, чи зраджував їй колишній. URL: https://m.gazeta.ua/articles/celebrities/_olga-sumska-vpershe-rozkazala-chi-zradzhuvav-yij-kolishnij/1157323 (дата звернення: 27.01.2024).

427.Gazeta.ua (08.08.2022). "Доброго дня!" чи "Добрий день" – редакторка Ольга Васильєва пояснила, як вітатись правильно. URL: https://gazeta.ua/articles/sogodennya/_dobrogo-dnya-chi-dobrij-den-filologinya-royasnila-yak-pravilno-i-chomu-visliv-hochut-roztoptati/1153479 (дата звернення: 12.07.2023).

428.Gazeta.ua (17.04.2023). "Це я чуть в московській церкві не посвятив?" – як українці освячували паски. URL: https://m.gazeta.ua/articles/regions/_ce-ya-chut-v-moskovskij-cerkvi-ne-posvyativ-yak-ukrayinci-osvyachuvali-paski/1140590 (дата звернення: 19.08.2023).

429.Gazeta.ua (16.09.2022). Цар Московії, герб Росії та міфічні "захисники": як і чому в Полтаві наставили імперських пам'ятників. URL: https://m.gazeta.ua/articles/reportage/_car-moskoviyi-gerb-rosiyi-ta-mifichni-zahisniki-yak-i-chomu-v-poltavi-nastavili-imperskih-pamyatnikiv/1111189 (дата звернення: 21.07.2023).

430.Gazeta.ua (06.09.2023). П'ять причин викликати електрика компанії "220LVIVTOP". URL: https://m.gazeta.ua/articles/promotion/_pyat-prichin-viklikati-elektrika-kompaniyi-220lvivtop/1156831 (дата звернення: 07.01.2024).

431.Gazeta.ua (04.01.2024). Втретє вагітна Лілія Ребрик на рідкісному фото показала батьків і покаржилась на самопочуття. URL: https://m.gazeta.ua/articles/celebrities/_vtretye-vagitna-liliya-rebrik-na-ridkisnomu-foto-pokazala-batkiv-i-poskarzhilas-na-samopochuttya/1167537 (дата звернення: 13.03.2024).

432.Gazeta.ua (07.10.2023). Остап Ступка не вважає себе винним у "п'яній" ДТП та не розуміє, чому його критикують. URL: https://m.gazeta.ua/ru/articles/celebrities/_ostap-stupka-ne-schitaet-sebya-vinovnym-v-ryanom-dtp-i-ne-ponimaet-pochemu-ego-kritikuyut/1160245 (дата звернення: 01.02.2024).

433.Gazeta.ua (26.02.2024). Син Бекхемів розійшовся з дівчиною після п'яти років стосунків – ЗМІ. URL: https://m.gazeta.ua/ru/articles/celebrities/_syn-bekhemov-razoshelsya-s-devushkoj-posle-pyati-let-otnoshenij-smi/1172971 (дата звернення: 21.07.2024).

434.Gazeta.ua (26.02.2024). Ведуча Вітвіцька вперше після розлучення виклала фото з хлопцем-військовим. URL: https://m.gazeta.ua/ru/articles/celebrities/_veduschaya-vitvicka-ya-vpervye-posle-razvoda-vylozhila-foto-s-parnemvoennym/1172961 (дата звернення: 09.07.2024).

435.Gazeta.ua (12.01.2024). Катерина Тишкевич шокувала, чому потрапила в кому. URL: https://m.gazeta.ua/ru/articles/celebrities/_ekaterina-tishkevich-shokirovala-pochemu-vpala-v-komu/1168369 (дата звернення: 11.07.2024).

436.Gazeta.ua (14.12.2023). Випробування для ЄС, чи став Орбан другом Путіна: що пишуть світові ЗМІ. URL: https://gazeta.ua/articles/world-life/_viprobuvannya-dlya-es-chi-stav-orban-drugom-putina-scho-pishut-svitovi-zmi/1165388 (дата звернення: 19.04.2024).

437.Gazeta.ua (08.02.2024). Чи можна змішувати кип'ячену воду з сирію. URL: https://m.gazeta.ua/articles/science-life/_ci-mozhna-zmishuvati-kiptyachenu-vodu-z-siroyu/1171125 (дата звернення: 26.06.2024).

438.Gazeta.ua (08.02.2024). Кума Зеленського відповіла, чи спілкується з президентом під час війни. URL: https://m.gazeta.ua/articles/celebrities/_kuma-zelenskogo-vidpovila-chi-spilkuetsya-z-prezidentom-pid-chas-vijni/1171187 (дата звернення: 05.07.2024).

439.Gazeta.ua (16.12.2023). Колишній голова Керецьків розповів, чому депутат підірвав гранати у сільраді на Закарпатті. URL: https://m.gazeta.ua/articles/np/_kolishnij-golova-kereckiv-rozpoviv-chomu-deputat-pidirvav-granati-u-silradi-na-zakarpatti/1165627 (дата звернення: 09.03.2024).

440.Znaj.ua (20.06.2018). Суворі кияни самі полагодили маршрутку та поїхали далі: фото. URL: <https://znaj.ua/ru/capital/surovye-kyevlyane-samy-pochynyly-marshrutku-u-poechaly-dalshe-foto> (дата звернення: 25.09.2022).

441.Gazeta.ua (10.03.2024). Для чого насправді потрібна маленька кнопка на ремені безпеки: багато хто не здогадувався. URL: https://m.gazeta.ua/articles/avto/_dlya-chogo-naspravdi-potribna-malenka-knopka-na-remeni-bezpeki-bagato-hto-ne-zdogaduvavsya/1168640 (дата звернення: 04.08.2024).

442.Gazeta.ua (04.12.2023). "Йому дуже складно" - Зеленська розказала, як її чоловік змінився за час війни. URL: https://m.gazeta.ua/articles/celebrities/_jomu-duzhe-skladno-zelenska-rozkazala-yak-yiyi-cholovik-zminivsia-za-chas-vijni/1164051 (дата звернення: 07.05.2024).

443.Gazeta.ua (16.02.2024). Ніколи не смійтесь у відповідь: як реагувати на злі жарти. URL: https://m.gazeta.ua/articles/he-and-she/_nikoli-ne-smijtes-u-vidpovid-yak-reaguvati-na-zli-zharti/1171945 (дата звернення: 19.06.2024).

444.Gazeta.ua (07.05.2024). Держдеп відреагував на заяву конгресмена щодо введення військ США в Україну. URL: https://m.gazeta.ua/articles/politics/_derzhdep

vidreaguvav-na-zayavu-kongresmena-schodo-vvedennya-vijsk-ssa-v-ukrayinu/1180291 (дата звернення: 23.08.2024).

445.Gazeta.ua (29.04.2024). Фотограф прокинувся в обіймах гепарда: як це сталося. URL: https://m.gazeta.ua/articles/science-life/_fotograf-prokinuvsvya-v-obijmah-geparda-yak-ce-stalosya/1179560 (дата звернення: 16.07.2024).

446.Gazeta.ua (27.04.2024). Союзники отямилися, ухилинти попливли в Україну. URL: https://m.gazeta.ua/articles/poglyad/_soyuzniki-otyamilisya-uhilyanti-poplivli-v-ukrayinu/1179378 (дата звернення: 02.08.2024).

447.Gazeta.ua (28.04.2024). Шість продуктів, які зменшують тривалість життя. URL: https://m.gazeta.ua/articles/health/_sist-produktiv-yaki-zmenschuyut-trivalist-zhittya/1179339 (дата звернення: 16.08.2024).

448.Gazeta.ua (08.09.2024). Як зрозуміти, що смартфон скоро зламається і його час міняти: три ознаки. URL: https://m.gazeta.ua/articles/edu-and-science/_ak-zrozumiti-scho-smartfon-skoro-zlamayetsya-i-jogo-chas-minyati-tri-oznaki/1180219 (дата звернення: 08.09.2024).

449.Gazeta.ua (17.04.2023). Омбудсмен назвав реальну кількість відео зі стратами захисників України. URL: https://m.gazeta.ua/articles/politics/_ombudsmen-nazvav-realnu-kilkist-video-zi-stratami-zahisnikiv-ukrayini/1140720 (дата звернення: 20.03.2024).

450.Gazeta.ua (27.03.2024). Яка різниця між еспресо та американо: проста відповідь про улюблені напої. URL: https://m.gazeta.ua/articles/health/_aka-riznicya-mizh-espreso-ta-amerikano-prosta-vidpovid-pro-ulyubleni-napoyi/1168936 (дата звернення: 06.05.2024).

451.Gazeta.ua (04.04.2024). Різатдінова показала результат лікування прищів: фото до та після. URL: https://m.gazeta.ua/articles/celebrities/_rizatdinova-pokazala-rezultat-likuvannya-prischiv-foto-do-ta-pislya/1176928 (дата звернення: 18.07.2024).

452.Gazeta.ua (09.04.2024). Лукашенко: кілька сценаріїв кінця "останнього диктатора Європи". URL: https://m.gazeta.ua/articles/postat/_lukashenko-kilka-scenariyiv-kincyua-ostannogo-diktatora-evropi/1177466 (дата звернення: 13.07.2022).

453.Gazeta.ua (05.04.2024). Кадрове перезавантаження - стратегія чи перестановка доданків? URL: https://m.gazeta.ua/articles/politics/_kadrove-perezavantazhennya-strategiya-chi-perestanovka-dodankiv/1177085 (дата звернення: 15.07.2024).

454.Gazeta.ua (09.05.2024). Столтенберг зробив заяву щодо розміщення військ НАТО в Україні. URL: https://m.gazeta.ua/articles/politics/_stoltenberg-zrobiv-zayavu-schodo-rozmischennya-vijsk-nato-v-ukrayini/1180530 (дата звернення: 17.08.2024).

455.Gazeta.ua (03.04.2024). Вивчення української мови: як успішно скласти НМТ. URL: https://m.gazeta.ua/articles/edu-and-science/_vivchennya-ukrayinskoyi-movi-yak-uspishno-sklasti-nmt/1176603 (дата звернення: 25.07.2024).

456.Gazeta.ua (08.09.2008). Тимошенко заговорила мовою ультиматумів (ФОТО). URL: https://m.gazeta.ua/articles/politics/_timoshenko-zagovorila-movoyu-ultimatumiv-foto/251764 (дата звернення: 07.03.2024).

457.Gazeta.ua (27.08.2023). Альтернативна історія: яким був би світ, якби ми здобули незалежність 100 років тому. URL: https://m.gazeta.ua/articles/poglyad/_alternativna-istoriya-yakim-buv-bi-svit-yakbi-mi-zdobuli-nezalezhnist-100-rokiv-tomu/1155300 (дата звернення: 16.02.2024).

458.Gazeta.ua (11.10.2023). Яким словом замінити кальку "холостяк". URL: https://m.gazeta.ua/ru/articles/sogodennya/_kakim-slovom-zamenit-kalku-holostyak/1154685 (дата звернення: 09.04.2024).

459.Gazeta.ua (17.08.2023). Прості речі з гардеробу, які зроблять образ дорогим. URL: https://m.gazeta.ua/articles/fashion/_prosti-rechi-z-garderobu-yaki-zroblyat-obraz-dorogim/1159114 (дата звернення: 27.03.2024).

460.Gazeta.ua (23.09.2021). "У Медісон-сквер постріли чути не так гучно, як в Авдіївській "промці" - найцікавіше з виступу Зеленського в ООН. URL: https://m.gazeta.ua/articles/politics/_u-medisonskver-postrili-chuti-ne-tak-guchno-yak-v-avdiyivskij-promci-najcikavishe-z-vistupu-zelenskogo-v-oon/1052976 (дата звернення: 08.11.2023).

461.Gazeta.ua (19.08. 2023). Росіяни починають ретельно економити снаряди. URL: https://m.gazeta.ua/articles/life/_rosiyani-pochinayut-retelno-ekonomiti-snaryadi/1154764 (дата звернення: 13.04.2024).

462.Gazeta.ua (23.06. 2023). Екскерівниця Ради реформ про ініціативи Шурми: "Ліквідація готівки – це маячня". URL: https://m.gazeta.ua/articles/economics/_ekskerivnicya-radi-reform-pro-iniciativi-surmi-likvidaciya-gotivki-ce-mayachnya/1148232 (дата звернення: 28.05.2024).

463.Ukrinform.ua (01.04.2024). Каховську ГЕС не треба відновлювати у такому вигляді, якою вона була, бо щодо природи, то водосховище було одноманітною і бідною екосистемою. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3847126-kahovsku-ges-ne-treba-vidnovluvati-u-takomu-vigladi-akou-vona-bula-vscenij.html> (дата звернення: 13.06.2024).

464.Gazeta.ua (27.05.2024). Бодяга, недолив та "оптимізація" податків - експерт пояснив, чим небезпечне пальне на "дешевих заправках". URL: https://m.gazeta.ua/articles/avto/_bodyaga-nedoliv-ta-optimizaciya-podatktiv-ekspert-poyasniv-chim-nebezpechne-palne-na-deshevih-zpravkah/1182457 (дата звернення: 30.07.2024).

465.Gazeta.ua (27.07.2023). Польща посилює кордон, щоб стримувати "вагнерівців". URL: https://gazeta.ua/articles/world-life/_polscha-posilyuye-kordon-schob-strimuvati-vagnerivciv/1152207 (дата звернення: 30.07.2024).

466.Група ООН по устійчивому розвитку (04.02.2022). Відкрита рана: у світі зростає рух проти практики, що калічить, «жіночого обрізання». URL:

<https://unsdg.un.org/ru/latest/stories/zhenskoe-obrezanie-end-fgm-arab-states> (дата звернення: 13.05.2024).

467.Gazeta.ua (03.10.2021). Тренер "Шахтаря" принизив "Динамо". URL: https://m.gazeta.ua/articles/sport/_trener-sahtarya-priniziv-dinamo/1054438 (дата звернення: 08.12.2023).

468.Gazeta.ua (30.09.2024). Нестерпний біль: що українці знають про мігрень. URL: <https://special.gazeta.ua/migraine-teva-1193206> (дата звернення: 13.10.2024).

469.Gazeta.ua (09.05.2024). Черги в ТЦК - чоловіки по кілька днів чекають, щоб оновити дані. URL: https://gazeta.ua/articles/reportage/_cergi-bilya-tck-pro-scho-tam-govoryat-choloviki-yaki-prijshli-onoviti-dani/1180494 (дата звернення: 13.08.2024).

470.Gazeta.ua (13.07.2024). Ще не пекло. Чи вдасться уникнути великої війни на Близькому Сході. URL: https://gazeta.ua/articles/politics/_se-ne-peklo-ci-vdastsya-uniknuti-velikoyi-vijni-na-blizkomu-shodi/1189060 (дата звернення: 13.09.2024).

471.Gazeta.ua (22.08.2024). Цифрова головоломка: якщо у вас гострий зір, знайдіть зайве число серед великої кількості чисел 1978. URL: https://gazeta.ua/articles/science-life/_sered-chisel-1978-ye-zajve-sprobujte-rozgadati-sifrovu-golovolomku-za-5-sekund/1191304 (дата звернення: 10.10.2024).

472.Gazeta.ua (10.05.2024). Ломаченко – Камбосос: ексчемпіон напівсередньої ваги Шон Портер назвав свого фаворита бою. URL: https://gazeta.ua/articles/sport/_ekschampion-nazvav-favorita-boyu-lomachenko-kambosos/1180677 (дата звернення: 10.07.2024).

473.Gazeta.ua (04.09.2024). Про що не говорити з чоловіком, щоб не зруйнувати стосунки: три теми-табу. URL: https://gazeta.ua/articles/he-and-she/_tri-temi-yakih-krasche-unikati-v-rozmovi-z-cholovikom/1192531 (дата звернення: 05.10.2024).

474.Gazeta.ua (03.09.2024). Олаф Шольц закликав ізолювати ультраправих у Німеччині. URL:https://gazeta.ua/articles/politics/_olaf-solc-zaklikav-izolyuvati-ultrapravih-u-nimechchini/1192403 (дата звернення: 11.10.2024).

475.Gazeta.ua (24.04.2024). Боксер відправив Сталлоне в нокаут на зйомках "Роккі". URL: https://gazeta.ua/articles/world-newspaper/_bokser-vidpraviv-stallone-v-nokaut-na-zjomkah-rokki/144632 (дата звернення: 13.05.2024).

476.Gazeta.ua (03.07.2024). Вибори: Мішель Обама випередила Байдена і Трампа в опитуванні. URL: https://gazeta.ua/articles/world-life/_mishel-obama-viperedila-bajdena-i-trampa-v-opituvanni/1186233 (дата звернення: 20.10.2024).

477.Gazeta.ua (24.04.2022). Как правильно писать "до невпізнання": хитрость, которая не позволит ошибиться. URL: https://gazeta.ua/ru/articles/sogodennya/_kak-pravilno-pisat-do-nevpiznannya-hitrost-kotoraya-ne-pozvolit-oshibitsya/1179095 (дата звернення: 05.10.2024).

478.Gazeta.ua (06.02.2024). Режисер Стас Жирков розповів про зміни в Театрі на Лівому Березі і міжнародні проєкти. URL: https://gazeta.ua/articles/culture/_dehto-prihodit-v-teatr-yak-do-psihiatra-rezhiser-stas-zirkov-rozpoviv-pro-te-yakim-maye-buti-suchasnij-teatr-v-ukrayini/1069454 (дата звернення: 01.05.2024).

479.Gazeta.ua (26.04.2024). Ракети GLSDB не спрацювали в Україні. URL: https://gazeta.ua/articles/world-life/_boyepripasi-glsdb-yaki-ssa-peredali-ukrayini-ne-sprasyuvali-na-poli-boyu/1179358 (дата звернення: 17.10.2024).

480.Gazeta.ua (17.12.2023). Карта боїв: росіяни можуть ударити в несподіваному місці. URL:https://gazeta.ua/articles/np/_rosiyani-mozhut-udariti-v-nespodivanomu-misci-vijskovij-ekspert/1165664 (дата звернення: 01.10.2024).

481. Gazeta.ua (16.01.2024). ЗСУ збили російські літаки: в ISW проаналізували версії та наслідки. URL: https://gazeta.ua/articles/np/_znischennya-rosijskih-litakiv-nad-azovskim-morem-v-isw-proanalizuvali-versiyi-ta-naslidki/1168693 (дата звернення: 01.10.2024).

482.Gazeta.ua (08.02.2024). Єфросініна повертає сина та матір жити в Україну. URL: https://gazeta.ua/articles/celebrities/_efrosinina-zayavila-scho-povertaye-sina-ta-matir-zhiti-v-ukrayinu/1171140 (дата звернення: 01.10.2024).

483.Gazeta.ua (14.12.2023). Країни ЄС вирішують у Брюсселі, чи дати Україні 50 млрд євро і запросити до вступу. URL: https://gazeta.ua/articles/world-life/_viprobuvannya-dlya-es-chi-stav-orban-drugom-putina-scho-pishut-svitovizmi/1165388 (дата звернення: 01.10.2024).

484.Gazeta.ua (19.07.2024). Вибори в США: Зеленський висловився про співпрацю з командою Трампа. URL: https://gazeta.ua/articles/world-life/_mipracoviti-zelenskij-vislovivsyapro-spivpracyu-z-komandoyu-trampa/1187794 (дата звернення: 01.10.2024).

485.Gazeta.ua (22.06.2020). У четвертих "Піратах" Джек Горобець зустрів жінку зі свого минулого. URL: https://gazeta.ua/articles/culture/_uchetvertihquotpiratahquot-dzhek-gorobec-zustrine-zhinku-zi-svogo-minulogo/344374 (дата звернення: 01.10.2024).

486.Gazeta.ua (23.08.2024). Андрій Єрмак - шкідлива звичка заперечувати реальність. URL: https://gazeta.ua/articles/poglyad/_andrij-ermak-shkidлива-zvichkazaperechuvati-realnist/1191457 (дата звернення: 01.11.2024).

487.Gazeta.ua (20.01.2020). Помпезніше, ніж на відео: у мережу злили нові фото "палацу Путіна" URL: https://gazeta.ua/articles/world-life/_pompeznishe-nizh-na-video-u-merezhu-zlili-novi-foto-palacu-putina/1067540 (дата звернення: 01.11.2024).

488.Gazeta.ua (06.02.2024). Встигніть це зробити до 10 лютого - чому ця дата настільки особлива. URL: https://gazeta.ua/articles/life/_vstignit-ce-zrobiti-do-10-lyutogo-chomu-sya-data-nastilki-osobliva/1170867 (дата звернення: 01.11.2024).

489.Gazeta.ua (08.08.20231). Гороскоп на 9-15 серпня: на кого чекають гроші та кар'єрний ріст. URL: https://gazeta.ua/articles/life/_goroskop-na-915-serpnya-na-kogo-chekayut-groshi-ta-karyernij-rist/1046512 (дата звернення: 01.11.2024).

490.Gazeta.ua (30.10.2023). Як визначити свіжість яєць за 3 хв: запам'ятайте ці способи. URL: https://gazeta.ua/articles/cookery/_ak-viznachiti-svizhist-yaues-za-3-hv-zapamyatajte-ci-sposobi/1162797 (дата звернення: 02.11.2024).

491.Gazeta.ua (01.09.2023). Новий британський міністр оборони – не військовий, і лояльний до прем'єра. URL: https://gazeta.ua/articles/world-life/_grant-sapps-novij-ministr-oboroni-velikoyi-britaniyi-so-se-oznachaye-dlya-ukrayini-politico/1156241 (дата звернення: 02.11.2024).

492.Gazeta.ua (20.08.2024). Ставки підвищуються. Яку американську зброю Україна може отримати наступного року. URL: https://gazeta.ua/articles/politics/_stavki-pidvischuyutsya-aku-amerikansku-zbroyu-ukrayina-mozhe-otrimati-nastupnogo-roku/1191084 (дата звернення: 02.11.2024).

493.Gazeta.ua (03.03.2024). Маршрутки: у маршрутках Києва хочуть змінити систему оплати проїзду – що кажуть перевізники/ URL: https://gazeta.ua/articles/kiev-life/_u-marshrutkah-kiyeva-hochut-zminiti-sistemu-oplati-proyizdu/1135368 (дата звернення: 02.11.2024).

494.Gazeta.ua (31.10.2023). Вибори 2024-го та вимоги Заходу – що відбувається в українській політиці. URL: https://gazeta.ua/articles/politics/_vibori-vidbudutsya-nastupnogo-roku-se-najkraschij-shans-zelenskogo-na-drugij-termin-valerij-klochok/1162786 (дата звернення: 02.11.2024).

495.Gazeta.ua (13.05.2024). Трамп лідирує у більшості ключових штатів - ЗМІ. URL: https://gazeta.ua/articles/politics/_tramp-lidiruye-u-bilshosti-klyuchovih-shtativ-zmi/1180981 (дата звернення: 03.11.2024).

496.Gazeta.ua (14.03.2024). Новини бокусу: Нганну заявив про новий бій. URL: https://gazeta.ua/articles/sport/_ngannu-pislya-drugoyi-porazki-pospil-zayaviv-pro-novij-bij/1174914 (дата звернення: 03.11.2024).

497.Gazeta.ua (gazeta.ua 14.12.2023). Країни ЄС вирішують у Брюсселі, чи дати Україні 50 млрд євро і запросити до вступу URL: https://gazeta.ua/articles/world-life/_viprobuvannya-dlya-es-chi-stav-orban-drugom-putina-scho-pishut-svitovi-zmi/1165388 (дата звернення: 03.11.2024).

498.Gazeta.ua (19.07.2024). Трамп надіслав послання Україні: про що пишуть світові ЗМІ. URL: https://gazeta.ua/articles/life/_pogani-novini-iz-ssa-ta-poslannya-trampa-ukrayini-pro-scho-pishut-svitovi-zmi/1187796 (дата звернення: 02.11.2024).

499.Gazeta.ua (25.07.2024). Замах на Трампа: очільник ФБР Крістофер Рей не впевнений у тому, що Трампа поранила куля або осколок. URL: https://gazeta.ua/articles/world-life/_u-fbr-ye-pevni-sumnivi-schodo-poranennya-trampa/1188481 (дата звернення: 03.11.2024).

500.Gazeta.ua (11.04.2024). Рада проголосувала за перезавантаження БЕБ. Арахамія "взяв на себе зобов'язання". URL: https://gazeta.ua/articles/politics/_rada-progolosuvala-za-perezavantazhennya-beb-arahamiya-vzyav-na-sebe-zobovuyazannya/1177688 (дата звернення: 03.11.2024).

501.Gazeta.ua (26.03. 2024). Кремль шукає, кого призначити винним за теракт. URL: https://gazeta.ua/articles/posuti/_kreml-shukaye-kogo-priznachiti-vinnim-za-terakt/1175988 (дата звернення: 02.11.2024).

502.Gazeta.ua (03.07.2020). "Динамо" – це банда розгодованих мажорів" - агент. URL: https://gazeta.ua/articles/sport/_dinamo-ce-banda-rozgodovanih-mazhoriv-agent/972929 (дата звернення: 04.11.2024).

503.Gazeta.ua (16.08.2024). Наступ у Курській області: бійці легіону "Свобода Росії" звернулись до військових РФ. URL: https://gazeta.ua/articles/life/_obernuti-zbroyu-na-kreml-bijci-legionu-svoboda-rosiyi-zvernulis-do-vijskovih-rf/1190656 (дата звернення: 04.11.2024).

504.Gazeta.ua (24.04.2024). Кому ця дзеркальна дата принесе гроші, любов та успіх. URL: https://gazeta.ua/articles/life/_24042024-komu-cya-dzermalna-data-prinese-groshi-lyubov-ta-uspikh/1179003 (дата звернення: 04.11.2024).

505.Gazeta.ua (16.08.2020). Футбол: Жіру завершив виступи за збірну Франції. URL: https://gazeta.ua/articles/sport/_ziru-zavershiv-vistupi-za-zbirnu-franciyi/1187405 (дата звернення: 04.11.2024).

506.Gazeta.ua (16.07.2024). Кевін Кіган два роки поспіль забрав "Золотий м'яч". URL: https://gazeta.ua/articles/sport/_najkraschogo-futbolista-evropi78-nazivali-mogutnim-mishenyam/979095 (дата звернення: 04.11.2024).

507.Gazeta.ua (27.08.2021). Ексчиновницю знайшли з простреленою головою. URL: https://gazeta.ua/articles/np/_ekschinovnicyu-znajshli-z-prostrelenoju-golovoju/1049162 (дата звернення: 04.11.2024).

508.Viva.ua (19.06.2018). Писательница Галина Горицкая о любви к Украине, вдохновении и секретах творческого успеха. URL: <https://viva.ua/ru/stars/3388-pisatel'nitsa-galina-goritskaya-nikogda-ne-znayu-zarane-e-o-chem-budet-kniga> (дата звернення: 06.11.2024).

509.Gazeta.ua. (22.09.2024). Законопроект про демобілізацію напишуть до середини осені - нардеп. URL: https://gazeta.ua/articles/politics/_zakonoprojekt-pro-demobilizaciyu-napishut-do-seredini-oseni-nardep/1194093 (дата звернення: 06.11.2024).

510.Gazeta.ua (11.04.2024). Законопроект про демобілізацію напишуть до середини осені – нардеп. URL: https://gazeta.ua/articles/politics/_zakonoprojekt-pro-demobilizaciyu-napishut-do-seredini-oseni-nardep/1194093 (дата звернення: 06.11.2024).

511.Gazeta.ua (24.09.2024). У Києві встановили рекорд обіймів: як все було. URL: https://gazeta.ua/articles/kiev-life/_u-kiyevi-vstanovili-vseukrayinskij-rekord-obijmiv-yak-vse-bulo/1194278 (дата звернення: 06.11.2024).

512.Gazeta.ua (25.12.2006). Боксер відправив Сталлоне в нокаут на зйомках "Роккі". URL: https://gazeta.ua/ru/articles/world-newspaper/_bokser-otpravil-stallone-v-nokaut-na-s-emkah-rokki/144632 (дата звернення: 06.11.2024).

513.Gazeta.ua (06.03.2024). Бійці "Фавориту" отримали ще 50 FPV-дронів від FAVBET. URL: https://gazeta.ua/articles/life/_bijci-favoritu-otrimali-sche-50-fpvdroniv-vid-favbet/1174019 (дата звернення: 06.11.2024).

514.Gazeta.ua (11.09.2023). Перемога України залежить від об'ємів допомоги США та союзників. URL: https://gazeta.ua/articles/life/_zaraz-virishalnij-moment-timoti-snajder-pro-vijnu/1157346 (дата звернення: 06.11.2024).

515.Gazeta.ua (30.10.2023). Як виховати доньку впевненою: 5 порад батькам у розмові з дитиною. URL: https://gazeta.ua/articles/children/_ak-vihovati-nezalezhnuta-vpevnenu-donku-ryat-kroktiv/1148958 (дата звернення: 06.11.2024).

516.Gazeta.ua (23.07.2024). Вибори: Трамп може посилити підтримку України, але не відразу - Time. URL: https://gazeta.ua/articles/world-life/_tramp-mozhe-posiliti-pidtrimku-ukrayini-ale-ne-vidrazu-time/1188237 (дата звернення: 07.11.2024).

517.Gazeta.ua (22.03.2024). Як за формою пальця дізнатись приховані риси характеру: тест. URL: https://gazeta.ua/articles/science-life/_ak-za-formoju-palcyu-diznatis-prihovani-risi-harakteru-test/1175631 (дата звернення: 07.11.2024).

518.Gazeta.ua (04.09.2024). За що ніколи не треба вибачатися: сім життєвих ситуацій. URL: https://gazeta.ua/articles/he-and-she/_sim-zhittyevih-situacij-koli-nedorechno-govoriti-vibach/1181426 (дата звернення: 07.11.2024).

519.Gazeta.ua (20.05.2024). Купа грошей і свіжих можливостей - на кого чекає найкращий тиждень у році. URL: https://gazeta.ua/articles/life/_kupa-groshej-i-svizhiv-mozhливостей-na-kogo-chekaye-najkraschij-tizhden-u-roci/1181599 (дата звернення: 07.11.2024).

520.Gazeta.ua (14.09.2024). У місцевого самоврядування немає коштів на відновлення після російських атак. URL: https://gazeta.ua/articles/poglyad/_konotop-lakmusovij-papirec-poslablennya-regioniv-centrom/1193344 (дата звернення: 07.11.2024).

521.Gazeta.ua (09.09.2024). В РНБО прокоментували захід російських дронів у небо країн НАТО. URL: https://gazeta.ua/articles/politics/_v-rnbo-ta-ofisi-prezidenta-prokomentovali-rosijski-droni-u-nebi-krayin-nato/1192948 (дата звернення: 07.11.2024).

522.Gazeta.ua (03.09.2024). На сьомому небі від щастя: яким чотирьом знакам усе вдасться з першого разу. URL: https://gazeta.ua/articles/life/_na-somomu-nebi-vid-schastya-yakim-chotirom-znakam-use-vdastsya-z-pershogo-razu/1192377 (дата звернення: 08.11.2024).

523.Gazeta.ua (20.09.2024). Чотири фрази СРСР, які зруйнували впевненість у цілому поколінні. URL: https://gazeta.ua/articles/sogodennya/_cotiri-frazi-srsr-yaki-zrujnuvali-vpevnenist-u-cilomu-pokolinni/1193901 (дата звернення: 08.11.2024).

524.Gazeta.ua (13.08.2024). Опитування "Рейтинг": українці не впевнені щодо майбутнього. URL: https://gazeta.ua/articles/economics/_ukrayinci-ne-vpevneni-schodo-majbutnogo-opituvannya/1190366 (дата звернення: 08.11.2024).

525.Gazeta.ua (13.08.2024). Курська область: наступ може вплинути на переговорну позицію - ЗМІ. URL: https://gazeta.ua/articles/life/_nastup-u-kurskij-oblasti-mozhe-vplnuti-na-peregovornu-poziciyu-zmi/1190283 (дата звернення: 08.11.2024).

526.Gazeta.ua (03.09.2024). Президентська юрта замість кайданок - візит Путіна в Монголію. URL: https://gazeta.ua/articles/politics/_putin-ryasno-naobicyav-u-mongolskij-yurti/1192468 (дата звернення: 08.11.2024).

527.Gazeta.ua (27.03.2024). Volvo випустила свій останній дизельний автомобіль. URL: https://gazeta.ua/articles/avto/_volvo-car-vipustila-svij-ostannij-dizelnij-avtomobil/1176173 (дата звернення: 08.11.2024).

528.Gazeta.ua (29.04.2024). Підтримка та розвиток бізнесу з сервісом цільових розсилок Telescope. URL: https://gazeta.ua/articles/promotion/_pidtrimka-ta-rozvitok-biznesu-z-servisom-cilovih-rozsilok-telescope/1179544 (дата звернення: 09.11.2024).

529.Gazeta.ua (10.05.2024) Тести на визначення особистості та характеру: пройдіть цей тест і дізнаєтесь, ким ви є. URL: https://gazeta.ua/articles/science-life/_forma-vashoyi-stopi-rozkrivaye-prihovani-risi-osobistosti-perevirte-sebe-u-novomu-testi/1180713 (дата звернення: 09.11.2024).

530.Gazeta.ua (13.08.2024). Катерина Реп'яхова вперше назвала діагноз трирічного сина. URL: https://gazeta.ua/articles/celebrities/_v-izrayili-ne-pobachili

druzhina-viktora-pavlika-vpershe-nazvala-diagnoz-tririchnogo-sina/1190318 (дата звернення: 09.11.2024).

531.Gazeta.ua (23.07.2023). Готочкіна прокоментувала розваги з Цимбалуком під російську музику. URL: https://gazeta.ua/articles/celebrities/_skilki-u-nas-zlih-i-tupih-lyudej-divchina-cimbalyuka-prokomentovala-rozvagi-z-kohanim-pid-rosijsku-muziku/1188132 (дата звернення: 09.11.2024).

532.Gazeta.ua (07.02.2024). "Джус", "Привид Києва" і ас неба: мати легендарного пілота ЗСУ розповіла про нього унікальні історії. URL:https://gazeta.ua/articles/reportage/_privid-kiyeva-i-as-neba-pro-legendarnogo-pilota-zsu-rozpovili-nevidomi-istoriyi/1170859 (дата звернення: 09.11.2024).

533.Gazeta.ua (25.07.2024). Прийшов до спортзалу на двох милицях: як спорт допомагає відновлюватися після поранень захисникам. URL:https://gazeta.ua/articles/sport/_priyshov-do-sportzalu-na-dvoh-milicyah-yak-sport-dopomagaye-vidnovlyuvatisya-pislya-poranen-zahisnikam/1188410 (дата звернення: 09.11.2024).

534.Gazeta.ua (16.12.2022). Війна: Путін віддавав наказ Кадирову вбити Зеленського. URL: https://gazeta.ua/articles/politics/_putin-hotiv-schobi-kadirov-vbiv-zelenskogo-wsj/1125201 (дата звернення: 09.11.2024).

535.Gazeta.ua (20.12.2023). Зеленський - як пройшла підсумкова пресконференція президента. URL: https://gazeta.ua/articles/reportage/_a-ne-tryapka-yak-prohodila-zustrich-volodimira-zelenskogo-zi-zmi-ta-scho-bulo-za-yiyi-lashtunkami/1165979 (дата звернення: 09.11.2024).

536.КиївВлада (15.06.2015). Экс-замгенпрокурора Даниленко, которого обвинили в “крышевании” нефтебизнеса, в шоке от заявления главы СБУ. URL: https://kyivvlada.com.ua/news/jekszamgenprokurora_danilenko_kotorogo_obvinili_v_krishevani_i_neftebiznesa_v_shoke_ot_zajavlenija_glavi_sbu27149/ (дата звернення: 09.11.2024).

537.Gazeta.ua (30.09.2015). "Я схопив агента КДБ і підняв. Його ремінь зачепився за гак. Так його і лишив" - Ярослав Кендзьор. URL:

https://gazeta.ua/articles/history/_a-shopiv-agenta-kdb-i-pidnyav-jogo-remin-zachepivsvya-za-gak-tak-jogo-i-lishiv-aroslav-kendzor/650319 (дата звернення: 10.11.2024).

538.Gazeta.ua (24.09.2024). Які фрази знецінюють українську мову: так говорять у вашому оточенні. URL: https://gazeta.ua/articles/sogodennya/_visim-frazyaki-roblyat-ukrayinsku-movu-deshevoyu/1194235 (дата звернення: 10.11.2024).

539.Gazeta.ua (16.07.2024). Особистісний тест: ваш відбиток пальця розкриває ваші приховані риси особистості. URL: https://gazeta.ua/articles/science-life/_ak-za-vidbitkami-palciv-diznatis-pro-sebe-bilshe-test/1187360 (дата звернення: 10.11.2024).

540.Gazeta.ua (18.08.2024). Розпочинається період високих заробітків: на кого чекають багатство та розквіт. URL: https://gazeta.ua/articles/life/_rozpochinayetsya-period-visokih-zarobitkiv-na-kogo-che kayut-bagatstvo-ta-rozkvit/1190735 (дата звернення: 10.11.2024).

541.Gazeta.ua (03.02.2015). У мережу виклали унікальний документ з історії Донбасу 1920-х років. URL: https://gazeta.ua/articles/history/_u-merezhu-vyklali-unikalnij-dokument-z-istoriyi-donbasu-1920h-rokiv/607636 (дата звернення: 10.11.2024).

542.Gazeta.ua (30.10.2024). Кому гроші сипатимуться з неба, а чії фінанси заспівають романси - вражаючий фінансовий гороскоп на листопад. URL: https://gazeta.ua/articles/life/_komu-groshi-sipatimutsya-z-neba-a-chiyi-finansi-zaspivayut-romansi-vrazhayuchij-finansovij-goroskop-na-listopad/1197678 (дата звернення: 10.11.2024).

543.Gazeta.ua (18.10.2024). Війна: попереду дуже важка зима, Україні потрібно допомогти - Байден. URL: https://gazeta.ua/articles/world-life/_bajden-poperedu-duzhe-vazhka-zima-ukrayini-potribno-dopomogti/1196823 (дата звернення: 10.11.2024).

544.Gazeta.ua (18.10.2024). Зведення з фронту 18 жовтня: де найгарячіше. URL: https://gazeta.ua/articles/donbas/_zneshkodili-220-okupantiv-povidomili-vsi-novini-z-frontu/1196875 (дата звернення: 10.11.2024).

545.Gazeta.ua (21.10.2024). Гуляк призначений новим генеральним директором Укроборонпрому. URL: https://gazeta.ua/articles/politics/_gulyak-priznachenij-novim-generalnim-direktorom-ukroboronpromu/1197074 (дата звернення: 10.11.2024).

546.Gazeta.ua (10.10.2024). Вступ в ЄС: Україна розраховує стати членом ЄС швидше, ніж за 10 років. URL: https://gazeta.ua/articles/politics/_zelenskij-budemo-v-es-shvidshe-nizh-prognozuetsya/1196027 (дата звернення: 10.11.2024).

Додаток 3. Контексти вживання лексеми *сомнение* ('сумнів')

1. Брать/взять под **сомнение**
2. Браться под **сомнение**
3. Будило **сомнение**
4. Быть **сомнение**, что
5. В чём таится **сомнение**
6. Ввергать/ввергнуть кого в **сомнение**
7. Внушать **сомнение**
8. Вводить в **сомнение**
9. Возбуждать /возбудить **сомнение**
10. Возникать **сомнение**
11. Возражать/ возразить на **сомнение**
12. Впадать/впасть в **сомнение**
13. Вселить **сомнение** в кого-что
14. Встречать/ встретить **сомнение**
15. Выгнать **сомнение**
16. Выжать **сомнение** из кого
17. Вызывать **сомнение**
18. Выносить **сомнение**
19. Выразить **сомнение**
20. Высказать **сомнение**
21. Глодать **сомнение**
22. Гнать **сомнение**
23. Довершить **сомнение**
24. Допускать **сомнение** в чём
25. Душить/задушить **сомнение**
26. Есть **сомнение** в ком-чём
27. Заглушать/заглушить **сомнение**
28. Закопошилось **сомнение**

29. Закрадываться **сомнение**
30. Замечать/ заметить **сомнение**
31. Заползало **сомнение**
32. Зародить **сомнение**
33. Заронить **сомнение**
34. Затаить **сомнение**
35. Затаптывать **сомнение**
36. Зашевелилось **сомнение**
37. Звучало **сомнение**
38. Изжить **сомнение**
39. Изображать/изобразить **сомнение**
40. Изъявить **сомнение**
41. Иметь **сомнение**
42. Исключать/ исключить **сомнение**
43. Испытать **сомнение**
44. Набросить **сомнение**
45. Навевать / навеять **сомнение**
46. Наводить/ навести на **сомнение**
47. Найти **сомнение**
48. Намёка на **сомнение**
49. Нападает **сомнение** на кого
50. Написать **сомнение**
51. Нести в себе **сомнение**
52. Обессилить **сомнение**
53. Обнаруживать/ обнаружить **сомнение**
54. Обратиться в **сомнение**
55. Обходить стороной **сомнение**
56. Одолевать **сомнение**
57. Опровергать/ опровергнуть **сомнение**

58. Остаётся **сомнение** в чём
59. Отбросить **сомнение**
60. Ответить на **сомнение**
61. Отвратить **сомнение**
62. Отложить **сомнение**
63. Отмечать/отметить **сомнение**
64. Охватило **сомнение** кого
65. Ощутить **сомнение**
66. Парализовать **сомнение**
67. Парировать **сомнение**
68. Перебирать **сомнение** за **сомнением**
69. Передавать друг другу **сомнение**
70. Переживать **сомнение**
71. Перерасти в **сомнение**
72. Победить **сомнение**
73. Повергать/ повергнуть в **сомнение**
74. Повисло **сомнение**
75. Погрузиться в **сомнение**
76. Подать кому **сомнение**
77. Подвести под **сомнение**
78. Подводить под **сомнение**
79. Подкрепить **сомнение**
80. Подкрепляется **сомнение** чем
81. Подсовывать **сомнение**
82. Подтверждать/ подтверждать **сомнение**
83. Показывать **сомнение**
84. Покидать **сомнение**
85. Полагать в **сомнение**
86. Полагаться на **сомнение**

87. Породить **сомнение**
88. Поселить **сомнение** в ком- чём
89. Чувствовать/почувствовать **сомнение**
90. Появилось **сомнение**
91. Право на **сомнение**
92. Превращаться/ превратиться в **сомнение**
93. Предполагать **сомнение**
94. Преодолеть **сомнение**
95. Прибавить **сомнение** к чему
96. Приводится **сомнение**
97. Приводить/ принести в **сомнение**
98. Придавать/ придать **сомнение**
99. Признать **сомнение**
100. Прийти в **сомнение**
101. Примешать **сомнение** к чему
102. Пробуждать **сомнение**
103. Прогнать / прогонять **сомнение**
104. Прозвучало **сомнение**
105. Проигрывать **сомнение**
106. Пройти через **сомнение**
107. Простирать **сомнение**
108. Просыпается **сомнение**
109. Прочесть **сомнение** в чём
110. Проявлять/ проявить **сомнение**
111. Прятать/спрятать **сомнение**
112. Путать **сомнение** с чем
113. Разбирать/ разобрать **сомнение**
114. Разглядеть **сомнение**
115. Разделять/разделить **сомнение** кому

116. Разрешать/ разрешить **сомнение**
117. Разрушается **сомнение**
118. Разрушать/разрушить **сомнение**
119. Распространять/распространить **сомнение**
120. Растравлять / растравить **сомнение**
121. Рвать **сомнение** из души
122. Рождать **сомнение**
123. Светится **сомнение**
124. Сеять/ посеять **сомнение**
125. Скрывать/скрыть **сомнение**
126. Сливаться в **сомнение**
127. Слышалось **сомнение**
128. Снять **сомнение**
129. **Сомнение** (не) стихнет в душе
130. **Сомнение** борется в чём
131. **Сомнение** в себе
132. **Сомнение** вкралось в душу
133. **Сомнение** вламывается в душу
134. **Сомнение** водворяется
135. **Сомнение** вскипело в душе
136. **Сомнение** вспыхнет
137. **Сомнение** вторгается во что
138. **Сомнение** вырастет
139. **Сомнение** вырвется в чём
140. **Сомнение** выскочило
141. **Сомнение** гложет
142. **Сомнение** гнездится
143. **Сомнение** грызёт кого
144. **Сомнение** доставляет что

145. Ставить(поставить)под **сомнение**:
146. **Сомнение** жило
147. **Сомнение** забродило в чём
148. **Сомнение** завладеет кем-чем
149. **Сомнение** зажигается в душе
150. **Сомнение** зайдёт в душу
151. **Сомнение** зародилось у кого
152. **Сомнение** заскребло в душе
153. **Сомнение** застряло
154. **Сомнение** зашевелится
155. **Сомнение** изобразилось на лице
156. **Сомнение** используется для чего
157. **Сомнение** исчезло
158. **Сомнение** казалось чем
159. **Сомнение** кроется в чём
160. **Сомнение** лежит во что
161. **Сомнение** мучило кого
162. **Сомнение** накатывает на кого
163. **Сомнение** наплыло на кого-что
164. **Сомнение** направляет на что
165. **Сомнение** настигло кого
166. **Сомнение** находит на кого
167. **Сомнение** о чём поднимается
168. **Сомнение** обдерживает кого
169. **Сомнение** обладает чем
170. **Сомнение** овладеет кем-чем
171. **Сомнение** оправдалось
172. **Сомнение** отражается в чём
173. **Сомнение** пало

174. **Сомнение** поднимается в душе
175. **Сомнение** пожирает кого
176. **Сомнение** порождало
177. **Сомнение** посещает кого
178. **Сомнение** предшествует кому-чему
179. **Сомнение** примешивалось
180. **Сомнение** продолжает
181. **Сомнение** проникало в сердце
182. **Сомнение** пустит во что
183. **Сомнение** разъедает кого
184. **Сомнение** рассматривалось где
185. **Сомнение** рождается
186. **Сомнение** сквозит в чём
187. **Сомнение** склоняется к чему
188. **Сомнение** скуёт
189. **Сомнение** состоит в чём
190. **Сомнение** ставится под кем
191. **Сомнение** стоит у чего
192. **Сомнение** сходит с чего
193. **Сомнение** считалось чем
194. **Сомнение** таится в душе
195. **Сомнение** толкуется в пользу чего
196. **Сомнение** томит кого
197. **Сомнение** точило
198. **Сомнение** угнетает кого
199. **Сомнение** уменьшалось
200. **Сомнение** упирается во что
201. **Сомнение** царапает кому что
202. Сопровождало **сомнение**

203. Существует **сомнение**
204. Тревожило сомнение
205. У кого осталось **сомнение**
206. Убивать **сомнение**
207. Увидеть **сомнение**
208. Угнетало **сомнение**
209. Удерживать **сомнение**
210. Уловить **сомнение**
211. Умножить **сомнение**
212. Уничтожать/ уничтожить **сомнение**
213. Уносить/ унести **сомнение**
214. Усиливать **сомнение**
215. Устранять/ устранить **сомнение**
216. Усугубить **сомнение**
217. Уяснить **сомнение**
218. Хвататься за **сомнение**
219. Читалось **сомнение**
220. Шевельнулось **сомнение**

Додаток 4. Контексти вживання слова впевненість

1. Брать/ взять **уверенность**
2. Вбить в голову **уверенность**
3. Вдыхать/вдохнуть **уверенность** в кого
4. Вернуть кому **уверенность** в себе
5. Внушать/внушить **уверенность**
6. Водворить **уверенность**
7. Возвращать/ вернуть **уверенность**
8. Воспитать **уверенность**
9. Восстанавливать / восстановить **уверенность** в чём
10. Впрыснуть **уверенность**
11. Вселять/вселить **уверенность** в кого
12. Всколыхнуть **уверенность**
13. Выветрить **уверенность**
14. Выказывать/ выказать **уверенность**
15. Выковать **уверенность**
16. Вынести **уверенность** из чего
17. Выработать **уверенность**
18. Выражать/ выразить **уверенность**
19. Вырасти в **уверенность**
20. Высказывать / высказать **уверенность**
21. Вычитать **уверенность**
22. Гарантировать **уверенность** в чём
23. Давать/ дать **уверенность**
24. Дарить/ подарить **уверенность** кому
25. Демонстрировать **уверенность**
26. Диктовать кому **уверенность** в чём
27. Добавлять/добавить **уверенность** в чём
28. Довершить **уверенность**

29. Доказывать **уверенность**
30. Закладывать/заложить **уверенность** во что
31. Извлечь/извлекать из чего **уверенность**
32. Излагать/ изложить **уверенность** в чём
33. Излучать/ излучить из себя **уверенность**
34. Изучать/изучить **уверенность**
35. Изъявлять/ изъявить **уверенность**
36. Иметь **уверенность**
37. Исповедовать **уверенность**
38. Испортить **уверенность**
39. Испытывать/испытать **уверенность**
40. Источать/ источить **уверенность**
41. Куда подевалось **уверенность**
42. Наследовать/ унаследовать **уверенность**
43. Обеспечить **уверенность**
44. Обличать **уверенность**
45. Обнаруживать **уверенность**
46. Обосновать **уверенность** на чём
47. Обращат/ обратить в **уверенность**
48. Обращать внимание на **уверенность**
49. Обретать/обрести **уверенность**
50. Объяснять/объяснить **уверенность** в чём
51. Означать **уверенность**
52. Окрылять/ окрылить **уверенность**
53. Оправдать **уверенность**
54. Основывать/основать **уверенность** на чём
55. Оставляя/ оставить **уверенность**
56. Отбросить **уверенность**
57. Отмечать/ отметить **уверенность**

58. Отнимать/ отнять **уверенность**
59. Отражать/ отразить **уверенность** в чём
60. Ощущать/ ощутить **уверенность**
61. Перейти в **уверенность**
62. Перенимать/перенять **уверенность**
63. Питать **уверенность**
64. Побеждать/ победить **уверенность**
65. Побороть в себе **уверенность**
66. Повышать/ повысить **уверенность**
67. Поддерживать **уверенность** в чём
68. Подкрепить **уверенность** в чём
69. Поднимать/ поднять **уверенность** в чём
70. Подогреть **уверенность**
71. Подрывать/подорвать **уверенность**
72. Подтачивать **уверенность**
73. Поколебать **уверенность**
74. Получать/ получить **уверенность**
75. Порождать/породить **уверенность** в чём
76. Почерпать/почерпнуть**уверенность**
77. Пошатнуть **уверенность**
78. Превратиться в **уверенность**
79. Преобразовывать / преобразовать в **уверенность**
80. Прививать/ привить кому **уверенность**
81. Придавать/ придать **уверенность**
82. Признать **уверенность**
83. Принимать / принять **уверенность**
84. Приносить/ принести **уверенность** кому
85. Приобретать/приобрести **уверенность**
86. Приписывать сомнение

87. Пробуждать/ пробудить **уверенность** в себе
88. Провозгласить **уверенность**
89. Производить / произвести **уверенность** в чём
90. Проистекает **уверенность**
91. Проявлять **уверенность**
92. Разбивать/ разбить **уверенность**
93. Развивать **уверенность**
94. Разделять/ разделить **уверенность**
95. Разрушать/ разрушить **уверенность**
96. Разуметь **уверенность**
97. Распространить **уверенность**
98. Расстроить **уверенность**
99. Рассчитывать на **уверенность**
100. Расшатывать/расшатать **уверенность**
101. Связать **уверенность**
102. Символизировать **уверенность**
103. Скрывать/скрыть **уверенность**
104. Содержать в себе **уверенность**
105. Соединить **уверенность** в чём
106. Создавать/ создать **уверенность**
107. Сокрушить **уверенность**
108. Соображать/сообразить **уверенность**
109. Сообщать/ сообщить **уверенность**
110. Сохранять/ сохранить **уверенность** в чём
111. Спровоцировать **уверенность**
112. Строить/ построить **уверенность**
113. Сулить **уверенность**
114. Терять/потерять **уверенность** в чём
115. Трамбовать **уверенность** во чём

116. Тренировать **уверенность**
117. Увеличивать/ увеличить **уверенность**
118. **Уверенность** базируется на чём
119. **Уверенность** в себе возрастает
120. **Уверенность** в себе разовьётся
121. **Уверенность** в себе растёт
122. **Уверенность** в чём закалилась
123. **Уверенность** в чём тает
124. **Уверенность** вливает во что
125. **Уверенность** возникает у кого
126. **Уверенность** гнездилась в ком-чём
127. **Уверенность** живёт в душе
128. **Уверенность** загорится в сердце
129. **Уверенность** западает в голову
130. **Уверенность** исчезает
131. **Уверенность** крепнет
132. **Уверенность** созревает у кого
133. **Уверенность** наступает
134. **Уверенность** ослабевает
135. **Уверенность** ослабляет
136. **Уверенность** основывается на чём
137. **Уверенность** оставалась у кого
138. **Уверенность** отсутствует в чём
139. **Уверенность** падает
140. **Уверенность** передавалась кому
141. **Уверенность** переросла во что
142. **Уверенность** подтвердилась
143. **Уверенность** покидает кого
144. **Уверенность** поступает во что

145. **Уверенность** пошатнулась
146. **Уверенность** появляется в чём
147. **Уверенность** присутствует у кого
148. **Уверенность** приходит к кому
149. **Уверенность** пришла на смену
150. **Уверенность** прозвучала в голосе
151. **Уверенность** пропадёт у кого
152. **Уверенность** просачивается во что
153. **Уверенность** проснулась в ком-чём
154. **Уверенность** распирает его
155. **Уверенность** растёт
156. **Уверенность** рухнула
157. **Уверенность** складывается у кого
158. **Уверенность** удвоилась
159. **Уверенность** утешает кого
160. Углублять/ углубить **уверенность**
161. Уготовить в себе **уверенность**
162. Укреплять / укрепить **уверенность**
163. Улавливать / уловить **уверенность**
164. Уменьшить/ поуменьшить **уверенность**
165. Умерить **уверенность**
166. Унести **уверенность** в сердце
167. Упираться в **уверенность**
168. Усилить **уверенность**
169. Усмехнуться на **уверенность**
170. Утратить **уверенность**
171. Учитывать **уверенность**
172. Чувствовать/ почувствовать **уверенность**